



ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥



ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ * ਦੇਗ-ਤੇਗ * ਰਾਜ-ਜੋਗ * ਭਗਤੀ-ਸ਼ਕਤੀ * ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ * ਨਿਸ਼ਾਨ-ਵਿਧਾਨ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ

ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ

ਗੁਰੂ-ਪੰਥ



ਸਮਰਪਣ

ਅਸੁਰ-ਦਲ ਸਾਹਵੇਂ ਜੂਝਣਹਾਰੀ 'ਕਾਲਪੁਰੁਖ ਕੀ ਫੌਜ' ਨੂੰ !

ਤਤਕਰਾ

ਆਮੁਖ	4
Foreword	5
ਦੋ ਵੀਚਾਰ	5
ਦੋ ਸ਼ਬਦ	6
ਭੂਮਿਕਾ	7
ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ	11
ਚਿੱਠੀਆਂ	12 ਤੋਂ 16
1. (ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਇਕਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ	17
2. (ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸੇਜ, ਕੰਤ, ਭੋਗ, ਰਸ, ਚਲਿਤ, ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਰਾਵਣਾ, ਛਲਣਾ	23
3. (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿਚ ਸੇਜ, ਕੰਤ, ਭੋਗ, ਰਸ, ਰਾਵਣਾ, ਛਲਣਾ	26
4. (ੲ) ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ	27
5. (ਸ) ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਕਾਲ ਤੇ ਸਥਾਨ	28
6. (ਹ) ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅਧਿਆਇ ਇਕਸਾਰਤਾ	29
7. (ਕ) ਉਪਮਾਨ, ਉਪਮੇਹ ਇਕਸਾਰਤਾ	33
8. (ਖ) ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ, ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ, ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ ਅਤੇ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮਾਣ, ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ	39
9. (ਗ) ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਰਨਣ ਇਕਸਾਰਤਾ	46
10. (ਘ) ਸ੍ਰੀ ਚਲਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	48
11. (ਙ) ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	51
12. (ਚ) ਖੇਡ, ਜੁਦਾ, ਮਨ-ਮੰਥ	53
13. (ਛ) ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਗਰੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ	56
14. (ਜ) ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਮ ਤਤਕਰਾ ਵਿਦਵਾਨ	59
15. (ਝ) ਆਕਾਰ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ, ਅਕਾਲ ਪੂਜਾ ਹੈ ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ	62
16. (ਵ) ਖੜਗ ਤਮਾਸ਼ਾ	64
17. (ਟ) ਕਲਗੀਧਰ ਸਮੋਧ	65
18. (ਠ) ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਫਿਲਾਸਫੀ	68
19. (ਡ) ਕਿੱਸਾ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦਾ	77
20. ਹੰਸ ਚੋਗ / ਗੁਣ-ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ ਚਿਰਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਵੰਨਗੀਆਂ	86
21. ਹਵਾਲਾ ਪੁਸਤਕਾਂ	93

ਨੋਟ:-ਇਹ ਪੰ: ਨੰ: ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੇਵਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ=ਅ.ਉ
ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ=ਗਿ.ਪ੍ਰ.
ਰਾਮਾ ਅਵਤਾਰ=ਰਾ.ਅ
ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ=ਚੌ.ਅ
ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ=ਰੁ.ਅ
ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ=ਚ.
ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ=ਅਸਫੋ

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ=ਬ.ਨਾ
ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ=ਚੰ.ਚ.
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ=ਕ੍ਰਿ.
ਉਪ ਅਵਤਾਰ=ਉ.ਅ
ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ=ਨਿ.ਅ
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ=ਸ.ਨਾ.ਮਾ.
ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ=ਕਲਕੀ

ਆਮੁਖ

ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਧਾ ਸਿਰਮੌਰ ਹੈ। ਧਰਮ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

“ਭਾਵਤਯੀ ਵਿਦਯਤੇ ਦੇਵਾ।”

ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਵ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਸਰਵਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨਾ ਭਾਉ ਨਹੀਂ ਉਪਜੈ ਭਾਵ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਤੇਰੀ॥ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾਹਿਬ

ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਦੀਨ ਕੈਸੇ ਕੈ ਤਰਤ ਹੈ॥ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ

ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਛਵ, ਤੇ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਕੇਵਲ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਮਿਠਾਸ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਨੰਦ, ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਠੋਸ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨਾ ਯਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਕਤਲ ਤੁੱਲ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਤਿਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਮਹਾਂ ਕਾਤਿਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਤਿਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਤਿਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੂਝਵਾਨ ਬ੍ਰਹਮਨਿਸ਼ਟ, ਸ਼ਰਧਾ ਭਰਪੂਰ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਰ ਵਕਤ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਕੋਰਾ ਹਿਰਦਾ ਠੋਸ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਸੀਸੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਨਾ ਸਕੇ। ਭਾਵਨਾ ਅਤੀ ਕੌਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ-ਬਿਹੀਨ ਅਤੀ ਕਠੋਰ। ਫੁੱਲ ਕੌਮਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਕੰਡੇ ਸਖਤ ਤੇ ਚੁੱਭਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕੰਡੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੇ ਚੀਰਨ ਵਿਚ ਅਗਰਸਰ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਤਰਕ ਦਾ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਜਾਲ ਤਣਿਆ ਹੈ।

ਸਮੂਹ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲੋਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਾਮ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਰੋ ਵਿਚ ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਮੁਸ਼ਕਲ ਖੜ੍ਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਨਮ ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਕਾਮ ਤੋਂ ਹੈ। ਦੋ ਹੀ ਪ੍ਰਬਲ ਰਸ ਹਨ- 1. ਨਾਮ ਰਸ 2. ਕਾਮ ਰਸ। ਨਾਮ ਦਾ ਜਪ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਔਰ ਕਾਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਉਪਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਧਰਮ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਖਣੀ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਕਲਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭੀ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਹੰਕਾਰ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਮਾਰੂ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੇ। ਬਹੁਤਾਤ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੇ ਕਥਾ-ਵਾਚਕ ਕਾਮ ਬਾਰੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਨੇ। ਔਰ ਕਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰਥ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਕਾਮ ਦੇ ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਮਾਰੂ ਅੰਜਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਜਨਮ ਕਾਮ ਤੋਂ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਕਾਮ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਹੈ, ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਕਤਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਕਰੂਪ ਤੇ ਕਠੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੀਜ ਦੀ ਕਰੂਪਤਾ ਤੇ ਕਠੋਰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦਲ ਮਲ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਕੌਮਲਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕਠੋਰ ਬੀਜ ਹਨ, ਪਰ ਇੰਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਹਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਭਗਵਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਨੁੱਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾਈ ਹੈ। ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਬੀਜ ਜੋ ਸਾਰੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਮੂਲ-ਬੀਜ ਸੀ, ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੇ ਯਾ ਮੱਧਮ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੇ। ਉਹ ਮੂਲ-ਬੀਜ ਕਾਮ ਸੀ। ਰਿਸ਼ੀ ਵਾਤਸਾਇਨ ਨੇ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਕਾਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਟ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਹੰਕਾਰ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਰੇਆਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਹੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਤ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਅਸਲੀਲ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਤ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਹੈ-ਪਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਅੱਜ ਜਿਤਨਾਂ ਅਸਲੀਲ ਸਾਹਿਤ ਮਨੁੱਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ

ਪਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਤੇ ਗਨਕਾ ਹੋਣਾ ਕਾਬਲੇ-ਕਾਬੂਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਾਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗਨਕਾ ਨਾ ਬਣਾਵੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਨੇ ਅਤੁੱਟ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਗਨਕਾ ਬਣਦੀ ਹੈ?, ਔਰ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਭਚਾਰੀ ਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੇ ਹਨ?, ਇਸ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਵੀਚਾਰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਉਲਟੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਾਮ ਇਕ ਐਸਾ ਬੀਜ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਉਤੰਗ ਵੇਗ ਕਾਮ ਰਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਔਰ ਰਾਮ ਰਸਕ ਦਾ ਕਾਮ ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ ਚੱਲ ਕੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਨੇ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁਨੱਜ਼ਰ ਆਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਪਾਠਕ-ਜਨ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਗੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਸਹਾਈ ਹੋਵਨ।

ਗਿ.ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ
ਸੀਸ ਗਰਾਂ, ਅਲਵਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ।

Foreword

Your book looks at Dasam Granth verses with a different view. You put in hard work in producing this book which will be obvious to any reader. Dasam Granth seems to be great literature that can be viewed with different colours of different glasses by different scholars. I hope that our leaders will collectively guide the community about this great collection soon.

Harbans Lal, Ph.D, D. Litt (hons)
6425 Amicable Drive, Arlington,
TX 76016, USA

ਦੋ ਵੀਚਾਰ

“ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ” ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਰੀਲੀਜੀਅਸ ਸਟੱਡੀਜ਼
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਸਪਰ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਪਿੱਛੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ ਕਾਰਨ ਹਉਮੈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੂਪ, ਧਨ, ਦੌਲਤ, ਸ਼ਰੀਰਕ ਬਲ ਆਦਿ ਦੀ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਦਿਆਵਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਹਉਮੈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਕਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਭਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਮਨਵਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਥਨ ਹੀ ਅੰਤਿਮ ਸੱਚ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਟੀਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਹਰਣਾਂ ਬਾਜਾਂ ਤੈ ਸਿਕਦਾਰਾਂ ਏਨਾ ਪੜਿਆ ਨਾਉ॥

ਫਾਂਧੀ ਲਗੀ ਜਾਤਿ ਫਹਾਇਨਿ ਅਗੈ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥ (ਪੰ:1288)

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪੜਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਡੀ ਵਿਚ ਗੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਖੋਜ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਲਫਜ਼ੀ ਅਰਥਾਂ (literal meanings) ਤੇ ਹੀ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲਫਜ਼ੀ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਖਛਣਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਜਨਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਹੀ ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰਚਨਾਂ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰੇਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਆਰੰਭ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਣ ਲਈ ਖੜਗ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਰਚੇ ਗਏ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਰਸਵਤੀ ਵੰਦਨਾ ਅਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਵੰਦਨਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੋਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਦੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਕਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਆਵੇ ਤੇ ਉਸਦੀ ਚੀਰ-ਫਾੜ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਰੀਤ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀ-ਕੋਡ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਉਸਾਰੂ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਇਸਦਾ ਪਰਤੱਖ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਾਧਾਰਨ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਅੱਜ ਅਦਵੈਤ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਦਾ ਠੰਡੇ ਮਨ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਜੇ ਵੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਹੱਠਵਾਦਿਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਸਕਣ।

ਜੋਧ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਭੂਮਿਕਾ

ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਤੇ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਅਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੇਅੰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੀ ਖੇਤ੍ਰ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਹਰ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ-ਹਰਿ ਬਿਅੰਤੁ ਹਉ ਮਿਤਿ ਕਰਿ ਵਰਨਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਰੇ॥ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਹੈ-ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ। ਪਰ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੱਸ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸੇ ਹੀ ਗੱਲ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਅਸੂਲ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਤੋਂ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਮਾਰੂ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਤੂ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ ਮੀਆ ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਵਡਾਈ॥

ਪਿਛਲੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਵੱਸ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤਨ? ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੀ ‘ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ’ ਬਾਰੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਦਾ, ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਂਦੀਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਦਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ ਰਾਇ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਧਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਡੁਗ ਡੁਗੀ ਵਜਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਧਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤੀਜਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸਿਵਾਏ ਨੰਬਰ ਇਕ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਦੋ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਬੈਖਰੀਦ ਕਠਪੁੱਤਲੀ ਹੋਣਾ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ੍ਰ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਨੇ 1992 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵੀਚਾਰਿਆ। ਸੰਨ 1994 ਵਿਚ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੱਜਣਾ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਵਾਕਫੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਥੁੰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਮਿਥ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਗੁਰੂ ਉਦਮ ਬਖਸ਼ੇ ਇਸ ਚੱਲ ਰਹੇ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਕੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸੰਕੇ ਜਾਂ ਸਵਾਲ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਵਿਚ ਛਪਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਬਾਦਲੀਲ ਉਤਰ ਦੇਕੇ ਨਿਰੁੱਤਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇ ਯਾ ਸਵਾਲੀਆ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ, ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਹੂੜ-ਮੱਤੀ ਅੜਬਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁੱਝ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਯਾ ਸੰਕੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਭੀ ਦਰਜ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਵੱਡ ਆਕਾਰੀ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਾਹਿਤ ਭੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਲੇਖਕ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਦਲੀਲਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਾਠਕ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਟੂਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹਵਾਲੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ

ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬਪੱਖੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਪਰ ਅਣਕਿਆਸੀਆਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕੁਰੀਤੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਹਿੱਤ ਸਹਿਯੋਗ ਪਾ ਸਕਣ।

ਇਕ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਅਵੇਸਲੀ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਇਸਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਲਿਖਾਰੀ, ਨਵੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਟੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਧਰੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੇ ਹੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਮੇਟੀ ਬਿਠਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਲਈ ਬਿਠਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਾ ਲੱਭਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਹੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰੀਕਾਰਡ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਸਲਿਆਂ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਿਠਾਉਣੀਆਂ ਅਗਰ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ? 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ? ਸਿਰਫ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਉਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਲੀਵਾਰਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਕਮ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਉਪਰ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਂ ਲਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ, ਨਾਰਾਂ ਦੀ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਸਾਹਿਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਅਗਰ ਸਾਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਨੀਚਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਨਿਭਾਉਂਦੇ, ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਨਾਰਾਂ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਲਾਲਤ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਤੇ ਪਰਾਇਆ ਤਨ ਸਾਨੂੰ ਵਿਵਰਜਤ ਹੈ। ਚੋਰੀ ਅਤੇ ਯਾਰੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹਟ ਰਹੀ। ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪਾਪੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਜੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਕਾ ਆਉਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸਦੀਵੀ ਸੁੰਦਤਾ ਦਾ ਜੇ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਤੇ ਥੋੜਚਿਰੀ ਸੁੰਦਤਾ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੰਚਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇਹ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਮਿਲਾਪ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੈ-ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਤ ਹੈ ਦੇਹ ਮਿਲਾਵਾ ਨਾਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਭੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ- ਮਿਲਿਐ ਮਿਲਿਆ ਨਾ ਮਿਲੈ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਜੇ ਹੋਇ॥ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ॥ ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ:੨ ਪੰ:791 ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਜਾਂ ਸਬੰਧ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਜੇ ਦਿਲੋਂ ਮਿਲੇ ਤਦ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ 'ਸੰਤ' ਅਤੇ 'ਸਿਪਾਹੀ' ਵਾਲੇ ਦੋਨੋ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਫੜ੍ਹਕੇ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਲੀਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਵੰਡ ਛਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ 'ਦੇਗ' ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਰਵਾਣਾ ਖੋਹ ਨਾ ਲਵੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ 'ਤੇਗ' ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਜਲਾਲ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਇੱਟ ਦਾ ਜੁਵਾਬ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਹੈ। 'ਪੀਰੀ' ਬਿਨ 'ਮੀਰੀ' ਅਤੇ 'ਭਗਤੀ' ਬਿਨ 'ਸ਼ਕਤੀ' ਅਧੂਰੀ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਤੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰਨ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਭਿੱਖ-ਮੰਗੇ ਬਣਕੇ ਜਿਉਣ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਭੀ ਧਰਮ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਤ ਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਬੀਰ ਰਸ, ਸੰਸਾਰੀ ਗਿਆਨ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੁਵਾਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧਰਮ-ਯੁੱਧ

ਵਾਸਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਦਾਨੇ-ਯੁੱਧ ਅੰਦਰ ਸਾਮ, ਦਾਮ, ਦੰਡ, ਭੇਦ ਆਦਿ ਅਤੇ ਖੁਫੀਆ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਦੰਭੀ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਤਹਿ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਚਲਿਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਫ ਦਿਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਕਰਮੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਧਰਮੀ ਮੌਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਵੇਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਜੰਗ ਛੇੜ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੂਹਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੂਹਣੀਆਂ ਹੀ ਖਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਭੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ 'ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ' ਅਤੇ ਇਸ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਬੋਝੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਹੀਲੇ ਵਸੀਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਅਗਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੱਗੇ 'ਏਕੇ' ਤੱਕ ਢਾਅ ਲਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਮੈਕਲਿਓਡ ਬਰਾਂਡ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਨਾਸਤਿਕ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੰਗਰ' ਤੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੇ 'ਸਾਂਝੇ ਚੁਲ੍ਹੇ' ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਪੂਰੀ ਤਨ-ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਠੀਕ ਹੈ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?, ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਯਕੀਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਆਮ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੋਢੀ, ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਸਿਰਫ ਅਸਲੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਜਾਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਹਵਾਲੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਦੀ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜੋ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸੇ ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਕੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਵਿਚ ਕੀ ਗਲਤ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ?, ਜੋ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪੁਸਤਕ ਅਣਭੋਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਟ੍ਰੈਕਟ ਛਾਪ ਛਾਪ ਕੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੇ ਮਤੇ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੜ੍ਹਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋ, ਉਸਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ? ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗਿ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਵਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਉਲਾਰੂ ਸੋਚ ਛੱਡ ਕੇ ਅਗਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਪਣ ਵੇਲੇ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਗਿ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਖਰੀ ਸਵਾਸਾਂ ਤੱਕ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਖਣ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਖੀਏ ਉਧੇੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਜੇ ਗਿ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਅਤਿ ਘਿਨਾਉਣੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਹੈ। ਗਿ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਕੈਸੇਟ ਟੇਪਾਂ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਉਹ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਤੇ ਹੋਰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਵਿਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸਗੋਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਸ਼ੰਕਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਭਾਗ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ੳ)ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ, ਉਦੇਸ਼, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਆਦਿ ਦਾ ਵਰਨਣ

ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੈ।(ਅ) ਅਖੌਤੀ ਅਸਲੀਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਲਾਈਨਾਂ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੁ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਸਕੇ ਕਿ 'ਅਸਲੀਲਤਾ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਪਣੇ 'ਮਨ' ਵਿਚ ਜਾਂ 'ਮਨੋਰਥ' ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।(ੲ) ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।(ਸ) ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਿਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੁ ਕਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ 1708 ਈ: ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।ਬੇਸ਼ੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਤੇ ਛਪਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਕੇ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।(ਹ)ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਹੂ-ਬਹੂ ਉਹੀ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ (ਕ)ਉਪਮਾਨ ਉਪਮੇਗ ਬਣਤਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਨੇੜਤਾ (ਖ)ਪਰਮਾਣ ਤਸਬੀਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕਮਾਲ (ਗ) ਹਰ ਇਕ ਭਾਗ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਰਨਣਤਾ ਦਾ ਇਕੋ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਕਿ ਇਸਦਾ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਲਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।ਇਸ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਜਾਂ 'ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਕੋ ਚਾਉ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ (ਘ,ਙ)ਚਲਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਸਲੀਲਤਾ ਬਾਰੇ ਦੋ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਦੋਨੋ ਪਹਿਲੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਤਨਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।(ਚ,ਛ,ਜ,ਝ)ਇਹ ਚਾਰ ਲੇਖ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।(ਵ)ਵਿਚ ਭੀ ਇਕ ਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ, (ਟ)ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਈ ਉਪਦੇਸ਼ (ਠ)ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਇਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਜ਼ਰੂਰਤ, ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਸਥਾਨ, ਇਸਨੂੰ ਖੋਰੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ, ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਉਪਕਾਰ, ਆਦੇਸ਼, ਉਦੇਸ਼, ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।(ਡ)ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਹੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਭੇਦ, ਰਚਨਾ ਭੇਦ, ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਮਨੋਕਲਪਤ ਹੈ, ਸ਼੍ਰੈ-ਜੀਵਨੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੈ-ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਸਾਹਿਤ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਸਥਾਨ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਲਫਜ਼, ਧਰਮ ਜਾਂ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।ਇਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਹੀ ਕਈ ਵੇਰ ਅਰਸ਼ੋਂ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਇਕ ਤਾਜ਼ਾ ਮਿਸਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ.ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਟੀ. ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਸਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ ਨਹੀਂ।ਉਸਨੇ ਲਫਜ਼ 'ਨੀਰ' ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਦੇ ਲਫਜ਼ 'ਨੇੜੇ' ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ-ਏਕ ਮਾਰਗ ਦੂਰ ਹੈ ਇਕ ਨਿਯਰ ਹੈ ਸੁਨ ਰਾਮ॥ਰਾਮਾਵਤਾਰ।ਪਰ 'ਨੀਰ' ਲਫਜ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਭੀ 'ਨੇੜੇ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ-ਨੀਰਉ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਕਉ॥ਜੈਤਸਰੀ ਮ:ਪ ਅਤੇ ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੀਰ॥ਮਾਰੂ ਮ:ਪ।ਕੀ ਹੁਣ ਇਸ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ? ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ! ਹਾਲਾਂਕਿ ਨੀਰ ਲਫਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ।ਸੋ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਇਹ ਇਖਲਾਕੀ ਫਰਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਆਪ ਪੜ੍ਹੇ ਖੋਜੇ ਬਿਨਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਉਠਾਏ ਹੋਏ ਨਿਰਮੂਲ ਸੰਕਿਆਂ ਜਾਂ ਹੁੱਜਤਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਕੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਖੋਜੀ ਪਾਠਕ ਜਾਂ ਦੁਬਿਧਾ ਗ੍ਰਸਤ ਅਣਭੋਲ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ।

ਗ੍ਰੰਥ-ਪੰਥ ਦਾ ਸੇਵਕ

ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 'ਜੰਗੀ' ਡੈਲਟਾ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ

ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ, ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵਧਣ ਦੇ ਤੌਖਲੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਖੇਪ ਵਾਰਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨ-ਬੱਧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਕੇ ਇਸ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਵੀ ਅਤਿ-ਸੰਖੇਪ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਦਾ ਸਿਰਫ ਇਕ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ, ਜਿਸਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਚਤੁਰ-ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੁਮਾ ਪੁਲੰਦੇ ਕਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜੁਵਾਬ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਹੋਣ, ਆਪਣੀ 'ਹਾਂ' ਜਾਂ 'ਨਾਂ' ਪੱਖੀ' ਰਾਇ ਦਿਉ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਉਸਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਫੇ (ਹੱਥ ਲਿਖਤ) ਵਿਚ ਹੀ ਭੇਜੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਉਸਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਿ, "ਪੁੱਤ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?", ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦੈ", ਉਹ ਚਿੰਠੀਆਂ (ਤਿੰਨ ਸਫੇ) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਾਪੀਆਂ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਛਪਵਾਵਾਂਗਾ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਜੋ ਸਬੂਤ ਉਸ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ (95-97) ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਸਮੇਤ ਸਾਡੀ ਉਹ ਰਾਇ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ, ਉਸਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਲਈ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਕੁੱਝ ਲੇਖ 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਵਿਚ ਭੀ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਸੋ ਸਿਆਣਿਆਂ ਇੱਕੋ ਮੱਤ ਮੂਰਖਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ। ਪੰਥਕ ਵਿਦਵਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ, ਕਦੇ ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ ਉਪਰ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਚੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁੱਝ ਕੁ, ਕਣਕ ਦੀ ਕਾਂਗਿਆਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰ ਪੰਜੀਂ ਸੱਤੀ ਵਰ੍ਹੀਂ ਫਿਰ ਉਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਧਰਮ, ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਥ ਅਤੇ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਰਾਇ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਠੇਕਾ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਪੇਟ ਦਰਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਅਜਵਾਇਣ ਲੈਕੇ, ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕਣ ਕੱਢ ਕੇ, ਧੋ ਕੇ, ਕੁੰਡੇ ਵਿਚ ਰਗੜੋ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਲੇਪ ਢਿੱਡ ਉਪਰ ਕਰੋ, ਤਾਂ 'ਪਰਮ-ਸੁੱਖ' ਪਾਉਗੇ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਤਮਾ, ਜੋ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚੋਂ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ, ਦਿਲ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ; ਚਿੰਟਾ ਚੋਗੇ ਨੁਮਾਂ ਕੁੜਤਾ, ਗੋਲ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਨ ਨਾਲ 'ਨਵ ਨਿਧਿ-ਠਾਰਾਂ ਸਿਧਿ' ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆ ਖਲੋਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਦਾ ਧਨਾਢ, ਸੋਲਾਂ ਦੁਣੀ ਆਟ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪੰਜਵੀਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਉਚਾ ਹੋ ਹੋ ਬੈਠਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ, ਫਿਰ ਇਹ 'ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਦਾਦਾ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ' 'ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ ਦਿਜਬਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈਨ ?

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ, ਉਸਤਤਿ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ, ਬਹੁਤ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਅਣਜਾਣ, ਅਲਪ-ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਅਤਿ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਕੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਭਗਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਉਪਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚੰਦਨ ਕਵੀ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਧੌਣ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਕੜਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਾਹੀ (ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ) ਉਸ ਧੌਣ ਨੂੰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲਾ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਲਈ ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਹ ਕੁੱਝ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹਾਂ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਲਿਖਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾ ਦਾ ਮੈਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਇਹ ਜੋ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੀਵਾ ਦਿਖਾਉਣ ਤੁੱਲ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਸ੍ਰ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਭੀ, ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖਣ ਤੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਸ੍ਰ. ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੰਗੀ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਰਹਾਂਗਾ।

ਹੂ-ਬਹੂ ਲਿਖਤ C.T.C

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਉ ਕਰਿ ਦੋਸਤੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਉ ਲਾਇ ਚਿਤੁ ॥

ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਕਾ ਮੂਲ ਕਟੀਐ ਤਾਂ ਸੁਖ ਹੋਵੀ ਮਿਤ ॥੬੬॥

Jan : ੭ ੧੯੯੮

ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਰਦਾਰ ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀਉ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ (ਸ: ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਸ: ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ) ਲਈ ਹਰ ਸਮਾਂ ਨਵੇਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਲਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਸਹਿਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ। ਕੁੱਝ ਘਰੇਲੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿਹਤ ਰੋਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦਾਸ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸੋ ਆਪਣੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕੈਸਟ। ਇਕ ਕੈਸਟ ਸੁੱਧ ਗੁਰਮਤਿ ਕਥਾ ਦੀ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਰੀਲ (ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਆਈ ਬੇ ਰਸੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁੰਜ ਤੋਂ ਸਾਫ ਉਸ ਦੀ Conversation ਕਰਾ ਸਕੋਗੇ) ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕੁੱਝ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਦਿ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਪੰਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਘੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਜਾ ਕੇ ਭਰਮ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਲਈ ਸਿਰ ਤੋੜ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਉਸ ਬਚਨ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇਗਾ।

ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਗੁੰਜ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾਸ ਦੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਬਣੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵੀ ਡਾ: ਗੁਰਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। >>>ਏਹੀ ਗੱਲ ਫੋਨ ਤੇ ਦਾਸ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ>>>ਮੈਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਦਾਸ ਛੇਤੀ ਹੀ ਘਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਝਾੜਾਂ ਪਾ ਲਇਉ। ਪਰ ਬੜੀ ਉਤੇਜਨਾ ਨਾਲ ਏਹੀ ਕਹੀ ਗਏ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੋਲਣੇ ਕਿਉਂ ਹਟਾਂ>>>ਇਹ ਮਿੰਨਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗਰੀਬ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਫੋਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਫੋਨ ਦਾ ਬਿੱਲ ਦੇਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਗੁਬਾਰ ਘਰ ਆਏ ਨਾਲ ਕੱਢ ਲੈਣਾ। ਪਰ ਸੁਰ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਉਚੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ੨੨ ਮਿੰਟ ਦੀ ਉਸ ਝਾੜ ਖਾਣ ਉਪਰੰਤ ਦਾਸ ਨੇ ਫੋਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਨ ਤਾਂ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਘਰ ਆ ਵੜਦਾ>>>ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਤ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮੁਦੱਈ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਜੁਵਾਬ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਾਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪੱਤ੍ਰ ਵਿਹਾਰ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਵੇਖੋ ਉਹ ਕੋਈ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੁੱਪ ਰੂਪ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਏਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦਾਸ ਨੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਜਾ ਪਏ ਅਤੇ ਦਾਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ>>>ਜੇ ਵੀਡੀਓ ਰੀਲ ਠੀਕ ਕਰਾ ਕੇ ਭੇਜ ਸਕੋ ਤਾਂ ਦਾਸ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਖਰਚਾ ਹੱਥ ਬਣਨੀ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਜੀ।

ਇਸ ਮੂਰਖ, ਮਨਮੁਖ ਕੀਟ ਵੱਲੋਂ ਸ: ਬਲਬੀਰ ਸ: ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਰਵਾਰਾਂ ਸਹਿਤ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ। ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਦੀ ਖਿਮਾਂ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਫਤਹਿ।

ਦਾਸ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

॥ ਸਿਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਵਿਸ਼ਾ : ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ,

ਗੁਰ ਫਤਹਿ। ਇਸ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲੇ ਦੋ ਤੱਤ, ਨੈਗਿਟਿਵ/ਪਾਜ਼ਿਟਿਵ, ਸੱਚ/ ਝੂਠ, ਚੰਗਾ/ ਮਾੜਾ, ਦੇਵ/ ਦੈਤ ਕਿਉਂ ਬਣੇ/ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਮੂਰਖਤਾ ਉਦੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣ ਗਏ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਣ ਜੋਗੇ ਹੁੰਦੇ, ਜਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਸਾਡੀ ਗਿਆਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਚੰਗੇ /ਮਾੜੇ ਤੱਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇੱਛਾਈ/ਬੁਰਾਈ, ਬੀਮਾਰੀ/ ਤੰਦਰੁਸਤੀ, ਲਾਭਕਾਰੀ/ ਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਜੋਤ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਣ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹਿੱਤ, ਲਾਭਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਰਸਾ ਕੇ, ਔਗਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤੇ ਦੈਤਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਦੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਦਰਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ/ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੜੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਖੁਲਾਸੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਨਰ-ਜਨਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਹੁਣ, ਪਿਛਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ, ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ/ਯਕੀਨ ਜਰੂਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਜੁੱਗ, ਚਤੁਰ-ਜੁੱਗ, ਕਲਪ ਜਾਂ ਮਨਵੰਤਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਅੱਖੀਂ ਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਬੜਾ ਕੁੱਝ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਡੀ ਅਕਲ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਵਾਮੀ ਦਯਾ ਨੰਦ ਨੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਕਿ 'ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਵੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ' ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ, ਗੁਰੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੁੱਲੜ ਸਨ, ਭਾਸ਼ਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਸਨ, ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਅਗਰ ਉਸ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਦਸਮ-ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਤ 'ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਵੇਦਾਂ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਬਾਬਤ ਕੀ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝੂਠੀਆਂ, ਲੋਭੂ ਤੇ ਫੋਕੀਆਂ, ਭਰਮੀ, ਪਖੰਡੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਔਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਉਲਥਾ ਕਰਕੇ ਸੌਖੀ ਤੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਚਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਇਹਨਾਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਧੰਨ ਦਾ ਲੁਟਾਊ ਨਾ ਬਣ ਬੈਠੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਭੁੱਲੜ ਸਿੱਖ ਇਸ ਅਮੁੱਲੇ ਗਿਆਨ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਅਸੀਂ ਗੀਤਾ, ਰਮਾਇਣ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਉਲਥਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ 'ਉੜੇ' ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ 'ਊਠ' ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ 'ਉੜੇ' ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਤਾਂ 'ਊਠ' ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਪਰ ਅਗਰ ਫਿਰ ਭੀ ਕੋਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਪਿਛੋਕੜ ਵੱਲ ਪਰਤਣਾ ਹੀ ਪਏਗਾ। ਜਿਸ ਸੰਕੇਤ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਛੋਕੜ ਨਾਂ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਸੰਕੇਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਤ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਮਝਣ/ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ 'ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਲੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸੋ ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੁੱਲੜ ਸਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਦਯਾ ਨੰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਕੌਣ ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੈ?, ਪਰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸੰਪੰਨ ਹਨ। ਇਹ ਭੀ ਆਮ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਬੰਧ ਕਰ ਜਾਨਾ॥ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥

ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ॥ ਬਿਨੁ ਸਮਝੇ ਸਿਧਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਈ॥ (ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ)

ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀਆਂ। ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ, ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਭ ਨਿਸਫਲ ਹੀ ਗਿਆ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪੰਥ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਜੋ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਰੁਸਤੀ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਲਈ ਖਿਮਾਂ ਬਖਸ਼ਣੀ।

ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਅਧੀਨ ਸਦਾ ਜੁਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ ਫਿਰਾਏ ਹੀ ਫਿਰਤ ਹੈ॥ (ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ)

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਜਨਵਰੀ 1998

ਸ੍ਰੀ ਕਰਾਚੋਲੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਵਿਸ਼ਾ: ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤੀ

ਗੁਰ ਫਤਹਿ,

ਸਾਡੀ/ ਤੁਹਾਡੀ, ਨੇੜਤਾ/ ਦੂਰੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗਲਤ/ ਬਿਗਾਨੀ ਸੋਚ ਅਪਣਾ ਕੇ, ਅੜਬਾਈ ਕਰਕੇ, ਤਰਕ ਜਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਕੇ, ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਦੀ ਬਣਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖੁਦ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸਟੀਕ, ਸ਼ਬਦਾਰਥ, ਦਰਸ਼ਨ, ਦਰਪਨ, ਨਿਰਣੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝ ਕੇ, ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਕਦੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਥੋਪਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਹੋ ਸਕੇ, ਇਹੀ ਯਤਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਥ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਅੰਗ ਬਣ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਈ ਜਾਏ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ/ ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਥਕ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਬਨਾਉਣ/ ਚਲਾਉਣ ਹਿੱਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀਏ।

ਅਸੀਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਨੁਕਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੁਸਤਕ ਜਾਂ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਤੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਕਵਾਸ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਏਜੰਟ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਔਲਾਦ, ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੰਡਿਤ, ਚੰਡਾਲ-ਗਿਆਨੀ, ਪੱਕਾ ਬਿਪਰ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ (ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਲਿਖਣਯੋਗ ਨਹੀਂ) ਵਰਗੇ ਅਸੰਭਿਅਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਹਿ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ/ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ, ਗਾਲ਼ਾਂ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਸੁਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ 'ਵਾਰਾਂ' ਤੇ 'ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੈ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, 'ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼' ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, 'ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਣ' ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਪ੍ਰੋ.ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਕਮੇਟੀ, 'ਆਤਮ ਦਰਸ਼ਨ' ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ, 'ਸਿੱਖ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਡਾ.ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, 'ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਲੇ, 'ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਾਲੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ, 'ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਣ' ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 'ਨਿਰਨੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ' ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 'ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸੈਮੀਨਾਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਗੋਸ਼ਟੀ ਵਿਚਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਚ, ਡਾ. ਗੁਰਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਵੋ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋ, ਨਿੱਤਨੇਮ, ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਭਲਾਈ ਹੈ ?

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਕ ਯਕੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ (ਵਾਸਤਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਇਹ ਸਹੀ ਨਾਂ ਹੋਵੇ), ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ, ਗਲਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ (ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਣ ਤੇ) ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹੋ?, ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ-ਭਰੀ ਚੁੱਪ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ? ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲਤ ਰਾਹ ਉਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹੋ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਪਰਤਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ; ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਕ ਛਲਾਂਗ ਹੋਰ ਮਾਰੋ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੋ। ਅਸੀਂ ਜਿਆਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਛਾਪਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਛਾਪਣਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾਂ ਕਦੇ ਸਹਿਮਤ ਸੀ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਥਕ ਰਾਇ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਅਪਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਲਈ ਭੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪੰਥਕ ਅਧੀਨਤਾ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਹਾਥ ਦੀਪਕ ਲੈ ਮਹਾ ਪਸੁ ਮੱਧ ਕੂਪ ਪਰੰਤ॥ (ਦਸਮ-ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਤ)

ਨਮੋ ਕਾਲਿਕਾ ਕਾਲ ਰੂਪੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ ॥ (ਬ੍ਰਿਹ ਨਾਟਕ)

ਅਧੁਰਾ ਗਿਆਨੀ

ਗੱਲ ਕਰੋਂ ਗੁੰਥ ਦੀ, ਨਾ ਮੰਨੇ ਕੋਈ ਪੰਥ ਦੀ, ਗੁਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਖ ਮੋੜ, ਔਗਣ ਚਿਤਾਰਦਾ।
ਹੰਸ ਚੋਗ ਬਿਰਤੀ, ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਕੋਲ, ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਬੁਰੇ ਤੋਂ, ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਦਾ।
ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਚ ਗੁਣ ਸਦਾ ਹੋਣ 'ਦੋਨੋ', ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਇਹੋ ਭਾਣਾ ਕਰਤਾਰ ਦਾ।
'ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ,' 'ਸਦਾ ਰਹੇ ਵਿਚ ਭਾਣੇ', ਇਕਓਅੰਕਾਰ ਭਵ ਸਾਗਰ ਜੋ ਤਾਰਦਾ।

ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲਾ ਗੁਰ-ਬਖਸ਼ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਬਣ ਸਿੱਖਣਾ ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ।
ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡ, ਤਰਕ ਤਤੱਕ ਕਰੇ, ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣਾਂ ਉਹਦਾ ਬੇ-ਮਾਹਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਆਹ ਵੀ ਭੈੜਾ ਔਹ ਵੀ ਭੈੜਾ', ਸਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ, ਭੁੱਬਾਂ ਚੀਕਾਂ ਹੋਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਤਰਾਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਬੀਜਿਆ ਹੀ ਵੱਢਿਆ' ਤੇ 'ਕੀਤਾ ਅੱਗੇ ਆਇਆ' ਤਾਂ ਹੀ, ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਝੂਠਾ ਅਫਸਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਝੜੀ ਚ ਨੁਹਾਵੇਂ ਤੂੰ।
'ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ' ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ ਰਿਹਾ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਲੋਟੂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਉਤੇ ਪਰਦਾ ਹੀ ਪਾਵੇਂ ਤੂੰ।
'ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ' ਉਤੇ ਚੱਲਣਾਂ ਕਠਨ ਤਾਂ ਹੀ, ਝੂਠ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਨਿਘਰਦਾ ਹੀ ਜਾਵੇਂ ਤੂੰ।
ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ ਕਸੂਰ ਦਿਨੇ ਦਿਸੇ ਨਾਹੀਂ ਉਲੂ ਤਾਈਂ, ਲੋਕ ਤਾਂ ਹੈ ਗਇਆ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਗਵਾਵੇਂ ਤੂੰ।

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁੰਥ ਜਾਣ ਨਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਜਾਣ, ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਕੇ, ਆਓ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੀਏਂ।
ਧਰਮ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਿੱਖੀ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਸੌਖਾ, ਪੰਥ ਅੰਗ ਬਣ, ਨਾਂ ਕੋਈ ਤਾਣੀ ਅੱਡ ਤਣੀਏਂ।
ਭੁੱਲ ਕਰੇ ਸਭ ਕੋਈ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਗੱਲ ਵੱਡੀ, ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਜੋ ਅਕਲ ਦਾ ਧਨੀ ਏਂ।
'ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ'-'ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ' ਸੰਪਾਦਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਬਾਮੁਣ ਉਹ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਮਨੀ ਏਂ।

ਰੁੱਕਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਰੁੱਕੜੇ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ ਕਰਨ ਲਈ।
ਜੋ ਮਕਰ ਕਰੇਂ ਲਾਹੌਲ ਪੜ੍ਹੇਂ, ਇਸ ਭਰਮੀ ਕਰਨੀ ਭਰਨ ਲਈ।
'ਨਾਂ ਖੀਰ ਬਣੀ ਨਾਂ ਰਿਹਾ ਦਲੀਆ', ਬੱਸ 'ਗੁੜ ਤੋਂ ਗੋਹਾ ਬਣਾ ਧਰਿਆ',
ਇਸ ਲੇਖੇ ਜੋਖੇ ਦੇ ਸਦਕਾ, ਰਹਿ ਤਿਆਰ ਬੈਤਰਨੀ ਤਰਨ ਲਈ।

ਮੂਰਖ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਮੁਹਿ ਮਾਰ॥ (ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮ:੧ ਪੰ:143)

(ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਜਨਵਰੀ 1998)

ਇਹ ਤਿੰਨ ਚਿੱਠੀਆਂ ਜਨਵਰੀ 1998 ਨੂੰ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀ, ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ, ਜੋ ਤਨੋਂ, ਮਨੋਂ, ਧਨੋਂ, ਹਰ ਹੀਲੇ 'ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਕੇ ਅਪੰਥਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।>>>

'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚੋਂ :- ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ 'ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ' ਬਾਰੇ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਛਪਣਾ ਵੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਹੀ ਐਸੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਵੀ ਛਾਪੀ ਜਾਵੇ, ਗਾਈ ਜਾਵੇ, ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਮਾਂ ਲਾਕੇ ਇਸ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝੌਦੇ ਰਹੇ, ਕਿ ਆਪ ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਛੁਪਵਾਵਾਂਗਾ। ਖੈਰ ਹੁਣ ਪੰਥਕ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ।>>>

ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਸ ਅੜਬ ਅਗਿਆਨੀ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖੇ ਸਬੂਤ ਹਨ, ਜੋ ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸਫੇ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਾਪਿਆ ਸਗੋਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰੇਆਮ ਝੂਠ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਵਿਚ ਭੀ ਛਾਪ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗੁਰ ਫਤਹਿ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ, ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੰਗੀ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਅਗਸਤ, 14, 2000

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਜੀ,

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ, ਵੀਡੀਓ ਮੂਵੀ ਅਤੇ ਟੇਪਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਸੁਣੀਆਂ ਔਰ ਦੇਖੀਆਂ। ਅਕਾਲ ਸਹਾਇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਫੰਕਸ਼ਨ ਵੀ ਦੇਖਿਆ। ਡਾ. ਗੁਰਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਇਕ ਫੈਸ਼ਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਚਾ ਵਿਦਵਾਨ ਕਹਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹਮਲਾ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ? ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੁਲਾਰੇ ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਫੰਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਏ ਸਿਵਾਏ ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਚ ਹੁਣਾਂ ਤੋਂ, ਸਭ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਏ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਉਂ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋ? ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ?, ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਹੜਾ ਬਰਮਾਮੀਟਰ ਲਾਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਨੂੰ ਚੈਲਿੰਜ ਕੀਤਾ?

ਤਾਵੰਗਰੀ ਬਾ ਦਿਲ ਅਸਤ ਨਾ ਕਿ ਬਾ ਮਾਲ। ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਅਜ਼ ਅਕਲ ਅਸਤ ਨਾ ਕਿ ਬਾ ਸਾਲ।

ਜੇ ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸੀ? ਕੀ ਅੱਠਵੇਂ ਨਾਨਕ ਕੋਲ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ?

ਜਨਾਬ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਉਮਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰੁ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ (ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਫਰਤ ਹੈ) ਔਰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਸੀ, ਉਮਰ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ?

ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ ਜਾਂ ਪੰਥ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਾਲੋ ਕਰੇਗਾ? ਜਨਾਬ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਣੀ, ਜੋ 'ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਥ' ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਥ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਨਾਂ ਕਿ ਪੰਥ ਸਾਡਾ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸੋਚਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਜੀ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ 'ਢੁੱਚਰ ਨੀਤੀ' ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਸਿਰਫ ਢੁੱਚਰਾਂ, ਸ਼ਿਕਵੇ, ਗਿਲੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੱਲੇ ਪਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਅਸੀਂ ਅਟੁੱਟ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਡਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਚੱਲੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਵਾਪਸ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀਆਂ, ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਕੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਭੁਗਤੋਗੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਦਵਤਾ ਤੋਂ ਤਾਂ ਉਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੱਖੋਂ ਆਪ ਖਾਲੀ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਔਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ (ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਅਤੇ ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੰਗੀ) ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਕਦੀ ਲਿਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਲਮ ਚੁੱਕਣੇ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਔਰ ਆਖਰੀ ਚਿੱਠੀ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜੁਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝੂੰਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ। ਬਿਲਕੁਲ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ ਜੀ ਆਪਦੀ। ਇਹ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਵਿਹਲੇ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਕਮਾਉਣੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਲਾਉਣੀ ਹੈ।

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਈਨਲ ਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਰੋ। ਸੋਚੋ ਕੁੱਝ। ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਜੋ ਲਿਖਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਥ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਣ ਕਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਨੀਮ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਪੁਲਸੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ, ਢੁੱਚਰਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਬੋਧਦੇ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਆਖਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ (ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ) ਵਾਲੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਾਨ ਔਰ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਹਨ। ਜੁਵਾਬ ਸਾਨੂੰ ਸੌ ਪਰਸੈਂਟ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਲਿਖਣੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਹੋ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ? ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਥਰਡ ਪਰਸਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਹਨ। ਲੱਭ ਲਉ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ।

ਸਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਨਾ ਹੋਈ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਸਮਝਣਾ। ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੋਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਿਰਫ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਕਰਕੇ ਰਾਈਟ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਆਉ ਦਸਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ। ਗੁਰ ਫਤਹਿ।

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਸਰੀ, 31 ਜਨਵਰੀ 1998

॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਿਕ ਇਕਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ

ਓਨਮ ਅਖਰੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੁ ॥ ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਉਪਾਰਾ ॥	ਰਾਮ ਮ: ੧ ਪੰ: 930 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰ: 47
ਪਿੰਗਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੂਤਿਆ ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥ ਮੂਕ ਉਚਰੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟਿ ਪਿੰਗ ਗਿਰਨ ਚਤ੍ਰ ਜਾਏ ॥ ਅੰਧ ਲਖੈ ਬਧਰੋ ਸੁਨੈ ਜੋ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਏ ॥	ਬਿਲਾ ਮ: ੫ ਪੰ: 809 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰ: 47
ਜੀਅ ਜਾਤਿ ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ ॥ ਅਨੇਕੁਲ ਤਰੰਗ ਹੈ ॥	ਜਪੁ ਪੰ: 3 ਜਾਪੁ ਪੰ: 10
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਭਰਮ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ਤਉ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਰਮ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥	ਗਉ ਮ: ੫ ਪੰ: 290 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਸੋ ਮੁਖੁ ਜਲਉ ਜਿਤੁ ਕਹਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਜੋਨੀ ॥ ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨ ਧਿਆਉ ॥	ਭੈਰ ਮ: ੫ ਪੰ: 1136 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ
ਮਹਾਂਕਾਲ ? ਕਾਲ ਕਾ ਆਰਾਧੀ ॥ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਆਰਾਧੀ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਈ ॥	ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੰ: 758
ਪਾਲਿਹ ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਰੋਜੁ ਹੀ ਰਾਜ ਬਿਲੋਕਤ ਰਾਜਿਕ ਰੋਖਿ ਰੂਹਾਨ ਕੀ ਰੋਜੀ ਨ ਟਾਰੈ ॥	ਬਿਹਾ ਮ: ੪ ਪੰ: 547 ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵਯੇ
ਬਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਅਗਾਧਿ ਆਦਿ ਦੇਵ ਕੀ ਅਨਾਦਿ ਬਾਤ ਮਾਨੀਐ ॥	ਜਪੁ ਪੰ: 4 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿ ਗੁਣੁ ਕਰੇ ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁ ਦੇਹਿ ॥ ਕਾਮ ਕੇ ਕੁਨਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੂਬੀ ਕੇ ਦਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥	ਜਪੁ ਪੰ: 2 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਇਛਾ ਪੂਰਕੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਰਿ..... ॥ ਜਮਜਾਲ ਕੇ ਕਟਈਯਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮਨਾ ਕੇ ਕਰੁ ਹੈ ॥	ਧਨਾ ਮ: ੪ ਪੰ: 669 ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ
ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਕਾਲੇ ॥ ...ਕ੍ਰਿਪਾਲੇ ॥ ...ਅਰੂਪੇ ॥ ...ਅਨੂਪੇ ॥	ਗਉ ਮ: ੫ ਪੰ: 290 ਜਾਪੁ ਪੰ: 1
ਸਰਬ ਖੰਡਣ ਸਰਬ ਦੰਡਣ ਸਰਬ ਕੇ ਨਿਜ ਭਾਮ ॥ ਸਗਲਿਆ ਕੀ ਹਉ ਬਹਿਨ ਭਾਨਜੀ ਜਿਨਹਿ ਬਰੀ ਤਿਸੁ ਚੇਰੀ ॥	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ: 476
ਕਹੂੰ ਅਉਖਈ ਰੋਗ ਕੇ ਸੋਕ ਸੋਖੰ ॥ ਭਾਇ ਭਗਤ ਜਾ ਹਉਮੈ ਸੋਖੈ ॥	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਮਾਝ ਮ: ੩ ਪੰ: 124
ਪਾਰਜਾਤੁ ਗੋਪੀ ਲੈ ਆਇਆ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਮਹਿ ਰੰਗੁ ਕੀਆ ॥ ਕਹੂੰ ਨਿਜ ਨਾਰ ਪਰਨਾਰਿ ਕੇ ਨਿਕੋਤ ਹੋ ॥	ਆਸਾ ਮ: ੧ ਪੰ: 470 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਪੀਤ ਬਰਨ ਪਟ ਸਿਆਮ ਤਨ ਨਰ ਨਾਹਿਨ ਕੇ ਨਾਹਿ ॥ ਪੀਤ ਪੀਤਾਂਬਰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ..... ॥	ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ ਪੰ: 1165
ਜੈਸਾ ਸੰਗੁ ਬਿਸੀਅਰ ਸਿਉ ਹੈ ਰੇ ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਹੁ ਪਰਗ੍ਰਹਿ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਪਾਂਵ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਧਰਿਯਹੁ ॥	ਆਸਾ ਮ: ੫ ਪੰ: 403 ਚਰਿਤ੍ਰੋ ਪਾਖਯਾਨ

ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖੁ ਨ ਰੰਗੁ ਕਿਛੁ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਭਿੰਨ॥ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ॥	ਗਉ ਮ: ੫ ਪੰ: 283 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਅਨੇਕ ਹੈ॥ ਫਿਰ ਏਕ ਹੈ॥ ਏਕ ਮਹਿ ਸਰਬ ਸਰਬ ਮਹਿ ਏਕਾ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਈ॥	ਜਾਪੁ ਰਾਮ ਮ:੧ ਪੰ:907
ਸੋਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ॥ ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮਹਿ ਬਲ ਮਹਿ ਸਭਕੇ ਸਦ ਪੇਟ ਕੇ ਪੋਖਨਹਾਰਾ॥	ਗੁਜ ਮ:੫ ਪੰ: 495 ਸ੍ਰੋਧੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਸਭ ਕੇ ਸਿਰਨਾਯਕ ਜਾਚਕ ਅਨੇਕ ਸੁ ਏਕ ਦਵੈਯਾ॥ ਦਦਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਕੇ ਦੇਵਨਹਾਰ॥	ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਰੋਧੇ ਗਉ ਮ:੫ ਪੰ:257
ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ ਜਲ ਜੋਗਨਿ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਬਚਾਵੈ॥ ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਲਾ ਮ: ੫ ਪੰ:819
ਜਲ ਤਰੰਗ ਅਰੁ ਫੋਨ ਬੁਦਬੁਦਾ ਜਲ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨ ਹੋਈ॥ ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ ਪਾਨਿ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਭੈ ਏਕ ਹੀ ਕਹਾਇੰਗੇ॥	ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ ਪੰ:485 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਖੇਲੁ ਬਣਾਇਆ॥	ਜਪੁ ਪੰ: 7 ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਜਿਤੇ ਜਗ ਕਰਹੀ ॥ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਭੀਤਰ ਤੇ ਪਰਹੀ॥ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਜੋ ਚਾਹਤ ਤਾਕੈ ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਕਾਲੇਖਾ ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੰ ਮ: ੫ 1221
ਤਹ ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ॥ ਨਾ ਰਾਗ ਹੈ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਨ ਰੇਖ ਹੈ ਨ ਰੂਪ ਹੈ॥	ਰਾਮ ਮ: ੫ ਪੰ: 894 ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ
ਹਾਥਿ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਮਹਾਂ ਪਸੁ ਮਧ ਕੂਪ ਪਰੰਤ ॥ ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੇ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਸਾਲਕਾ ॥	ਉਪ ਅਵਤਾਰ : ਬ੍ਰਹਮਾ ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਪੰ: 1085
ਗਾਇ ਸਿੰਘ ਕਹੁ ਦੂਧ ਪਿਲਾਵੈ ॥...ਚੋਰ ਕਰਤ ਧਨ ਕੀ ਰਖਵਾਰਾ ॥ ਗਉ ਕੇ ਚਾਰੇ ਸਾਰਦੂਲ ॥...ਦੀਸਤ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਇ ਬਲਾਈ ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਮ ਮ: ੫ ਪੰ:898
ਗਗਨ ਦਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨਿਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੇ ਦਾਉ॥ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਨ ਮਾਰੂ ਬਜਯੇ ਪਰਯੋ ਨਿਸਾਣੇ ਘਾਉ ॥ ਉਮਡ ਦੁਬਹੀਆ ਉਨਿ ਚਲੇ ਭਯੋ ਭਿਰਨ ਕੇ ਚਾਉ ॥	ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ: 1105 ਬਿਬੇਕ ਦਲ ਕਥਨੰ
ਮਛ ਕਛ ਕੂਰਮ ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ ॥ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਆਪਿ ਪੁਨਿ ਧਰਾ ॥	ਮਾਰੂ ਮ:੫ ਪੰ: 1082 ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ
ਧਰੋ ਬਾਵਨਾ ਬਿਸਨੁ ਅਸਟਮਵਤਾਰੰ ॥ ਬਾਵਨ ਰੂਪੁ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਕਰਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸੇਤੀ ਹੈ ਚੰਗਾ ॥	ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਪੰ: 1082
ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਜਾਕੇ ਤਪਤ ਰਸੋਈ ॥ ਬੈਸੰਤਰੁ ਜਾਕੇ ਕਪਰੇ ਧੋਈ ॥ ਅਗਨ ਪਾਕ ਕਹੁ ਕਰੈ ਪਵਨ ਮੁਰ ਬਾਰ ਬੁਹਾਰੈ ॥	ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ: 481 ਰਾਮਾਅਵਤਾਰ
ਇਹ ਜਗ ਧੂਅਰੋ ਧਉਲਹਰਿ ਕਿਹ ਕੇ ਆਯੋ ਕਾਮ ॥ ਇਹ ਜਗ ਧੂਏ ਕਾ ਪਹਾਰ ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਸੰ ਮ: ੯ ਪੰ: 1186
ਅਦੇਖ ਅਸੇਖ ਅਭੇਖ ਹੈ ਸਦੀਵ ਬਿਸੁਭਰਨ ਹੈ ॥ ਆਸਣੁ ਲੋਇ ਲੋਇ ਭੰਡਾਰ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰ ॥	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਜਪੁ
ਨ ਰੋਗੋ ਨ ਸੋਗੋ ਸੁਨਿਤਯੋ ਨਵੀਨੋ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਨੀਤ ਨਵਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥	ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਧਨਾ ਮ: ੧ ਪੰ: 660

ਗਿਆਨ ਖੜਗੁ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਨਾ ਦੂਤ ਮਾਰੇ ਕਰਿ ਧਾਈ ਹੇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸੰਜੋਅ ਕਉ ਪ੍ਰੈਨਿ ਤਨੈ ਸਭ ਪਾਪਨ ਸੰਗ ਲਰਿਯੋ ਨ ਟਰਯੋ ॥	ਮਾਰੂ ਮ: ਪੰ: 1072 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ
ਜਾ ਕੀ ਕਲਾ ਬਰਤੈ ਜਗ ਸੇ ॥ ਜੇਨਿ ਕਲਾ ਧਾਰਿਓ ਆਕਾਸੰ ਬੈਸੰਤਰੰ ਕਾਸਟ ਬੇਸਟੰ ॥	ਚੋਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ:ਪ ਪੰ:1358
ਅੰਤਿ ਕਹਯੋ “ ਹਰਿ ਛਾਡਿ ਦੇ ! ” ਬਸੀ ਬੈਕੁੰਠਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿਮਰੈ... ॥ ਬਦਿਤ ਤਿਲੋਚਨ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ... ॥	ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗੁਜ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਪੰ: 526
ਬੀਚ ਸਰਦ ਰਿਤੁ ਕੇ ਸਜਨੀ ਹਮ ਖੇਲਤ ਸਯਾਮ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਈ ॥ ਰੁਤਿ ਸਰਦ ਆਡੰਬਰੇ ਅਸੂ ਕਤਕੇ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ਜੀਉ ॥	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਰਾਮ ਮ:ਪ ਪੰ:928
ਸਹਸ੍ ਰਾਛ ਜਾ ਕੋ ਸੁਭ ਸੋਹੈ ॥ ਸਹਸ ਪਦ ਜਾਕੇ ਤਨਿ ਮੋਹੈ ॥ ਸਹਸ ਤਵ ਨੈਨ..... ॥ ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ... ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਧਨਾਸਰੀ ਮ:੧ ਪੰ: 13,663
ਕਾਲਸੈਨ ਕਾਲਕੋਤ ਕਰੂਰਬ੍ਰਸ ॥ ਤਿਨ ਚੇਲੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜਪੁ
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥	ਵਾਰ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਬਿਲਾ ਮ: ੩ ਪੰ: 797
ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ‘ ਰਾਹੀਂ ’ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ‘ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ’ ।	
ਜਾ ਤੇ ਛੁਟਿ ਗਯੋ ਭ੍ਰਮ ਉਰ ਕਾ ॥ ਤਿਹ ਆਗੈ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਤੁਰਕਾ ॥ ਨ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮਸਲਮਾਨ ॥ ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਰਾਣ ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਭੋਰ: ਮ: ਪੰ: 1136
ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਯੋਗੁ ਦੋਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ..... ॥ ਮਿਲ ਬਿਛੁਰਨ ਦੋਉ ਇਹ ਜਗ ਮੈ ਮਿਥਿਆ ਤਨ ਅਸਨੇਹੁ ॥	ਜਪੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੇਤ ॥ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ॥	ਬਿਲਾ ਮ: ਪ ਪੰ: 810 ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ
“ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਉਪਰ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ”।	
“ ਸਾਡੀ ਬਾਹਰਲੀ / ਅਖੌਤੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾਈ ਉਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ/ਸੁਣਨ ਦੀ ਤਾਬ ਨਹੀਂ ਝੱਲਦੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਹਿਤ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ।”	
“ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਸਨ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਚੰਗਿਆਈ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਕੇ ਕਰਦਾ ਤੇ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।”	
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ 27 ਮਈ 1999	
ਘਰਿ ਘਰਿ ਝੂਠ ਅਮੱਸਿਆ ਭਈ॥ ਸਾਚ ਕਲਾ ਸਚਿ ਕੀ ਦੁਰ ਗਈ॥ ਕੂੜ ਅਮਾਵਸ ਸਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਿਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥	ਨਿਹਕਲੰਕੀਵਤਾਰ ਮਾਝ ਮ:੧ ਪੰ:145
ਮਨ ਤੂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਅਪੁਨਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰ ਕਉ ਕਰਾ ਮਨ ਈ ਮਨੈ ਮੁਨਿ ਮਾਨਿ॥	ਆਸਾ ਮ:੩ ਪੰ:441 ਉਪਾਵਤਾਰ
ਦੁਆਪਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰਿ ਕੰਸੁ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕੀਓ॥ ਤ੍ਰੇਤਾ ਬਿਤੀਤ ਜੁਗ ਦੁਆਪੁਰਾਨ॥	ਸਵੈਯੋ ਮ:੧ਕੇ ਪੰ:1390 ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ
ਮਨ ਮਾਨਿਆ ਤਉ ਹਰਿ ਜਾਨਿਆ॥ ਨਾਥ ਤਉ ਹੀ ਪਛਾਨ ਜੋ ਮਨ ਮਨ ਈ ਜਿਹ ਕਾਲ॥	ਸੋਚਨਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ:656 ਉਪਾਵਤਾਰ

ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ॥ ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ ਕੀਨ ਜਾਸ ਪਸਾਰ॥	ਤੁਖਾ ਮ:੧ ਪੰ:1109 ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ
ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ॥ ਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰਜਾ ਹੈ॥	ਆਸਾ ਮ:੧ ਪੰ:463 ਉਪਅਵਤਾਰ
ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਏਕੁ॥ ਤਸ ਤੁਮ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਬਾਰ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਇ॥	ਆਸਾ ਮ:੧ ਪੰ:464 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ॥ ਸਹੰਸ ਜੁਗਨ ਲੋ ਕਰੇ ਬਿਚਾਰਾ॥ਤਦਿਪਿ ਨ ਪਾਵਤ ਪਾਰ ਤੁਮਾਰਾ॥	ਜਪੁ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ
ਓਤਕਿ ਓਤਕਿ ਭਾਲਿ ਥਕੇ.....॥ ਕੋਟਿ ਕਲਪ ਕਲਪਾਤ ਭੇ ਲਹਯੋ ਨ ਤੇਰੇ ਅੰਤ॥	ਜਪੁ ਉਪਾਵਤਾਰ
ਜਿਨ ਮਨ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਠਹਰਾਯੋ॥ਸੋ ਸਿਮ੍ਰਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ॥ ਬੇਦ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਭਾਈ॥ਸਾਂਕਲ ਜੇਵਰੀ ਲੈ ਹੈ ਆਈ॥	ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਗਉ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ:329
ਜਿਨ ਮਤ ਬੇਦ ਕਤੋਬਨ ਤਿਆਗੀ॥ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭੇ ਅਨੁਰਾਗੀ॥ ਹਮ ਦੇਖਤ ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਲੂਟਿਆ॥ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਰਾਮ ਕਹਿ ਛੁਟਿਆ॥	ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਗਉ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ:329
ਜੇਊ ਵਾ ਰਸ ਕੇ ਚਸ ਕੇ ਰਸ ਹੈ॥ਤੇਊ ਭੂਲ ਨ ਕਾਲ ਫੰਧਾ ਫਸ ਹੈ॥ ਜਾ ਕਉ ਰਸੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਹੈ ਅਇਓ॥ਸੋ ਅਨ ਰਸ ਨਾਹੀ ਲਿਪਟਾਇਓ॥	ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗਉ ਮ: ੫ ਪੰ:186
ਪ੍ਰਪੰਚ ਪੰਚ ਹੁਇ ਗਡਾ॥ਅਪ੍ਰਪੰਚ ਪੰਖ ਕੈ ਉਡਾ॥ ਸਰਮ ਧਰਮ ਦੋਇ ਛਪਿ ਖਲੋਇ ਕੂੜਿ ਫਿਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੇ॥	ਨਿਹਕਲੰਕ ਕਥਾ ਤਿਲੰਗ ਮ:੧ ਪੰ: 722
ਬਿਨ ਬੈਰ ਰੂਪ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ਅਨੰਛਿਜ ਗਾਤ ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਨਿਰਾਸ॥ ਦੁਖ ਜਨਮ ਮਰਨ ਭਵਖੰਡਾ ਹੇ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਗਉ ਪੂਰ ਮ: ੮ ਪੰ:13
ਦੁਆਦਸ ਬਰਖ ਪਤ੍ਰਿਆ ਨ ਗੁੜਿਓ ਜਤ ਰਾਜੀਵਲੋਚਕ ਨਾਹਿਨ ਪਾਇ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੋਦੀਐ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੧ ਪੰ: 19
ਜੁਗ ਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਭਗਤਾਯੋ॥ ਹਰਿ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਆਸਾ ਮ: ੮ ਪੰ: 451
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹਾਦੇਓ ਮੋਹਿਆ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ਤ੍ਰੈ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਭਰਮ ਭੁਲਾਈ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਮ:ਮ:੩ ਪੰ:909
ਗਿਆਨ ਬਿਖੇ ਅਰਿ ਧਿਆਨ ਬਿਖੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਿਖੇ ਰਸ ਮੈ ਚਿੱਤ ਕਇਐ॥ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋਵਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸ ਭੋਜਨ ਖਾਤਾ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ: ਗੰ: ਮ:੫ ਪੰ:532
ਤ੍ਰਿਯ ਨ ਤਵਨ ਸਰਾਹੀਐ ਕਰਤ ਅਗਨ ਮੈ ਪਿਆਨ॥ਧੰਨਯ ਧੰਨਯ ਅਬਲਾ ਤੇਈ ਬਧਤ ਬ੍ਰਿਹ ਕੇ ਬਾਨ॥ ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮਤਿਆ ਲਗਿ ਜਲੰਨਿ॥ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਚ:21 ਸੂ:ਮ:੩ ਪੰ:787
ਬਿਸਿਖ ਬਰਾਬਰ ਨੈਨ ਤਵ ਬਿਧਨਾ ਧਰੇ ਬਨਾਇ॥ਲਾਜ ਕੋਚ ਮੋਕੋ ਦਯੋ ਚੁਭਤ ਨ ਤਾਤੋ ਆਇ॥ ਰਾਮ ਕਵਚ ਦਾਸ ਕਾ ਸੰਨਾਹੁ॥ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਤਿਸੁ ਪੋਹਿਤ ਨਾਹਿ॥	ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਚ:21 ਗੋਡ ਮ:੫:ਪੰ:868
ਪਨਹੀ ਇਹਾ ਨਰਕ ਤਿਹ ਆਗੈ॥ ਆਗੈ ਨਰਕ ਈਹਾ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:1078 ਗੋ:ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ:871

ਨਾਨਕ ਲੀਨ ਭਇਓ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸੰਗਿ ਪਾਨੀ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਸੰਗ ਮਿਲਤ ਹੈ ਸੁਣਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਗਾਥ॥	ਸੋਰਠਿ ਮ: 9 ਪ: 633 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਸ.ਪੰ:796
ਸਤਿ ਦੁਆਪਰ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਕਲਿਜੁਗ ਚੜ੍ਹ ਕਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ॥ ਸਤਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰ ਭਣੀਐ ਕਲਿਜੁਗ ਉਤਮੇ ਜੁਗਾ ਮਾਹਿ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:41 ਸ.ਪੋਥੀ 1 ਆਸਾ ਮ:5 ਪੰ:406
ਚਟਸਾਰ ਪੜਨਿ ਸਉਪਯੋ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਪਟਯਹਿ ਕਹਿਯੋ ਲਿਖ ਦੈ ਗੁਪਾਲ॥ ਮੇਰੀ ਪਟੀਆ ਲਿਖਹੁ ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲਾ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:182 ਪੋਥੀ 1 ਭੈਰ.ਮ:3 ਪੰ:1133
ਹਨਯੋ ਜਾਇ ਜਉਨੇ ਸਹਸਾਸਤ੍ਰ ਭੂਪੰ॥ ਸਹਸਬਾਹੂ ਮਧੁਕੀਟ ਮਹਿਖਾਸਾ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:189 ਪੋਥੀ 1 ਗਉੜੀ ਮ:5 ਪੰ:224
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ...ਤਨ ਮੈ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਅਸਟਮਿ ਥੀਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜਨਮਾਸੀ॥	ਕ੍ਰਿ.ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:314 ਪੋਥੀ 2 ਭੈ.ਮ:5 ਘਰ1 ਪੰ:1136
ਨਹੀਂ ਜਰੈ ਨੈਕ ਪਾਵਕ ਮੰਝਾਰ॥ ਬੋਰੈ ਨ ਸਿੰਧ ਸੋਖੈ ਨ ਬਯਾਰ॥ ਜਲੁ ਨਹੀ ਪਵਨੁ ਪਾਵਕੁ ਫੁਨਿ ਨਾਹੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤਹਾ ਸਮਾਈ॥	ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਦ.ਗ.ਪੰ:1182 ਪੋਥੀ3 ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ:333
ਸੁਤ ਹਿਤ ਕੈ ਮਾਤਾ ਦੁਲਰਾਵੈ॥ਕਾਲ ਮੂੰਢ ਪਰ ਦਾਂਤ ਬਜਾਵੈ॥ ਜਨਨੀ ਜਾਨਤ ਸੁਤੁ ਬਡਾ ਹੋਤ ਹੈ ਇਤਨਾ ਕੁ ਨ ਜਾਨੈ ਜਿ ਦਿਨ ਦਿਨ ਅਵਧ ਘਟਤ ਹੈ॥	ਚ੍ਰਿਤਰ 81ਦ.ਗ.ਪੰ:305 ਪੋਥੀ 1 ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪੰ:91
ਅਪਾਲ ਹਰੀ॥ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪੰ:23 ਪੋਥੀ 1 ਜਪੁਜੀ
ਨਿਰੰਜਨ ਅਭੇਵ ਹੈ॥ ਕਹਣਾ ਕਥਨ ਨ ਜਾਈ॥	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪੰ:50 ਪੋਥੀ 1 ਜਪੁਜੀ
ਲੋਗਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਕੋ ਹਰਿ ਸੂਰਜ ਮੈ ਹੋਇ ਕੈ ਜਲ ਡਾਰੈ॥ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਕੈ ਵਸਸੀ ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ॥	ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪੰ:365 ਪੋਥੀ 2 ਮਲਾਰ ਮ: 1 ਪੰ:1281
ਜਿਨ ਕੇ ਸੁਖ ਕੇ ਸੰਗ ਆਯੂ ਕਟੀ ਤਿਨ ਕੀ ਲੁਥ ਜੁੰਬਕ ਗੀਧ ਖਈ॥ ਬਾਰਹ ਜੋਜਨ ਛਤਰੁ ਚਲੈ ਥਾ ਦੇਹੀ ਗਿਰਝਨ ਖਾਈ॥	ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਧਨਾ: ਨਾਮਦੇਵ ਪੰ: 692
ਨਿਆਤ ਫਿਰਯੋ ਸਿਰੁ ਬੱਧਕ ਜਯੋ ਧਯਾਨ ਬਿਲੋਕ ਬਿੜਾਲ ਲਜਾਯੋ॥ ਅਪਰਾਧੀ ਦੂਣਾ ਨਿਵੈ ਜੋ ਹੰਤਾ ਮਿਰਗਾਹਿ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਸਵੈਯੋ ਪੰ:1222 ਪੋਥੀ 3 ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ਪਹਿਲਾ ਪੰ:470
ਦੁਆਰਪਾਲ ਹੁਐ ਹਰਿ ਬਸੈ ਭਗਤਿ ਹੇਤ ਹਰਿਰਾਇ॥ ਮੇਰੀ ਬਾਂਧੀ ਭਗਤੁ ਛਡਾਵੈ ਬਾਂਧੈ ਭਗਤੁ ਨ ਛੁਟੈ ਮੋਹਿ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ ਪੰ:189 ਪੋਥੀ 1 ਸਾਰੰਗ ਨਾਮਦੇਵ ਪੰ: 1252
ਪੂਤ ਹੋਇ ਤੋ ਭਾਂਡ ਵਹ ਸੁਤਾ ਤੋ ਬੇਸਯਾ ਹੋਇ॥ ਪੁਤ ਜਿਨ੍ਹਰਾ ਧੀ ਜਿਨ੍ਹਰੀ ਜੇਰੂ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸਿਰਦਾਰ॥	ਦ.ਗ੍ਰੰ ਪੰ:78 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਛੇਵੀਂ ਬਿਹਾ:ਮ:3 ਪੰ:556
ਅਨਿਕ ਤ੍ਰਿਯਨ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ਜੇ ਲਖ ਇਸਤ੍ਰੀਯ ਭੋਗ ਕਰੇ ਨਵ ਖੰਡ ਰਾਜ ਕਮਾਇ॥	ਚ੍ਰਿਤਰ 33,23-4 ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ:3 ਪੰ:26
ਅਨਿਕ ਭਾਤਿ ਪਸਰਤ ਜਗਤ ਬਹੁਰਿ ਏਕ ਕੋ ਏਕ॥ ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ॥	ਚ੍ਰਿਤਰ 81, 16-2 ਗਉੜੀ ਮ:5 ਪੰ:292

ਔਰਨ ਉਪਦੇਸ ਕਰੈ ਆਪੁ ਧਯਾਨ ਕੋ ਨ ਧਰੈ ਲੋਗਨ ਕੋ ਸਦਾ ਤਿਆਗ ਧਨ ਕੋ ਦ੍ਰਿੜਾਤ ਹੈ॥ ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ॥ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ॥	ਚ੍ਰਿਤਰ 266 19-1 ਗਉੜੀ ਮ:5 ਪੰ:269
ਜਲ ਹੈ ਜਯੋ ਜਲ ਮੈ ਮਿਲਿ ਗਯੋ॥ ਜਿਉ ਜਲੁ ਜਲ ਮਹਿ ਪੈਸਿ ਨ ਨਿਕਸੈ ਤਿਉ ਢੁਰਿ ਮਿਲਿਓ ਜੁਲਾਹੋ॥	ਚ੍ਰਿਤਰ 209,61-1 ਧਨਾਸਰੀ ਕਬੀਰ ਪੰ:692
ਜੈਸਾ ਕਿਯਾ ਤੈਸਾ ਫਲ ਪਾਯੋ॥ ਜੇਹਾ ਬੀਜੇ ਸੋ ਲੁਣੈ ਮਥੈ ਜੋ ਲਿਖਿਆਸੁ॥	ਚ੍ਰਿਤਰ 185,12-3 ਮਾਝ ਮ:5 ਪੰ:134
ਤੇ ਤਨ ਤਿਆਗਤ ਹੀ ਸੁਨ ਰੇ ਜਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬਖਾਨ ਤ੍ਰਿਆ ਭਜਿ ਜੈ ਹੈ॥ ਜਬ ਹੀ ਹੰਸ ਤਜੀ ਇਹ ਕਾਇਆ ਪ੍ਰੇਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਰਿ ਭਾਗੀ॥	33 ਸਵੈਯੇ 33-1 ਸੋਰਠ ਮ:9 ਪੰ:634
ਤਾਂਤੇ ਤਾਹਿ ਕਲੰਕ ਲਗਾਯੋ॥ ਸਹਸ ਸਰੀਰ ਚਿਹਨ ਭਗ ਹੂਏ ਤਾ ਮਨਿ ਪਛੋਤਾਇਆ॥	ਚੰਦ੍ਰਾਵਤਾਰ 12-2 ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ:1ਪੰ:1344
ਸੀਤਲਾ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈ॥ ਬਿਘਨ ਗਏ ਹਰਿ ਨਾਈ॥ ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ॥ ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ॥	ਸੋਰਠ ਮ:5 ਪੰ:627 ਚ੍ਰਿਤਰ 404, 381-1,2
ਤਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਾਹੂ ਕੀ ਜਿਹ ਗੋਪਾਲ ਸਹਾਇ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ ਦੁਸਮਨ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰ॥	ਮਲਾਰ ਮ:5 ਪੰ:1266 ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ 13,14-1

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ

ਰਸ, ਰਸੀਆ, ਭੋਗ, ਭੋਗਣਾ, ਰਾਵਣਾ, ਛਲਣਾ, ਸੇਜ, ਕੰਤ, ਚਲਿਤ, ਬਿਬਰਜਤ ਨੇਹ, ਭਜੋ, ਭਜੀਐ, ਭੁੰਚਨਾ, ਕੋਤਕ,
ਖੇਲ, ਤਮਾਸ਼ਾ, ਮਿਥਿਆ, ਚਰਿਤ, ਬਾਜੀ, ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ, ਬਾਲੂਭੀਤ
(ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਆਏ ਬੇਦ, ਪੁਰਾਣ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਗੋਪੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ, ਮਹੇਸ਼, ਰਾਵਣ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ, ਗਨਕਾ, ਮੁਰਾਰੀ)
ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ॥ ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਚੋਲੜਾ ਆਪੇ ਸੇਜ ਭਤਾਰੁ॥ ਪੰ:23 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਅਛਲ ਛਲਾਈ ਨਹ ਛਲੈ॥ ਨਹ ਘਾਉ ਕਟਾਰਾ ਕਰਿ ਸਕੈ॥ ਪੰ:25
ਜੇ ਲਖ ਇਸਤਰੀਆ ਭੋਗ ਕਰਹਿ ਨਵ ਖੰਡ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਵਈ ਫਿਰ ਫਿਰ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥ ਪੰ:26
ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਜਿਉ ਦੋਹਾਗਣਿ ਤਨਿ ਸੀਗਾਰੁ॥
ਸੇਜੈ ਕੰਤੁ ਨ ਆਵਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰ॥ ਪੰ:31
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰਧਾਰਿ॥
ਮਿਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵਿ ਚਲੈ ਸੇਜੈ ਰਵਹਿ ਭਤਾਰੁ॥ ਪੰ:31
ਜਾ ਧਨ ਕੰਤਿ ਨ ਰਾਵੀਆ ਤਾ ਬਿਰਥਾ ਜੋਬਨ ਜਾਇ॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ:1 ਪੰ:54
ਗੋਪੀ ਨੈ ਗੋਆਲੀਆ॥ ਤੁਧ ਆਪੇ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀਆ॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ:1 ਪੰ:74
ਮਧੂਸੂਦਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤਨ ਪ੍ਰਾਨਾ॥ ਮਾਝ ਮ:1 ਪੰ:94
ਪੇਈਅੜੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਾਤਾ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਗੁਰਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ॥
ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੀ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਰਾਵੈ ਸਚੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਵਣਿਐ॥ ਪੰ:110
ਕਿਆ ਕਪਤੁ ਕਿਆ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਕੀਜਹਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ॥ ਮਾਝ ਮ:1 ਪੰ:142
ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲਭਦ੍ਰੁ ਗੁਰ ਪਗ ਲਗਿ ਧਿਆਵੈ॥ ਪੰ:165
ਹਰਿ ਆਪੇ ਕਾਨ ਉਪਾਇਦਾ ਮੇਰੇ ਗੋਬਿਦਾ ਹਰਿ ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਖੋਜੀ ਜੀਉ॥ ਗਉੜੀ ਮ:4 ਪੰ:174
ਮਾਣੈ ਰੰਗ ਭੋਗ ਬਹੁ ਨਾਰੀ॥ ਗਉੜੀ ਮ:5 ਪੰ:175
ਜੋ ਪਰਾਇਓ ਸੋਈ ਅਪਨਾ॥ ਜੋ ਤਜਿ ਛੋਡਨ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰਚਨਾ॥੧॥
ਕਹਹੁ ਗੁਸਾਈ ਮਿਲੀਐ ਕੇਹ॥ ਜੋ ਬਿਬਰਜਤ ਤਿਸ ਸਿਉ ਨੇਹ॥ ਪੰ:185
ਬੇਬਰਜਤ ਬੇਦ ਸੰਤਨਾ ਉਆਹੁ ਸਿਉ ਰੇ ਹਿਤਨੋ॥ ਪੰ:212
ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੁ ਕਰੇ ਰਸ ਭੋਗ॥ ਸੁਖੁ ਸੁਪਨੇ ਨਹੀ ਤਨ ਮਹਿ ਚੋਗ॥ ਪੰ:240
ਰੰਗ ਸੰਗਿ ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਭੋਗਾ ਇਨ ਸੰਗਿ ਅੰਧ ਨ ਜਾਨੀ॥ ਗਉੜੀ ਮ:5 ਪੰ:241
ਮੈ ਮਤ ਜੋਬਨ ਗਰਬਿ ਗਾਲੀ ਦੁਧਾਬਣੀ ਨ ਆਵਏ॥ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮ:1 ਪੰ:242
ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਭਰਿਆ ਗਲ ਤਾਈ ਪਾਪ ਕਮਾਇ॥ ਪੰ:245
ਨਾਨਾ ਚਲਿਤ ਕਰੇ ਖਿਨ ਮਾਹਿ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪੂਰਨੁ ਸਭ ਠਾਇ॥ ਪੰ:284
ਅਲਪ ਸੁਖ ਛਾਡਿ ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਵਾ॥ ਤਬ ਇਹੁ ਤੀਅ ਉਹੁ ਕੰਤੁ ਕਹਾਵਾ॥ ਪੰ:342
ਇਹੁ ਰਸ ਛਾਡੇ ਉਹੁ ਰਸੁ ਆਵਾ॥ ਉਹੁ ਰਸ ਪੀਆ ਇਹੁ ਰਸੁ ਨਹੀ ਭਾਵਾ॥ ਪੰ:342
ਅੰਧੁਲੇ ਦਹਿਸਿਰਿ ਮੂੰਭੁ ਕਟਾਇਆ ਰਾਵਣ ਮਾਰਿ ਕਿਆ ਵਡਾ ਭਇਆ॥ ਆਸਾ ਮ:1 ਪੰ:350
ਸੁਰ ਨਰ ਦੇਵ ਅਸੁਰ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ ਸਗਲੇ ਭਵਨੁ ਲੁਟਿਓ ਰੀ॥ ਪੰ:384
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹਾਦੇਓ ਮੋਹਿਆ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਲਗੇ ਸੇ ਸੋਹਿਆ॥ ਪੰ:394
ਜੈਸੇ ਪਸੁ ਹਰਿਆਉ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ ਸਭ॥ ਨਾਨਕ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭ॥ ਪੰ:397
ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਤਨ ਪਰ ਤੀ ਨਿੰਦਾ ਅਖਾਧਿ ਖਾਹਿ ਹਰਕਾਇਆ॥
ਸਾਚ ਧਰਮ ਸਿਉ ਰੁਚਿ ਨਹੀ ਆਵੈ ਸਤਿ ਸੁਨਤ ਛੋਹਾਇਆ॥ ਪੰ:402
ਸਭਿ ਜਪ ਸਭ ਤਪ ਸਭ ਚਤੁਰਾਈ॥ ਉਝੜਿ ਭਰਮੈ ਰਾਹਿ ਨ ਪਾਈ॥ ਪੰ:412
ਟਟੈ ਟੰਚ ਕਰਹੁ ਕਿਆ ਪ੍ਰਾਣੀ ਘੜੀ ਕਿ ਮੁਹਤਿ ਕਿ ਉਠ ਚਲਣਾ॥ ਪੰ:433
ਹਰਣਾਖਸ ਦੁਸਟ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਤਰਾਇਆ॥ ਪੰ:451
ਗੁਝਾ ਕਮਾਣਾ ਪ੍ਰਗਟੁ ਹੋਆ ਈਤ ਉਤਹਿ ਖੁਆਰੀ॥ ਪੰ:460
ਜੁਜ ਮਹਿ ਜੋਰਿ ਛਲੀ ਚੰਦ੍ਰਾਵਲਿ ਕਾਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਾਦਮੁ ਭਇਆ॥ ਪੰ:470
ਮਨ ਕਹ ਅਹੰਕਾਰਿ ਅਫਾਰਾ॥ ਦੁਰਗੰਧ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਪਾਵਨ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਛਾਰਾ॥ ਪੰ:530
ਦੇਇ ਕਿਵਾੜ ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ ਪਰ ਦਾਰਾ ਸੰਗਿ ਫਾਕੈ॥ ਪੰ: 616
...ਹਰਣਾਖਸ ਨਖਹਿ ਬਿਦਾਰੇ॥ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਨੁ ਸਦ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ॥ ਪੰ:601

ਕਰਿ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਉਪਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ ਚੰਡੂਰੁ ਕੰਸੁ ਕੇਸੁ ਮਾਰਾਹਾ॥ਸੋਰਠਿ ਮ:4 ਪੰ:606
 ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗਹਿ ਤਬ ਕਉਣੁ ਪੜਦਾ ਤੇਰਾ ਢਾਕੈ॥ਪੰ:616
 ਮਧੁਸੂਦਨ ਹਰਿ ਮਾਧੋ ਪ੍ਰਾਨਾ॥ਜੈਤਸਰੀ ਮ:4 ਪੰ:693
 ਹਿਕ ਭੂੰ ਹਿਕ ਚਾੜੇ ਅਨਿਕ ਪਿਆਰੇ ਨਿਤ ਕਰਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ॥ਜੈਤਸਰੀ ਮ:5 ਪੰ:703
 ਬੀਜੁ ਬੋਵਸਿ ਭੋਗ ਭੋਗਹਿ ਕੀਆ ਆਪਣਾ ਪਾਵਏ॥ਪੰ:705
 ਗੋਤਮ ਨਾਰਿ ਉਮਾਪਤਿ ਸ੍ਵਾਮੀ॥ਸੀਸ ਧਰਨ ਸਹਸ ਭਗ ਗਾਮੀ॥ਪੰ:710
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਰੋਗੀ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ॥ਪੰ:735
 ਲਾਲਨੁ ਰਾਵਿਆ ਕਵਣ ਗਤੀ ਰੀ॥ਸੂਹੀ ਮ:5 ਪੰ:739
 ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ਪੰ:747
 ਸੇਜ ਏਕ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਈਆ॥ਪੰ:837
 ਸੂਰੈ ਵੇਸਿ ਦੁਹਾਗਣੀ ਪਰ ਪਿਰੁ ਰਾਵਣ ਜਾਇ॥ਸੂਹੀ ਮ:3 ਪੰ:785
 ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੀ ਲਸਟਿਕਾ ਜਿਨਿ ਮਾਰਿਆ ਰੋਗੁ॥ਬਿਲਾਵਲ ਮ:5 ਪੰ:817
 ਚੌਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮਕਾਰ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ॥ਪੰ:818
 ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਾ॥ਪੰ:839
 ਰਾਮ ਕਵਰੁ ਦਾਸ ਕਾ ਸੰਨਾਹੁ॥ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਤਿਸੁ ਪੋਹਿਤ ਨਾਹਿ॥ਪੰ:868
 ਆਗੈ ਨਰਕੁ ਈਹਾ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ॥ਪੰ:871
 ਜਿਸ ਕੀ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਨੁ॥ਪੰ:896
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਤ੍ਰੈ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰਿਗੁਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥ਪੰ:909
 ਚੰਚਲ ਚੀਤੁ ਨ ਰਹਈ ਠਾਇ॥ਚੋਰੀ ਮਿਰਗੁ ਅੰਗੂਰੀ ਖਾਇ॥ਪੰ:932
 ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੁਆਇਆ॥ਰਾਮਕਲੀ ਮ:1ਪੰ:953
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਝੀ ਹੋਈ॥
 ਨਾਨਕ ਸਭਿ ਜੁਗ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ॥ਪੰ:946
 ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ॥ਪੰ:981
 ਨਾਮ ਜਪਤ ਉਗ੍ਰਸੈਣਿ ਗਤਿ ਪਾਈ ਤੋੜਿ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਕਰੇ॥ਪੰ:995
 ਬਾਲਮੀਕ ਸੁਪਚਾਰੋ ਤਰਿਓ ਬਧਿਕ ਤਰੇ ਬਿਚਾਰੇ॥ਪੰ:999
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਸਰੇਸਟ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ॥ਪੰ:1012
 ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ॥ਇੰਦ੍ਰੁ ਤਪੇ ਮੁਨਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ॥ਪੰ:1034
 ਮਾਂਦਲ ਬੇਦਿ ਜਿ ਬਾਜਣੋ ਘਣੇ ਧੜੀਐ ਜੋਇ॥ਮਾਰੂ ਮ:3 ਪੰ:1091
 ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ਕੰਤ ਕੂ ਕੀਆ ਹਭ ਸੀਗਾਰ॥ਇਤੀ ਮੰਝਿ ਨ ਸਮਾਵਈ ਜੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰਾ ਹਾਰੁ॥ਪੰ:1095
 ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ ਸੇ ਮੈ ਪਿਛੈ ਭੀ ਰਵਿਆਸੁ॥ਪੰ:1097
 ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਰੈ ਭੋਗੁ॥ਭੈਰਉ ਮ:3ਪੰ:1128
 ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਾ ਰਾਖਾ ਹੋਇ ਰਖੁਰਾਇਆ॥ਪੰ:1133
 ਰਾਮ ਰਵੰਤਾ ਜਾਣੀਐ ਇਕ ਮਾਈ ਭੋਗੁ ਕਰੇਇ॥ਪੰ:1171
 ਬਸਤਰ ਛੀਨ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਰਖੀ ਲਾਜ॥ਬਸੰਤ ਮ:5ਪੰ:1192
 ਇਸ ਤਨ ਮਨ ਮਧੇ ਮਦਨ ਚੋਰ॥ਪੰ:1194
 ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰਾਵਣਿ ਜਾਹਿ ਸੇਈ ਤਾ ਲਾਜੀਅਹਿ॥
 ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਹਿਰਹਿ ਪਰ ਦਰਬੁ ਛਿਦ੍ਰੁ ਕਤ ਢਾਕੀਅਹਿ॥ਪੰ:1362
 ਉਛਲਿਆ ਕਾਮੁ ਕਾਲ ਮਤਿ ਲਾਗੀ ਤਉ ਆਨਿ ਸਕਤਿ ਗਲਿ ਬਾਂਧਿਆ॥ਪੰ:93
 ਅਸਥਿਰ ਰਹਹੁ ਡੋਲਹੁ ਮਤ ਕਬਹੂ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਧਾਰਿ॥
 ਜੈਜੈਕਾਰੁ ਸਗਲ ਭੂ ਮੰਡਲ ਮੁਖ ਊਜਲ ਦਰਬਾਰ॥ਪੰ:678
 ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ ਕਮਾਵੈ ਵਿਕਾਰ॥ਖਿਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਹਿ ਸੰਸਾਰ॥ਪੰ:194
 ਅਪਨੇ ਚਰਿਤ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਬਨਾਏ॥ਪੰ:287
 ਨੰਨੈ ਨਾਹ ਭੋਗ ਨਿਤ ਭੋਗੈ ਨਾ ਡੀਠਾ ਨਾ ਸੰਮੁਲਿਆ॥
 ਗਲੀ ਹਉ ਸੋਹਾਗਣਿ ਭੈਣੇ ਕੰਤੁ ਨ ਕਬਹੂ ਮੈ ਮਿਲਿਆ॥ਪੰ:433
 ਮੁਰਖੁ ਭੋਗੈ ਭੋਗੁ ਦੁਖ ਸਬਾਇਆ॥ਸੁਖਹੁ ਉਠੇ ਰੋਗ ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ॥ਪੰ:1139
 ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਅਤਿ ਨੇਹੁ ਬਹਿ ਮੰਦ ਪਕਾਇਆ॥ਪੰ:1250
 ਹੇ ਕਾਮੰ ਨਰਕ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਾਵਣਹ॥ਪੰ:1353
 ਗਰਬੰਤਿ ਨਾਰੀ ਮਦੋਨ ਮਤੰ॥ਬਲਵੰਤ ਬਲਾਤ ਕਾਰਣਹ॥ਪੰ:1359

ਉਤੰਗੀ ਪੈਓਹਰੀ ਗਹਰੀ ਗੰਭੀਰੀ॥ਸਸੁਤਿ ਸੁਹੀਆ ਕਿਵ ਕਰੀ ਨਿਵਣੁ ਨ ਜਾਇ ਬਣੀ॥ਪੰ:1410
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾ ਚੋਲੜਾ ਸਭ ਗਲਿ ਆਏ ਪਾਇ॥ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮ:3ਪੰ:1414
 ਤਰੁਣ ਤੇਜੁ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਮੁਖੁ ਜੋਹਹਿ ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ ਨ ਪਛਾਣਿਆ॥
 ਉਨਮਤ ਕਾਮਿ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਭੂਲੈ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਨ ਪਛਾਣਿਆ॥ਪੰ:93
 ਉਰਤਿ ਰਹਿਓ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸ ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਬਿਖੈ ਠਗਾਉਰੀ ਖਾਵਤ ਹੇ॥
 ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਓ ਪਾਵਕ ਤਲੈ ਜਰਾਵਤ ਹੇ॥ਪੰ:821
 ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਬਾਰਿਕ ਬਪੁਰੇ ਕੀ ਸਰਪ ਅਗਨਿ ਕਰ ਮੇਲੈ॥ਪੰ:1266
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭਿ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਉ ਨਹੀ ਕਾਲਕਾ॥ਪੰ:1084
 ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਆਰਾਧੀ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ॥ਪੰ:675
 ਹਿਕ ਦੂਹਿ ਹਿਕ ਚਾੜੇ ਅਨਿਕ ਪਿਆਰੇ ਨਿਤ ਕਰਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਪੰ:703
 ਹੋਛੀ ਮਤਿ ਭਇਆ ਮਨੁ ਹੋਛਾ ਗੁੜ ਸਾਮਖੀ ਖਾਇਆ॥ਪੰ: 582
 ਹੋਛਹੁ ਕਾਜੁ ਅਲਪ ਸੁਖ ਬੰਧਨ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕਹਾ ਦੁਖ ਭਉ॥ਪੰ:1387
 ਭੋਗਨਹਾਰੇ ਭੋਗਿਆ ਇਸ ਮੁਰਤਿ ਕੇ ਮੁਖਿ ਛਾਰ॥ਪੰ:479
 ਮੂਰਖੁ ਭੋਗੇ ਭੋਗੁ ਦੁਖ ਸਬਾਇਆ॥ਪੰ:139
 ਕਰੀ ਪਾਕਸਾਲ ਸੋਚ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਹੁਣਿ ਲਾਵਹੁ ਭੋਗੁ ਹਰਿ ਰਾਏ॥ਪੰ:1266
 ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਆਪੇ ਕਾਨਾ॥ਆਪੇ ਗਊ ਚਰਾਵੈ ਬਾਨਾ॥ਪੰ:1083
 ਸਜਣੁ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿ ਕੀਚੈ ਭੋਗੁ॥ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ:5 ਪੰ:1094
 ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਰੈ ਭੋਗੁ॥ਪੰ:1128
 ਪ੍ਰਿਉ ਅਪਨਾ ਗੁਰਿ ਬਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨਾ ਭੋਗੁ ਭੋਗ ਨਿਸੰਗਾ॥ਪੰ:1210
 ਲਗੜੀਆਂ ਪਿਰੀਅੰਨਿ ਪੇਖੰਦੀਆਂ ਨਾ ਤਿਪੀਆ॥ਪੰ:1101
 ਕੰਤਾ ਤੂ ਸਉ ਸੇਜੜੀ ਮੈਡਾ ਹਭੋ ਦੁਖੁ ਉਲਾਹਿ॥ਪੰ: 1094
 ਸਭਿ ਸੁਹਾਗਣਿ ਮਾਣਹਿ ਰਲੀਆ ਇਕ ਦੇਵਹੁ ਰਾਤ ਮੁਰਾਰੀ॥ਪੰ:959
 ਜਿਉ ਜੋਰੂ ਸਿਰਨਾਵਣੀ ਆਵੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ॥ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: 1
 ਸਗਲ ਜਨਮੁ ਬਿਖਿਅਨ ਸਿਉ ਖੋਇਆ ਸਿਮਰਿਓ ਨਾਹਿ ਕਨਾਈ॥ਪੰ:1008
 ਫਰੀਦਾ ਨੰਢੀ ਕੰਤੁ ਨ ਰਾਵਿਓ ਵਡੀ ਬੀ ਮੁਈਆਸੁ॥ਪੰ:1380

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਬਿਤ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿਚੋਂ

ਸੇਜ, ਸੰਜੋਗ, ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ, ਰਾਵਣਾ, ਚੁਤੀ, ਸੁੰਨਤ, ਜੋਹਨਿ ਪਰ ਨਾਰੇ, ਗਾਂਡ, ਗਭਣ, ਪੁਰਖਤ, ਚਲਿਤ, ਜਾਰਨੀ, ਬਹੁ ਮਿਤੀ, ਕਾਮ, ਭਗ
(ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਪੰਚਾਲੀ, ਅਜਾਮਲ, ਗਨਿਕਾ)

ਜਿਉ ਬਹੁ ਮਿਤੀ ਵੇਸੁਆ ਸਭਿ ਕੁਲਖਣ ਪਾਪ ਕਮਾਵੈ।	ਵਾਰ-5, ਪਉੜੀ 17, ਲਾਈਨ 1
ਕੇਵਡੁ ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੁ ਹੈ ਕੇਵਡੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਹੰਕਾਰ।	8, 3-2
ਬਿਖਲੀਪਤਿ ਵੇਸੁਆ ਰਵਤ ਮਦ ਮਤਵਾਲੇ ਵਡੇ ਵਿਕਾਰੀ।	8, 15-5
ਕੇਤੜਿਆਂ ਭੁਖੇ ਮਰਨਿ ਕੇਤੜਿਆਂ ਰਾਜੇ ਰਸ ਭੋਗੀ।	8, 17-3
ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਨੰਗੀ ਕਰਹੁ ਪੰਚਾਲੀ ਬਾਂਦੀ।	10, 8-2
ਪਰ ਘਰ ਜਾਇ ਸਰਾਪੁ ਲੈ ਹੋਇ ਸਹਸ ਭਗ ਪਛੋਤਾਣਾ।	10, 18-2
ਪਤਿਤ ਅਜਾਮਲ ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਜਾਇ ਕਲਾਵਤਣੀ ਦੇ ਰਹਿਆ।	10, 20-2
ਗਨਿਕਾ ਪਾਪਣ ਹੋਇ ਕੈ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਗਲਿ ਹਾਰ ਪਰੋਤਾ।	10, 21-2
ਨਾਰਿ ਭਤਾਰਿ ਪਿਆਰੁ ਕਰਿ ਸਿਹਜਾ ਭੋਗ ਸੰਜੋਗੁ ਬਣਦਾ।	17, 7-3
ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਉ ਰਾਣੀਆਂ ਸੇਜੇ ਆਵੈ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ।	17, 10-1
ਸਭਨਾ ਰਾਜਾ ਰਾਵਣਾ ਸੁੰਦਰਿ ਮੰਦਰਿ ਸੇਜ ਸਵਾਰੀ।	17, 10-3
ਲੀਲਾ ਚਲਿਤ ਅਚਰਜ ਕਰਿ ਜੋਗੁ ਭੋਗੁ ਰਸ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣੈ।	23, 9-2
ਰੂਪੈ ਕਾਮੈ ਦੋਸਤੀ ਜਗ ਅੰਦਰਿ ਜਾਣੀ।	27, 5-1
ਸੰਵਿ ਸੁਪੁਤੀ ਨ ਥੀਐ ਖੁਸਰੇ ਨਾਲਿ ਨ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣੈ।	28, 21-4
ਲੂਲੇ ਨਾਲਿ ਵਿਆਹੀਐ ਕਿਵ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਕਾਮਣਿ ਗਲਿ ਲਾਵੈ।	32, 5-2
ਜਿਉਂ ਕਰਿ ਟੁੰਡੇ ਹਥੜਾ ਸੋ ਚੁਤੀਂ ਸੋ ਵਾਤਿ ਵਤਾਵੈ।	32, 10-4
ਮੁਹ ਅਖੀ ਨਕੁ ਕਨ ਜਿਉਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚਿ ਗਾਂਡਿ ਸਦਾਏ।	32, 13-4
ਚੁਤਤਿ ਮਿਟੀ ਜਿਸੁ ਲਗੈ ਜਾਣੈ ਖਸਮ ਕੁਮਾਰਾਂ ਕੁਤਾ।	33, 10-2
ਮਦੁ ਪੀ ਜੂਏ ਖੇਲਦੇ ਜੋਹਿਨ ਪਰ ਨਾਰੇ।	34, 16-2
ਢਕਿ ਲੈ ਚਲੀ ਚੂਹੜੀ ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸੁ।	35, 9-4
ਜੇ ਮਾਂ ਹੋਵੈ ਜਾਰਨੀ ਕਿਉਂ ਪੁਤੁ ਪਤਾਰੇ।	35, 20-1
ਪੁਰਖੁ ਨ ਗਣਿ ਪੁਰਖਤੁ ਵਿਣੁ ਕਾਮਣਿ ਕਿ ਕਰੇਸ।	36, 11-5
ਮਾਂ ਗਭਣਿ ਜੀ ਜਾਣਦੀ ਪੁਤੁ ਸਪੁਤੁ ਹੋਵੈ ਸੁਖਦਾਈ।	37, 24-1
ਰਾਗ ਰੰਗ ਰਸ ਰੂਪ ਲਖ ਬਹੁ ਭੋਗ ਭੁਲਾਵਾ।	38, 5-4
ਚੰਚਲ ਚਲਿਤ ਪਖੰਡ ਬਹੁ ਵਲ ਛਲ ਕਰਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਧਾਏ।	39, 15-5
ਨਾਰੀ ਪੁਰਖੁ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪੁਰਖੁ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਦਾ ਨਾਰੀ।	39, 18-1
ਨਾਰਿ ਭਤਾਰੁ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਿ ਪੁਤ ਸਪੁਤੁ ਕਪੁਤੁ ਸੈਂਸਾਰੀ।	39, 18-2
ਸਿਹਜਾ ਸੰਜੋਗ ਭੋਗ ਨਾਰਿ ਗਰਹਾਰਿ ਹੋਤ ਪੁਰਖ ਬਿਦੇਸਿ ਕੁਲਦੀਪਕ ਨ ਜਾਗੇ ਹੈ।	ਕਬਿਤ 79-3
ਸਿਹਜਾ ਸੰਜੋਗ ਭੋਗ ਨਿਹਫਲ ਬਾਂਝ ਬਹੁ ਹੋਇ ਨ ਆਧਾਨ ਦੁਖੇ ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਾਵ ਕੈ।	„ 237-3
ਪਵਤ ਬਿਵਾਹੀਅਤ ਜੋਬਨ ਮੈ ਭੋਗ ਬਿਖੈ ਬਨਜ ਬਿਉਹਾਰ ਕੇ ਬਿਥਾਰ ਲਪਟਾਤ ਹੈ।	„ 241-3
ਮ੍ਰਿਗ ਮ੍ਰਿਗਮਦ ਅਹਿਮਨਿ ਮਧੁਮਾਖੀ ਸਾਖੀ ਬਾਝ ਬਹੁ ਨਾਹ ਨੇਹ ਨਿਹਫਲ ਭੋਗ ਹੈ।	„ 299-2
ਕੁਲਾਬਧੁ ਸਿਹਜਾ ਸਮੈ ਰਮੈ ਭਤਾਰ ਏਕ ਬੇਸਾ ਤਉ ਅਨੇਕ ਸੈ ਕਰਤ ਬਿਬਚਾਰ ਜੀ।	„ 384-2
ਪੂਛਤ ਸੁਹਾਗਨ ਕਰਮ ਹੈ ਦਹਾਗਨਿ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਿਬਿਚਾਰ ਕਤ ਸਿਹਜਾ ਬੁਲਾਈਐ।	„ 439-3
ਸਿਹਜਾ ਸਮੈ ਰਮੈ ਭਰਤਾਰ ਬਰ ਨਾਰਿ ਸੋਈ ਕਰੈ ਜਉ ਅਗਿਆਨ ਮਾਨੁ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਤ ਹੈ।	„ 440-2
ਪੁਰਖ ਨਿਪੁੰਸਕ ਨ ਜਾਨੇ ਬਨਿਤਾ ਬਿਲਾਸ ਬਾਂਝ ਕਹਾਂ ਜਾਨੇ ਸੁਖ ਸੰਤਤ ਸਨੇਹ ਕਉ।	„ 443-1
ਜੈਸੇ ਰਾਜਾ ਰਵਤ ਅਨੇਕ ਰਵਨੀ ਸਹੇਤ ਸਕਲ ਸਪੁਤੀ ਏਕ ਬਾਂਝ ਨ ਸੰਤਾਨ ਹੈ।	„ 519-1

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ 27, ਜੂਨ, 2000

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ

1. ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉਂ ਬਿਪਰੀਤਿ... ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ) ਵੇਦ ਰੀਤ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਯਾਨੀ ਕਿਤੇਬੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਮਹਿੰਦੀ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:17
2. ਕਹੂੰ ਨਿਜ ਨਾਰਿ ਪਰਨਾਰਿ ਕੇ ਨਿਕੇਤ ਹੋ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ) (ਪਰਾਈ ਨਾਰ ਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ (ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋ) ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਖੁੱਲ ਕੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:17
3. ਕਹੂੰ ਲਾਖਨ ਲਵੱਯਾ ਕਹੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਹੋ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ) ਉਜ, ਤੁਹਮਤ, ਇਲਜ਼ਾਮ, ਅਣਹੋਇਆ ਦੋਸ਼ ਲਵਾਉਣਾ। ਸੱਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਣੀ ਚੁਰਾਉਣ ਦੀ ਉਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਲਵਾਈ ਸੀ। ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਦੇ 2036 ਤੋਂ 2063 ਛੰਦ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:19
4. ਸਿਤੁਸਪਤੀ... ॥ (ਸ਼ੀਤ ਅੰਸੁ ਪਤੀ) (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ) ਠੰਡੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਨਣ 19ਵੇਂ ਅਵਤਾਰ (ਚੰਦ੍ਰਾਵਤਾਰ) ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:38
5. ਪ੍ਰਥਮੇ ਦੇਬਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਕਹਾ ॥ ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਣਾਯੋ ॥ (ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ) ਵਿਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਚੋਟੀ (ਬੋਦੀ) ਤੱਕ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:91
6. ਕਹੀ ਨਾਟਕ ਮੱਧ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ॥ (ਰਾਮਾਵਤਾਰ) ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਹਨੂਮਾਨ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ ਵਰਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਅਸਾਂ ਭੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਕਥਾ ਕਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:216

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਵਿਚ ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਵਰਨਣ, ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ; ਮਹਿੰਦੀਵਤਾਰ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, ਚੰਦ੍ਰਾਵਤਾਰ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਆਦਿ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮ ਮਾਲਾ, ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ, ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵਰਨਣ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬੱਲੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

1. ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਪਾਵਹੁ ਜਗਤ ਤੁਮ ਤੁਮਹੀ ਪੰਥ ਬਨਾਇ ॥ ਆਪ ਤੁਹੀ ਝਗਰਾ ਕਰੋ ਤੁਮਹੀ ਕਰੋ ਸਹਾਇ ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 1022
ਤੁਹੀ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਮੈ ਬਨਾਏ ॥ ਤੁਹੀ ਪੰਥ ਹੈ ਅਵਤਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਾਹਿ ॥ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ ਪੰ: ਦ.ਗ੍ਰੰ. 909
2. ਜੈਸੇ ਰਵਿ ਕੇ ਤੇਜ ਤੇ ਰੇਤ ਅਧਿਕ ਤਪਤਾਇ ॥ ਰਵਿ ਬਲ ਛੂਟ ਨ ਜਾਨਈ ਆਪਨ ਹੀ ਗਰਬਾਇ ॥ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 83
ਕਰਿ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਖੇਦਿ, ਜਿਵ ਰਵਿ ਤਪ ਬਾਰੂ ਤਪੈ ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 737
3. ਤਵ-ਬਲਿ ਈਹਾਂ ਨ ਪਰ ਸਕੈ ਬਰਵਾ ਹਨਾ ਰਿਸਾਇ ॥ ਸਾਲਿਨ ਰਸ ਜਿਮ ਬਾਨੀਯੋ ਰੋਰਨ ਖਾਤ ਬਨਾਇ ॥ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 82
ਇਉਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਬਨੀਆਂ ਜਨੁ ਸਾਲਨ ਕੇ ਹਿਤ ਰੋਰ ਬਨਾਵੈ ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 393
4. ਤੂ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਰਚੀ ਕਰਤਾਰ ਬਿਚਾਰੁ ਚਲੇ ਤੁਹਿ ਕਿਉਂ ਬਨਿ ਐ ਹੈ ॥ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 239
ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਰਚੀ ਕਰਤਾਰ ਕਹੈ ਅਬਿਚਾਰ ਤ੍ਰੀਆ ਬਰ ਨੀਕੇ ॥ ਉਪਾਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ-ਬਿਆਸ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 897
5. ਜਣੁ ਰਚੀਯ ਲੋਕ ਕਰਿ ਕੋਪ ਹਰਿ ਅਸ਼ਟ ਕਾਸ ਖਟੁ ਧਰਣਿ ਕੀਆ ॥ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਕਥਾ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 858
ਮਾਨਹੁ ਫੇਰ ਰਚੇ ਬਿਧਿ ਲੋਕ ਧਰਾ ਖਟ ਆਠ ਅਕਾਸ਼ ਬਨਾਏ ॥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੰ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ 112
6. ਹੇ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਿ ਹੇ ਜਗ ਕੇ ਪਤਿ ਅਚੁਤ ਹੇ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੈ ॥ ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ: 335
ਹੇ ਰਵਿ ਹੇ ਸਸਿ ਹੇ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਿ ਮੇਰੀ ਅਬੈ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ: 678
7. ਮੇਰ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋਸੇ ॥ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ: 60 ਦ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰ: 45
ਮੇਰ ਕਿਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋ ਸੋ ॥ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ ਦ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰ: 813

ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਉਪਰ ਸੰਕਾ ਜਾਂ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀਰ ਤਾਂ ਬੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸੰਜਣ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸੈਂਕੜੇ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਅਕਾਲ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਾ ਭਰਮਗੜ੍ਹ ਤੋਤਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦੀ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕਹਿਣੀ ਕਰਨੀ ਦਾ ਸੂਰਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਕਲਮ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਧਰਮ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬੁਹਾਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਇਰਤਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ (ਮਨ) ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੰਕਾ ਮਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੇ ਖਿਆਲੀ ਘੋੜੇ ਦੁੜਾਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਮਈ, 22, 2000

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਕਾਲ ਅਤੇ ਸਥਾਨ

- 1:- ਰਾਜ ਸਾਜ:- ਰਾਜ ਸਾਜ ਹਮ ਪਰ ਜਬ ਆਯੋ॥ ਜਬਾ ਸਕਤਿ ਤਬ ਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ॥ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:60,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:77
ਰਾਜ ਸਾਜ ਆਪਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ 1733 ਬਿ. ਦੇ ਵੈਸਾਖੀ ਸਮਾਗਮ ਵਜੋਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਵਿਰਾਜ ਕੇ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ
- 2:- ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਚਵਤਾਲ ਸੋਂ ਸਾਵਨ ਸੁਦਿ ਬੁਧਵਾਰਿ॥ ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਮੋਂ ਤੁਮੋ ਰਚਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਿ॥ ਖੜਗਪਾਣਿ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪੋਥੀ ਰਚੀ ਬਿਚਾਰਿ॥ ਭੂਲਿ ਹੋਇ ਜਹ ਤਹ ਸੁ ਕਬਿ ਪੜਿਅਹੁ ਸਭੈ ਸੁਧਾਰਿ॥ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:386, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:456 'ਬ੍ਰਿਹਨਾਟਕ' ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਮੌਲਕ ਰਚਨਾ ਹੈ; ਜੋ ਪਾਂਵਟੇ ਬਿਰਾਜ ਕੇ ਸੰ:1744 ਬਿ.,1687ਈ: ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ
- 3:- ਦੇਸ ਚਾਲ:-ਦੇਸ ਚਾਲ ਹਮ ਤੇ ਪੁਨਿ ਭਈ॥ ਸਹਰ ਪਾਂਵਟਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲਈ॥ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:60, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:77 ਇਹ ਦੇਸ ਚਾਲ ਸੰਮਤ 1743 ਬਿ. ਸਤੰਬਰ ਅਕਤੂਬਰ 1686 ਈ.ਵਿਚ ਹੋਈ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ
- 4:- ਭੰਗਾਣੀ ਯੁੱਧ :-ਫਤੇ ਸਾਹ ਕੋਪਾ ਤਬਿ ਰਾਜਾ॥ ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮ ਸੋ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ॥ ਦ. ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:60, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:77 ਇਹ 'ਬਿਨ ਕਾਜਾ' ਯੁੱਧ ਸੰ: 1745 ਬਿ. ਵਿਚ ਫਤੇ ਸਾਹ ਦੇ 'ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਆ ਭਿਡਨ' ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਲਾਸ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭੱਟ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ-ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੰਤਾਲਿ ਮੇ ਚੜਿਆ ਆਏ ਨਰੇਸ। ਅਸ੍ਰਨ ਮਾਹ ਕੀ ਠਾਰੂਵੀਂ,ਉਪਰ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ
- 5:- ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਸਮਾਪਤ :-ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੈਂਤਾਲ ਮੈ ਕੀਨੀ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰ॥ਚੁਕ ਹੋਇ ਜਹ ਤਹ ਸੁਕਬਿ ਲੀਜਹੁ ਸਕਲ ਸੁਧਾਰ॥ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:345 ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:446
- 6:- ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੈਂਤਾਲਿ ਸੋਂ ਸਾਵਨ ਸੁਦਿ ਬਿਤਿ ਦੀਪ॥ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਸੁਭ-ਕਰਨ ਜਮੁਨਾ ਬਹੈ ਸਮੀਪ॥ ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਗੌਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ॥ ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ-ਜੁੱਧ ਕੋ ਚਾਇ॥ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:570,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:798 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਕਥਾ,ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਦੇ 'ਦਸਮ ਸਕੰਧ' ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਹੋਈ ਹੈ; ਉਸਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 1186 ਛੰਦ; ਪਾਂਵਟੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਰਚੇ ਸਨ। ਛੇ ਛੰਦ ਹੋਰ ਮੁੜਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਸਾਕੇ, ਰਚਿ, ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਤਾਂ 1192 ਬਣ ਗਏ। ਗਯਾਰਾਂ ਸਹਸ ਬਾਨਵੇਂ ਛੰਦਾ॥ ਕਹੇ ਦਸਮ ਪੁਰ ਬੈਠ ਅਨੰਦਾ॥ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:245,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:798 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ
- 7:- ਸੰਧਿ ਇਨੈ ਉਨ ਕੇ ਸੰਗਿ ਕਈ॥ਹੇਤ ਕਥਾ ਪੂਰਨ ਇਤ ਭਈ॥ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:64,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:81 ਇਹ ਨਦੌਣ ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ, ਜੋ -ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਸੰਤਾਲੀਸ ਮਾਹਿ। ਚੇਤ ਮਾਸ ਕੀ ਬਾਈਸ ਆਹਿ। ਫਤਹਿ ਭਈ ਜੀਤ ਕਰ ਆਇ॥...ਸ਼.ਬਿ.ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭੱਟ ਕ੍ਰਿਤ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਪਨੀ ਕਥਾ
- 8:- ਹੁਸੈਨੀ ਯੁੱਧ ਕਥਨੰ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:65,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:83 ਭੱਟ ਕਵੀ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਤਰੀਕ ਸੰ:1752 ਬਿ. 23 ਫੱਗਣ, 20 ਫਰਵਰੀ 1696 ਵੀਰਵਾਰ ਦੱਸੀ ਹੈ -ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਬਾਵਨ ਕੇ ਮਾਹਿ। ਫਾਗ ਮਾਸ ਕੀ ਤਈਸ ਆਹਿ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ
- 9:- ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ 'ਹਾਡਾ' ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:70,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:88 ਇਹ ਜੁੱਧ 1752 ਬਿ. ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਨਵਰਾਤਿਆਂ, ਬਲਕਿ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ (ਫਗਣ ਪੁੰਨਿਆਂ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ
- 10:- ਸਹਜਾਦੇ ਕੋ ਆਗਮਨ ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ ਦ. ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:71,ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:89 ਟਿਕਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜਿਮ ਸ਼ਾਹ, ਸੰ:1753 ਮਿਤੀ 13 ਸਾਵਣ ਨੂੰ, ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹਿਆ।(ਮੁਆਸਰ ਆਲਮਗੀਰੀ) ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ
- 11:- ਪ੍ਰਥਮੇ ਦੇਬਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਕਹਾ॥ ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਣਾਯੋ॥...ਅਬ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:73, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:92 ਜਿਸ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਿੱਛੇ ਚੌਧਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗਿਆਰਵੇਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਪਹਿਲਾ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜੋ ਸੰ:1752 ਬਿ. ਫਗਣ, 25 ਫਰਵਰੀ 1686 ਮੰਗਲਵਾਰ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਸੀ।
- 12:ਸੰਬਤ ਸਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਭਣਿਜੈ॥ ਅਰਧ ਸਹਸ ਫੁਨਿ ਤੀਨ ਕਹਿਜੈ॥ ਭਾਦ੍ਰਵ ਸੁਦੀ ਅਸਟਮੀ ਰਵਿਵਾਰਾ॥ ਤੀਰ ਸਤ੍ਰਦ੍ਰਵ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ॥405॥ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:1388 ਸ੍ਰੀ ਚਲਿਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚਾਰ ਸੌ ਚੌਥੀ ਕਥਾ ਸੰ:1753,ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਸੁਦੀ ਅੱਠਵੀਂ,ਐਤਵਾਰ,ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ (ਅਨੰਦਪੁਰ) ਸੰਪੂਰਣ ਕੀਤਾ। ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ
- 13:- ਸੰਮਤ ਸਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਪਚਾਵਨ॥ ਹਾਤ੍ਰ ਵਦੀ ਪ੍ਰਿਥਿਮ ਸੁਖ-ਦਾਵਨ॥ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ॥ਭੂਲ ਪਰੀ ਲਹੁ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰਾ॥ ਦੋਹਰਾ॥ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗ ਕੇ ਚਰਨ ਤਰਿ ਸਤ੍ਰਦ੍ਰਵ ਤੀਰ ਤਰੰਗ॥ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਪੂਰਨ ਕੀਓ ਰਘੁਬਰ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਜਾਨੇ ਨਹੀਂ ਬਾਦ ਸੁਬਾਦ ਬਿਬਾਦ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਸਕਲ ਪੂਰਣ ਕੀਯੋ ਭਗਵਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥862॥ਦ.ਗ੍ਰੰ.ਪੰ:245, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:303 ਇਹ ਭਾਗਵਤ ਦੀ ਕਥਾ ਸੰ:1755 ਬਿ. ਹਾਤ੍ਰ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਿੱਤ-ਏਕਮ ਸੁਖਦਾਇਨੀ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ ਠੀਕ ਕਰ ਲੈਣੀ। ਉਚੇ ਟਿੱਬੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਉਹ ਦਰਿਆ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਧਾਰਾਂ ਹਨ, ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ, ਤੀਨ ਗੁਣਾ ਸ਼ਕਤੀ 'ਏਕਾ ਮਾਈ' ਨੇ ਰਘੁਬਰ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਗਾ, ਮੰਦਾ, ਬੁਰੀ ਜਾਂ ਭਲੀ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚਰਚਾ-ਵਾਦ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਛੋਟੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੋਥੀਆਂ,ਅਧਿਆਏ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚਨ ਕਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰੰਥ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਸਸਤਰ-ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਹਿਬ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਸਿਵਾਏ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲੇ ਸਵੈਯਾਂ ਤੋਂ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਮਈ 4, 2000

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਅਧਿਆਏ ਇਕਸਾਰਤਾ

ਅੱਗੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁੱਝ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ 'ਚਿੱਤ ਲਾਇ' ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਭ ਅਧਿਆਇ ਜਾਪੁ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਸਵੈਯੇ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨਾਮ ਮਾਲਾ, ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ ਆਦਿ ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ; ਜੋ ਅਜੋਨੀ, ਸਰਬਬਾਈਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਨੇਕ ਵਿਚ ਏਕ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਹੈ; ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਤੇ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਹੈ; ਬੁੱਤ-ਪੂਜਾ ਖੰਡਨ, ਪਖੰਡਵਾਦ, ਲੋਟੂ ਧਰਮੀ ਸਾਧਨ, ਜੋਗ ਖੰਡਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਪਹਿਚਾਨ, ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ ਖੰਡਨ, ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਧਰਮ; ਰਣ ਭੂਮੀ ਲਈ ਤਿਆਰੀ, ਯੋਧੇ ਅਤੇ ਕਾਇਰਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ, ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼; ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਓਟ, ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ, ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲਿਖਿਆ, ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਕਾਰ ਵਧਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ, ਸੰਖੇਪ ਵਾਰਤਾ, ਭਾਸ਼ਾ, ਭਾਵ, ਉਦੇਸ਼, ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਨੋਰਥ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਨ, ।

ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਕਹੈ ਜਿਹੋ ਕੋ ਤਿਹੋ ਕਿਯੋ ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਬਾਪ ਕਹਾਯੋ॥33ਸਵੈ.14-4

ਤਾਤ ਮਾਤ ਜੋਹ ਜਾਤ ਨ ਬੰਧਵ॥ਚ.405,92-4

ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਿਹੋ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤਾ॥ਅ.ਉ.8-1,

ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ॥ਜਾਪੁ,82-3

ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰ ਮੁਕੰਦ॥ਤਿਲੰਗ ਪਾ:10 7-5,

ਤੁਹੀਂ ਬਿਸਨ ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਜੈ॥ਚ.1, 2-3

ਤੁਹੀਂ ਰੂਪ ਲਾਲ ਤੁਹੀਂ ਸੇਤ ਰੂਪ ਪੀਤ ਤੁਹੀਂ ਰੂਪ ਧਰਾ ਕੈਹੋ ਤੁਹੀਂ ਆਪ ਕਰਤਾ॥ਕ੍ਰਿ.285-4

ਤੁਮ ਹੋ ਸਕਲ ਲੋਕ ਸਿਰਤਾਜਾ॥ਚ.405,91-1,

ਤੁਮ ਹੋ ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ॥ਕ੍ਰਿ.438-1

ਤੁਮ ਹੋ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੇ ਤੁਮ ਹੀ ਸਿਰ ਰਾਵਨ ਕਾਟ ਸੁਟੇ॥ਕ੍ਰਿ.360-3

ਤੁਮ ਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤਰ ਦਸ ਕੰਤਾ॥ਚ.405,382-4

ਰੰਗ ਏਕੈ ਰੰਗੇ ਸੋ ਰੰਗੀ॥ਰੁਦ੍ਰਾਵ.337-2,

ਰੰਗਹੁ ਏਕਹਿ ਰੰਗ ਤਬ ਛੁਟਿ ਹੋ ਕਲਿ ਕਾਲ ਤੇ॥ਕਲਕੀ118-2

ਤੁਮੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦਾਨੋ ਖਪਾਯੋ॥ਕ੍ਰਿ.432-4,

ਤੁਮੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦਾਨੋ ਸੰਘਾਰੇ॥ਚ.1,4-4

ਤੁਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੂੰ ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਖਪਾਯੋ॥ਚ.1,6-2,

ਤੁਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੂੰ ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਬਿਹੰਡਯੋ॥ਕ੍ਰਿ.432-2

ਤੁਮੀ ਰਾਮ ਹੂੰ ਕੈ ਹਠੀ ਦੈਤ ਘਾਯੋ॥ਚ.1,6-1,

ਤੁਮੀ ਰਾਮ ਹੂੰ ਦਸਾ ਗ੍ਰੀਵ ਖੰਡਯੋ॥ਕ੍ਰਿ.432-1

ਬਲਸ ਤੁਹੀਂ॥ਅ.ਉ.63-2,

ਬਲਸ ਤੁਯੰ॥ਗਿ.68-2

ਬਲੇ ਹਰੀ॥ਅ.ਉ.51-2,

ਬਲੇ ਹੈ॥ਜਾਪੁ62-2

ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖਾ॥ਚ.266,87-1,

ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥ਅ.ਉ.93-1, ਬਚਿ.1 14-1

ਨ ਤਾਤੈ ਨ ਮਾਤੈ॥ਜਾਪੁ148-3,

ਨ ਤਾਤੰ ਨ ਮਾਤੰ ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਕਾਯੰ॥ਅ.ਉ.101-3

ਨ ਤਾਂ ਕੋ ਕੋਊ ਤਾਤ ਮਾਤਾ ਨ ਭਾਈ॥ਚ.266,88-1,

ਨ ਤਾਂਕੋ ਕੋਈ ਤਾਤ ਮਾਤੰ ਨ ਭਾਯੰ॥ਬਚਿ.1 15-1

ਨ ਪੁਤ੍ਰਾ ਨ ਪੋਤ੍ਰਾ ਨ ਦਾਯਾ ਨ ਦਾਈ॥ਚ.266,88-2,

ਨ ਪੁਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ ਨ ਸਤ੍ਰੰ ਨ ਭਾਮੰ॥ਅ.ਉ.92-2

ਬਿਨ ਹਰਿਨਾਮ ਕਾਮ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ਚ.294,25-3,

ਬਿਨ ਹਰਿਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈਰੈ॥ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਪਾ:10 10-1

ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ॥ਬਚਿ.6,

ਮਹਾਂਕਾਲ ਕੀ ਜੇ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਸੁ ਲਏ ਬਚਾਇ॥ਚ.405,366-1

ਮਹਾਂਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੇ॥ਕ੍ਰਿ.435-1,

ਮਹਾਂਕਾਲ ਛਿਨ ਬੀਚ ਖਪਾਏ॥ਚ.405, 227-4

ਸਾਰਸੁਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਿਕੈ ਸਭ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੁਗ ਸਾਠਿ ਲਿਖੈਯੈ॥ਚ.266,14-2

ਸਾਰਸੁਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਿ ਕੈ ਜੁਗ ਚਾਰ ਗਨੇਸ਼ ਕੇ ਹਾਥ ਲਖੈ ਹੋ॥ਅਸਫੋ.49-3

ਸਾਰਸੁਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਕੈ ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਗਨੇਸ਼ਿ ਕੇ ਹਾਥ ਲਿਖੈ ਹੋ॥ਬਚਿ.1 101-3

ਕਾਗਦ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰੁ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕੀ ਮਸ ਕੈਯੈ॥ਚ.266,14-1

ਕਾਗਦ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿ ਹੋ ਅਰੁ ਸਾਤ ਮਹਾਰਣਵ ਕੀ ਮਸ ਕੈਹੋ॥ਅਸਫੋ.49-1

ਕਾਗਦ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰੁ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕੀ ਮਸ ਕੈ ਹੋ॥ਬਚਿ.1 101-1

ਕਾਟਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਿਗਰੀ ਲਿਖਬੇ ਹੂੰ ਕੋ ਲੇਖਨ ਕਾਜ ਬਨੈਯੈ॥ਚ.266,14-2

ਕਾਟ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਗਰੀ ਲਿਖਬੇ ਹੂੰ ਕੋ ਲੇਖਨ ਕਾਜ ਬਨੈ ਹੋ॥ਬਚਿ.1 101-2

ਕਹਾਂ ਕੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ਅ.ਉ.93-4,

ਕਹਾਂ ਕੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ਚ.266,87-4

ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ ਕਹਾਂ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥ਬਚਿ.1 14-3,

ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ ਕਹਾਂ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥ਚ.266,87-3

ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀਂ ਭੂਪਾ॥ਚ.40, 394-2 , ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀਂ ਭੂਪਾ॥ਚੋਬੀਸ.37-2,
 ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀਂ ਭੂਪਾ॥ਗਿ.27-3
 ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਂ ਕੋ ਫਿਰੈ ਕੌਨ ਭੇਖਾ॥ਚ.266,87-2, ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਂ ਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥ਬਚਿ.1 14-2,
 ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਂ ਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥ਅ.ਉ.93-2 ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਂ ਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥ਗਿ.ਪ੍ਰ.6-2
 ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੈ ਮੈ ਨ ਆਵੈ॥ਗਿ.6-4, ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੈ ਮੈ ਨ ਆਵੈ॥ਬਚਿ.1 14-4
 ਕਹਾਂ ਲੋ ਗਨੋ ਮੈ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਬੂਝੇ॥ਚ.97,9-4
 ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹੰ ਬੇਦ ਔਰ ਕਤੇਬ॥ਜਾਪੁ82-1, ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹੰ ਮਰਮ ਬੇਦ ਕਤੇਬ॥ਅ.ਉ.183-1
 ਨਿਰ ਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਅਬਿਨਾਸੀ॥ਚ.40,92-1, ਨਿਰ ਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਸਰੂਪ ਨਿਦ੍ਰੈਖ ਨਿਰੰਜਨ॥ਗਿ.38-3
 ਲਿਖਤ ਉਖ ਲਿਖਨੀ ਹੈ ਜਾਵੈ॥ਚ.299, 3-4
 ਲੇਖਨ ਉਖ ਹੈ ਜਾਤ ਲਿਖੈ ਛਬਿ ਆਨਨ ਤੇ ਕਿਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਉ॥ਬ੍ਰਹਮਾਵ.81-4
 ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂਪਸੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਅਕੇਲੋਈ ਜੈਹੈ॥33ਸਵੈਯੋ32-4, 33-4
 ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂਪਸੁ ਸੰਗ ਬੀਯੋ ਸੋਭੀ ਸੰਗ ਨ ਜੈਹੈ॥ਰੁਦ੍ਰਾਵ.161-4
 ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜੋਂ ਚਿਤ ਮੈ ਜੜ੍ਹ ਕਾਹੁੰਕੇ ਸੰਗ ਚਲੀ ਨ ਹਲੀ ਹਉਂ॥ਅਸਵੈ.48-4
 ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜੋਂ ਜੀਅ ਮੈ ਜੜ੍ਹ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨ ਕਾਮ ਨ ਐਹੈ॥ਬਚਿ.1 98-4
 ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਜੜ੍ਹ ਭੇਖ ਕੇ ਕੀਨੇ ਅਲੇਖ ਨ ਪੈਹੈ॥33ਸਵੈਯੋ19-4
 ਜੇ ਨਰ ਸਯਾਮ ਜੂ ਕੇ ਪਰਸੇ ਪਗ ਤੇ ਨਰ ਫੇਰ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਗੇ॥ਕ੍ਰਿ.2483-4
 ਜੇ ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ ਰੈਂ ਪਗ ਤੇ ਨਰ ਫੇਰ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਗੇ॥ਅ.ਉ.28-4
 ਜਗ ਕਾਰਨ ਹੈ॥ਕਲਕੀ342-2, ਜਾਪੁ173-2, ਜਗ ਕਾਰਨ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਿ ਸ੍ਰਾਮੀ॥ਚ.405,99-1
 ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲਿ ਮੈ ਬਲ ਮੈ ਸਬ ਕੈ ਸਦ ਪੇਟ ਕੋ ਪੋਖਨਹਾਰਾ॥33ਸਵੈ.6-2
 ਜੀਵਨ ਮੈ ਜਲ ਮੈ ਬਲ ਮੈ ਸਭ ਰੂਪਨ ਮੈ ਸਭ ਭੂਪਨ ਮਾਂਹੀ॥ਚ.266,13-1
 ਲੋਗਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਜਲ ਮੈ ਬਲ ਮੈ ਭਰਤਾ ਪ੍ਰਭ ਵੈਹੈ॥ਅ.ਉ.246-3
 ਲੋਗਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਕੋ ਹਰਿ ਸੂਰਜ ਮੈ ਹੁਇ ਕੈ ਜਲ ਡਾਰੈ॥ਕ੍ਰਿ.339-2

ਖੱਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡ ਬਰ ਬੰਡ॥ਬਚਿ.1 2-1
 ਖਲ ਖੰਡ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਕੈ ਅਰਿ ਦੰਡ ਦੰਡ ਬਡੇ ਦੀਯੋ॥ਕਲਕੀ. 562-1
 ਖਲ ਖੰਡਨ ਹੈ॥ਜਾਪੁ171-3 ਖਲ ਖੰਡਨ ਹੈ॥ਕਲਕੀ 340-3
 ਖਲ ਖੰਡਨ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਚੀਨ॥ਸਨਾਮਾ508-1
 ਖਲ ਦਲ ਬਲ ਹਰਣੰ ਦੁਸਟ ਬਿਡਰਣੰ ਅਸ ਰਣ ਸਰਣੰ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥ਗਿ.30-1
 ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧਿ ਕਾਰਨ ਕੋ ਕਰਿ ਕਾਲ ਸੀ ਕਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰੀ॥ਉਕਤਿ166-4
 ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਮਨੋ ਜਗ ਮੈ ਸੁਰ ਫੇਰ ਬਸਾਇ॥ਕ੍ਰਿ.405-4
 ਦੰਡਿ ਅਦੰਡਨ ਕੋ ਭੁਜ ਦੰਡਨ ਭਾਰੀ ਘੁਮੰਡ ਕਿਯੋ ਬਲ ਬਾਹੀ॥ਚ.1 48-2
 ਦੰਡੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਸਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥ਸਨਾਮਾ.297-1
 ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਅਸੰਤ ਖਪਾਏ॥ਕਲਕੀ,550-4, ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਦੋਖਿਯਨ ਮਾਰੋ॥ਚ.405,284-4
 ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਇ ਸੁ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬਡੇ ਅਰਿ ਜੀਤੇ॥ਉਕਤਿ.225-4
 ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਸਯਾਮ ਇਹੈ ਬਰੁ ਦੀਜੈ॥ਕ੍ਰਿ.1900-4
 ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਈ॥ਚੰਡੀਚ.2, 222-3 ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਇ ਤੇ ਦੁਖੀ॥ਚ.405,388-1
 ਸੰਤਨ ਦੁਖੀ ਨਿਰਖ ਅਕੁਲਾਵੈ॥ਚੋਬੀਸ.8-3 ਸੰਤਨ ਕਸਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਯੋ॥ਬਚਿ.13, 23-3
 ਜਹੋਂ ਸਾਧਨ ਸੰਕਟ ਪਰੇ ਤਹੋਂ ਤਹੋਂ ਭਏ ਸਹਾਇ॥ਬਾਵਨਾਵ.26-1
 ਜਹੋਂ ਸਾਧਨ ਸੰਕਟ ਬਨੈ ਤਹੋਂ ਤਹੋਂ ਲਏ ਬਚਾਇ॥ਚ.142,54-1
 ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਕੋ ਕਛੁ ਭੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਨ ਜਾਨਾ॥33ਸਵੈ.7-4
 ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਕਰੈ ਨਿਤ ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਗਨੀਮਨ ਗਾਰੈ॥ਅ.ਉ.243-1
 ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕਰੇ ਰਾਖਤ ਸਭ ਕੋ ਭਾਵ॥ਚ.102 1-2, ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾਨਿਮਿਤ ਕਰਹੈਂ ਆਪ ਉਪਾਇ॥ਕਲਕੀ139-1
 ਦੀਨਨ ਕੇ ਜਗ ਪਾਲਬੇ ਕਾਜ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਕੋਉ॥ਕ੍ਰਿ.2410-4 ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਦੁਸਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ॥ਚ.405,382-3
 ਬਾਂਹ ਬਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰ॥ਕ੍ਰਿ.435-4, ਬਾਂਹ ਗਏ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ਚ.405,53-4
 ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ॥ਰਾਮਾਵ.864-2
 ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਹਮਰੀ ਰੱਛਾ ਕੀਜੈ॥ਕ੍ਰਿ.1936-1, ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੋ ਕਹ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ॥ਸੋਰਠ ਪਾ:10 4-1
 ਮੇਰ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋ ਸੋ॥ਬਚਿ.1 92-2
 ਮੇਰ ਕਿਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋ ਸੋ॥ਚ.1, 47-1

ਯਾ ਕਲ ਮੈ ਸਭ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੇ ਭਾਰੀ ਭਰੋਸੇ॥ਬਚਿ1 92-4, ਚ.1, 47-4
 ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਟਰੇ ਤਤਕਾਲਾ॥ਚ.405,398-4, ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰ ਕੈ ਲੀਨੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜ॥ਕ੍ਰਿ.1028-1
 ਦੁਸ਼ਟ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਯਾਤਕ ਕਹਿ ਭਾਖ॥ਸਨਾਮਾ407-1
 ਦੁਸ਼ਟ ਗਗਨ ਕੇ ਕਰਾ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ਚ.405,289-4, ਦੁਸ਼ਟ ਗੰਜਨ ਸਤੁ ਭੰਜਨ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਥ॥ਅ.ਉ.192-1

ਕਾਹੇ ਕਉ ਪੂਜਤ ਪਾਹਨ ਕਉ ਕਛੂ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ॥33ਸਵੈਯੇ 20-1
 ਕਾਹੇ ਕੇ ਕਾਜ ਕਰੇ ਇਤਨੀ ਤੁਮ ਪਾਹਨ ਕੇ ਕਿਹ ਕਾਜ ਪੁਜਾਵਾ॥ਚ.266,24-1
 ਕਾਹੇ ਕਉ ਡਿੰਭ ਕਰੈ ਮਨ ਮੂਰਖ ਡਿੰਭ ਕਰੈ ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਖੈਰੈ॥33ਸਵੈਯੇ 19-1
 ਕਾਹੇ ਕੇ ਡਿੰਭ ਕਰੇ ਜਗ ਮੈ ਇਹ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਵੇ॥ਚ.266,24-2
 ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਇ ਕਰੇ ਤਪਸਾ ਦਿਨ ਰੈਨ ਬਸੈ ਜਿਯਾਰਾ ਧਨ ਮਾਂਹੀ॥ਚ.266,23-3
 ਡਿੰਭਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਂਹੀ॥ਬਚਿ.6 53-4,
 ਡਿੰਭੁ ਕਰੈ ਜਗ ਡਾਂਡਨ ਕੋ ਇਹ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਬਿਗਾਰੇ॥ਚ.266,50-4
 ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਹਨ ਠਹਰਾਏ॥ਬਚਿ.6 13-4 ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਾਂ ਪਾਹਨ ਜਾਨੈ॥ਚ.266,11-4
 ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ॥ਬਚਿ.6 8-4, ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਰੰਗ ਨ ਲਾਗਾ ਗੂੜ੍ਹਾ॥ਚੌਬੀਸਾਵ.20-4
 ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨਤ ਹੈ ਨ ਮਹਾਂ ਪਸੁ ਜਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹ ਪੁਰ ਮਾਂਹੀ॥ਬਚਿ.1 99-1
 ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨਤ ਹੈ ਨ ਮਹਾਂ ਜੜ੍ਹ ਜਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹ ਪੁਰ ਮਾਂਹੀ॥ਚ.266,12-1
 ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਉਬਾਰ ਨ ਸਕ ਹੈ ਜਾ ਕਰ ਨਾਮ ਰਟੈ ਹੈ॥ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪਾ:10 10-3
 ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਿਯੋ॥ਰਾਮਾਵ.863-2
 ਪਾਇ ਪਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਨਿ ਅਜਾਨ ਬਡੇ ਕਰਿਕੈ ਹਠਤਾਈ॥ਚ.266,51-3
 ਪਾਇ ਪਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਜੜ੍ਹ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ॥ਬਚਿ.1 99-4
 ਪਾਇ ਪਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਪਸੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ॥ਚ.266,12-4
 ਪਾਹਣ ਪੁਜੈ ਹੈ ਏਕ ਨ ਧਿਐ ਹੈ ਮਤ ਕੇ ਅਧਿਕ ਅੰਧੇਰਾ॥ਕਲਕੀ 71-1
 ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਜੇ ਹੈ ਅਧਿਕ ਅਚੇਤ॥ਚ.266,58-1
 ਪਾਹਨ ਕੋ ਅਸਥਾਲਯ ਕੋ ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ ਫਿਰਿਯੋ ਕਛੂ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ॥33ਸਵੈ.26-3
 ਪਾਹਨ ਕੋ ਸ਼ਿਵ ਤੂੰ ਜੋ ਕਰੈ ਪਸੁ ਯਾਂ ਤੇ ਕਛੂ ਤੁਰਿ ਹਾਥ ਨ ਐਰੈ॥ਚ.266,21-1
 ਪਾਨ ਬਕਿਓ ਪਾਹਿਨ ਕਹ ਪਰਸਤ ਕਛੂ ਕਰ ਸਿਧ ਨ ਆਈ॥ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਪਾ:10 9 9-4
 ਪਾਪ ਕਰੇ ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ ਜਿਹ ਪਾਪਨ ਤੇ ਅਤਿ ਪਾਪ ਲਜਾਈ॥ਬਚਿ.99-3
 ਪਾਪ ਕਰੇ ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ ਜਿਹ ਪਾਪਨ ਤੇ ਅਤਿ ਪਾਪ ਡਰਾਈ॥ਚ.266,12-3
 ਪਾਪਨ ਰਸ ਰਾਤੇ ਦੁਰਮਤ ਮਾਤੇ ਕੁਮੱਤਨ ਦਾਤੇ ਮੱਤ ਨੇਕੰ॥ਕਲਕੀ107-3
 ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨ ਕੋਡੀ ਕਾਮੰ॥ਬਚਿ.6 57-4
 ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਤ ਕਹਾਂ ਇਨ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਐਰੈ॥33ਸਵੈ.32-1
 ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਜਟਨ ਮੋ ਨਾਹੀ॥ਰੁਦ੍ਰਾਵ.97-1, ਜੋਗੀ ਦੇਹ ਕਿ ਜੋਗੀ ਹਿਯਰੋ॥ਚ.81,13-2
 ਬਡੇ ਹੀ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਪ੍ਰਪੰਚਨ ਕੋ ਲੀਏ ਫਿਰੈ ਦਿਨ ਹੀ ਮੈ ਲੋਗਨ ਕੋ ਲੁਟਤ ਬਜਾਰ ਹੈ॥ਚ.266,112-2
 ਬਡੇ ਹੈ ਕੁਮੱਤੀ ਅਉ ਕੁਮੱਤੀ ਕੂਰ ਕਾਇਰ ਹੈ ਬਡੇ ਹੈ ਕਮੂਤ ਅਉ ਕੁਜਾਤ ਬਡੇ ਜਗ ਮੈ॥ਕ੍ਰਿ.308-1
 ਲਾਗਯ ਨਹੀਂ ਤੰਤ੍ਰ ਫੁਰਤ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਤ ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਬਿਨ ਮਰਮੰ॥ਕਲਕੀ108-2
 ਲਿਖੇ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ॥ਬਚਿ.1 77-2, ਲਿਖੇ ਜੰਤ੍ਰ ਕੋਉ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਰੈ॥ਚ.123,11-4

ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ॥ਬਚਿ.3 38-3, ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ॥ਚੰਡੀਚ.96-2,
 ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ॥ਮੱਛਾਵ.46-4, ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ॥ਕਲਕੀ.295-2
 ਓਟ ਕਰੀ ਕਬਹੂੰ ਨ ਜਿਨੈ ਰਣ ਚੋਟ ਪਰੀ ਪਗ ਦੂ ਨ ਟਲੇ ਹੈ॥ਬਚਿ.33-3
 ਓਟ ਕਰੀ ਨਹਿ ਕੋਟਿ ਭੁਜਾਨ ਕੀ ਚੋਟ ਪਰੇ ਰਨ ਕੋਟਿ ਸੰਘਾਰੇ॥ਚ.1,94-2
 ਧੁਣ ਮੇਘ ਲਾਜੇ॥ਰਾਮਾਵ.70-2, ਧੁਣ ਮੇਘ ਲਾਜੇ॥ਕਲਕੀ424-2, ਧੁਣ ਮੇਘ ਲਾਜੇ॥ਬਚਿ.1 20-2
 ਅਰਬ ਖਰਬ ਅਦਰਬ ਦਿਰਬ ਸੁ ਜੀਤ ਕੈ ਅਪਨੋ ਕੀਯੋ॥ਕਲਕੀ562-2
 ਅਰਬ ਖਰਬ ਰਿਪੁ ਚਰਬਿ ਜਰਬਿ ਛਿਨ ਇਕ ਮੈ ਮਾਰੇ॥ਚ.217,8-3
 ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲ ਥਲ॥ਚ.405,339-2, ਚੰਡੀ ਚ.2,44-2, ਸੂਰਜਾਵ.1-2
 ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲ ਮਲ॥ਗ.240-4, ਚ.312, 1-2, ਬ੍ਰਹਮਾਵ(ਦਲੀਪ)129-4
 ਇਕ ਜੂਝ ਮਰੈ ਇਕ ਸਾਸ ਭਰੈ ਇਕ ਆਨ ਅਰੈ ਰਜਿਯਾ ਰਜਿਕੈ॥ਚ.128,10-4
 ਇਕ ਜੂਝ ਪਰੇ ਇਕ ਦੇਖ ਡਰੇ ਇਕ ਤਉ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੈ॥ਕ੍ਰਿ.1820-1

ਏਕ ਚਲੇ ਭਜਿਕੇ ਰਨ ਤੇ ਇਕ ਆਨਿ ਪਰੇ ਮਰਿ ਕੇ ਗਿਰਿ ਭੁੰਮੈ॥ਚ.125,3-2
 ਏਕ ਚਲੇ ਰਨ ਤੇ ਭਜਿਕੈ ਇਕ ਆਹਵ ਕੋ ਪਗ ਆਗੇ ਕਰੇ ਹੈ॥ਕ੍ਰਿ.1192-2
 ਏਕ ਟਰੇ ਇਕ ਆਨ ਅਰੇ ਇਕ ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਬ੍ਰਿਣ ਖਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ॥ਚ.52,85-3
 ਏਕ ਲਰੇ ਇਕ ਹਾਰ ਟਰੇ ਇਕ ਦੇਖਿ ਡਰੇ ਮਰਿਗੇ ਬਿਨ ਮਾਰੇ॥ਚ.96,30-3
 ਏਕ ਲਰੇ ਕਟਿ ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਇਕ ਦੇਖਿ ਡਰੇ ਮਰਿਗੇ ਬਿਨ ਮਾਰੇ॥ਕ੍ਰਿ.1195-4
 ਜਬ ਆਉ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੇ॥ਕ੍ਰਿ.2489-4
 ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੇ॥ਉਕਤ.231-4
 ਨ ਟਰੇ ਅਤਿ ਰੋਸਿ ਭਿਰੇ ਜੀਯ ਮੈ ਅਤਿ ਆਹਵ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕੀਯੋ॥ਕ੍ਰਿ.1197-2
 ਨ ਡਰੇ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੇ ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੇ॥ਉਕਤਿ231-2
 ਪੁਰਾਨੇ ਪਲਾਸੀ ਮਨੋ ਬਾਇ ਡਾਰੇ॥ਚ.297,70-4, ਪੁਰਾਨੇ ਪਲਾਸੀ ਮਨੋ ਬਾਇ ਡਾਰਯੋ॥ਨਰਸਿੰਘਾਵ.39-2
 ਭਭੱਕਹਿੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ਚ.200,9-2, ਭਭੱਕਹਿੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ਚ.405,155-4,
 ਭਭੱਕਹਿੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ਚ.405,334-2, ਭਭੱਕਤ ਘਾਯੋ॥ਰੁਦ੍ਰਾਵ.29-1
 ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੋਹੂ ਜਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇ॥ਚੰ.13-4, ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੋਹੂ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇ॥ਚ.405,266-2
 ਖੇਲ ਬਸੰਤ ਮਨੋ ਮਦ ਮਾਤੇ॥ਗਿ.267-2, ਖੇਲਿ ਬਸੰਤ ਬਡੇ ਖਿਲਵਾਰ ਮਨੋ ਮਦ ਚਾਖਿ ਗਿਰੇ ਮਤਵਾਰੇ॥ਚ.52,79-4
 ਛਾਰ ਲਗਾਇ ਕੈ ਅੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ ਮਨੋ ਸੋਇ ਕੈ ਖਾਇ ਧਤੂਰੇ॥ਕ੍ਰਿ.1561-4
 ਛਾਰ ਚੜ੍ਹਾਇਕੈ ਅੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ ਮਨੋ ਸੋਇ ਪਿਯੋ ਬਿਜਯਾ ਕੇ॥ਚ.52,85-4
 ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ॥ਚੰਡੀ ਚ.90-3, ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ॥ਬਚਿ.36-2, 32-3
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੈ ਭੂ ਪਰ ਪੁਨਿ ਝਰੇ॥ਚ.405,257-4,
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰੇ ਧਰਣ ਪਰ ਆਹਵ ਛੋਰ ਨ ਭਾਜੇ॥ਪਾਰਸਵ.102-7
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰਤ ਨ ਘਰ ਕੱਹੁ ਬੁਝਹੀਂ॥ਰਾਮਾਵ.560-2
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰੇ ਨ ਪਗ ਪਾਛੇ ਢਿਰੇ॥ਸੂਰਜਾਵ.10-2, ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੈ ਸਭੈ ਪਸਰਿਯਾਂ ਜਾਇ ਹੈ॥ਚ.228,15-3
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰ ਡਾਰੇ ਆਯੁਧ ਧਾਰ ਕੈ॥ਉਕਤਿ13-4, ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੈ ਗਿਰੈ ਨ ਮੋਰੈ ਨੈਕ ਮਨ॥ਚ.200,14-3, 151, 8-3
 ਪਸਚਮ ਭਾਨ ਉਦਿਯੋ ਕਹੂੰ ਕਾਹੇ ਨ ਗੰਗ ਬਹੀ ਉਲਟੀ ਅਨੁਮਾਨੇ॥ਰੁਦ੍ਰ496-2
 ਪੱਛਮ ਸੂਰ ਚੜ੍ਹਯੋ ਸੁਨੀਯੋ ਉਲਟੀ ਫਿਰ ਗੰਗ ਬਹੀ ਅਬ ਆਵੈ॥ਕ੍ਰਿ.2323-1
 ਤਾਂ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ॥ਕ੍ਰਿ.201-3
 ਤਾਂ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਕਵਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲਖ ਪਾਈ॥ਉਕਤਿ184-3
 ਨੋਟ:-ਇਹ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਹਰੇਕ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਲਾਈਨ ਨੰਬਰ ਹਨ।

ਪਰਮਾਣੁ/ ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ/ ਜਿਵੇਂ/ ਮਨਹੁ/ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ/ ਜਿਮ/ ਜਿਉਂ/ ਉਪਮਾਨ/ ਉਪਮੇਹ ਇਕਸਾਰਤਾ

(ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ)

ਭਾਨੁ ਤੇ ਜਿਉਂ ਤਮ, ਪਉਨ ਤੇ ਜਿਉਂ ਘਨੁ, ਮੋਰ ਤੇ ਜਿਉਂ ਫਨਿ ਤਿਉਂ ਸੁਕਚਾਨੇ॥ਸੂਰ ਤੇ ਕਾਤੁਰੁ, ਕੂਰ ਤੇ ਚਾਤੁਰੁ, ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਤੁਰੁ ਏਣਿ ਡਰਾਨੇ॥ਸੂਮ ਤੇ ਜਿਉਂ ਜਸ, ਬਿਓਗ ਤੇ ਜਿਉਂ ਰਸੁ, ਪੂਤ ਕਪੂਤ ਤੇ ਜਿਉਂ ਬੰਸੁ ਹਾਨੇ॥ਧਰਮ ਜਿਉਂ ਕਰੁਧ ਤੇ, ਭਰਮ ਸੁਬੁਧ ਤੇ, ਚੰਡ ਕੇ ਜੁਧ ਤੇ ਦੈਤ ਪਰਾਨੇ॥ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:111(ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ)ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ
>ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਹਨੇਰਾ, ਹਵਾ ਤੋਂ ਬੱਦਲ, ਮੋਰ ਤੋਂ ਸੱਪ, ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਗੀਦੀ, ਝੂਠ ਤੋਂ ਅਕਲਮੰਦ, ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਗ, ਸੂਮ ਤੋਂ ਜੱਸ, ਵਿਯੋਗ ਤੋਂ ਆਨੰਦ, ਨਲਾਇਕ ਪੁੱਤ ਤੋਂ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਨਿੰਦਾ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਸੁਬੁਧ ਤੋਂ ਭਰਮ ਜਿਵੇਂ ਦੂਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਦੈਤ ਨੱਸ ਗਏ।

ਇਮ ਕਰਨ ਲਾਗ, ਲਪਟੈਂ ਲਬਾਰ॥ਜਿਮ ਜੁੱਬਣ-ਹੀਣ, ਲਪਟਾਇ ਨਾਰਿ॥ਜਿਮ ਦੰਤ ਰਹਤ, ਗਹਿ ਸ੍ਰਾਨ ਸ਼ਸ਼ਕ॥ਜਿਮ ਗਏ ਬੈਸ ਬਲ ਬੀਰਜ ਰਸਕ॥ਜਿਮ ਦਰਬ ਹੀਣ, ਕਛੁ ਕਰਿ ਬਪਾਰ॥ਜਣੁ ਸਸਤ੍ਰੁ ਹੀਣ, ਰੁੱਝਯੋ ਜੁੱਝਾਰਿ॥ਜਿਮ ਰੂਪ ਹੀਣ, ਬੇਸਯਾ ਪ੍ਰਭਾਵ॥ਜਣੁ ਬਾਜ ਹੀਣ, ਰਬ ਕੋ ਚਲਾਵ॥ਸ਼.ਪੰ:270 (ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ)
>ਝੂਠਾ, ਗੱਪੀ ਜਾਂ ਲਪੇਟ-ਸੰਖ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਿਸੇ, ਉਸਦਾ ਅੱਗ-ਭਭੂਕਾ ਹੋਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ, ਬੁੱਢਾ ਔਰਤ ਨਾਲ ਲਿਪਟਿਆ ਹੋਵੇ, ਦੰਦਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਸਹਿਆ ਫੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਮਰ,ਬਲ ਤੇ ਬੀਰਜ ਖਤਮ ਹੋਣ ਪੂਰ ਰਸੀਆ ਮਰਦ ਤਰਲੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਕੰਗਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਘੜੇ, ਬਿਨ-ਸਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਜੰਗ ਲੜਨਾਂ, ਰੂਪ-ਹੀਣ ਵੇਸਵਾ, ਜਾਂ ਹਾਥੀ ਬਿਨਾਂ ਰਬ ਚਲੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਉਲ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੈ,ਬਿਛਰਯੋ ਮਿਲੀ ਬਾਤ ਤੈ,ਗੁਨੀ ਜਿਉਂ ਸੁਰ ਸਾਤ ਤੈ,ਬਚਾਯੋ ਚੋਰ ਗਾਤ ਤੈ॥
ਜੈਸੇ ਧਨੀ ਧਨ ਤੈ, ਅਉ ਰਿਨੀ ਲੋਕ ਮਨਿ ਤੈ,ਲਰਈਯਾ ਜੈਸੇ ਰਨ ਤੈ, ਤਜਈਯਾ ਜਿਉਂ ਨਸਾਤ ਤੈ॥
ਜੈਸੇ ਦੁਖੀ ਸੁਖ ਤੈ,ਅਭੂਖੀ ਜੈਸੇ ਭੂਖ ਤੈ, ਸੁ ਰਾਜਾ ਸਤਰੁ ਆਪਨੇ ਕੋ, ਸੁਨੇ ਜੈਸੇ ਘਾਤ ਤੈ॥
ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਜੇਤੇ ਏਤੇ ਏਤੀ ਬਾਤਨ ਤੈ, ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨਯ ਗੋਪੀ ਤੈਸੇ ਕਾਨੁ ਬਾਤ ਤੈ॥ਸ਼.395 (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ)
>ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਤੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ, ਕਉਲ-ਫੁਲ ਸਵੇਰਾ ਹੋਣ ਤੇ, ਵਿਛੜੀ ਵਸਤੂ ਮਿਲਨ ਤੇ, ਗ੍ਰਏਆ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਮੇਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਚੋਰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਕਰਕੇ, ਧਨੀ ਧਨ ਮਿਲਣ ਤੇ, ਗਰੀਬ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ, ਜੁਝਾਰੂ ਜੰਗ ਵਿਚ, ਖਿਸਕੂ ਨੱਸ ਕੇ ਬਚਣ ਵੇਲੇ, ਦੁਖੀ ਸੁੱਖ ਵੇਲੇ, ਭੁੱਖਾ ਰੱਜਣ ਵੇਲੇ, ਰਾਜਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉਂ ਨ ਹਲੈਂ ਗਿਰਿ ਕੰਚਨ ਕੋ, ਅਤਿ ਹਾਥਨ ਕੋ ਬਲ ਕਉ ਧਰੈ॥ਅਰੁ ਜਿਉਂ ਧਰੂਅ-ਲੋਕ ਚਲੈ ਨ ਕਹੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਮੂਰਤਿ ਜਿਉਂ ਕਬਹੂੰ ਨ ਚਰੈ॥ਬਰ ਜਿਉਂ ਨ ਸਤੀ ਸਤਿ ਛਾਡ ਪਤਿਬ੍ਰਤਿ, ਜਿਉਂ ਸਿੱਧ ਜੋਗ ਮੈ ਧਿਆਨ ਧਰੈ॥ ਤਿਉਂ ਸਯਾਮ ਚਮ੍ਰੁ ਮਧਿ 'ਸਵੱਛ' ਨਰੇਸ, ਹਠੀ ਰਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਨੈਕੁ ਟਰੈ॥ਸ਼.561 (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ)
>ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਲਉਣ ਤੇ ਵੀ ਸੁਮੇਰ-ਪਰਬਤ ਨਹੀਂ ਹਿਲਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਧਰੂ ਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰੂਪ-(ਸ਼ਿਵ ਜੀ) ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਤੋਂ ਮਾਤ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਤੀ ਨਾਰ ਪਤੀਬ੍ਰਤ ਨਹੀਂ ਤੋੜਦੀ, ਸਿੱਧ ਜੋਗੀ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ 'ਸਵੱਛ' ਯੋਧਾ ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ।

ਜੈਸੇ ਬਾਰ ਖੇਤ ਕਉ, ਜੁ ਕਾਲਫਾਸ ਚੇਤ ਕਉ,ਸੁ ਭਿੱਛ ਦਾਨ-ਦੇਤ ਕਉ, ਸੁ ਕੰਕਨ ਜਿਉਂ ਕਰ ਕੋ॥
ਜੈਸੇ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਨ ਕਉ, ਪ੍ਰਵੇਖ ਸਸਿ ਭਾਨੁ ਕਉ, ਅਗਿਆਨ ਜੈਸੇ ਗਿਆਨ ਕਉ, ਸੁ ਗੋਪੀ ਜੈਸੇ ਹਰਿ ਕੋ॥
ਜਿਉਂ ਤੜਾਗ ਆਪ ਕਉ, ਸੁ ਮਾਲਾ ਜੈਸੇ ਜਾਪੁ ਕਉ, ਸੁ ਪੁੰਨਿ ਜੈਸੇ ਪਾਪ ਕਉ, ਜਿਉਂ ਆਲਬਾਲ ਤਰੁ ਕੋ॥
ਜੈਸੇ ਉਡ ਧਰੂਅ ਕਉ, ਸਮੁੰਦਰ ਜੈਸੇ ਭੂਅ ਕਉ, ਸੁ ਤੈਸੇ ਘੇਰਿ ਲੀਨੋ ਹੈ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਰ ਕੋ॥ਸ਼.626 (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ)
>ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਘੇਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਦੀ ਫਾਹੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ, ਮੰਗਤੇ ਦਾਨੀ ਨੂੰ, ਕੜਾ ਗੁੱਟ ਨੂੰ, ਸ਼ਰੀਰ ਰੂਹ ਨੂੰ, ਪਰਵਾਰ ਚੰਦ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ, ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ, ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ, ਬੰਨ੍ਹ ਪਾਣੀ ਨੂੰ, ਮਾਲਾ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ, ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਨੂੰ, ਵੱਟ ਦੁਖਤ ਨੂੰ, ਤਾਰੇ ਧਰੂ ਨੂੰ, ਸਮੁੰਦਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਘੇਰੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ,ਉਤਮ,ਮੁਖੀ ਯੋਧੇ 'ਖੜਗ ਸਿੰਘ' ਨੂੰ ਕੈਰਵਾਂ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਤੇ ਜਾਦਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜੈਸੇ ਝੂਠ ਸਾਚ ਸੋਂ,ਪਖਾਨ ਜੈਸੇ ਕਾਚ ਸੋਂ,ਅਉ ਪਾਰਾ ਜੈਸੇ ਆਂਚ ਸੋਂ,ਪਤਊਆ ਜਿਉਂ ਲਹਿਰ ਸੋਂ॥
ਜੈਸੇ ਗਿਆਨ ਮੋਹ ਸੋਂ, ਬਿਬੇਕ ਜੈਸੇ ਦ੍ਰੋਹ ਸੋਂ, ਤਪੱਸੀ ਦਿਜ ਧ੍ਰੋਹਿ ਸੋਂ, ਅਨਰ ਜੈਸੇ ਨਰ ਸੋਂ॥
ਲਾਜ ਜੈਸੇ ਕਾਮ ਸੋਂ, ਸੁ ਸੀਤ ਜੈਸੇ ਘਾਮ ਸੋਂ,ਅਉ ਪਾਪ 'ਰਾਮ' ਨਾਮ ਸੋਂ, ਅਛਰ ਜੈਸੇ ਛਰ ਸੋਂ॥
ਸੂਮਤਾ ਜਿਉਂ ਦਾਨ ਸੋਂ, ਜਿਉਂ ਕ੍ਰੋਧ ਸਨਮਾਨ ਸੋਂ,ਸੁ ਸਯਾਮ ਕਬਿ ਐਸੇ ਆਇ ਭਿਰਯੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋਂ॥ਸ਼.753(ਕ੍ਰਿਵਤਾਰ)
>ਜਿਵੇਂ ਝੂਠ ਸੱਚ ਨਾਲ ਭਿੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪੱਥਰ ਕੱਚ ਨਾਲ, ਪਾਰਾ ਸੇਕ ਨਾਲ, ਪੱਤਾ ਹਵਾ ਦਾ ਧੱਕਾ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ, ਗਿਆਨ ਮੋਹ ਨਾਲ, ਤਮੀਜ਼ ਮੰਦ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ, ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ, ਮਰਦ ਹਿਜੜੇ

ਨਾਲ, ਸ਼ਰਮ ਕਾਮ ਨਾਲ, ਠੰਢ ਧੁੱਪ ਨਾਲ, ਪਾਪ ਵਿਆਪਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ, ਛਲ-ਰਹਿਤ ਕਪਟੀ ਨਾਲ, ਕੰਜੂਸੀ-ਪੁਣਾ ਦਾਨ ਨਾਲ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਰ-ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਦੀ (ਸਿੰਗਲ) ਨੇਕੀ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਨਾਲ ਆ ਭਿੜੀ ਹੈ।

ਪੰਖ-ਹੀਨ ਕਹਾਂ ਉਡਾਇਬ, ਨੈਨ-ਹੀਨ ਨਿਹਾਰ॥ ਸਸਤ੍ਰ-ਹੀਨ ਜੁਧਾਨ ਪੈਠਬ, ਅਰਥ-ਹੀਨ ਬਿਚਾਰ॥ ਦਰਬ-ਹੀਣ ਬਪਾਰ ਜੈਸਕ, ਅਰਥ ਬਿਨੁ ਇਸਲੋਕ॥ ਆਖ-ਹੀਣ ਬਿਲੋਕਬੋ ਜਗਿ ਕਾਮਕੋਲ ਅਕੋਕ॥ ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਸੁ ਪਾਠ ਗੀਤਾ, ਬੁੱਧਿ-ਹੀਣ ਬਿਚਾਰ॥ ਹਿੰਮਤ-ਹੀਣ ਜੁਧਾਨ ਜੂਝਬ, ਕੇਸ-ਹੀਣ ਕੁਮਾਰ॥ ਸ਼.876 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ
>ਖੰਭਾਂ ਬਿਨਾਂ ਉਡਣਾ, ਅੱਖਾਂ ਬਿਨ ਦੇਖਣਾਂ, ਬਿਨ ਸਸਤ੍ਰ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਜਾਣਾ, ਬਗੈਰ ਮਤਲਬ ਗੱਲ ਕਰਨਾ, ਧਨ ਬਿਨਾਂ ਵਪਾਰ, ਅਰਥ ਬਿਨ ਸਲੋਕ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਦਾ ਦੇਖਣਾ, ਬਿਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕਾਮ-ਕਲੋਲ, ਗਿਆਨ ਬਿਨਾਂ ਪਾਠ, ਬੁੱਧ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰ, ਹਿੰਮਤ ਬਿਨਾਂ ਯੁੱਧ, ਕੇਸਾਂ ਬਿਨ ਮਰਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਕਿ ਪੁੰਨ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਪਾਪ ਕਰੀਏ।

ਜਿਮ ਨਾਵ ਖੇਵਟ ਹੀਨ॥ ਜਿਮ ਦੇਹ ਅਰਬਲ-ਛੀਨ॥ ਜਿਮ ਗਾਂਵ ਰਾਵ-ਬਿਹੀਨ॥ ਜਿਮ ਉਰਬਰਾ ਕ੍ਰਿਸ-ਛੀਨ॥ ਜਿਮ ਦਿਰਬ-ਹੀਣ ਭੰਡਾਰ॥ ਜਿਮ ਸਾਹਿ-ਹੀਣ ਬਿਪਾਰ॥ ਜਿਮ ਅਰਥ-ਹੀਣ ਕਬਿਤ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਜਿਮ ਮਿੱਤ॥ ਜਿਮ ਰਾਜ-ਹੀਣ ਸੁਦੇਸ॥ ਜਿਮ ਸੈਣ-ਹੀਨ ਨਰੇਸ॥ ਜਿਮ ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਜੁਗੇਂਦ੍ਰ॥ ਜਿਮ ਭੂਮ-ਹੀਣ ਮਹੇਂਦ੍ਰ॥ ਜਿਮ ਅਰਥ-ਹੀਣ ਬਿਚਾਰ॥ ਜਿਮ ਦਰਬ-ਹੀਣ ਉਦਾਰ॥ ਜਿਮ ਅੰਕੁਸ-ਹੀਣ ਗਜੇਸ॥ ਜਿਮ ਸੈਣ-ਹੀਣ ਨਰੇਸ॥ ਜਿਮ ਸਸਤ੍ਰ-ਹੀਣ ਲੁਝਾਰ॥ ਜਿਮ ਬੁੱਧਿ ਬਾਝ ਬਿਚਾਰ॥ ਜਿਮ ਨਾਰਿ-ਹੀਣ ਭਤਾਰ॥ ਜਿਮ ਕੰਤ-ਹੀਣ ਸੁਨਾਰ॥ ਜਿਮ ਬੁੱਧਿ-ਹੀਣ ਕਬਿੱਤ॥ ਜਿਮ ਪ੍ਰੇਮ-ਹੀਣ ਸੁਮਿੱਤ॥ ਜਿਮ ਦੇਸ ਭੂਪ-ਬਿਹੀਨ॥ ਬਿਨੁ ਕੰਤ ਨਾਰਿ ਅਧੀਨ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਪ੍ਰ ਅਬਿੱਦਿ॥ ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਣ ਸਬਿੱਦਿ॥ ਸ਼.901 (ਉਪਾਵਤਾਰ)
>ਜਿਵੇਂ ਮਲਾਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ, ਥੋੜੀ ਉਮਰ ਵਾਲਾ, ਮੁਖੀਆ ਬਿਨ ਪਿੰਡ, ਮਾੜੀ ਫਸਲ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ, ਦੌਲਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਖਜ਼ਾਨਾ, ਵਪਾਰ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹ, ਰਾਜੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਸ਼, ਫੌਜ ਬਿਨਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਮਹੰਤ, ਜ਼ਮੀਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਾਨ, ਧਨ-ਹੀਣ ਦਾਨੀ, ਅੰਕੁਸ ਬਿਨ ਵੱਡਾ ਹਾਥੀ, ਸਸਤ੍ਰ-ਹੀਣ ਯੋਧਾ, ਨਾਰ ਬਿਨ ਪਤੀ, ਪਤੀ ਬਿਨ ਨੇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੰਤ ਬਿਨ ਨਾਰ ਅੱਧੀ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਮੂਰਖ ਬਾਮੂਣ, ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਦਿਆਵਾਨ ਜੋ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੀਪਕ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਭੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇਗਾ।

ਨਿਸ-ਨਾਥ ਦੇਖਿ ਆਨਨ ਰਿਸਾਨ॥ ਜਲਿ ਜਾਇ ਨੈਨ ਲਹਿ ਰੋਸ ਮਾਨ॥ ਤਮ ਨਿਰਖਿ ਕੇਸ, ਕੀਅ ਨੀਚ ਡੀਠ॥ ਛਪਿ ਰਹਾ ਜਾਨੁ ਗਿਰ ਹੇਮ ਪੀਠ॥ ਕੰਠਹਿ ਕਪੋਤਿ ਲਖਿ ਕੋਪ ਕੀਨ॥ ਨਾਸਾ ਨਿਹਾਰ ਬਨਿ ਕੀਰ ਲੀਨ॥ ਰੋਮਾਵਲਿ ਹੇਰਿ ਜਮੁਨਾ ਰਿਸਾਨ॥ ਲੱਜਾ ਮਰੰਤ ਸਾਗਰ ਭੁਬਾਨ॥ ਬਾਹੂ ਬਿਲੋਕ ਲਾਜੈ ਮ੍ਰਿਨਾਲ॥ ਖਿਸਿਯਾਨ ਹੰਸ ਅਵਿਲੋਕ ਚਾਲ॥ ਜੰਘਾ ਬਿਲੋਕਿ ਕਦਲੀ ਲਜਾਨ॥ ਨਿਸ ਰਾਟ ਆਪ ਘਟਿ ਰੂਪ ਮਾਨ॥ ਸ਼.905 (ਉਪਾਵਤਾਰ ਰੁਦ੍ਰ-ਦੱਤ)
>ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਮੁਖੜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿਝਦਾ ਹੈ, ਕਉਲ-ਫੁੱਲ ਨੈਣ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਨੇਰੇ ਨੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸ ਦੇਖ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਿੰਡੇ ਜਾ ਲੁਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਗਰਦਨ ਦੇਖ ਕਬੂਤਰਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ, ਨੱਕ ਦੇਖ ਤੋਤਿਆਂ ਨੇ ਬਣਵਾਸ ਲੈ ਲਿਆ, (ਸਰੀਰ ਪੁਰ) ਰੋਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਦੇਖ ਜਮੁਨਾ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਈ, ਬਾਹਾਂ ਦੇਖ ਕਉਲ-ਫੁੱਲ ਦੀ ਨਾਲੀ ਸੰਗਦੀ ਹੈ, ਚਾਲ ਦੇਖ ਹੰਸ ਛਿੱਬੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪੱਟ ਦੇਖ ਕੇਲਿਆਂ ਦੇ ਤਨੇ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਰਾਤ ਦਾ ਰਾਜਾ 'ਚੰਦ' ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਘਟੀਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਕੰਚਨ ਕੂਟ ਗਿਰਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹੇ ਨ, ਸਾਤਓ ਸਾਗਰ ਕਯੋ ਨ ਸੁਕਾਨੋ॥ ਪਸਚਮ ਭਾਨੁ ਉਦਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹੇ ਨ, ਗੰਗ ਬਹੀ ਉਲਟੀ ਅਨੁਮਾਨੋ॥ ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਤਪਯੋ ਰਵਿ ਕਾਹੇ ਨ, ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਦਿਨੀਸ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥ ਕਯੋ ਡਮਡੋਲ ਭੁਬੀ ਨ ਧਰਾ ਮੁਨਿ-ਰਾਜਨਿਪਾਤਨਿ ਤਯੋ ਜਗ ਜਾਨੋ॥ ਸ਼.957 (ਉਪਾਵਤਾਰ)
>ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਪੱਧਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੱਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਜ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਚੜ੍ਹੇ, ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਵਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਸੰਤ-ਅੰਤ ਤੇ ਸੂਰਜ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਠੰਢਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਹਿਲੇਰੇ ਖਾਕੇ ਧਰਤੀ ਡੁੱਬ ਨ ਜਾਵੇ, ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੀ ਮਰਨਾ ਅਟੱਲ ਸਮਝੋ।

ਅਰੁਣ ਪਛਮਹਿ ਉਗ੍ਰੈ ਬਰੁਣੁ ਉਤਰ ਦਿਸ ਤੱਕੈ॥ ਮੇਰ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡੇ ਸਰਬ ਸਾਇਰ ਜਲ ਸੁੱਕੈ॥ ਕੋਲ ਦਾਤ੍ਰ ਕਤਮੁੜੈ ਸਿਮਟਿ ਫਨੀਅਰ ਫਣ ਫਣੈ॥ ਉਲਟਿ ਜਾਨੂਵੀ ਬਹੈ ਸੱਤ 'ਹਰੀਚੰਦੇ' ਹਟੈ॥ ਸੰਸਾਰ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਹੈ ਧਸਕਿ ਧਉਲ ਧਰਣੀ ਫਣੈ॥ ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ 'ਅਬਿਬੇਕ' ਸੁ 'ਬਿਬੇਕ' ਭਟਿ ਤੱਦਪਿ ਨ ਲਟਿ 'ਸੰਜਮ' ਹਟੈ॥ ਸ਼.1016 (ਚੰਦ੍ਰ-ਪਾਰਸਨਾਥ)
>ਸੂਰਜ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਚਲਾ ਜਾਏ, ਸੁਮੇਰ-ਪਰਬਤ ਖੰਭ ਲਾਕੇ ਉਡੇ, ਸਾਗਰ ਸੁੱਕ ਜਾਏ, ਬੈਰਾਹ (ਸੂਰ) ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਦਾਤ੍ਰ ਲਿਫ ਜਾਏ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਫਣ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਫਟ ਜਾਏ, ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਬਹੇ, ਹਰੀ ਚੰਦ ਸੱਚ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜੇ, ਸੰਸਾਰ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕੇ ਧਸ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਭੀ ਐ ਰਾਜਨ! ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗਿਆਨ ਦਾ 'ਸੰਜਮ' ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਡਿੱਗੇਗਾ, ਨਾ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਟਲੇਗਾ।

ਬਾਂਕ ਸੀ ਬੀਨ ਸਿੰਗਾਰ ਅੰਗਾਰ ਸੋਂ, ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੇ॥ ਦੁਾਲ ਸੀ ਜੋਨ ਜੁਡਾਈ ਸੀ ਜੇਬ, ਸਖੀ ਘਨਸਾਰ ਕਿ ਸਾਰ ਕੇ ਆਰੇ॥ ਰੋਗ ਸੇ ਰਾਗ ਬਿਰਾਗ ਸੇ ਬੋਲਬ, ਬਾਰਿਦ ਬੂੰਦ ਕਿ ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੇ॥ ਹੂਲ ਸੇ ਹਾਵ ਹੁਲਾਸ ਸੋਂ ਹੋਰਬ, ਹਾਰ ਨ ਹੋਹਿ ਭੁਜੰਗਮ ਕਾਰੇ॥ ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ

> ਬੀਨ ਵਿੰਗੁ ਵਾਂਗ, ਸਿੰਗਾਰ ਅੰਗਿਆਰ ਵਾਂਗ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਵਾਂਗ, ਚੰਦ-ਚਾਨਣੀ ਜੰਗਲੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ, ਸਜਾਵਟ ਕੰਬਣੀ ਵਾਂਗ, ਕਪੂਰ ਫੌਲਾਦੀ ਆਰੇ ਵਾਂਗ, ਰਾਗ ਖਰੂਵੇ ਬੋਲਾਂ ਵਾਂਗ, ਕਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੈਲੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਨਾਜ਼-ਨਖਰਾ ਧੱਕੇ ਵਾਂਗ, ਤੇ ਗਲੇ ਦੇ ਹਾਰ ਕਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ।.....

ਕਾਂਟੇ ਸੋ ਕਾਜਰ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੀ, ਸੁਖ ਬਿਆਧਿ ਬਿਆਰ ਬਹੀ ਰੀ॥ ਕਾਲ ਸੀ ਕੋਕਿਲ ਕੂਕ ਕਰਾਲ, ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਕਿ ਬਿਆਲ ਘਰੀ ਕਿ ਛਰੀ ਰੀ॥ ਭਾਹ ਸੋ ਭਉਨ ਭਯਾਨਕ ਭੂਖਨ, ਜੋਨ ਕੀ ਜਾਲ ਸੋ ਜਾਤ ਜਰੀ ਰੀ॥ ਬਾਨ ਸੀ ਬੀਨ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ, ਬਸੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕਿ ਅੰਤ ਸਖੀ ਰੀ॥ ਸ਼.1226 (ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ)

> ਕਾਜਲ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ, ਚਮਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਵਾਂਗ, ਹਵਾ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਂਗ, ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਡਰਾਉਣੀ ਜਿਹੀ, ਕੰਵਲ-ਫੁੱਲ ਦੀ ਨਾਲੀ ਸੱਪ ਵਾਂਗ, ਸਮਾਂ ਛਲੀਏ ਵਾਂਗ, ਮਹਿਲ ਅੱਗ ਵਾਂਗ, ਗਹਿਣੇ ਭਿਆਨਕ, ਜਿਸਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੀ ਹਾਂ, ਬੀਨ ਤੀਰ ਵਾਂਗ, ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਬਸੰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ?, ਜਾਂ ਪਰਲੋ ਆਈ ਹੈ।

ਹਲਕਾ ਹਜਾਰ ਹਾਲੇ, ਹਯਨ ਹਬੇਲੈਂ ਹਾਲੀ, ਹਾਂਕਿ ਗਿਰਿ ਹਾਲਯੋ ਹੱਕ ਮਾਰੈ ਗਿਰਿ ਹਲਹਲਯੋ॥ ਹਲਾਹਲ ਧਰ ਹਾਲਯੋ ਹਾਲਯੋ ਭੂਅ ਲੋਕ ਸਬ, ਹਰਿ ਹੂੰ ਸਮੇਤ ਹਰਜੂ ਹੂੰ ਆਪ ਦਹਿਲਯੋ॥ ਮਹਾਂ ਹਾਲਚਾਲ ਮੈਂ ਹਿਰਾਸ ਭੈ ਨ ‘ਸੰਗੋ’ ਆਨਿ ਐਸੇ ਮਹਿਰੋਲਨ ਕੋ ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ ਤੈਂ ਦਲਯੋ॥ ਹਿੰਗੁਲਾ ਹਿਮਾਲੈ ਹਾਲਯੋ, ਹਬਸ ਹਰੇਵ ਹਾਲਯੋ, ਹੇਮ-ਗਿਰਿ ਹਾਲਯੋ ਹਠੀ ਨ ਤੈਂ ਹਠ ਤੇ ਹਲਯੋ॥ ਸ਼.1232 (ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ)

> ਇਹ ਛੰਦ ‘ਗੁਲੇਰ ਯੁੱਧ’ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਧਰਮਵੀਰਾਂ ਦੇ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਸਬੰਧੀ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਹਿਲ ਗਿਆ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ।

ਪ੍ਰਾਸ ਸੋ ਪ੍ਰਾਤ ਪਟਾ ਸੇ ਪਟੰਬਰ ਪਿਯਰੀ ਪਰੀ ਪਰਸੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਰੇ॥ ਪਾਸ ਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕੁਪਯੋਗਸੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਤ ਸੇ ਪਾਨਿ ਪਰੋਸ ਨਿਹਾਰੇ॥ ਪਾਸ ਪਰੋਸਨ ਪਾਰਧਸੀ ਪਕਵਾਨ ਪਿਸਾਚ ਸੋ ਪੀਰ ਸੇ ਪਿਆਰੇ॥ ਪਾਪ ਸੋ ਪ੍ਰੇਨ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰੈ ਜਬ ਤੇ ਗਏ ਪੀਯ ਪ੍ਰਦੇਸ ਪਿਯਾਰੇ॥ ਚ:80 ਸੈਂਚੀ ਸੱਤਵੀਂ ਪੰ: 340 (ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ)

> ਖਾਣ-ਪੀਣ ਕੁਹਾੜੇ ਵਾਂਗ, ਕੱਪੜੇ ਚਾਬਕਾਂ ਵਾਂਗ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਬਗੈਰ ਪੀਲੀ ਪੈ ਗਈ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੀਤ ਫਾਂਸੀ ਵਾਂਗ, ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਬੁਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਗੁਆਂਢੀ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਂਗ, ਗੁਆਂਢਣਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰਨਾ ਵਰਗੀਆਂ, ਪਕਵਾਨ ਭੂਤਾਂ ਵਰਗੇ, ਅਤੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਦੇਸ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਆਉਣਾ ਵੀ ਪਾਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਬਾਂਕ ਸੀ ਬੀਨ ਸਿੰਗਾਰ ਅੰਗਾਰ ਸੇ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੇ॥ ਜ਼ਾਲਸੀ ਜੋਨਿ ਜੁਡਾਈ ਸੀ ਜੇਬ ਸਖੀ ਘਨਸਾਰ ਕਿ ਸਾਰ ਕੇ ਆਰੇ॥ ਰੋਗ ਸੋ ਰਾਗ ਬਿਰਾਗ ਸੋ ਬੋਲਬ ਬਾਰਿਦ ਬੂੰਦ ਕਿ ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੇ॥ ਬੈਨ ਸੇ ਬੈਨ ਭਾਲਾ ਜੈਸੇ ਭੂਖਨ ਹਾਰਨ ਹੋਹਿ ਭੁਜੰਗਮ ਕਾਰੇ॥ ਚ:209 ਸੈਂਚੀ 7 ਪੰ:438 (ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ)

> ਬੀਨ ਬਾਂਕ ਵਰਗੀ, ਸਿੰਗਾਰ ਅੰਗਾਰਾਂ ਵਰਗਾ, ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰ ਵਰਗਾ, ਚਾਂਦਨੀ ਅੱਗ ਯਾਨੀ ਸੀਤਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਿਵੇਂ ਆਰੇ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਗ ਰੋਗ ਵਰਗਾ, ਬੋਲ ਵੈਰਾਗ ਵਰਗੇ, ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਗਹਿਣੇ ਭਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਤੇ ਗਲ ਦੇ ਹਾਰ ਮਾਨੋ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਬਣ ਗਏ ਲਗਦੇ ਸਨ।

ਬੈਰੀ ਸੀ ਬਯਾਰ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਸੋ ਬੋਲ ਬਬਾਨ ਸੀ ਬੀਨ ਬਜੰਤ ਬਿਬਾਰੇ॥ ਜੰਗ ਸੇ ਜੰਗ ਮੁਚੰਗ ਦੁਖੰਗ ਅਨੰਗ ਕਿ ਅੰਕਸੁ ਆਂਕ ਕਿ ਆਰੇ॥ ਚਾਂਦਨੀ ਚੰਦ ਚਿਤਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਸੁ ਕੋਕਿਲਾ ਕੂਕ ਕਿ ਹੂਕ ਸੀ ਮਾਰੇ॥ ਭਾਰ ਸੇ ਭੋਨ ਭਯਾਨਕ ਭੂਖਨ ਫੂਲੇ ਨ ਫੂਲ ਫਨੀ ਫਨਿਯਾਰੇ॥ ਚ: 209 ਸੈਂਚੀ 7 ਪੰ:439 (ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ)

> ਹਵਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਈ, ਬੋਲਣਾ ਵਿਰਲਾਪ ਵਰਗਾ, ਵੀਣਾ ਸ਼ੋਕ ਮਈ ਸੰਗੀਤ, ਮੁਚੰਗ ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਨਾਦ ਵਰਗਾ, ਤੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਆਰਿਆ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਚਿਖਾ ਵਰਗੀ, ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਮਨ ਦੀ ਹੂਕ ਵਾਂਗ, ਗਹਿਣੇ ਭਾਰ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਫੁੱਲ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਫਨ ਖਿਲਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ।

ਸੀਸੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕਿ ਮੱਤ ਕਿਧੋਂ ਮਦਰਾਕਿ ਸੇ ਪਿਆਰੇ॥ ਬਾਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਰਨ ਸੇ ਕਿ ਬਿਖੀ ਬਿਖਿਯਾਰੇ॥ ਨਾਰਿਨ ਕੋ ਕਜਰਾਰਨ ਕੋ ਦੁਖ ਟਾਰਨ ਹੈ ਕਿਧੋਂ ਨੀਂਦ ਨਿੰਦਾਰੇ॥ ਨੇਹ ਜਗੇ ਕਿ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਕੇ ਮੀਤ ਕੇ ਨੈਨ ਸਖੀ ਰਸਿਯਾਰੇ॥ ਚ 220 ਸੈਂਚੀ 7 ਪੰ:496 (ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ)

> ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਮਦਮਸਤ ਨੈਣ, ਸੀਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਜਾਂ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਜਾਂ ਤੀਰ ਜਾਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਰਗੇ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਜਾਂ ਵਿਹੁਲੇ ਬਾਣਾ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਟਿ ਕੇਹਰ ਲਖਿ ਅਧਿਕ ਰਸਾਵਤ॥ ਤਾਤੇ ਫਿਰਤ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕਹ ਘਾਵਤ॥ ਸੁਨਿ ਬਾਨੀ ਕੋਕਿਲ ਕੁਕਰਈ॥ ਕ੍ਰੋਧ ਜਰਤ ਕਾਰੀ
ਹੈ ਗਈ॥ ਨੈਨ ਨਿਰਖਿ ਕਰਿ ਜਲਜ ਲਜਾਨਾ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕੀਆ ਪਯਾਨਾ॥ ਅਲਕ ਹੇਰਿ ਨਾਗਿਨਿ ਰਿਸਿ ਭਰੀ॥
ਚਿਤ ਮਹਿ ਲੱਜਤ ਪਤਾਰਹਿ ਬਰੀ॥ ਚ 358 ਸੈਂਚੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰ: 361-62 (ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ)

> ਸ਼ੇਰ ਪਤਲੀ ਕਮਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਕੋਇਲ ਸੁਰੀਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ
ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਕਾਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣ ਦੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ
ਗਏ। ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਨਾਗਨ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਪਤਾਲ ਜਾ ਵੜੀ।

ਚੰਡੀ ਚਿਤਰ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

(ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਾਲੀ ਸਤਸਈ ਕਥਾ)
(ਸੰਖੇਪ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਹਨ)

ਇਥੋਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਤਬ ਜੁੰਬਕ ਗਿਰਝ ਭਏ ਰੰਗ ਰਾਤੇ॥
ਸ਼੍ਰੋਨਪ੍ਰਵਾਹ ਮੈ ਪੈਰ ਪਸਾਰਕੈ ਸੋਏ ਹੈਂ ਸੂਰ ਮਨੋ ਮੱਦ ਮਾਤੇ॥ਪੰ: 94
ਸ੍ਰਉਣਤ ਰੰਗ ਸਨਿਓ ਨਿਸਰਿਓ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿਕੋ ਮਨ ਮੈ ਇਹਿ ਆਇਓ।
ਮਾਰਿ ਕੈ ਛਤ੍ਰਿਨਿ ਕੁੰਡਕੈ ਛੇਤ੍ਰ ਮੈ ਮਾਨਹੁ ਪੈਠਿ ਕੈ ਰਾਮਜੂ ਨਾਇਓ॥ਪੰ:94
ਸ੍ਰਉਨ ਮੈ ਦੈਤ ਸੁਰੰਗ ਭਏ ਕਬਿ ਕੈ ਮਨ ਭਾਉ ਇਹੈ ਛਬਿ ਪਾਇ।
ਰਾਮ ਮਨੋ ਰਨ ਜੀਤ ਕੈ ਭਾਲਕ ਦੈ ਸਿਰਪਾਉ ਸਬੈ ਪਹਿਰਾਏ॥ਪੰ:94
ਸ਼੍ਰੋਨ ਸਮੂਹ ਚਲਿਓ ਲਖਿ ਕੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਭੂਲਿ ਗਏ ਸਭ ਗੁੰਥਾ।
ਮਾਸ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਝ ਰਤ੍ਰੈ ਚਟਸਾਰ ਪਤ੍ਰੈ ਜਿਮ ਬਾਰਕ ਸੰਥਾ॥ਪੰ:94
ਚੰਡ ਸੰਭਾਰਿ ਤਬੈ ਬਲੁ ਧਾਰਿ ਲਇਓ ਗਹਿ ਨਾਰਿ ਧਰਾ ਪਰ ਮਾਰਿਓ।
ਜਿਉ ਧੁਬੀਆ ਸਰਤਾ ਤਟਿ ਜਾਇ ਕੈ ਲੈ ਪਟ ਕੋ ਪਟ ਸਾਥ ਪਛਾਰਿਓ॥ਪੰ:96
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਦਲ ਇਉ ਬਿਹਰਿਓ ਹੈ।
ਘੇਰਿ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡਿ ਸੁ ਚੰਦ ਮਨੋ ਪਰਵੇਖ ਪਰਿਓ ਹੈ॥ਪੰ:97
ਭੰਜਨ ਭੇ ਅਰਿ ਕੇ ਤਨ ਤੇ ਛੁਟ ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹ ਧਰਾਨਿ ਪਰਿਓ ਹੈ।
ਆਠਵੇਂ ਸਿੰਧੁ ਪਚਾਯੋ ਹੁਤੇ ਮਨੋ ਯਾ ਰਨ ਮੈ ਬਿਧਿ ਨੇ ਉਗਰਿਓ ਹੈ॥ਪੰ:97
ਸਿਰ ਸਤ੍ਰਿਨਿ ਕੇ ਪਰ ਚਕ੍ਰ ਪਰਿਓ ਛੁਟਿ ਐਸੇ ਬਹਿਓ ਕਰਿ ਕੇ ਬਰਕਾ।
ਜਨੁ ਖੇਲਨ ਕੋ ਸਰਤਾ ਤਟਿ ਜਾਇ ਚਲਾਵਤ ਹੈ ਛਿਛਲੀ ਲਰਕਾ॥ਪੰ:98
ਮੁਗਦਰੁ ਲੈ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਚੰਡਿ ਸੁ ਕੈ ਬਰਿ ਤਾਤਨ ਉਪਰ ਡਾਰਿਓ॥
ਜਿਉਂ ਹਨੂਮਾਨ ਉਖਾਰਿ ਪਹਾਰ ਕੋ ਰਾਵਨ ਕੇ ਉਰ ਭੀਤਰ ਮਾਰਿਓ॥ਪੰ:98
ਚਕ੍ਰ ਚਲਾਇ ਦਇਓ ਕਰਿ ਤੇ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਮਾਰ ਜੁਟਾ ਕਰ ਦੀਨੋ।
ਸ੍ਰਉਣਤ ਧਾਰ ਚਲੀ ਨਭ ਕੋ ਜਨੁ ਸੂਰ ਕੋ ਰਾਮ ਜਲਾਜਲ ਦੀਨੋ॥ਪੰ:98
ਸਕ੍ਰ ਕਮਾਨ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗੇ ਸਰ ਫੋਕ ਲਸੈ ਅਰਿ ਕੇ ਉਰਿ ਐਸੇ।
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕਰਾਰ ਮੈ ਚੋਚ ਪਸਾਰਿ ਰਹੇ ਸਿਸੁ ਸਾਰਕ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:101
ਦਉਰ ਦਈ ਅਰਿ ਕੈ ਮੁਖਿ ਮੈ ਕਟਿ ਓਠ ਦਏ ਜਿਮੁ ਲੋਹ ਕੋ ਛੈਨੀ।
ਦਾਂਤ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਤਨ ਸਿਆਮ ਸੋ ਲੋਹੁ ਬਹਿਓ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ਤ੍ਰਿਬੈਨੀ॥ਪੰ:105
ਖੁਰ ਬਾਜਨ ਧੂਰ ਉਡੀ ਨਭਿ ਕੋ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਉਪਮਾ ਨਾ ਟਲੀ।
ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰ ਨਿਵਾਰਨ ਕੋ ਧਰਨੀ ਮਨੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਲੋਕ ਚਲੀ॥ਪੰ:106
ਫੇਰਿ ਕੈ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਰਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਮਾਰਿਓ।
ਐਸੇ ਪਰਿਓ ਧਰਿ ਉਪਰ ਜਾਇ ਜਿਉ ਬੇਲਹਿ ਤੇ ਕਦੂਆ ਕਟਿ ਡਾਰਿਓ॥ਪੰ:107
ਲੈ ਉਮਡਿਓ ਦਲੁ ਬਾਦਲੁ ਸੋ ਕਵਿ ਨੇ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਪਰਖਿਓ ਹੈ।
ਤੀਰ ਚਲੇ ਇਮ ਬੀਰਨ ਕੇ ਬਹੁ ਮੇਘ ਮਨੋ ਬਲੁ ਕੈ ਬਰਖਿਓ ਹੈ॥ਪੰ:109
ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਨ ਚੰਡਿ ਅਨੇਕ ਸੁ ਸ੍ਰਉਣ ਚਲਿਓ ਬਹਿ ਕੈ ਸਰਤਾਨੇ।
ਮਾਨਹੁ ਫਾਰਿ ਪਹਾਰ ਹੂੰ ਕੋ ਸੁਤ ਤਛਕ ਕੇ ਨਿਕਸੇ ਕਰਬਾਨੇ॥ਪੰ:109
ਕਾਟਕੈ ਦਾਮਨ ਛੇਦਕੈ ਭੇਦਕੈ ਸਿੰਧੁਰ ਕੀ ਕਰੀ ਭਿੰਨ ਅੰਬਾਰੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਆਗ ਲਗਾਇ ਹਨੂੰ ਗੜ੍ਹ ਲੰਕ ਅਵਾਸ ਕੀ ਡਾਰੀ ਅਟਾਰੀ॥ ਪੰ:109
ਭਾਲ ਭਇਆਨਕ ਦੇਖਿ ਭਵਾਨੀ ਕੋ ਦਾਨਵ ਇਉਂ ਰਨ ਛਾਡਿ ਪਰਾਨੇ।
ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਪੀਪਰ ਕੇ ਜਿਉ ਪਾਤ ਉਡਾਨੇ॥ਪੰ:110
ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਇਮ ਸ੍ਰਉਣ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਚੁਐ ਕੈ।
ਆਗ ਲਗੇ ਜਿਮ ਕਾਨਨ ਮੈ ਤਿਉਂ ਰਹੀ ਬਾਨਨ ਕੀ ਧੁਨ ਹੁੰਕੈ॥ਪੰ:110
ਧੂਰਿ ਉਡੀ ਖੁਰ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪਥ ਉਰਧ ਹੋਇ ਰਵਿ ਮੰਡਲ ਛਾਏ।
ਮਾਨਹੁ ਫੇਰ ਰਚੇ ਬਿਧਿ ਲੋਕ ਧਰਾ ਖਟ ਆਠ ਅਕਾਸ਼ ਬਨਾਏ॥ਪੰ:112
ਪਾਗ ਸਮੇਤ ਗਿਰਿਓ ਸਿਰ ਏਕ ਕੋ ਭਾਉ ਇਹੈ ਕਬਿ ਤਾਕੋ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਪੂਰਨਿ ਪੁੰਨ ਭਏ ਨਭ ਤੇ ਸੁ ਮਨੋ ਭੂਅ ਟੂਟਿ ਨਛੱਤ੍ਰ ਪਰਿਓ ਹੈ॥ ਪੰ:112
ਸ੍ਰਉਣ ਪਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਚੈ ਰੰਗਰੇਜ ਕੀ ਰੇਨੀ ਜਿਉ ਫੂਟ ਕੈ ਫੈਲੀ।
ਘਾਉ ਲਸੈ ਤਨ ਦੈਤ ਕੇ ਯੋ ਜਨੁ ਦੀਪਕ ਮਧਿ ਫਨੂਸ ਕੀ ਬੈਲੀ॥ਪੰ:113
ਜੇਤਕ ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਬੁੰਦ ਗਿਰੇ ਰਨਿ ਤੇਤਕ ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਹੈ ਆਈ॥

ਮਾਨਹੁ ਸੀਸ ਮਹੱਲ ਕੇ ਬੀਚ ਸੁ ਮੂਰਤਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਕੀ ਝਾਈ॥ ਪੰ:114
 ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਸੁ ਭਏ ਫਿਰਿ ਲੈ ਮੂੰਗਰਾ ਜਿਮ ਧਾਨ ਕੁਟੇ ਹੈਂ।
 ਚੰਡਿ ਦਏ ਸਿਰ ਖੰਡਿ ਜੁਦੇ ਕਰਿ ਬਿਲਨ ਤੇ ਜਨੁ ਬਿਲ ਤੁਟੇ ਹੈਂ॥ਪੰ:114
 ਫੇਰਿ ਕੁਵੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸਿੰਘਾਰ ਸੁਟੇ ਹੈਂ।
 ਐਸੇ ਉਠੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰਉਨ ਤੇ ਦੈਤ ਸੁ ਮਾਨਹੁ ਸੀਤ ਤੇ ਰੋਮ ਉਠੇ ਹੈ।ਪੰ:114
 ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਛੀਟ ਪਰੀ ਤਨ ਚੰਡਿ ਕੇ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਨੇ ਲਖੀਆਂ।
 ਜਨੁ ਕੰਚਨ ਮੰਦਿਰ ਮੈ ਜ਼ਰੀਆਂ ਜ਼ਰਿ ਲਾਲ ਮਨੀ ਜੁ ਬਨਾ ਰਖੀਆਂ॥ਪੰ:115
 ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਇਉਂ ਅਸਿ ਸੋ ਅਰਿ-ਸੀਸ ਭਜਿਓ ਹੈ॥
 ਮਾਨੇ ਅਤੀਤ ਕਰਿਓ ਚਿਤ ਕੋ ਧਨਵੰਤ ਸਭੈ ਨਿਜ ਮਾਲ ਤਜਿਓ ਹੈ॥ਪ:116
 ਇਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਉਨਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬ ਬੋਲ ਉਠਿਓ ਕਰਿ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰੇ।
 ਇਉ ਹਨਿ ਹੋ ਬਰ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਅਜਾ ਬਨ ਮੈ ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਪਛਾਰੇ॥ਪੰ:116
 ਭਾਜ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਡਰਿ ਕੈ ਕਬਿ ਕੋਊ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਛਬਿ ਕੈਸੇ।
 ਭੀਮ ਕੋ ਸ੍ਰਉਨ ਭਰਿਓ ਮੁਖ ਦੇਖਿ ਕੈ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਰਨ ਕਉਰਉ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:117
 ਚੰਡਿ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗੇ ਬਹੁ ਦੈਤ ਕਉ ਫੇਰਿ ਕੈ ਪਾਰ ਭਏ ਤਨ ਕੈਸੇ।
 ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਕੇ ਖੇਤਿ ਉਗੇ ਮਨੋ ਧਾਨ ਕੇ ਅੰਕੁਰ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:119
 ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹਿ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਠਉਰ ਤਹਾ ਕਵਿ ਨੇ ਜਸੁ ਇਉ ਮਨ ਚੀਨੋ।
 ਸਾਤ ਹੂੰ ਸਾਗਰ ਕੋ ਰਚਿ ਕੈ ਬਿਧਿ ਆਠਵੇਂ ਸਿੰਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ ਨਵੀਨੋ॥ਪੰ:119
 ਫੇਰ ਦਈ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੁੰ ਬਲੁ ਕੈ ਬਹੁ ਕਾਲਿਕਾ ਮਾਰਿ ਧਰੀ ਹੈ।
 ਸ੍ਰਉਨ ਸੋ ਲਾਲ ਭਈ ਧਰਨੀ ਸੁ ਮਨੋ ਅੰਗ ਸੂਹੀ ਕੀ ਸਾਰੀ ਧਰੀ ਹੈ॥ਪੰ:119
 ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੰਭਾਰਿ ਸਭੈ ਰਨ ਮੱਧਿ ਦੁਟੂਕ ਕਰੇ ਹੈਂ॥
 ਮਾਨੇ ਮਹਾਂ ਬਨ ਮੈ ਬਰ ਬ੍ਰਿਛਨ ਕਾਟਿ ਕੈ ਬਾਢੀ ਜੁਦੇ ਕੈ ਧਰੇ ਹੈਂ॥ ਪੰ:119
 ਜੋ ਕੈ ਫੇਰ ਗਈ ਸਿਰ ਤ੍ਰਾਨ ਕੋ ਪਾਰ ਭਈ ਪਟ ਫਾਰਿ ਅਨੈਸੇ॥
 ਮਾਨੇ ਮਹੇਸ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਨੈਨ ਕੀ ਜੋਤ ਉਦੋਤ ਭਈ ਖੁਲ੍ਹਿ ਤੈਸੇ॥ ਪ:119
 ਦੈਤ ਨਿਕਾਸ ਕੈ ਸਾਂਗ ਵਹੈ ਬਲਿ ਕੈ ਤਬ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੇ ਦੀਨੀ॥
 ਮਾਨਹੁ ਸਿੰਗਲ ਦੀਪ ਕੀ ਨਾਰ ਗਰੇ ਮੇ ਤੰਬੋਰ ਕੀ ਪੀਕ ਨਵੀਨੀ॥ ਪੰ:120
 ਚੰਡਿ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਕੈ ਸੀਸ ਦਈ ਬਲੁ ਧਾਰੇ।
 ਜਾਇ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਦੂਰ ਪਰਾਇ ਜਿਉ ਟੁਟਤ ਅੰਬੁ ਬਯਾਰ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ਪੰ:121
 ਚੰਡਿ ਕੇ ਖੱਗ ਗਦਾ ਲਗਿ ਦਾਨਵ ਰੰਚਕ ਰੰਚਕ ਹੁਇ ਤਨ ਆਇ॥
 ਮੂੰਗਰ ਲਾਇ ਹਲਾਇ ਮਨੋ ਤਰੁ ਕਾਛੀ ਨੇ ਪੇਡ ਤੇ ਤੂਤ ਗਿਰਾਇ॥ ਪੰ:121
 ਕੋਪ ਦਈਅ ਨਿਸੁੰਭ ਕੇ ਸੀਸਿ ਬਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਹੀ ਤਰਵਾ ਤਰਿ॥
 ਮਾਨਹੁ ਸਾਰ ਕੀ ਤਾਰ ਲੈ ਹਾਥਿ ਚਲਾਈ ਹੈ ਸਾਬੁਨ ਕੋ ਸਬੁਨੀਗਰ॥ਪੰ:121
 ਦੀਰਘ ਜੁੱਧ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਬੁੱਧਿ ਕਵੀਸ੍ਵਰ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਆਈ।
 ਲੋਥ ਪੈ ਲੋਥ ਗਈ ਪਰ ਇਉ ਸੁ ਮਨੋ ਸੁਰ ਲੋਗ ਕੀ ਸੀਢੀ ਬਨਾਈ॥ਪੰ:124
 ਸਾਰ ਸੁ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਬਜੀ ਝਨਕਾਰ ਉਠੀ ਤਿਹ ਤੇ ਚਿਨਗਾਰੀ।
 ਮਾਨਹੁ ਭਾਦਵ ਮਾਸ ਕੀ ਰੈਨਿ ਲਸੈ ਪਟਬੀਜਨ ਕੀ ਚਮਕਾਰੀ॥ਪੰ:124
 ਖੈਂਚ ਕੈ ਮੁੰਡ ਦਈ ਕਰਵਾਰ ਕੀ ਏਕ ਕੋ ਮਾਰਿ ਕੀਏ ਤਬ ਦੋਊ।
 ਸੁੰਭ ਦੁਟੂਕ ਹੈ ਭੂਮਿ ਪਰਿਓ ਤਨ ਜਿਉ ਕਲਵਤ੍ਰੁ ਸੋ ਚੀਰਤ ਕੋਊ॥ਪੰ:125
 ਕਾਂਪ ਉਠੇ ਅਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਹੀਏ ਧਰਿ ਛਾਡਿ ਦਈ ਸਭ ਪਉਰਖਤਾਈ।
 ਦੈਤ ਚਲੇ ਤਜਿ ਖੇਤ ਇਓ ਜੈਸੇ ਬਡੇ ਗੁਨ ਲੋਭ ਤੇ ਜਾਤ ਪਰਾਈ॥ਪੰ:125
 ਇਹ ਪੰਨਾ ਨੰ: ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਛਾਪੇ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ'
 (ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ) ਵਿਚੋਂ ਹਨ, ਅਤੇ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ: 74 ਤੋਂ 99 ਉਪਰੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ) ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਢਾਹੇ ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਪੇਲੇ॥ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੋਹੂ ਜਨੇ ਫਾਗ ਖੇਲੇ॥ ਪੰ:129
 ਬਿਬਿਧਾ ਯੁਧੁ ਲੈ ਸੁ ਬਲੀ ਹਰਖੇ॥ਘਨ ਬੁੰਦਨ ਜਿਯੋਂ ਬਿਸਕੰ ਬਰਖੇ॥ਪੰ:129
 ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮਿ ਭੂਮੰ ਗਏ ਪ੍ਰਾਣ ਛੁੱਟੇ॥ਮਨੋ ਮੇਰ ਕੋ ਸਾਤਵੋਂ ਸ੍ਰਿੰਗ ਟੁੱਟੇ॥ਪੰ:130
 ਝਿਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ ਸੁਰੇਸ਼ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ਖਿਮੀ ਦਾਮਿਨੀ ਜਾਣ ਭਾਦੋਂ ਮਝਾਰੰ॥ਪੰ:136
 ਪਰੇ ਹੂਹ ਦੈ ਕੇ ਭਰੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ॥ਮਨੋ ਮੇਰ ਕੋ ਸਾਤਵੋਂ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਹੰ॥ਪੰ:142
 ਉਠੇ ਅੰਗਿ ਨਾਲੰ ਖਹੇ ਖੋਲ ਖੰਗੰ॥ਨਿਸਾਮਾਵਸੀ ਜਾਣੁ ਮਾਸਾਣ ਜੰਗੰ॥ਪੰ:147

ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

ਇਕ ਬੀਰ ਪ੍ਰੇਤੇ ਬ੍ਰਛੀਏਂ,ਜਣ ਡਾਲ ਚਮੁੱਟੇ ਆਵਲੇ॥ਇਕ ਵੱਢੇ ਤੇਗੀਂ ਤਤਫੀਅਣ ਮਦ ਪੀਤੇ ਲੋਟਨਿ ਬਾਵਲੇ॥ਪੰ:156
 ਵੱਗੈ ਰੱਤ ਝੁਲਾਰੀ ਜਿਉਂ ਗੇਹੂ ਬਾਬੁੱਤ੍ਰਾ॥..... ਗੱਜੇ ਦੁਰਗਾ ਘੇਰਿ ਕੈ ਜਣੁ ਘਣੀਅਰ ਕਾਲੇ॥ਪੰ:157
 ਉਮਲ ਲੱਥੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੂ ਵੱਜਿਆ॥ਬੱਦਲ ਜਿਉਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਰਣ ਵਿਚ ਗੱਜਿਆ॥ਪੰ:158
 ਖੁਲੀਂ ਵਾਲੀਂ ਦੈਂਤ ਅਹਾੜੇ ਸੋ ਰੁਲੇ॥ਸੁਤੇ ਜਾਣੁ ਜਟਾਰੇ ਭੰਗਾਂ ਖਾਇ ਕੈ॥ਪੰ:158
 ਉਮਲ ਲੱਥੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਮੱਚੀ ਕਰਾਰੀ॥ਚੱਲੇ ਜਾਪਨਿ ਰੱਤ ਦੇ ਸਲਲੇ ਜਟਧਾਰੀ॥ਪੰ:158
 ਕੂਰਮ ਸਿਰ ਲਹਲਾਣੀ ਦੁਸਮਨ ਮਾਰ ਕੈ॥ਵੱਢੇ ਗੰਨ ਤਿਖਾਨੀ ਮੂਏ ਖੇਤ ਵਿਚ॥ਪੰ:158
 ਇਕ ਨ ਮੰਗਣ ਪਾਣੀ ਰਣੈ ਹੰਕਾਰਿ ਕੈ॥ਜਾਣੁ ਸਮਾਇ ਪਠਾਣੀ ਪਾਈ ਰਾਗ ਸੁਣ॥ਪੰ:159
 ਰੱਤੁ ਵਹੀ ਹੜਵਾਣੀ ਅੰਦਰ ਖੇਤ ਦੇ॥ਪੀਤਾ ਫੁੱਲ ਇਯਾਣੀ ਘੁੰਮਣ ਸੂਰਮੇ॥ਪੰ:159
 ਦਾਨੋ ਦੇਉ ਅਨਾਗੀ ਸੰਘਰ ਰੱਚਿਆ॥ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਜਣੁ ਬਾਗੀਂ ਬਾਣੇ ਜੋਧਿਆਂ॥ਪੰ:159
 ਸੱਭੇ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ ਧੂਮਰ ਨੈਣ ਦੇ॥ਜਣੁ ਲੈ ਕੱਟੇ ਆਰੇ ਦਰਖਤ ਬਾਢੀਆਂ॥ਪੰ:160
 ਜਮਪੁਰਿ ਦੀਆ ਪਠਾਣੀ ਲੋਚਨਧੂਮ ਨੇ॥ਜਾਪੈ ਦਿੱਤੀ ਸਾਈ ਮਾਰਣ ਸੁੰਭ ਦੀ॥ਪੰ:160
 ਚੰਡ ਰੁ ਮੁੰਡ ਪਠਾਣੇ ਬਾਹਲਾ ਕਟਕ ਦੈ॥ਜਾਪਨਿ ਘਣੀਅਰ ਛਾਏ ਬਖਤ੍ਰ ਸੂਰਿਆਂ॥ਪੰ:161
 ਜਣੁ ਮੱਦ ਖਾਇ ਮਦਾਰੀ ਘੁੰਮਨ ਸੂਰਮੇ॥...ਜਣੁ ਕਰਿ ਖੇਲਿ ਖਿਲਾਰੀ ਸੁੱਤੇ ਫਾਗ ਨੋ॥ਪੰ:162
 ਅਗਣਤ ਦਾਨੋ ਭਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਹੂਅਹੁੰ॥ਜਾਪਨਿ ਵੱਡੇ ਮੁਨਾਰੇ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ॥ਪੰ:163
 ਜਣੁ ਨੱਟ ਲੱਥੇ ਛਾਲੀਂ ਢੋਲ ਵਜਾਇਕੈ॥ਘਣ ਵਿਚਿ ਜਿਉਂ ਚੰਚਾਲੀ ਤੇਗਾਂ ਹੱਸੀਆਂ॥ਪੰ:163
 ਲੋਹੂ ਨਾਲ ਡੁਬਾਈਆਂ ਤੇਗਾਂ ਨੰਗੀਆਂ॥ਸਾਰਸੁਤੀ ਜਣ ਨਾਈਆਂ ਮਿਲ ਕੈ ਦੇਵੀਆਂ॥ਪੰ:164
 ਰਣੁ ਵਿਚ ਘੇਰਾਂ ਘੱਤੀਆਂ ਜਣੁ ਸੀਂਹ ਤੁਰਿਆ ਖੁਣਸਾਇ ਕੈ॥ਪੰ:164
 ਹੂਰਾਂ ਸ੍ਰੋਣਤਬੀਜ ਨੋ ਘੱਤਿ ਘੇਰ ਖਲੋਈਆਂ॥ਲਾੜਾ ਵੇਖਣ ਲਾੜੀਆਂ ਚਉਗਿਰਦੇ ਹੋਈਆਂ॥ਪੰ:164
 ਥਰ ਥਰ ਪਿਰਬੀ ਹੱਲੀ ਦਲਾਂ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ॥ਨਾਉ ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਹੱਲੀ ਸਹ ਦਰਿਆਉ ਵਿਚਿ॥ਪੰ:165
 ਧੂੜਿ ਉਤਾਰਾਂ ਘਾਲੀ ਖੁਰੀਂ ਤਰੰਗਮਾਂ॥ਜਾਣ ਪੁਕਾਰੂ ਚਾਲੀ ਧਰਤੀ ਇੰਦ੍ਰ ਬੈ॥ਪੰ:165
 ਚੱਲੇ ਸਉਹੈਂ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਜਣੁ ਕਾਬੇ ਹਾਜੀ॥ਇਕ ਘੁੰਮਨਿ ਘਾਇਲ ਸੂਰਮੇ ਜਣੁ ਮਕਤਬਿ ਕਾਜੀ॥
 ਇਕ ਬੀਰ ਪਰੋਤੇ ਬਰਛੀਐਂ ਜਿਉਂ ਝੁਕਿ ਪਉਨ ਨਿਵਾਜੀ॥ਪੰ:166
 ਨੇਜੇ ਬੰਬਲਿਆਲੇ ਦਿਸਿਨਿ ਓਰੜੈ॥ਚੱਲੇ ਜਾਣ ਜਟਾਲੇ ਨਾਵੁਣੇ ਗੰਗ ਦੇ॥ਪੰ:166
 ਸਿਰ ਧੜ ਬਾਹਾਂ ਗੱਨਲੇ ਫੁਲ ਜੇਹੇ ਬਾਰੀਂ॥ਜਣੁਕਰਿ ਵੱਢੇ ਬਾਢੀਆਂ ਰੁਖ ਚੰਦਨ ਆਰੀਂ॥ਪੰ:166
 ਪੈਦਲ ਮਾਰੇ ਹਾਥੀਆਂ ਸੰਗਿ ਰਥ ਗਿਰੇ ਅਸਵਾਰ ਕਉ॥ਸੋਹਨਿ ਸੰਜਾਂ ਬਾਗੜਾਂ ਜਣੁ ਲੱਗੇ ਫੁਲ ਅਨਾਰ ਕਉ॥ਪੰ:167
 ਚੜ੍ਹੇ ਰਥੀਂ ਗਜੀਂ ਘੋੜੀਓਂ ਮਾਰਿ ਭੋਇ ਤੇ ਡਾਰੇ॥ਜਣੁ ਹਲਵਾਈ ਸੀਖ ਨਾਲ ਬਿੰਨ੍ਹ ਵੜੇ ਉਤਾਰੇ॥ਪੰ:168
 ਡੁਬਿ ਰੱਤੁ ਨਾਲਹੁ ਨਿਕਲੀ ਬਰਛੀ ਦੇ ਧਾਰੀ॥ਜਾਣੁ ਰਜਾਦੀ ਉਤਰੀ ਪੈਨ੍ਹਿ ਸੂਹੀ ਸਾਰੀ॥ਪੰ:168

ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

ਗਿਰੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਰਣੰ ਭੀਮ ਰੂਪੰ॥ਮਨੋ ਖੇਲ ਪਉਢੇ ਹਠੀ ਫਾਗ ਜੂਪੰ॥ਪੰ:172
 ਭਯੋ ਦੁੰਦ ਜੁੱਧ ਰਣੰ ਸੰਖ ਮੱਛੰ॥ਮਨੋ ਦੋ ਗਿਰੰ ਜੁੱਧ ਜੁੱਟੇ ਸਪੱਛੰ॥ਪੰ:173
 ਪਰੀ ਤੱਛ ਮੁੱਛ ਸਭੈ ਅੰਗ ਭੰਗੰ॥ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ਪੌਢੇ ਮਲੰਗੰ॥ਪੰ:177
 ਗਿਰੇ ਸੰਜ ਪੁੰਜ ਸਿਰੰ ਬਾਹੁ ਬੀਰੰ॥ਸੁਭੈ ਬਾਨ ਜਿਉਂ ਚੇਤਿ ਪੁਹਪੰ ਕਰੀਰੰ॥177
 ਭਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਗੰ ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ॥ਮਨੋ ਫਾਂਧਿ ਫਾਂਧੇ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:178
 ਰਹੇ ਰੀਝ ਐਸੇ ਸਬੈ ਦੇਵ ਦਾਨੰ॥ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਜੈਸੇ ਸੁਨੇ ਨਾਦ ਕਾਨੰ॥ਪੰ:179
 ਪ੍ਰਹਾਰੰਤ-ਮੁਸਟੰ ਕਰੈ ਪਾਂਵ ਘਾਤੰ॥ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੰ ਦਹੇ ਗਜਮਾਤੰ॥ਪੰ:180
 ਬਜੇ ਡੰਕ ਬੰਕੇ ਸੁਕਰੂਰੰ ਕਰਾਰੇ॥ਮਨੋ ਗਜ ਜੁੱਟੇ ਦੰਤਾਰੇ ਦੰਤਾਰੇ॥ਪੰ:180
 ਕਰੈ ਦੈਤ ਆਘਾਤ ਮੁਸਟੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ਮਨੋ ਚੋਟ ਬਾਹੈ ਘਰਿਯਾਰੀ ਘਰਿਯਾਰੰ॥ਪੰ:180
 ਹਰੰਤ ਹਠੀ ਬਰਖੰਤ ਸਰੰ॥ਜਨੁ ਸਾਵਨ ਮੇਘ ਬੁਠਯੋ ਦੁਸਰੰ॥ਪੰ:183
 ਬਿਚਲਯੋ ਪਗ ਦ੍ਰੈਕ ਫਿਰਯੋ ਪੁਨਿ ਯੋਂ॥ਕਰਿ ਪੁੰਛ ਲਗੇ ਆਹਿ ਕਰੁੰਧਿਤ ਜਿਯੋਂ॥ਪੰ:184
 ਘਾਇ ਲਗੇ ਇਮ ਘਾਇਲ ਝੁਲੈਂ॥ਫਾਗੁਨਿ ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਸੇ ਫੂਲੈਂ॥ਬਾਂਹਿ ਕਟੀ ਭਟ ਏਕਨ ਐਸੀ॥ਸੁੰਡ ਮਨੋ ਗਜਰਾਜਨ
 ਜੈਸੀ॥ਸੋਹਤ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ਫੂਲ ਖਿਲੇ ਜਨੁ ਮੱਧਿ ਫੁਲਵਾਰੰ॥ਸ੍ਰੇਣ ਰੰਗੇ ਅਰਿ ਏਕ ਅਨੇਕੰ॥ਫੂਲ ਰਹੇ ਜਨੁ ਕਿੰਸਕ
 ਨੇਕੰ॥ਕਾਟਿ ਗਿਰੇ ਭਟ ਏਕਹਿ ਵਾਰੰ॥ਸਾਬੁਨ ਤਾਰ ਗਈ ਬਹਿ ਤਾਰੰ॥ਪੰ:184
 ਬਹੁਰੇ ਅਸੁਰ ਕਿਛੁ ਕੁ ਮੁਰਝਾਨਾ॥ਗਿਰਯੋ ਭੂਮਿ ਜਨ ਬ੍ਰਿਛ ਪੁਰਾਨਾ॥ਪੰ:185
 ਨਖੰਪਾਤ ਦੋਊ ਕਰੇ ਦੈਤ ਘਾਤੰ॥ਮਨੋ ਗਜ ਜੁੱਟੇ ਬਨੰ ਮਸਤਿ ਮਾਤੰ॥ਪੰ:186
 ਘਣੰ ਘਾਇ ਪੇਲੋਂ॥ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੋਂ॥ਗਿਰੈ ਅੰਤ ਘੁਮੰ॥ਮਨੋ ਬ੍ਰਿਛ ਝੁਮੰ॥
 ਅਨੰਤ ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰੇ ਭਯੋ ਜੁੱਧ ਮਾਨੰ॥ਪ੍ਰਭਾ ਕਾਲ ਮਾਨੋ ਸਭੈ ਰਸਮਿ ਭਾਨੰ॥ਪੰ:191
 ਚੜ੍ਹੇ ਚਉਂਪ ਕੈ ਕੈ ਕੀਏ ਜੁੱਧ ਐਸੇ॥ਮਨੋ ਰਾਮ ਸੋਂ ਰਾਵਣੰ ਲੰਕ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:192
 ਧਾਇ ਧਾਇ ਅਰ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ਜਨ ਕਰ ਚੋਟ ਪਰਤ ਘਰਿਯਾਰਾ॥ਪੰ:199
 ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਮੱਚਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ਜੈਸਕ ਲੰਕਿ ਰਾਵਣ ਅਰੁ ਰਾਮਾ॥ਪੰ:201
 ਜਿ ਬਿਧਿ ਮਿਲੀ ਰਾਮ ਸੋ ਸੀਤਾ॥ਜੈਸਕ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਤਨ ਗੀਤਾ॥ਜੈਸੇ ਮਿਲਤ ਸਿੰਧ ਤਨ ਗੰਗਾ॥ਤਯੋ ਮਿਲ ਗਈ ਰੁਦ੍ਰ ਕੈ ਸੰਗਾ॥ਪੰ:202
 ਚਮਕੰਤ ਸੁਬਾਣ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰਣੰ॥ਜਿਮ ਕਉਂਧਿਤ ਸਾਵਣ ਬਿੱਜੁ ਘਣੰ॥ਪੰ:212
 ਲਯੋ ਘੋਰ ਰਾਮੰ॥ਸਸੰ ਜੇਮ ਕਾਮੰ॥ਘਿਰਯੋ ਦੈਤ ਸੈਣੰ॥ਜਿਮ ਰੁੱਦ੍ਰ ਸੈਣੰ॥ਪੰ:223
 ਰਣੰ ਰਾਮ ਬੱਜੇ॥ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲੱਜੇ॥ਫਿਰਯੋ ਰੋਸ ਪ੍ਰੇਰਯੋ॥ਮਨੋਂ ਸਾਂਪ ਛੋਰਯੋ॥ਪੰ:224
 ਉਠੀ ਚੇਤਿ ਐਸੇ॥ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੈਸੇ॥ਰਹੀ ਨੈਨ ਜੋਰੀ॥ਸਸੰ ਜਿਉਂ ਚਕੋਰੀ॥ਪੰ:225
 ਛਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੋਨੋ ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ॥ਮਨੋ ਫਾਂਧਿ ਫਾਂਧੇ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:226
 ਤਾਤ ਮਾਤ ਲੈ ਕੰਠ ਲਗਾਇ॥ਜਨ ਦੁਇ ਰਤਨ ਨਿਰਧਨੀ ਪਾਇ॥ਪੰ:231
 ਭੂਪ ਧਰਨਿ ਬਿਨ-ਬੁੱਧ ਗਿਰਯੋ,ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾਨਿ॥ਜਿਮ ਮ੍ਰਿਗੋਸ ਬਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਧਯੋ ਬਧਕ ਬਰਬਾਨ॥ਪੰ:238
 ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਸੇ ਦਿਸ ਕੂਕੇ॥ਸਾਵਨ ਕੀ ਘਟ ਜਯੋਂ ਘੁਰ ਢੂਕੇ॥ਪੰ:250
 ਲਗਿ ਬਾਨ ਸਨਾਹ ਦੁਸਾਰ ਕਢੇ॥ਸੂਅ ਤੱਛਕ ਕੇ ਜਨੁ ਰੂਪ ਮਢੇ॥ਪੰ:251
 ਠੰਠਾਗੜਦੀ ਠਾਟ ਠੱਟਕਰ ਮਨੋ,ਠਾਗੜਦੀ ਠਣਕ ਠਠਿਆਰ ਗੱਵੈਂ॥ਪੰ:260
 ਝਿਮੀ ਤੇਗ ਤੇਗੰ ਸਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ਖਿਮੀ ਦਾਮਿਨੀ ਜਾਣ ਭਾਦੋਂ ਮਝਾਰੰ॥ਪੰ:263
 ਉਘੇ ਜਣੁ ਨੇਜੇ ਮਤਵਾਲੇ॥ਚੱਲੇ ਜਿਉਂ ਰਾਵਲ ਜੱਟਾਲੇ॥ਪੰ:265
 ਡਿੱਗੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਾਰੇ ਹੂੰਗਾਂ ਫੁੱਟੀਆਂ॥ਬੱਕੇ ਜਾਣੁ ਮਤਵਾਲੇ ਭੰਗਾਂ ਖਾਇਕੇ॥ਪੰ:266
 ਛੁਟੇ ਸਰੰ॥ਰਿਸੰ ਭਰੰ॥ਗਿਰੈਂ ਭੱਟੰ॥ਜਿਮ ਅੱਟੰ॥ਪੰ:268
 ਤਬ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤ ਅਤਿ ਕੀਨ ਰੋਸ॥ਜਿਮ ਪਰਤ ਅਗਨ ਘ੍ਰਿਤ ਕਰਤ ਜੋਸ॥
 ਤਬ ਕੁਪਯੋ ਵੀਰ ਅਤਿਕਾਇ ਐਸ॥ਜਨੁ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕੋ ਮੇਘ ਜੈਸ॥ਪੰ:270
 ਜੁਝੇ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਖੇਤਿ॥ਮੱਤੇ ਮੱਦ ਜਾਣੁ ਅਚੇਤ॥ਪੰ:273
 ਮਾਗੜਦੀ ਮੂਰਛਾ ਭਯੋ,ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਰਨਿ ਜੁੱਝਯੋ॥ਜਾਗੜਦੀ ਜਾਣੁ ਜੁਝਿ ਗਯੋ ਰਾਗੜਦੀ ਰਘੁਪਤਿ ਇਮ ਬੁਝਯੋ॥ਪੰ:273
 ਨਿਸਰ ਚਲੇ ਸਾਇਕ ਜਨੁ ਛੁਟੇ॥ਜਨੁਕ ਸਿਰਾਨ ਮਾਸ ਲਖਿ ਟੂਟੇ॥ਪੰ:277
 ਬਾਜ ਗਜੀ ਰਬਰਾਜ ਰਬੀ ਰਣਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੰਘਾਰੇ॥ਜਾਨੋ ਬਸੰਤ ਕੇ ਅੰਤ ਸਮੇ ਕਦਲੀਦਲ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਦ ਉਖਾਰੇ॥ਪੰ:279
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟ ਭੀਨੇ॥ਤਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੀਨੇ॥ਝਰੈ ਬਾਰਿ ਐਸੇ॥ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:282
 ਗਈ ਪੈਠਿ ਐਸੇ॥ਘਨੰ ਬਿੱਜ ਜੈਸੇ॥ਸ੍ਰਤੰ ਜੇਮ ਗੀਤਾ॥ਮਿਲੀ ਤੇਮ ਸੀਤਾ॥ਪੰ:283
 ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਸਾਇਕ ਛੋਰਿ॥ਜਨੁ ਅਭ੍ਰੁ ਸਾਵਨ ਓਰ॥ਪੰ:296
 ਤਬ ਦੁਹੰ ਬਾਲ ਅਯੋਧਨ ਦੇਖਾ॥ਮਨੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਬਨੁ ਪੇਖਾ॥ਪੰ:299

ਤਬ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸਾਮ੍ਹਿਹਿ ਰੋਵਤ ਤਾਂ ਮੁਨਿ ਜਯੋਂ ਹਨੀਆਂ॥ਜਿਮ ਲੁਟੇ ਤੈ ਅੱਗ੍ਰਜ ਚਉਧਰੀ ਕੈ ਕੁਟਵਾਰ ਪੈ
ਕੂਕਤ ਹੈ ਬਨੀਆਂ॥ਪੰ:307 ਪੋਥੀ ਦੂਜੀ

ਸੀਸ ਕੇ ਬਾਰ ਉਖਾਰਤ ਦੇਵਕੀ ਰੋਦਨ ਚੋਰਨ ਤੇ ਘਰ ਗੁੰਜੈ॥ਜਿਉਂ ਰੁਤਿ ਅੰਤੁ ਬਸੰਤ ਸਮੈਂ ਨਭਿਕੋ ਜਿਮ ਜਾਤ ਪੁਕਾਰਤ ਕੁੰਜੈ॥ਪੰ:313
ਛੀਰ ਰਕਤ੍ਰ ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁ ਐਚ ਲਏ ਮੁਖ ਮੋ ਇਹ ਕੀਨੋ॥

ਜਿਉਂ ਗਗੜੀ ਤੁਮਰੀ ਤਨ ਲਾਇ ਕੈ ਤੇਲ ਲਏ ਤੁਚ ਛਾਡ ਕੈ ਪੀਨੋ॥ਪੰ:319
ਫੇਰਿ ਸੰਭਾਰ ਦਸੋ ਨਖ ਅਪਨੇ ਕੈ ਕੈ ਤੁਰਾ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਕੱਟਾ॥

ਚੁੰਡ ਗਿਰਯੋ ਜਨੁ ਪੇਡ ਗਿਰਯੋ ਇਮ ਮੁੰਡ ਪਰਯੋ ਜਨੁ ਡਾਰ ਤੇ ਖੱਟਾ॥ਪੰ:322
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਦਾਰ ਦਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਸਿਰ ਪ੍ਰਾਨ ਭਯੋ ਬਿਨੁ ਭ੍ਰਾਤ ਬਕੀ ਕੋ॥

ਗੁਦ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਕੋ ਇਮ ਜਿਉਂ ਸਵਦਾਗਰ ਕੋ ਫੂਟਿ ਗਯੋ ਮਟੁ ਘੀ ਕੋ॥ਪੰ:333
ਕੈ ਕਾਨ੍ਹ ਹਲੀ ਬਲਿ ਤਬ ਹੀ ਚਤੁਰੰਗ ਦਸੋ ਦਿਸ ਬੀਚ ਬਗਾਈ॥

ਲੈ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਮਨੋ ਤੰਗਲੀ ਖਲ-ਦਾਨਨ ਜਿਉਂ ਨਭ ਬੀਚਿ ਉਡਾਈ॥ਪੰ:338
ਮੇਘਨ ਕੇ ਬਧਬੇ ਕਹੁ ਕਾਨ੍ਹ ਚਲਯੋ ਉਠਿ ਕੈ ਕਰਤਾ ਜੋਊ ਤਾਣੇ॥

ਇਉਂ ਚਲ ਗਯੋ ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਿਖਿ ਆਇ ਹੈ ਜਾਨ ਕਿਧੋ ਮੁਹਿ ਡਾਣੇ॥ਪੰ:370
ਸਕ੍ਰ ਗਯੋ ਪਛੁਤਾਹਿ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ਫੋਰ ਦਈ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਅਨੀ॥

ਪਛੁਤਾਇ ਗਯੋ ਪਤਿ ਲੋਗਨ ਕੋ ਜਿਮ ਲੂਟ ਲਯੋ ਅਹਿ ਸੀਸ ਮਨੀ॥ਪੰ:374
ਗੋਪ ਸਭੋ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਜਾਨਿ ਹਰੀ ਇਹ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਿਓ॥

ਗਿਆਨ ਹੁਇ ਪਾਰਸੁ ਗੋਪਨ ਲੋਹ ਕੋ ਕਾਨ੍ਹ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੰਚਨ ਡਾਰਿਓ॥ਪੰ:379
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਯੋਗ ਕੋ ਮਾਨਿ ਬਧੂ-ਬ੍ਰਿਜ ਡੋਲਤ ਹੈ ਬਨ ਬੀਚ ਦਿਵਾਨੀ॥

ਕੁੰਜਨ ਜਯੋਂ ਕੁਰਲਾਤ ਫਿਰੈਂ ਤਿਹ ਜਾ, ਜਿਹ ਜਾ ਕਛੁ ਖਾਨ ਨ ਪਾਨੀ॥ਪੰ:392
ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ ਲਾਗ ਰਹਯੋ ਤਿਨ ਕੋ,ਅਤ ਹੀ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਛੂਟਨ ਪਾਵੈ॥

ਇਉਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਬਨੀਆਂ ਜਨੁ ਸਾਲਨ ਕੋ ਹਿਤ ਰੋਰ ਬਨਾਵੈ॥ਪੰ:393
ਚਉਂਕ ਪਰੀ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਇਉਂ ਜੈਸੇ ਚਉਂਕ ਪਰੈ ਤਮ ਮੈ ਡਰਿ ਖੁਆਬੀ॥

ਛਾਡਿ ਚਲਯੋ ਤਨ ਕੋ ਮਨ ਇਉਂ ਜਿਮ ਭਾਜਤ ਹੈ ਗ੍ਰਿਹ ਛੋਡ ਸ਼ਰਾਬੀ॥ਪੰ:394
ਏਕ ਕਹੈਂ ਭਗਵਾਨ ਹਰੀ ਇਕ ਲੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਰੈਂ ਗਿਰਿ ਭੂਈਆਂ॥

ਯੋਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਪਿਖਿ ਚੁੰਮਕ ਲਾਗੀ ਫਿਰੈਂ ਤਿਹਕੇ ਸੰਗ ਸੂਈਆਂ॥ਪੰ:401
ਤਾਹੀ ਕੇ ਆਨਨ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਰ ਰਾਗਹ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਸੀ ਹੈ॥

ਜਿਉਂ ਮਧੁ ਬੀਚ ਫਸੈਂ ਮੱਖੀਆਂ ਮਤਿ ਲੋਗਨ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਫਸੀ ਹੈ॥ਪੰ:409
ਤਾ ਕੀ ਲਟੈਂ ਲਟਕੈ ਤਨ ਮੋ ਜੋਊ ਸਾਧਨ ਕੇ ਮਨ ਗਿਆਨ ਦਿਵਾਉਨਾ॥

ਸੰਦਲ ਪੈ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਮਨੋ ਲਾਗ ਰਹੇ ਅਹਿ ਰਾਜਨ ਛਉਨਾ॥ਪੰ:415
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਰੰਗ ਭਰੀ ਸੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਜਿ ਸਾਜ ਸਭੈ ਤਨ ਮੈ॥

ਮਨੋ ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਕੇ ਮੱਧ ਬਿਧੈ ਚਮਕੈ ਜਿਮ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਘਨ ਮੈ॥ਪੰ:418
ਨੈਨ ਕੀ ਕੋਰ ਕਟਾਛਨ ਪੇਖਤ ਝੂਮਿ ਗਿਰੀ ਇਕ ਹੈ ਗਈ ਚੇਰੀ॥

ਯੋਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਜੀਅ ਮੈ ਸਰ ਸੋਂ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਜਿਮ ਘਾਵਤ ਹੇਰੀ॥ਪੰ:427
ਫਿਰਿ ਗਵਾਰਨ ਮੈ ਸੋਊ ਜਾਇ ਮਿਲੀ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਮੈ॥

ਮਨੋ ਕੇਹਰਿ ਤੇ ਛੁਟਵਾਇ ਮਿਲੀ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਕੋ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗੀਯਾ ਬਨ ਮੈ॥ਪੰ:430
ਜੋਬਨ ਕੋ ਜੁ ਗੁਮਾਨ ਕਰੈਂ ਤਿਹ ਜੋਬਨ ਕੀ ਸੁ ਦਸਾ ਇਹ ਹੋਗੀ॥

ਤੇ ਤਜਿ ਕੈ ਸੋਊ ਯੋਂ ਰਮਿ ਹੈਂ ਜਿਮ ਕੰਧ ਪੈ ਡਾਰਿ ਬਘੰਬਰ ਜੋਗੀ॥ਪੰ:437
ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ਆਵਹੁ ਟੇਰਤ ਦੈਂਤ ਮਰਯੋ॥

ਰੋਗ ਭਏ ਜਿਮ ਬੈਦ ਬੁਲਈਅਤ,ਭੀਰ ਪਰੇ ਜਿਮ ਬੀਰ ਬੁਲਯੋ॥ਪੰ:448
ਜੂਝਿ ਪਰੀ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੁੰ ਤਹ ਸੁਉਨਤ ਕੈ ਸੁ ਚਲੇ ਪਰਨਾਰੇ॥

ਯੋਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਜੀਅ ਮੈ ਰਨਭੂਮਿ ਮਨੋ ਤਨ ਭੂਖਨ ਧਾਰੇ॥ਪੰ:464
ਬ੍ਰਿਜ ਤਯਾਗ ਗਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਸੋਊ ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਬਿਸਾਰੀ॥

ਕੰਚੁਰੀ ਜਿਉਂ ਅਹਿਰਾਜ ਤਜੈ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਤਜੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਮੁਰਾਰੀ॥ਪੰ:488
ਅਰੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸੁ ਉਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੇ ਬਿਧਿ ਯਾ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਯੋ॥

ਹਰਿ-ਨਾਮੁ ਸੰਜੋਅ ਕੋ ਪੈਨ੍ਹਿ ਤਨੈ ਸਭ ਪਾਪਨ ਸੰਗਿ ਲਰਯੋ ਨ ਟਰਯੋ॥ਪੰ:500
ਤੇਈਸ ਛੂਹਨਿ ਲੈ ਦਲ ਸੰਗਿ ਬਜਾਇਕੈ ਬੰਬ ਤਹਾਂ ਕਹੁ ਧਾਯੋ॥

ਮਾਨਹੁ ਕਾਲ ਪ੍ਰਲੈ ਦਿਨ ਬਾਰਿਧ ਫੈਲ ਪਰਯੋ ਜਲੁ ਯੋ ਦਲੁ ਛਾਯੋ॥ਪੰ:510

ਯੋਂ ਹਰਿ ਜੂ ਪੁਨਿ ਬੋਲਿ ਉਠਿਓ ਗਜ ਕੋ ਬਧਿ ਕੈ ਜਿਮ ਕੇਹਰਿ ਗਾਜਯੋ॥
 ਅਉਰ ਭਲੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਧੁਨਿ ਕੋ ਸੁਨ ਕੈ ਘਨ-ਸਾਵਨ ਲਾਜਯੋ॥ਪੰ:512
 ਤਿਹ ਮਾਧ-ਗਿਰਾਸ ਮਵਾਸ ਉਦਾਸ ਹੁਇ ਗੀਧ ਸੁ ਮੋਨ ਰਹੀ ਧਰਿ ਕੈ॥
 ਸੁ ਮਨੋ ਬੁਟੀਆਂ ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੀ ਨ ਪਚੀ ਉਰ ਮੈ ਬਰਿ ਕੈ ਫਰਿਕੈ॥ਪੰ:515
 ਜੂਝਿ ਪਰੇ ਸਮੁਹੇ ਲਰਿ ਕੈ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਗ ਭਗੇ ਹੈਂ॥
 ਉਜਲ ਗਾਤ ਮੈ ਸਾਂਗ ਲਗੀ ਮਨੋ ਚੰਦਨ ਰੂਖ ਮੈ ਨਾਗ ਲਗੈ ਹੈਂ॥ਪੰ:517
 ਬੀਰ ਸਬੈ ਹਟਕੇ ਠਟਕੇ ਭਟਕੇ ਰਨ ਭੀਤਰ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਨਾ॥
 ਜਿਉਂ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਗਨ ਛਾਡਿ ਚਲੈਂ ਬਨ ਡੀਠ ਪਰਯੋ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਕੋ ਛਉਨਾ॥ਪੰ:521
 ਸਯਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗਯੋ ਉਰ ਮੈ ਗਡ ਕੈ ਸੋਊ ਪੰਖਨ ਲਉ ਸੁ ਗਯੋ ਹੈ॥
 ਮਾਨੋ ਤੱਛਕ ਕੋ ਲਰਿਕਾ ਖਗਰਾਜ ਲਖਯੋ ਗਹਿ ਲੀਲ ਲਯੋ ਹੈ॥ਪੰ:523
 ਲਾਗ ਗਈ ਹਰਿ ਕੋ ਅਨਚੇਤ ਦਈ ਭੁਜ ਫੋਰ ਕੈ ਪਾਰ ਦਿਖਾਈ॥
 ਮਾਨਹੁ ਗ੍ਰੀਖਮ ਕੀ ਰੁਤਿ ਭੀਤਰ ਨਾਗਨਿ ਚੰਦਨ ਸਿਉਂ ਲਿਪਟਾਈ॥ਪੰ:525
 ਛਾਡਿ ਦਯੋ ਰਨ ਮੈ ਬਰ ਕੈ ਧਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਕਾਟਿ ਕੈ ਸੀਸ ਉਤਾਰਯੋ॥
 ਯੋਂ ਤਰਫਯੋ ਧਰ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਮਨੋ ਮੀਨ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਗਹਿ ਡਾਰਯੋ॥ਪੰ:529
 ਜਾਤ ਕਹਾਂ ਹਮ ਤੇ ਭਜਿ ਕੈ ਕਰਿ ਲੈ ਕੇ ਗਦਾ ਕਟੁ ਬੋਲ ਉਚਾਰਯੋ॥
 ਮਾਨਹੁ ਕੇਹਰਿ ਜਾਤ ਹੁਤੋ ਨਰ ਲੈ ਲਕੁਟੀ ਕਰਿ ਮੈ ਲਲਕਾਰਯੋ॥ਪੰ:541
 ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਪਗੇ ਰੰਗਿ ਸਯਾਮ ਜਗੇ ਮਨੋ ਆਗਿ ਲਗੇ ਗਨ-ਸਾਲ ਦਗਯੋ॥ਪੰ:552
 ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲੈ ਬਰਖਾ ਜਿਮ ਸਾਵਨ ਕੇ ਘਨ ਮੈ॥
 ਸਰ ਪਉਨ ਕੇ ਜੋਰ ਲਗੇ ਨ ਟਰਿਓ ਗਿਰਿ ਜਿਉਂ ਬਿਰ ਠਾਢੇ ਰਹਯੋ ਰਨ ਮੈ॥ਪੰ:560
 ਘਾਇਲ ਗਿਰੇ ਸੁ ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਮਤਵਾਰੇ ਹੈ ਕੈ ਸੋਏ ਰੂਮੀ ਤਰੈ ਲਾਲ ਡਾਰ ਕੈ ਅਤਲਸੈਂ॥ਪੰ:561
 ਜੈਸੇ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗ ਕੋ ਸਿਚਾਨੋ ਜੈਸੇ ਚਿਰੀਆ ਕੋ ਤੈਸੇ ਹਰਿ ਬੀਰ ਕੋ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਹਯੋ ਹੈ॥ਪੰ:563
 ਚੰਦ੍ਰਕਬਾਨ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕਉ ਦੁਹੁ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਏ॥
 ਯੋਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ ਮਨੋ ਮੁੰਡਨ ਕੋ ਘਰ ਹੀ ਧਰਿ ਆਇ॥ਪੰ:574
 ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਖੜਗ ਲੈ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸਹਿ ਅਨੁਰਾਗ॥ਯੋਂ ਡੋਲਤ ਰਨਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਮਾਨੋ ਖੇਲਤ ਫਾਗੁ॥ਪੰ:580
 ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਧਰਿ ਰੀਝ ਕੈ ਦੇਤ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ਦਾਨ ਬਡੇ ਰਿਝਿਵਾਰਾ॥
 ਨਿਰਤ ਕਰੈ ਨਟ,ਕੋਪ ਲਰੈ ਭਟ,ਜੁੱਧ ਕੀ ਠਉਰ ਕਿ ਨ੍ਰਿਤ ਅਖਾਰਾ॥ਪੰ:580
 ਭੂਪਿ ਹਨੇ ਬਰ ਬੀਰ ਘਨੇ ਸੁ ਪਰੇ ਧਰਿ ਉਪਰਿ ਲਾਗਤਿ ਰੁਚੇ॥
 ਛਾਰ ਲਗਾਇ ਕੈ ਅੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ ਮਨੋ ਸੋਇ ਕੈ ਖਾਇ ਧਤੂਰੇ॥ਪੰ:612
 ਫੂਲਹੁ ਪੈ ਕਰਵਾਰ ਲਗੀ ਚਿਨਗਾਰ ਜਗੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਗਾਈ॥
 ਬਾਸਵ ਪੈ ਸ਼ਿਵ ਕੋਪ ਕੀਓ ਮਨੋ ਤੀਸਰੇ ਨੈਨ ਕੀ ਜੂਲ ਦਿਖਾਈ॥ਪੰ:614
 ਭੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਲਯੋ ਅਸਿ ਹਾਥਿ ਕਟਯੋ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਤਬੈ ਸੁ ਪਰਾਯੋ॥
 ਇਉਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ ਗਜ ਸੁੰਡ ਮਨੋ ਘਰਿ ਹੀ ਧਰਿ ਆਯੋ॥ਪੰ:614
 ਘ੍ਰਮਤਿ ਹੈਂ ਕਹੂੰ ਘਾਇ ਲਗੇ ਭਟ ਬੋਲ ਸਕੈਂ ਨ ਗਏ ਬਲੁ ਹਾਰੀ॥
 ਆਸਨ ਲਾਇ ਮਨੋ ਮੁਨਿਰਾਇ ਲਗਾਵਤ ਧਿਆਨ ਬਡੇ ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ॥ਪੰ:620
 ਕੇਤੇ ਗਜ ਮਾਰੇ ਰਬੀ ਬ੍ਰਿਥੀ ਕਰਿ ਡਾਰੇ ਕੇਤੇ ਐਸੇ ਭਯੋ ਜੁੱਧੁ ਮਾਨੋ ਕੀਨੋ ਰੁਦ੍ਰ ਅੰਤੁ ਹੈ॥
 ਸ੍ਰਉਨਤ ਰੰਗੀਨ ਪਟ ਸੁਭਟ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਨ ਫਾਗੁ ਖੇਲ ਪੌਢ ਰਹੇ ਮਾਨੋ ਬਡੇ ਸੰਤ ਹੈ॥ਪੰ:647
 ਏਕ ਪਰੇ ਗਿਰ ਪਾਇ ਕਟੇ ਉਠਬੇ ਕਹੁ ਬਾਹਨ ਕੋ ਬਲੁ ਤੋਲਤ॥
 ਏਕ ਕਟੀ ਭੁਜ ਯੂੰ ਤਰਫੈਂ ਜਲਹੀਨ ਜਿਉਂ ਮੀਨ ਪਰਿਓ ਝਕਝੋਲਤ॥ਪੰ:651
 ਫੋਕਨ ਤੇ ਫਲ ਤੇ ਮਧਿ ਤੇ ਪਲ ਮੈ ਕਰਿ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਕੈ ਡਾਰੇ॥
 ਐਸੀਯ ਭਾਂਤਿ ਪਰੇ ਛਿਤ ਮੈ ਮਨੋ ਬੀਜ ਕੋ ਈਖ ਕਿਸਾਨ ਨਿਕਾਰੇ॥ਪੰ:665
 ਜਿਉਂ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਸ੍ਰਿੰਗਾਵਲ ਕੀ ਕੂਕ ਸੁਨੇ ਬਨਿ ਹੂਕ ਉਠੇ ਮਨ ਵੈਸੈ॥
 ਯੋਂ ਮਟਕੀ ਅਰਿ ਕੀ ਬਤੀਆਂ ਖਟਕੈ ਪਗ ਮੈ ਅਟਿ ਕੰਟਕ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:667
 ਨੰਦਗ ਕਾਢਿ ਤਬੈ ਕਟਿ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਤਕਿ ਤਾਹਿ ਚਲਾਯੋ॥
 ਜੈਸੇ ਘ੍ਰਮਾਰੁ ਕਟੈ ਘਟਿ ਕੋ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਤੈਸੇ ਹੀ ਕਾਟ ਗਿਰਾਯੋ॥ਪੰ:724
 ਅਉਰ ਨਿਹਾਰਿ ਭਜੇ ਭਟ ਯੋਂ ਉਪਮਾ ਤਿਨ ਕੀ 'ਕਬਿ ਸਯਾਮ' ਉਚਾਰੇ॥
 ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਪਾਇ ਮਨੋ ਜਨ ਪੁੰਨਿ ਕੇ ਅਗ੍ਰਜ ਪਾਪ ਪਧਾਰੇ॥ਪੰ:759
 ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਵਾ ਬਤੀਯਾਂ ਹਰਿ ਕੋ ਕਸਿ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ॥
 ਮਾਨੋ ਤਚੀ ਅਤਿ ਪਾਵਕ ਉਪਰ ਕਾਹੂੰ ਬੁਝਾਇਬੇ ਕੋ ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਰਯੋ॥ਪੰ:774

ਨੈਕ ਨ ਮੋਹ ਕੀਯੋ ਚਿੱਤ ਮੈ ਨਿਰਮੋਹ ਹੀ ਆਪਨ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਯੋ॥

ਆਪਨੀ ਚਉਪਹਿ ਤੇ ਅਪਨੀ ਮਾਨੋ ਕੁੰਜਹਿ ਤਿਆਗ ਭੁਜੰਗ ਸਿਧਾਰਯੋ॥ਪੰ:785
ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਦੁੱਜਨ ਦੇਖਿ ਪਰਾਵਹਿਗੇ॥

ਜਿਮ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੈ ਪਤੁਆ ਸਬ ਆਪਨ ਹੀ ਉਡਿ ਜਾਵਹਿਗੇ॥ਪੰ:816
ਇਕ ਐਸ ਜੂਝ ਮਰੰਤ॥ਜਨੁ ਖੇਲ ਫਾਗ ਬਸੰਤ॥ਪੰ:830 ਖਿਮੰਤ ਤੇਗ ਐਸ ਕੈ॥ਜੁਲੰਤ ਜੂਲ ਜੈਸ ਕੈ॥ਪੰ:849
ਖੈਂਚ ਕੈ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਮਾਨ ਸੁ ਛੇਦ ਹ੍ਰਿਦਾ ਸਰ ਸੋ ਅਰਿ ਦੀਨੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਬਾਂਬੀ ਮੈ ਸਾਂਪ ਧਸਿਓ ਕਬਿ ਨੇ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਇਮ ਚੀਨੋ॥

ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

ਝਮਕਸਿ ਦਾਮਨ ਜਿਮ ਕਰਵਾਰਾ॥ਬਰਸਤ ਬਾਨਨ ਮੇਘ ਅਪਾਰਾ॥
ਘੁਮਹਿ ਘਾਇਲ ਲੋਹ ਚੁਚਾਤੇ॥ਖੇਲ ਬਸੰਤ ਮਨੋ ਮਦਮਾਤੇ॥ਪੰ:ਯੂ. ਪਟਿਅਲਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ ਪੰ:1203

ਚਰਿਤ੍ਰੋ ਪਾਖਯਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

ਤੇ ਕੁਪਿ ਕਾਲਿ ਕਟੇ ਝਟ ਦੈ ਕਦਲੀ ਬਨ ਜਯੋਂ ਧਰਨੀ ਪਰ ਮੇਲੇ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਰੰਗੀਨ ਭਏ ਪਟ ਮਾਨਹੁ ਫਾਗ ਸਮੈ ਸਭ ਚਾਚਰਿ ਖੇਲੇ॥ਪੰ:12(ਇਹ ਪੰ: ਨੰ: ਦ.ਗ੍ਰੰ. ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਛੇਵੀਂ ਦੇ ਹਨ)
ਸ਼ੌਤ੍ਰਨ ਕੀ ਸੈਨ ਤਰੰਗਨਿ ਤੁਲਿ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈ ਤੁਰੰਗ ਤਰੇ ਖਤਰੇਟੇ॥ਪੰ:21
ਜਬ ਰਾਇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹੀ ਤਜਿ ਲਾਜ ਹਠੀ ਯੋਂ ਰਨ ਬਿਚਲੇ॥
ਮਨੋ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੇ ਮੁਖ ਤੇ ਅਘ ਓਗਨ ਕੇ ਤ੍ਰਸਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਟਲੇ॥ਪੰ:207
ਸਰ ਸੂਰ ਦਇੰਤਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਲਗੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਹੇ॥
ਮਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਬਾਗ ਅਸ਼ੋਕ ਬਿਖੈ ਫੁਲਵਾਰਿਨ ਕੇ ਫਲ ਫੂਲ ਰਹੇ॥ਪੰ:215
ਨਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ ਹਥਯਾਰ ਸੁਰਾਰਿ ਹਕਾਰਿ ਹਨੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਖੇਲ ਬਸੰਤ ਬਡੇ ਖਿਲਵਾਰ ਮਨੋ ਮਦ ਚਾਖਿ ਗਿਰੇ ਮਤਵਾਰੇ॥ਪੰ:217
ਹਟੇ ਨਾਹਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਛਕੇ ਛੋਭ ਐਸੇ॥ਮਨੋ ਸਾਚ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਕੀ ਜੂਲ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:374
ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਤਾਕੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਐਸੇ॥ਮਨੋ ਪਵਨ ਉਠੈ ਘਟਾ ਘੋਰ ਜੈਸੇ॥ਪੰ:4(ਇਹ ਪੰ: ਨੰ: ਦ.ਗ੍ਰੰ. ਪੋਥੀ ਸੱਤਵੀਂ ਦੇ ਹਨ)
ਪਰੀ ਬਾਨ ਗੋਲਾਨ ਕੀ ਮਾਰਿ ਐਸੀ॥ਮਨੋ ਕ੍ਰਾਰਕੇ ਮੇਘ ਕੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜੈਸੀ॥ਪੰ:7
ਕਿਤੇ ਗਾਇ ਲਾਗੇ ਮਹਾਂਬੀਰ ਝੂਮੈ॥ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੇ ਭੰਗ ਮਾਲੰਗ ਘੁਮੈ॥ਪੰ:8
ਪਰਯੋ ਲੋਹ ਗਾੜ੍ਹੇ ਤਹਾਂ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ॥ ਮਨੋ ਕ੍ਰਾਰ ਕੇ ਮੇਘ ਕੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜੈਸੀ॥ਪੰ:103
ਕਹੂੰ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਗਿਰੀ ਭੂਮਿ ਐਸੀ॥ਦਿਪੈ ਚਾਰ ਸੋਭਾ ਮਹਾਂ ਜੂਲ ਜੈਸੀ॥ਪੰ:105
ਪੌਨ ਸਮਾਨ ਛੁਟੇ ਤ੍ਰਿਯ ਬਾਨ ਸਭੈ ਦਲ ਬਾਦਲ ਸੇ ਚਲਿ ਛੁਟੇ॥ਪੰ:136
ਕਹੂੰ ਪਾਗ ਛੁਟੀ ਕਹੂੰ ਹਾਰ ਟੁਟੇ॥ਗਿਰੈ ਬੀਰ ਜਯੋਂ ਘੁੰਮਿ ਪ੍ਰਾਨੈ ਨਿਖੁਟੇ॥ਪੰ:163
ਕਰਿਕੈ ਕਰਿ ਕੋ ਅਧਿਕ ਬਲੁ ਅੰਚਰ ਗਈ ਛੁਰਾਇ॥ਜਨੁ ਕਰਿ ਹੇਰੇ ਸ੍ਰਾਨ ਕੋ ਭਜਤ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਕੁਲਾਇ॥ਪੰ:351
ਧਾਮ ਗਈ ਮਨ ਹੁਆਹੀ ਰਹਯੋ ਜਨੁ ਜੁਪ ਹਰਾਇ ਜੁਆਰੀ ਕੀ ਨਯਾਈ॥ਪੰ:638
ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਨਾਵ ਨਦੀ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ਬਹੀ ਜਾਤ ਕੋਊ ਨਹਿ ਰਖਵਾਰਾ॥
ਤੈਸੀ ਦਸਾ ਨਗਰ ਕੀ ਭਈ॥ਜਨੁ ਬਿਨੁ ਸੱਕੁ ਸਚੀ ਹੈ ਗਈ॥ਪੰ:177(ਇਹ ਪੰ: ਨੰ: ਦ.ਗ੍ਰੰ. ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਦੇ ਹਨ)
ਜਿਮ ਮਖੀਰ ਕੀ ਉਡਤ ਸੁ ਮਾਖੀ॥ਤਿਮਿ ਹੀ ਚਲੀ ਬੰਦੂਕੈਂ ਬਾਖੀ॥ਪੰ:283
ਜਿਮ ਕੋਈ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਪਰ ਮਾਰੈ॥ਹੋਤ ਲੀਨ ਤਿਹ ਮਾਂਝ ਸੁਧਾਰੈ॥
ਪੁਨਿ ਕੋਇ ਤਾਂਹਿ ਨ ਸਕਤ ਪਛਾਨੀ॥ਆਗਿਲ ਆਹਿ ਕਿ ਮੋਰਾ ਪਾਨੀ॥ਪੰ:536
ਬਹੁਰਿ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਲਰਿ ਮਰਿਯੋ॥ਜਾਨਕ ਸਲਭ ਦੀਪ ਮਹਿ ਪਰਿਯੋ॥ਪੰ:540
ਮਾਰੂ ਬਜਤ ਦੋਊ ਦਿਸਿ ਐਸੇ॥ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰਲੋਕਾਲ ਕੇ ਐਸੇ॥ਪੰ:542
ਮਾਨਹੁ ਸਾਵਨ ਕੀ ਰਿਤੁ ਮੈ ਘਨ ਬੂੰਦਨ ਜਯੋਂ ਸਰ ਤਯੋਂ ਬਰਖਾਏ॥ਪੰ:554
ਟੂਕ ਟੂਕ ਜੁਝੇ ਹੈ ਘਨੇ॥ਜਾਨੁਕ ਗੋਸ ਕੁਤਬ ਸੇ ਬਨੇ॥ਪੰ:568
ਇਹ ਬਿਧਿ ਸ੍ਰੋਨ ਕੁੰਡਿ ਭਰ ਗਯੋ॥ਦੂਸਰ ਮਾਨ ਸ੍ਰੋਵਰ ਭਯੋ॥ਪੰ:571

ਹਿਕਾਯਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਸਬੀਹਾਂ

(ਅਰਬਾਂ ਸਮੇਤ)

ਸੋਯਮ ਰਾਜਹ ਬੁੰਦੀ ਦਰ ਆਮਦ ਦਲੇਰ॥ਚੁ ਬਰ ਬੱਚਹ ਆਹੂ ਚੁ ਗੁਰਦੀਦ ਸ਼ੇਰ॥ਹਿਕਾਯਤ 4 ਪੰ:651

>ਤੀਜਾ ਬੁੰਦੀ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਜੰਗ ਵਿਚ ਇਉਂ ਆਇਆ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਹਿਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਝਪਟਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਰੂਮੀ ਸਿਪਰ ਦਾਦ ਰੋਇ॥ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਪੈਦਾ ਸੁਦਹ ਨੇਕ ਖੋਇ॥ਹਿ. 4 ਪੰ:659

>ਗਰਮ ਸੁਭਾ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਢਾਲ ਰੱਖ ਲਈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆ ਗਿਆ,ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਿਕਲ ਆਇਆ।

ਬ ਗੁਰਦੀਦਨ ਆਮਦ ਦੁ ਅਬਰੇ ਸਿਆਹ॥ਨਮੇ ਖੂਨ ਮਾਹੀ ਲਕੋ ਤੇਗ ਮਾਹ॥ਪੰ: 664

>ਦੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਆਏ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਪਤਾਲ ਤੱਕ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਅਕਾਸ਼ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਭਾਵ ਯੁੱਧ ਦੀ ਖਬਰ ਪਤਾਲ ਤੋਂ ਸੁਰਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਸਿਯਮ ਤੀਰ ਜਦ ਹਰ ਦੇ ਅਥਰੂ ਸ਼ਿਕੰਜ॥ਕਿ ਮਾਰੇ ਬ ਪੇਚਦ ਜਿ ਸਉਦਾਇ ਗੰਜ॥ਪੰ:666

>ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਤੜਫਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੜਫਦਾ ਹੈ।

ਚੁਨਾਂ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਆਂ ਮੁਲਕ ਰਾ॥ਚੁ ਬਰਗੇ ਦਰਖਤਾਂ ਜਿ ਬਾਦੇ ਸਬਾ॥ਹਿ. 10 ਪੰ: 753

>ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਤਝੜ ਦੀ ਹਵਾ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬਿ ਗੀਰੰਦ ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਆਫਤਾਦ ਤੁਰਗ॥ ਬ ਪੇਸ਼ੇ ਗੁਰੇਜ਼ਦ ਚੁ ਅਜ ਬਾਜ਼ ਮੁਰਗ॥ਹਿ. 11 ਪੰ:770

>ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਇਉਂ ਫੜਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਹਿਰੀ ਹੋਰ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ।ਵੈਰੀ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਇਉਂ ਭੱਜਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਕੁੱਕੜ ਦੌੜਦੇ ਹਨ।

ਤੁ ਮਾਰਾ ਬਿਦਿਹ ਤਾ ਸਵਮ ਤਾਜ਼ਹ ਦਿਲ॥ਕਿ ਗੌਹਰ ਬਿਆਰੇਮ ਆਲੂਦਹ ਗਿਲ॥ਹਿਕਾਇਤ ਨੰ:4 ਪੰ:671 ਸੈਂਚੀ ਅੱਠਵੀਂ

>ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਚਿੱਕੜ (ਵਿਕਾਰਾਂ) ਨਾਲ ਗੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਆਤਮਾ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆਵਾਂ।

ਬ ਸੈਰੇ ਦਿਗਰ ਰੇਜ਼ ਆਮਦ ਸ਼ਿਕਾਰ॥ਚੁ ਮਿਨਕਾਲ ਅਜ਼ ਬਾਸ਼ਹੇ ਨੌ ਬਹਾਰ॥ ਹਿ. ਅੱਠਵੀਂ 714

>ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉਸਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਆਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਚੁੰਝ ਵਰਗਾ ਲਾਲ ਸੀ।

ਨ ਪੋਯੰਦਰ ਰਾ ਬਰ ਜ਼ਿਮੀ ਬੂਦ ਜਾ॥ਨ ਪਰਿੰਦਹ ਰਾ ਦਰ ਹਵਾ ਬੂਦ ਰਾਹ॥ਹਿ. ਦਸਵੀਂ 758

>ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ, ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਕਿ ਆਸਮਾਨ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਬ ਮਸਤੀ ਦਿਹਦ ਹਮ ਚੁਨੀ ਰੂਇ ਮਸਤ॥ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਕੁਨਦ ਬੂਮ ਸ਼ੋਰੀਦ ਦਸਤ॥ ਹਿ.ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ 784

>ਉਸਦਾ ਮਸਤ ਚਿਹਰਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤੱਕਣੀ, ਵੀਰਾਨ ਜੰਗਲ ਤੇ ਕੱਲਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਾਂਗ ਖਿੜਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।ਭਾਵ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਮਨ ਮਸਤੀ ਤੇ ਖੇਡੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕਸੇ ਕਉਲਿ ਕੁਰਾਂ ਕੁਨਦ ਇਅਤਬਾਰ॥ ਹਮਾ ਰੋਜ਼ਿ ਆਖਿਰ ਸ਼ਵਦ ਮਰਦ ਖ਼ਾਰ॥ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ: 586

>ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਕ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਨਹ ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ॥ ਕਿ ਦਹ ਲਕ ਬਰਾਯਦ ਬਰੇ ਬੇਖਬਰ॥ ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ:587

>ਜੇਕਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਫੌਜ ਨਾ ਮਰਵਾ ਲੈਂਦਾ।

ਨਾ ਈਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨ ਔਜਾਇ ਦੀਂ॥ ਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਨਾਸੀ ਨ ਮਹਮਦ ਯਕੀਂ॥ ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ: 594
>ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਨਾ ਤੇ ਈਮਾਨ ਪ੍ਰਸਤ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਤੇਰਾ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

ਚੁ ਕਸਮੇ ਕੁਰਾਂ ਸਦ ਕੁਨਦ ਇਖਤਿਯਾਰ॥ ਮਰਾ ਕਤਰਹ ਨਾਯਦ ਅਜ਼ੇ ਇਅਤਬਾਰ॥ ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ:595
>ਜੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੌ ਕਸਮਾਂ ਵੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇਂ ਤਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬੁੰਦ ਜਿੰਨਾਂ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸਤ॥ ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ॥ ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ:588
>ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀਲਿਆਂ ਵਸੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

ਚਿਹਾ ਸੁਦ ਕਿ ਚੂੰ ਬੱਚਗਾਂ ਕੁਸ਼ਤਹ ਚਾਰ॥ਕਿ ਬਾਕੀ ਬਮਾਂਦਸਤੁ ਪੇਚੀਦਹ ਮਾਰ॥ ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ:602
>ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੁ ਤੂੰ (ਮੇਰੇ) ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਜੇ ਪਿੱਛੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮ ਕੁਸ਼ਤਹ ਅਮ ਕੋਹਿਯਾ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤ॥ ਕਿ ਆਂ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੰਦੋ ਮਨ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕਸਤ॥ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ:606
>ਮੈਂ (ਉਹਨਾਂ) ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, (ਜਿਹੜੇ) ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

ਕਿ ਊ ਰਾ ਗਰੂਰ ਅਸਤ ਬਰ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ॥ ਵ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹ ਅਸਤੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਅਕਾਲ॥ਹਿ. ਪਹਿਲੀ ਪੰ:610
>ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਤੇ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਲਬਾ ਲਬ ਬਿਕੁਨ ਦਮ ਬਦਮ ਨੋਸ਼ ਕੁਨ॥ ਗਮੇ ਹਰ ਦੁ ਆਲਮ ਫਰਾਮੋਸ਼ ਕੁਨ॥ ਹਿ. ਬਾਰੂਵੀਂ ਪੰ:787
>ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੀਂਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗਮ ਫਿਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿਆਂ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਮਾਰਚ 20, 2000

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਰਨਣ ਇਕਸਾਰਤਾ
(ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਡਰੋਂ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ)

ਸਿਸੰ ਬਾਲ ਰੂਪੰ॥ਲਖਯੋ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥ਤਪਯੋ ਪਉਨਹਾਰੀ॥ਭਟੰ ਸੱਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ਨਿਸਾ ਚੰਦ ਜਾਨਯੋ॥ਦਿਨੰ ਭਾਨ ਮਾਨਯੋ॥ਗਣੰ
ਰੁਦ੍ਰ ਦੇਖਯੋ॥ਸੁਰੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਖਯੋ॥ਸਰੁਤੰ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਯੋ॥ਦਿਸੰ ਬਯਾਸ ਮਾਨਯੋ॥ਹਰੀ ਬਿਸਵ ਲੇਖੇ॥ਸੀਆ ਰਾਮ ਪੇਖੇ॥
ਪੰ:225 ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ

ਨਿਸਾ ਨਿਸ ਨਾਥ ਜਾਨੈ, ਦਿਨ ਦਿਨ ਪਤਿ ਮਾਨੈ, ਭਿੱਛਕਨ ਦਾਤਾ ਕੈ ਪ੍ਰਮਾਨੈ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਹੈਂ॥ਅਉਖਧੀ ਕੈ ਰੋਗਨ, ਅਨੰਤ
ਰੂਪ ਜੋਗਨ, ਸਮੀਪ ਕੈ ਬਿਯੋਗਨ ਮਹੇਸ ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਹੈਂ॥ਸਤ੍ਰ ਖੱਗ ਖਯਾਤਾ, ਸਿਸ ਰੂਪਨ ਕੈ ਮਾਤਾ, ਮਹਾਂ ਗਯਾਨੀ ਗਯਾਨ
ਗਯਾਤਾ ਕੈ ਬਿਧਾਤਾ ਕੈ ਸਮਾਨ ਹੈਂ॥ਗਨਨ ਗਨੇਸ਼ ਮਾਨੈ, ਸੁਰਨ ਸੁਰੇਸ ਜਾਨੈ, ਜੈਸੇ ਪੇਖੇ ਤੈਸੇਈ ਲੇਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈਂ॥
ਪੰ:232 ਰਾਮਾਵਤਾਰ

ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਅੰਸ ਚਕੋਰਨ ਕੈ, ਕਰਿ ਕੈ ਮੋਰਨ ਬਿੰਦੁਲਤਾ ਅਨੁਮਾਨੀ॥ ਮੱਤ ਗਇੰਦਨ ਇੰਦ੍ਰਬਧੂ, ਭੂਨਸਾਰ ਛਟਾ ਰਵਿ ਕੀ
ਜੀਅ ਜਾਨੀ॥ ਦੇਵਨ ਦੋਖਨ ਕੀ ਹਰਤਾ, ਅਰਿ-ਦੇਵਨ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀ॥ ਦੇਸਨ ਸਿੰਧੂ, ਦਿਸੇਂਸਨ ਬ੍ਰਿਧ ਜੋਗੇਸਨ
ਗੰਗ ਕੈ ਰੰਗ ਪਛਾਨੀ॥ਪੰ:242 ਰਾਮਾਵਤਾਰ

ਲਖਯੋ ਪਰਮ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰਣੇ, ਜੋਗ ਰੂਪੰ॥ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੇਵੰ, ਲਖਯੋ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥ਮਹਾਂ ਸੱਤ੍ਰ ਸੱਤ੍ਰੰ, ਮਹਾਂ ਸਾਧ ਸਾਧੰ॥ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਰੂਪੰ
ਲਖਯੋ ਬਯਾਧ ਬਾਧੰ॥ਤ੍ਰੀਯੰ ਦੇਵਿ ਤੁਲੰ, ਨਰੰ ਨਾਰ ਨਾਰੰ॥ਮਹਾਂ ਜੋਧ ਜੋਧੰ, ਮਹਾਂ ਬਾਹ ਬਾਹੰ॥ਸਰੁਤੰ ਬੇਦ ਕਰਤਾ,ਗਣੰ ਰੁਦ੍ਰ
ਰੂਪੰ॥ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ, ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥ਪਰੰ ਪਾਰਗੰਤਾ,ਸਿਵੰ ਸਿੰਧਿ ਰੂਪੰ॥ਬੁਧੰ ਬੁਧਿ ਦਾਤਾ,ਰਿਧੰ ਰਿਧਿ ਕੂਪੰ॥ਜਹਾਂ ਭਾਵ
ਕੈ ਜੇਣ ਜੈਸੇ ਬਿਚਾਰੇ॥ਤਿਸੀ ਰੂਪ ਸੋਂ ਤਉਨ ਤੈਸੇ ਨਿਹਾਰੇ॥ਪੰ:288 ਰਾਮਾਵਤਾਰ

ਘਨ ਜਾਨ ਕੈ ਮੋਰ ਨਚਿਓ ਬਨ ਮਾਂਝ,ਚਕੋਰ ਲਖਯੋ ਸਿਸ ਕੇ ਸਮ ਹੈ॥ਮਨਿ ਕਾਮਿਨ ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਭਯੋ,ਪ੍ਰਭ- ਦਾਸਨ
ਜਾਨਯੋ ਨਰੋਤਮ ਹੈ॥ਬਰ ਜੋਗਨ ਜਾਨਿ ਜੋਗੀਸੁਰ ਈਸੁਰ,ਰੋਗਨ ਮਾਨਯੋ ਸਦਾ ਛਮ ਹੈ॥ਹਰਿ ਬਾਲਨ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਲਖਯੋ,
ਜੀਅ ਦੁੱਜਨ ਜਾਨਯੋ ਮਹਾਂ ਜਮ ਹੈ॥ਚਕਵਾਨ ਦਿਨੇਸ, ਗਜਾਨ ਗਨੇਸ, ਗਨਾਨ ਮਹੇਸ ਮਹਾਤਮ ਹੈ॥ਮਘਵਾ ਧਰਨੀ,ਹਰਿ
ਜਿਉਂ ਹਰਿਨੀ, ਉਪਮਾ ਬਰਨੀ ਨ ਕਛੂ ਸ੍ਰਮ ਹੈ॥ਮ੍ਰਿਗ-ਜੂਥਨ ਨਾਦ ਸਰੂਪ ਭਯੋ, ਜਿਨ ਕੇ ਨ ਬਿਬਾਦ ਤਿਨੈ ਦਮ ਹੈ॥ਨਿਜ
ਮੀਤਨ ਮੀਤ ਹੈ ਚੀਤਿ ਬਸਿਓ, ਹਰਿ ਸਤ੍ਰਨਿ ਜਾਨਯੋ ਮਹਾਂ ਜਮ ਹੈ॥ਪੰ:559 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਪੋਥੀ ਦੂਜੀ

ਨਿਸਾ ਤਾਸੁ ਨਿਸ-ਨਾਥ ਪਛਾਨਾ॥ਦਿਨ ਕਰ ਤਾਹਿੰ ਦਿਵਸ ਅਨੁਮਾਨਾ॥ਬੇਦਨ ਤਾਹਿੰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਲੇਖਾ॥ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ
ਅਵਿਰੇਖਾ॥ਬਿੱਪਨ ਸਬਨ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਦੇਖਯੋ॥ਦੈਤਨ ਗੁਰੂ ਸੁੱਕ ਕਰਿ ਪੇਖਯੋ॥ਰੋਗਨ ਤਾਹਿੰ ਅਉਖਧੀ ਮਾਨਾ॥ਜੋਗਨ
ਪਰਮਤੱਤੁ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਬਾਲਨ ਬਾਲ ਰੂਪ ਅਵਿਰੇਖਯੋ॥ ਜੋਗਨ ਮਹਾਂਜੋਗ ਕਰਿ ਦੇਖਯੋ॥ਦਾਤਨ ਮਹਾਂ ਦਾਨਿ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ॥
ਭੋਗਨ ਭੋਗ ਰੂਪ ਪਹਚਾਨਯੋ॥ਸੰਨਿਆਸਨ ਦੱਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਯੋ॥ਜੋਗਨ ਗੁਰ ਗੋਰਖ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ॥ਰਾਮਾਨੰਦ ਬੈਰਾਗਿਨ
ਜਾਨਾ॥ਮਹਾਦੀਨ ਤੁਰਕਨ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਕਰਿ ਲੇਖਾ॥ਦੈਤਨ ਸੁੰਭ ਰਾਜਾ ਕਰਿ ਪੇਖਾ॥ਜੱਛਨ ਜੱਛ-ਰਾਜ
ਕਰਿ ਮਾਨਾ॥ਕਿਨ੍ਹਨ ਕਿਨ੍ਹਦੇਵ ਪਹਚਾਨਾ॥ਕਾਮਿਨ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਯੋ॥ਰੋਗਨ ਰੂਪ ਧਨੰਤਰ ਪੇਖਯੋ॥ਰਾਜਨ ਲਖਯੋ
ਰਾਜ-ਅਧਿਕਾਰੀ॥ਜੋਗਨ ਲਖਯੋ ਜੋਗੀਸਰ ਭਾਰੀ॥ਛਤ੍ਰਨ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਜਾਨਾ॥ਅਤ੍ਰਿਨ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਰ ਮਾਨਾ॥ਰਜਨੀ
ਤਾਸੁ ਚੰਦ੍ਰ ਕਰਿ ਲੇਖਾ॥ਦਿਨੀਅਰਕਰਿ ਤਿਹ ਦਿਨ ਅਵਿਰੇਖਾ॥ਸੰਤਨ ਸਾਂਤਿ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਯੋ॥ਪਾਵਕ ਤੇਜ ਰੂਪ
ਅਨੁਮਾਨਯੋ॥ਧਰਤੀ ਤਾਸੁ ਧਰਾਤਰ ਜਾਨਾ॥ਹਾਰਿਣ ਏਣਰਾਜ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਛਤ੍ਰਿਨ ਤਾਸੁ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਸੂਝਾ॥ਜੋਗਿਨ ਮਹਾਂ
ਜੋਗ ਕਰ ਬੂਝਾ॥ਹਿਮਧਰ ਤਾਹਿੰ ਹਿਮਾਲਯ ਜਾਨਾ॥ਦਿਨਕਰ ਅੰਧਕਾਰਿ ਅਨੁਮਾਨਾ॥ਜਲ ਸਰੂਪ ਜਲ ਤਾਸੁ ਪਛਾਨਾ॥
ਮੇਘਨ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਕਰ ਮਾਨਾ॥ਬੇਦਨ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ॥ਬਿੱਪਨ ਬਯਾਸ ਜਾਨਿ ਅਵਰੇਖਾ॥ਲਖਮੀ ਤਾਹਿੰ ਬਿਸਨੁ ਕਰਿ
ਮਾਨਯੋ ॥ਬਾਸਵ ਦੇਵ ਬਾਸਵੀ ਜਾਨਯੋ॥ਸੰਤਨ ਸਾਂਤਿ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ॥ਸੱਤ੍ਰਨ ਕਲਹ ਸਰੂਪ ਬਿਸੇਖਾ॥ਰੋਗਨ ਤਾਹਿੰ
ਅਉਖਧੀ ਸੂਝਾ॥ਭਾਮਿਨ ਭੋਗ ਰੂਪ ਕਰਿ ਬੂਝਾ॥ਮਿਤ੍ਰਨ ਮਹਾਂ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥ਜੋਗਿਨ ਪਰਮ ਤੱਤੁ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਮੋਰਨ
ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ॥ਦਿਨਕਰ ਚਿੱਤ ਚੱਕਵੀ ਜਾਨਿਆ॥ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਚਕੋਰਨ ਸੂਝਾ॥ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੁੰਦ ਸੀਪਨ ਕਰਿ ਬੂਝਾ॥
ਮਾਸ ਬਸੰਤ ਕੋਕਿਲਾ ਜਾਨਾ॥ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੁੰਦ ਚਾਤ੍ਰਕ ਅਨੁਮਾਨਾ॥ਸਾਧਨ ਸਿੰਧਿ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ॥ਰਾਜਨ ਮਹਾਰਾਜ ਅਵਰੇਖਾ॥
ਦਾਨ ਸਰੂਪ ਭਿੱਛਕਨ ਜਾਨਾ॥ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਸਤ੍ਰ ਅਨੁਮਾਨਾ॥ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਮਿਤ੍ਰਨ ਦੇਖਾ॥ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਸਾਧ ਅਵਰੇਖਾ
॥ਸੀਲ ਰੂਪ ਸਾਧਵਿਨ ਚੀਨਾ॥ਦਿਆਲ ਸਰੂਪ ਦਇਆ ਚਿਤਿ ਕੀਨਾ॥ਮੋਰਨ ਮੇਘ ਰੂਪ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਚੋਰਨ ਤਾਹਿੰ ਭੋਰ
ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥ਕਾਮਿਨ ਕੇਲ ਰੂਪ ਕਰਿ ਸੂਝਾ॥ਸਾਧਨ ਸਿੰਧਿ ਰੂਪ ਤਿਹ ਬੂਝਾ॥ਫਣਪਤੇਸ ਫਨੀਅਰ ਕਰਿ ਜਾਨਯੋ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਰੂਪ ਦੇਵਤਨ ਮਾਨਯੋ॥ਮਣਿ ਸਮਾਨ ਫਣੀਯਰ ਕਰਿ ਸੂਝਾ॥ਪ੍ਰਾਣਨ ਪ੍ਰਾਨ ਰੂਪ ਕਰਿ ਬੂਝਾ॥ਰਘੁਬੰਸੀਅਨ ਰਘੁਰਾਜ
ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ॥ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ ਜਾਦਵਨ ਜਾਨਯੋ॥ਬਿਪਤਿ ਹਰਨ ਬਿਪਤਹਿ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥ਬਲਿ ਮਹੀਪ ਬਾਵਨ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਸ਼ਿਵ

ਸਰੂਪ ਸਿਵ ਸੰਤਨ ਪੇਖਾ॥ਬਯਾਸ ਪਰਾਸੁਰ ਤੁੱਲ ਬਸੇਖਾ॥ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਬੇਦ ਸਰੂਪ ਬਖਾਨਾ॥ਛਤ੍ਰਿਨ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥
ਜਉਨ ਜਉਨ ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਾ॥ਤਉਨੈ ਕਾਛਿ ਕਾਛਿ ਅਨੁਹਾਰਾ॥ਉਪਾਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਪੰ:887 ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਚਕੇ ਅਪਨੇ ਚਿੱਤਿ,ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਸਾ ਪਹਿਚਾਨਿਓ॥ਦਿਉਸ ਕੈ ਭਾਨੁ ਸੁਨਿਓ ਭਗਵਾਨ, ਪਛਾਨ ਮਨੈ ਘਨ
ਮੋਰਨ ਮਾਨਿਓ॥ਬੋਲਿ ਉਠੇ ਪਿਕ ਜਾਨ ਬਸੰਤ, ਚਕੋਰਨ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਬਖਾਨਿਓ॥ਸਾਂਤਿ-ਸੁਭਾਵ ਲਖਿਓ ਸਭ ਸਾਧਨ ਜੋਧਨ
ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰਤੱਛ ਪ੍ਰਮਾਨਿਓ॥ਬਾਲਨ ਬਾਲ-ਸੁਭਾਵ ਲਖਿਓ ਤਿਹ ਸਤ੍ਰਨ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨਿਓ॥ਦੇਵਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੈ ਸਿਵ
ਰਾਜਨ ਰਾਜਿ ਬਡੇ ਜੀਅ ਜਾਨਿਓ॥ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਸਰੂਪ ਲਖਿਓ ਤਿਹ ਸਤ੍ਰਨ ਸਤ੍ਰ ਸਮਾਨ ਬਸੇਖਿਓ॥ਚੋਰਨ ਭੋਰ ਕਰੋਰਨ
ਮੋਰਨ, ਤਾਸੁ ਸਹੀ ਘਨ ਕੈ ਅਵਿਰੇਖਿਓ॥ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਪੁਰ-ਨਾਰਨ ਸੰਭੂ ਸਮਾਨ ਸਬੂ ਗਨ ਦੇਖਿਓ॥ਸੀਪ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਕੀ
ਬੂੰਦ ਤਿਸੈ ਕਰਿ, ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਬਡੇ ਤਿਹ ਪੇਖਿਓ॥ਉਪਾਵਤਾਰ ਪੰ:897 ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

.....,ਕ੍ਰਿਤ ਚੰਦੋਵ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤਾਨਯੋ॥ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਗੋਪੀਨ ਗੋਬਿੰਦ ਨਿਸਾ ਕਰਿ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਪਛਾਨਯੋ॥ਚਉਧਿਤ ਚਾਰ
ਦਿਸਾ ਭਈ ਚੱਕ੍ਰਤ, ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਦੁਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਜੁੱਧ ਸਮਾਨ ਲਖਯੋ ਜਗ ਜੋਧਨ, ਬੋਧਨ ਬੋਧ ਮਹਾਂ ਅਨੁਮਾਨਾ॥ਸੂਰ
ਸਮਾਨ ਲਖਾ ਦਿਨ ਕੈ ਤਿਹੰ, ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਸਾ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਰਾਨਨਿ ਰਾਵਿ, ਸਵਾਨਿਨਿ ਸਾਵ, ਭਵਾਨਿਨਿ ਭਾਵ ਭਲੋ ਮਨਿ
ਮਾਨਾ॥ਉਪਾਵਤਾਰ ਰੁਦ੍ਰ-ਪਾਰਸਨਾਥ ਪੰ:961 ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਕਬਿੱਤ॥ਕੈਧੋ ਕਾਹੂ ਰਿਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਆਸਨ ਤੇ ਟਾਰਿ ਦਯੋ ਕੈਧੋ ਇਹ ਸੂਰਜ ਸਰੂਪ ਧਰਿ ਆਯੋ ਹੈ॥ਕੈਧੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰਲੋਕ ਛੋਰਿ
ਕੈ ਸਿਪਾਹੀ ਬਨ ਮੇਰੇ ਜਾਨ ਤੀਰਥ ਅਨੈਬੈ ਕੋ ਸਿਧਾਯੋ ਹੈ॥ਕੈਧੋ ਹੈ ਅਨੰਗ ਅਰੁਧੰਗਕ ਕੇ ਅੰਤਕ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਕੋ ਰੂਪ ਕੈਕੈ
ਆਪੁ ਕੋ ਛੁਪਾਯੋ ਹੈ॥ਕੈਧੋ ਯਹ ਸਸਿ ਯਾਕੇ ਰਸਿਯਾ ਨੈ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਮੋਰੇ ਛਲਬੇ ਕੋ ਕਛੂ ਛਲ ਸੋ ਬਨਾਯੋ ਹੈ॥34॥>>>
ਕਬਿੱਤ॥ਕੈਧੋ ਅਲਿਕੇਸ ਹੋ ਕਿ ਸਸਿ ਹੋ ਦਿਨੇਸ ਹੋ ਕਿ ਰੂਪ ਹੂੰ ਕਿ ਭੇਸ ਹੋ ਜਹਾਨ ਮੈ ਸੁਹਾਏ ਹੋ॥ਸੇਸ ਹੋ ਸੁਰੇਸ ਹੋ
ਗਨੇਸ ਹੋ ਮਹੇਸ਼ ਹੋ ਜੀ ਕੈਧੋ ਜਗਤੋਸ ਤੁਮ ਬੇਦਨ ਬਤਾਏ ਹੋ॥ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਕੇ ਏਸ ਹੋ ਕਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਲੇਸ ਹੋ ਬਤਾਵੋ ਕੌਨ
ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸੁਰ ਕੇ ਜਾਏ ਹੋ॥ਕਹੋ ਮੇਰੇ ਏਸ ਕਿਹ ਕਾਜ ਨਿਜੁ ਦੇਸ ਛੋਰਿ ਚਾਕਰੀ ਕੋ ਭੇਸ ਕੈ ਹਮਾਰੈ ਦੇਸ ਆਏ
ਹੋ॥ਚਰਿਤ੍ਰ 109, ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਸੱਤਵੀ ਪੰ: 42-43

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਮਈ 17, 2000

॥ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਥਾ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯ-ਰੂਪ 'ਚਰਿਤ੍ਰ' ਜਾਂ 'ਚਲਿਤ੍ਰ' ਹੈ। ਚਲਿਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਹੀ ਵਿਕ੍ਰਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਚਲਿਤ੍ਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮਕਰ ਫਰੇਬ ਤੇ ਵਲ ਛਲ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਲਿਤ੍ਰ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਆਚਰਣ, ਚਾਲ ਢਾਲ, ਕਰਨੀ ਕੀਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ / ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ / ਸਰੋਤੇ ਉਸ ਚਰਿਤ੍ਰਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਚਲਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਮਕਰ ਫਰੇਬ ਤੇ ਵਲ ਛਲ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਕ ਬਿੰਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਵੀਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਲੂ ਬਣਾ ਕੇ ਪਰਾਏ ਮਰਦ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ-ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਵੀਂ ਬੜੀ ਚੰਚਲ-ਚਿੱਤ, ਅਸਥਿਰ ਤੇ ਚਲਿਤ੍ਰਹਾਰੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਦਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ- 'ਚੰਨਾਂ ਚੰਚਲਹਾਰੀਆਂ ਚੰਚਲ ਕੰਮ ਕਰੇਣ। ਦਿਨੇ ਡਰਨ ਪ੍ਰਛਾਵਿਓਂ ਰਾਤੀਂ ਨਦੀ ਤਰੇਣ'। ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਮੱਧਕਾਲ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ ਕਿ ਤੀਵੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚਲਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ। 'ਚਲਿਤ੍ਰ' ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਤੇ ਕਪਟ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ, ਭੋਗਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਪਰ ਮਰਦ ਗਾਮਨੀ' ਅਤੇ ਬੇਵਫਾਈ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ। ਚਲਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਕਰ ਫਰੇਬ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ। ਪਾਠਕ / ਸਰੋਤੇ ਚਲਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਸਗੋਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਬਲ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਲਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਕਰਮ।

ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਜੈਨ-ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਸਬੰਧੀ ਕਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ, ਵੀਰਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਭਾਵਨਾ ਸਮਿਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ 'ਰਾਮ ਚਰਿਤ ਮਾਨਸ', 'ਵੀਰ ਸਿੰਹ ਦੇਵ ਚਰਿਤ', 'ਸੁਦਾਮਾ ਚਰਿਤ', 'ਸੁਜਾਨ ਚਰਿਤ' ਅਤੇ 'ਬੁਧ ਚਰਿਤ' ਆਦਿ ਕਾਵਿ-ਚਰਿਤ ਇਸੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ, 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਤੇ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਦੂਜਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਾਵਿ ਦੇ ਕਈ ਉਘੜਵੇਂ ਲੱਛਣ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਥਾਤਮਕ ਵਧੇਰੇ ਅਤੇ ਵਰਣਾਤਮਿਕ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਲੌਕਿਕ ਤੇ ਅਧਦੈਵਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਰੋਚਕ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਥਾਨਿਕ ਵਿਚ ਫੈਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਿਰਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹੋ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅੰਸ਼ ਮਾਤਰ 'ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ 'ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ' ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ।

ਚਲਿਤ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਵੀ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਤਰ ਮਰਦ ਕਿਸੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧੂ ਬਣਾ ਕੇ ਠੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਮੂਰਖ ਪੰਡਤ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬਲੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਬੱਕਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਚਾਰ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਪੰਡਤ ਹੋਕੇ, ਖੋਤੇ ਤੇ ਵੱਛੜੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਕਰਾ ਕੋਈ ਛਲੇਡਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਯੱਗ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਚਲਿਤ੍ਰ-ਕਥਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਸਿਰਜਨਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਈ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਚਲਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ :- ਇਕ ਪੰਡਤ, ਚਲਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਖੋਤੇ ਉਪਰ ਲੱਦੀ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਉਤੇ, ਕਿ ਇਹ ਪੋਥੀਆਂ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਹਨ, ਪੰਡਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਤੀਵੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਚਲਿਤ੍ਰ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਸੱਦ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਅਚਨਚੇਤ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਉਪਰੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ੱਕੀ ਸੁਭਾ ਦਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਬਣੇਗੀ। ਸੋ ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਤੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਆਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅੰਦਰ ਕਿਸ ਮਰਦ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ"। "ਪਰ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ"? ਪਤੀ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ। "ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ ਏ" ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ। "ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੀ ਏ", ਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ। "ਹਾਂ, ਇਹ ਲਓ ਕੁੰਜੀਆਂ ਤੇ ਖੁਦ ਵੇਖ ਲਵੋ", ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਕੁੰਜੀਆਂ ਪਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ। ਪਤੀ ਹੱਸ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ "ਤੇਰੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਇਹ ਚਲਿਤ੍ਰ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਏ"? ਪੰਡਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ"। ਤ੍ਰੀਮਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ "ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚਲਿਤ੍ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ"। (ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪੰ:608)

ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਪੱਖ ਵਿਚ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵੀ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ। ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਸੁੱਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮੌਲ ਪੈਂਦਾ

ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਉਸਦੀ ਦਾਸੀ ਹੈ। ਅੱਗ ਉਸਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸਦੀ ਪ੍ਰੇਤਤਾ ਲਈ ਇਕ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ-ਇਕ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੌਰੀ ਵਿਚ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਡੰਡੇ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਦੌੜੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਡੰਡਾ ਜਿਥੇ ਉਸ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਉਥੇ ਹੀ, ਹਵਾ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਕੰਤ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤੋਂ ਅਖਾਣ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ- ‘ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਨਾਰ ਦਾ ਮੁੰਗਲੇ ਰੱਖਿਆ ਮਾਣ’ (ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅੰਤਕਾ, ਪੰ:355)

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਚਾਰ ਸੌ ਚਾਰ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਭਾਗ ਤੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਕਿ ਕਥਾ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਉਦੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਕਥਾ-ਰੂਪ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਕਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਕਿੱਸਾ, ਨੀਤੀ-ਕਥਾ, ਪੌਰਾਣਿਕ-ਕਥਾ, ਹਸਾਉਣੀ, ਦੰਦ-ਕਥਾ ਅਦਿ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਵੰਨਗੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਥਾਵਾਂ ਕਈ ਸੌਮਿਆਂ-ਪੰਜ ਤੰਤਰ, ਹਿਤ-ਉਪਦੇਸ਼, ਕਥਾ ਸਰਿਤ ਸਾਗਰ, ਅਲਫ ਲੈਲਾ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਥਾਨਿਕਾਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਰਤਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜੋ ਰੂਪ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਚਲਿਤ੍ਰ ਦੋਹਾਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਨੀਲਾਰੀ ਦੇ ਮੱਟ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕਥਾ, ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਗਲ ਟੱਲੀ, ਸਹੇ ਦਾ ਬੁੱਢੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੋਗਣਾ, ਅੰਗੂਰ ਖੱਟੇ ਹਨ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀ-ਕਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾਂ, ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹੱਤਵਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ‘ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ’ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੱਧ ਕਾਲੀਨ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਉਚ ਪਾਏ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੀ.ਐਚ. ਟਾਨੇ ਅਤੇ ਐਨ.ਐਮ. ਪੇਂਜਰ ਵਰਗੇ ਲੋਕਧਾਰਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਕਥਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਪੈ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਵੀ ਸੋਮਦੇਵ ਦੇ ‘ਕਥਾ ਸਰਿਤ ਸਾਗਰ’ ਵਾਂਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਕੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ‘ਵਡ ਕਹਾ’ ਅਤੇ ‘ਅਲਫ ਲੈਲਾ’ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ, ਪਰ ਮੰਦੇ ਭਾਗੀਂ, ਇਹ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਿਤ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਇਕ ਵਡੇਰਾ ਭਾਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਣਗੌਲੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਕੱਚ ਘਰਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਹੀ ਬੇਅਰਥ ਰੁੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਰਾਂਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜੁੜਨ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਬਾ ਦਾ ਜਲੋਂ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਭੁਤ ਕਿਰਤ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਇਤਨੇ ਗੌਰਵ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਜੁੜਨ ਨਾਲ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ।

ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਣਾਡੇ ਦੇ ‘ਵਡ ਕਹਾ’ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਭੋਗਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਣਾਡੇ ਨੇ ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਸਾਚੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਾਵਿਬਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸੰਕਲਨ ਨੂੰ, ਭੂਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਫਲ ਸਰੂਪ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮਿਟ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵੀ ਬੇਕਦਰੀ, ਸਾਡੇ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ, ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਕਰਕੇ ਹੈ।

ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਤੋਲਣਾ ਇਸ ਦੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਰਚਨਾਂ ਨਾਲ ਘੋਰ ਅਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਲੋਕ-ਮਨ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਧਿਆਣੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮਬਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਲੋਕ-ਮਨ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰੇਗਾ। ਲੋਕ-ਮਨ ਦੇ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਲੱਛਣ, ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵੀ ਲੋਕ-ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਆ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ-ਮਨ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਏ ਕਵੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਬਿੰਬ-ਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਮ-ਹੁਸਨ ਦੇ ਵਰਨਣ ਵਿਚ ਨਾਂ ਤਾਂ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਲਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਕਾਵਿ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਅਤੇ ਬੀਰ ਕਾਵਿ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਲੋਕ-ਸੁਰ ਗੂੰਜਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਲੋਕ ਮਨ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋਕੇ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉਦੈ ਹੋਈ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਨਾਪਣਾ ਇਕ ਹਾਸੇਹੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਵਿਬਧ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਜ ਕੇ ਲੋਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ ਬਣਤਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ‘ਪੰਜ ਤੰਤ੍ਰ’, ‘ਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼’, ‘ਵਡ ਕਹਾ’ ਤੇ ‘ਅਲਫ ਲੈਲਾ’ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਸਭ ਕਥਾਵਾਂ ‘ਮੰਤ੍ਰੀ-ਭੂਪ ਸੰਬਾਦ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ, ਪਰ ਲੌਕਿਕ ਹੈ। ‘ਪੰਜ

ਤੰਤਰ' ਅਤੇ 'ਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼' ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਵਚਿਤ੍ਰ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਜ ਕੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਕਈ ਤੱਥ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਪਟ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਪਟ ਕਥਾ ਦੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਕੇ ਚਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਥਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਾਸ਼ ! ਕਿਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਮ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ।

ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਸਤੰਬਰ, 2002

ਹਵਾਲਾ:-ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਡਾ.ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ
ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

Amarjit Singh Khosa
11716-84 A Ave
Delta, B.C Canada
Ph.596-7446
E.Mail - akhosa@dccnet.com

॥ ਸਿਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਲਿਤ੍ਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੰਗਾਰ ਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਭੁਤ ਰਸ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਭੁਤ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਲਿਖਣ ਕਰਕੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪੁਰਾਣ, ਅਲਫ ਲੈਲਾ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਇਤਿਹਾਸ, ਮਿਥਿਹਾਸ ਸਮਾਜ ਆਦਿ ਹੈ। ਰਾਣੀਆਂ, ਵੇਸਵਾਵਾਂ, ਸੌਕਣਾਂ ਤੇ ਆਮ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਬਿਆਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਕਥਾਵਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰਨ ਭਗਤ, ਰੂਪ ਬਸੰਤ, ਭਰਥਰੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ, ਰਾਜਕੁਮਾਰ, ਜਾਗੀਰਦਾਰ, ਵਿਹਲੜ, ਆਲਸੀ, ਨਸ਼ਟੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਾ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਵੀ ਅਸ਼ਲੀਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਨੋਰਥ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਉਧਾਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਚਰਣ ਉਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਨੇਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦਾ ਅੰਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੋਸ਼ਗਤ ਅਰਥ ਹੈ-ਸ਼ੋਭਾਹੀਨਤਾ, ਅਸ਼ਿਸ਼ਟਤਾ, ਉਹ ਗੱਲ/ਕਥਨ ਜੋ ਸਭਯ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸ਼ਬਦ 'ਅਸ਼ਰੀਰ' ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪਾਨਣੀ ਦੀ ਅਸਟਾਧਿਆਈ (6 : 2 : 42) ਅਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਮਰ ਕੋਸ਼ (1 : 6 : 19) ਵਿਚ ਅਸੰਭਿਧ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਵਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਇਕ ਕਾਵਿ ਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਾਮਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਭਯ ਅਰਥ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਅਸਭਯ ਵਸਤੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਵਿ ਅਸ਼ਲੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਾਵਿ-ਅਲੰਕਾਰ ਸੂਤ੍ਰ 2 : 1 : 14) ਪਰ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਸਭਯ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਸ਼ਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ 'ਸੰਬਾਧ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸੰਕਟ, ਭੀੜ, ਰੁਕਾਵਟ, ਤੰਗ ਆਦਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਯੋਨੀ (ਭਗ) ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਰਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸ਼ਲੀਲ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜਨਮ ਭੂਮੀ' ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਲੱਛਣ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਯੋਨੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸ਼ਲੀਲ ਨਹੀਂ। ਮੰਮਟ ਨੇ ਕਾਵਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਸੱਤਵਾਂ ਅਧਿਆਇ, ਕਾਰਿਕਾ 50 ਤੋਂ ਅੱਗੇ) ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਕਾਂ, ਵਾਕ-ਖੰਡਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਵੀਰਤਾ ਜਾਂ ਲੱਜਾ, ਜੁਗੁਪਸਾ ਜਾਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਅਤੇ ਅਮੰਗਲ ਜਾਂ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਤਿਕ੍ਰੀਤਾ (ਸੰਭੋਗ) ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਸ਼ਲੀਲ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਪਰ ਮੰਮਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼, ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ ਅਤੇ ਚਕਿਤਸਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਅਸ਼ਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਸ਼ਲੀਲ ਭਾਵ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦਾ ਕੁੱਝ ਅੰਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਈ. ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਜ਼ੋਲਾ, ਫਲਾਬੇਅਰ, ਗੌਨਕੌਰਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਕੇ ਡੀ. ਐਚ. ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਈ. ਵਿਚ ਜੇਮਜ਼ ਜੋਆਇਸ, ਵਰਜੀਨੀਆ ਵੁਲਫ, ਹੈਨਰੀ ਮਿਲਰ, ਨਬਕੋਫ ਨੇ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਾਮੁਕਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੂਰਤੀ ਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਅਤਿਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਸਾਲੇਵਦਰ ਡਾਲੀ, ਮਾਕਸ ਅਰਨਸਟ, ਹੈਨਰੀ ਮੋਅਰ ਅਤੇ ਪਿਕਾਸੋ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਨਗਨ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਏ।

ਕੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਕਲਾ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ? ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਠਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਅਖੰਡਤਾ ਅਸ਼ਲੀਲ ਰੂਪ ਹੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾ ਕਲਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਧ੍ਰੋਹ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਇਸ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਕਲਾ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਨਾਲ ਅਨਿਆਇ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇਵਲ ਕਾਵਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ-ਹਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਜਾਂ ਕੀਮਤ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਸਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਅਸ਼ਲੀਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਾਮੁਕਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਾਰਗ੍ਰੇਟ ਮੀਡ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹੈ। ਡਾ. ਕਿੰਨਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਦੇਸ਼ ਕਾਮ-ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਉਦੀਪਨ ਕਰਨਾ

ਹੋਵੇ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਯੁਵਕਾਂ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਯੋਨ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਕੀ ਸਾਹਿਤ ਕੇਵਲ ਯੁਵਕਾਂ ਲਈ ਹੀ ਹੈ ? ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਮੂਰਤੀ ਕਲਾ ਉਤੇ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਕਾਮ ਅਪੀਲ ਰੱਖਦੀ ਹੋਵੇ ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਾਲੀਦਾਸ, ਹਰਸ਼, ਦੰਡੀ, ਮਾਘ, ਵਿਦਿਆਪਤੀ, ਜਾਇਸੀ, ਹੋਮਰ, ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ, ਹਾਫਿਜ਼ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਿਤਾਂ, ਖੁਜਰਾਹੋ, ਅਜੰਤਾ, ਇਲੋਰਾ, ਮਾਏਕਲੈਂਜਲੋ, ਰੂਬਨ, ਰਫੇਲ ਅਤੇ ਪਿਕਾਸੋ ਦੀਆਂ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਈਏ ?, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੋ ਜਾਈਏ ? ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨਾਂ ਜਾਂ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਉਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਘਟਨਕਾਰੀ ਕਾਮ ਉਤੇਜਕ ਸਾਹਿਤ ਉਤੇ ਜੇ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੁਵਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਅੱਤਿ ਆਵੱਸ਼ਕਤਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਸੇਧ ਦੇਣਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨਾ।

ਫਰਾਇਡ, ਜ਼ੋਲਾ, ਲਾਰੰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕਵਾਦੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ 'ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਕੈਨਵਸ' ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ; ਨਾਟਕ, ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੇਖੋਂ, ਦੁੱਗਲ, ਮੋਹਨ ਕਾਹਲੋਂ ਤੇ ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦਾ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਅੰਗ ਹੀ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹੀ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਕਾਰ ਜਾਂ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ/ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਜਾਂ ਦੇਖਣ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ? ਹੰਸ-ਚੋਗ ਬ੍ਰਿਤੀ ਇਹ ਕਦੇ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਇਕੱਠਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਜਦੋਂ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਚ-ਪੱਧਰਾ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਉਚੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਸਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਮਾਰਚ, 9, 2001

ਹਵਾਲਾ:-ਸਾਹਿਤ ਕੋਸ਼ ਸੰ: ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਖੇਡ, ਜੁਦਾ, ਮਨ-ਮੰਥ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਸੋਚ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭੀ ਦੋ ਧੜੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਉਹ ਜੋ ਜਾਪੁ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਸ੍ਰੈਯੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਉਹ ਜੋ ਤਿਰਛੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਕਿਤੋਂ ਕਿਤੋਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹ ਬੈਠੇ, ਤਾਂ ਤੌਬਾ ਤੌਬਾ ਕਰ ਉਠੇ, ਕਿ ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਕਸ ਵੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਲਾ ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਧਨੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਨ ਹੀ, ਪਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੁਣ ਕਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਵਿਦਵਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲੋਂ ਕਲਮ ਦੀ ਮਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਖੁਦ ਉਹ ਦੋ ਧਾਰਾ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ-ਧਾਰ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ, ਲਲਕਾਰਿਆ ਤੇ ਸੰਘਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਕਲਮ-ਧਾਰ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਬਾਰਿਆ, ਸੰਵਾਰਿਆ ਤੇ ਸਿੰਗਾਰਿਆ। ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤ ਨਾ ਜਾਨਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ, ਨਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

‘ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖ’ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਿਖੇ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਛਾਪੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਮਹੱਲ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਉਸੇ ਗਲਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਕੇ ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ, ਕੌਮੇ ਸਮੇਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਇਸੇ ਮਹੱਲ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ, ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਰੂਪੀ ਜੜ੍ਹੀ ਤੇਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੜੀ ਸੌਖੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੋਝੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਪਰਖਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਸਵੱਟੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਹੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ‘ਗੁਰੂ-ਗੰਥ’ ਅਤੇ ‘ਗੁਰੂ-ਪੰਥ’ ਦੀ ਜੋ ਧਾਰਨਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਰੁਸਤੀ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਖੈਰ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਕਰਕੇ ਗਲਤ ਰਸਤਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਖੰਡਨ ਉਸਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਰਚਿਤ ਵਿਸ਼ਾ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਫਜ਼ ਚਰਿਤਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ, ਵਿਭਚਾਰ, ਕਾਮੁਕ, ਨਿਲੱਜ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੱਗੀ, ਫਰੋਬ, ਧੋਖਾ, ਮਕਾਰੀ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਲੁੱਟਣਾ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਵਿਭਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਹਨ। ਇਹ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਇਲਾਕੇ, ਕੌਮਾਂ ਤੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਰਚਨਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਜਾਂ ਉਲਥਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸਭਨਾ ਪੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਕੇ ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਧਨ ਦਾ ਲੁਟਾਊ ਨਾ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਜੇ ਧੋਖੇ ਠੱਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਹੀ ਅੱਜ ਕੱਲ ਵੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਬੁਝਾਰਤ। ਇਹ ਦਿਮਾਗੀ ਕਸਰਤ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਹਿਤ ਬੁੱਝੀਆਂ/ਬੁਝਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਔਖੀ ਤੇ ਬਿਗਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਲਿਖੀਆਂ ਹੀ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ/ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਬਚਣ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਝੂਠ ਹੈ?, ਕਿ ਅੱਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਤਿਲਕ ਧੋਤੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਲੁਟੇਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਅਣਮੋਲ ਦੇਣ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਲੁਟੇਰਾ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ), ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਲੋਕ ਅਣਜਾਣੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤਨ?, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਕੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਛੁਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤਾਂ ਕੀ, ਉਲਟਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਕੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਾਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਜਾ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹੇ, ਦਸਮੇਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹੇ, ਇਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਨਾ (ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਉਲਥਾ) ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੇ ਕੋਈ ‘ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ’ ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਅਯੁੱਧਿਆ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਹੇਮਕੁੰਟ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਸੂਰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬੇਸਮਝੀ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੁਖਮਨੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਉਸਤਤ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਖੌਤੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਕਸੂਰ ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹੈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ, ਜਿਸਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ ‘ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ’। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇੰਨਾਂ ਝੂਠ ਤੂਫਾਨ, ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਲਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ‘ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ’ ਹੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ

ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹੰਸ ਚੋਗ ਬਿਰਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੀਰਿਆ ਦੇ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤੇ ਲੱਭਣ ਲਈ ਖਾਕ ਛਾਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਬ-ਕਲਾ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਸਰਬ-ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ੍ਵੈ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣ ਆਏ ਸਨ। ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਕਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਸਿਰਫ 43 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਥ ਖਾਤਰ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਕੇ, ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ਗਲ ਆ ਪਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਜਿਤ ਕੇ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕੇ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਬਿਹਬਲਤਾ ਤੇ 'ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ' ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵਾਧੂ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਬੋਝ ਪਾਕੇ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗ ਤੁਰੇ। 'ਗੁਰਿਆਈ ਗ੍ਰੰਥ' ਤੇ 'ਤਾਬਿਆ ਪੰਥ' ਹੈ। ਸਿਰਫ 'ਗ੍ਰੰਥ' ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਤੇ 'ਪੰਥ' ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ), ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੀ ਸੁਆਰ ਰਹੇ ਹਨ?

ਸਾਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੇ ਦੋ ਸਵੈਯੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਚੋਂ ਨੰ: 7 ਤੇ 8 ਲਿਖੇ ਹਨ, ਕਿ ਦੇਵੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨਰਥ ਕਰਨ/ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ? ਹੁਣ ਅਗਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ 'ਇਛਾ ਪੂਰਕ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਜਾਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਕਾਮਧੇਨ' ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ 'ਹਰਿ' ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 'ਕਾਮਧੇਨ' ਦੀ ਉਸਤਤ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਸੂਰ ਨਾਸਮਝੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਾਚੀ ਨਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਦਾ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨਾਲ, ਮੁਰਾਰੀ ਨੂੰ ਮਥਰਾ ਨਾਲ, ਰਾਮ ਨੂੰ ਦਸ਼ਰਥ ਨਾਲ, ਹੇਮਕੁੰਟ ਨੂੰ ਹਿਮਾਲੀਆ ਨਾਲ, ਸ਼ਾਮ ਜਾਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਮ ਲਿਖਾਰੀ ਨਾਲ ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ਜੋੜਨ ਨਾਤੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਖੀਰ ਦਾ ਦਲੀਆ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਨਾ ਰਹੇ ਬਾਂਸ ਨਾ ਬਜੇ ਬਾਂਸੁਰੀ' ਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਹੈ, ਕਿ 'ਬਾਂਸੁਰੀ ਨੂੰ ਬੇਸੁਰੀ ਨਾ ਵਜਾਉ'। ਉਜੈਨ, ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ, ਕਾਲੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਵਾਮ-ਮਾਰਗੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿਹੜੀ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਧਰਮ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੀਰੇ', 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰ ਧਰੈ', 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਦਿਨ ਰੈਣ ਧਿਆਇ' ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ' ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ? 'ਭਗਤ ਭਾਗਵਤੁ ਲਿਖੀਐ ਤਿਹ ਉਪਰੇ ਪੂਜੀਐ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰੈ', 'ਜਾ ਕੈ ਭਾਗਵਤੁ ਲੇਖੀਐ ਅਵਰ ਨਹੀਂ ਪੇਖੀਐ ਤਾਸ ਕੀ ਜਾਤ ਅਛੇਪ ਛੀਪਾ' ਜਾਂ 'ਭਗਉਤੀ ਰਹਤ ਜੁਗਤਾ' ਆਦਿ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸਾਡੇ ਵੱਸੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਹਮ ਪਰ ਜਗ ਮਾਤਾ', ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਸ਼ੱਕ ਹੈ? ਇਹ ਉਸੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਤੂ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ', ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ 'ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਾਤੇ', ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਨਕ ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਵਿਚ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, 'ਮਾਤੋ ਹਰਿ ਰੰਗ ਮਾਤੇ'। ਸੋ ਭਾਵ ਹੈ ਸਮਾਇਆ, ਪਸਰਿਆ, ਨਸ਼ਿਆਇਆ ਜਾਂ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ 'ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਪਾਰਾ', ਜਾਂ 'ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨਿ ਕਹੀ॥ ਸੋ ਧੁਨਿ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹੀ॥' ਬਿਲਕੁਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਨਰਥ ਨਾਂ ਕਰੋ। 'ਸਯਾਮ' ਬਾਰੇ 'ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਕੋ ਸਕਤ ਨਾ ਕੋਊ ਪਾਇ॥ ਵਹਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਕੋ ਲਖੈ ਜਾ ਕੇ ਸਯਾਮ ਸਹਾਇ॥' (ਚੰਚਲ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ?, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਉਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਿਆਮ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਸੋ ਮਨਾ ਦੀਆਂ ਬੁੱਝਣ/ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਲਪਨਿਕ, ਫਰਜ਼ੀ, ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਜਾਂ ਉਲਥਿਆਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਮਨੋਰਥ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕੀ, ਬਦੀ, ਸੁਰ, ਅਸੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਵਜੋਂ ਬਣਦੀ ਸਰਦੀ ਤੇ ਫੱਬਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਦੇਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਲੜ ਲਾਉਣਾ, ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਣਖ, ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ, ਖਾਣ, ਪਾਨ, ਪਹਿਰਾਨ, ਆਸ਼ਾ, ਇਸ਼ਟ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਇਕ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ 'ਬਾਬਰ ਕੇ' 'ਬਾਬੇ ਕਿਆ' ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਆ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਨੁਸਖਾ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ, ਦੇਗ-ਤੇਗ, ਭਗਤੀ-ਸ਼ਕਤੀ, ਗ੍ਰੰਥ-ਪੰਥ, ਰਾਜ-ਜੋਗ ਵਾਲੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮਰਜੀਵੜੇ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਮਾਈਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ, ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ 5-10 ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇੰਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਸੌ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੰਜ ਨਹੀਂ, ਦਸ ਨਹੀਂ, ਪੰਦਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਗਰ ਅਸਲੀਲਤਾ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਵੀ ਲੱਭ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹਾਂ, ਵਰਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਬਦਲਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਾਮੀ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋ?, ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ? ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੌਲਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਾ, ਕਿ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਕਾਮ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ? ਤੁਸੀਂ ਇਸਤੋਂ

ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੇ ਹੋ? ਅਗਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਹੈ? Sex Education ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਂ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਾਮ (ਸਰੀਰਕ ਸਬੰਧ) ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ, ਕਲਾ-ਕਲੇਸ਼ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਨੂੰ 'ਕਰੋ ਨਿਤ ਜੰਗ' ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁੱਜਾ ਵੀ ਲੈ ਲਵੇ, ਹਾਥੀ ਵੀ ਲੈ ਲਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਈ ਜਾਏ ਕਿ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕੁੱਜੇ ਵਿਚ ਕਾਹਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਾਕੇ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇਹਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਸਾਫ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਸੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕੁੱਜੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਬਦਲੇ ਪਿਛਲਾ ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਰੋਂਦੇ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਪੈਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੇ ਸਮਝਾ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੁੱਢੇ ਤੋਤਿਆਂ ਦੇ ਰਟਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਤਾਂ ਉਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਕਰੇ ਦੀ 'ਮੈਂ ਮੈਂ' 'ਤੂੰ ਤੂੰ' ਵਿਚ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਕ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿਬਰ ਦੇ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਸ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਖੇਡ, ਕੌਤਕ, ਤਮਾਸ਼ਾ ਯਾ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਗ੍ਰੰਥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਤੋਂ ਜੁਦਾ, ਅਲੱਗ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸਦਾ ਮਨ-ਮੰਥਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। 'ਸਾਹਿਬ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਇਹ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ। ਓਹ ਅਸਾਡੀ ਖੇਡ ਹੈ ਜੁਦਾ ਰਹੇ ਮਨ ਮੰਥ'। (ਬੰਸਾਵਲੀਨਾਮਾ)

'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਜਨਵਰੀ 1998

॥ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਬਚਿਤਰ ਨਗਰੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ

ਇਸ ਅੱਖੀਂ ਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਦਾਨਾ, ਜਿਉਣਾ ਝੂਠ ਤੇ ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਹੀਂ, ਮਾਰਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਨੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ, ਬਾਜ਼ੀ, ਖੇਲ ਜਾਂ ਬਾਲੂ ਕੀ ਭੀਤ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਤਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-ਦੇਖਣ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ॥ ਇਹ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦਾ ਚਿਤਰ ਭੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ-ਚਚਾ ਰਚਿਤ ਚਿਤਰ ਹੈ ਭਾਰੀ॥ ਪੰ:340 ਅਤੇ -ਅਪਨੇ ਚਰਿਤ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਬਨਾਏ॥ ਪੰ:287 ਜਾਂ-ਨਾਨਾ ਚਲਤਿ ਕਰੇ ਖਿਨ ਮਾਹਿ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪੂਰਨੁ ਸਭ ਠਾਇ॥ ਪੰ:284 ਇਸ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੀ ਖੇਲ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹੈ?, ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਚਰਿਤ ਜਾਂ ਛਲ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ, ਸਿਵਾਇ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ। ਇਕ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ-ਅਛਲ ਛਲਾਈ ਨਹ ਛਲੈ॥ ਨਹ ਘਾਉ ਕਟਾਰਾ ਕਰਿ ਸਕੈ॥ ਪੰ:25 ਇਥੇ ਜੋ ਆਇਆ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੁਰ, ਨਰ, ਮੁਨਿਜਨ, ਕੋਈ ਭੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਛਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ-ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ਼ੁ ਤ੍ਰੈ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰੈਗੁਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥ ਪੰ:909 ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਓ ਮੋਹਿਆ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਲਗੇ ਸੇ ਸੋਹਿਆ॥ ਪੰ:394 ਅਤੇ-ਸੁਰ ਨਰ ਦੇਵ ਅਸੁਰ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀਆ ਸਗਲੇ ਭਵਨ ਲੁਟਿਓ ਰੀ॥ ਪੰ:384 ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਤਰ (ਹੈਰਾਨਕੁਨ) ਨਗਰੀ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ, ਬਾਜ਼ੀਆਂ, ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਡੰਕ ਬਜਾਈ॥ ਸਭ ਖਲਕ ਤਮਾਸੇ ਆਈ॥ ਪੰ:655 ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ।

ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਇੰਨਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਅਛਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਵਿਚ ਛਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਦੇਖਹੁ ਲੋਗਾ ਕਲਿ ਕੋ ਭਾਉ॥ ਸੁਤਿ ਮੁਕਲਾਈ ਅਪਨੀ ਮਾਉ॥ ਪੰ:1194 ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸ, ਭੋਗ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਹੱਦ ਤੀਕ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਸਕਾ ਜਾਂ ਲੋਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਂ ਜਾਂ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗਲਤਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬੀਤ ਜਾਣਪਰੰਤ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਫਰਕ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਨਾਮ ਰਸ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾਂ ਜਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਸ ਕਾਮ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ-ਰਾਮ ਕਵਚ ਦਾਸ ਕਾ ਸਨਾਹੁ॥ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਤਿਸੁ ਪੋਹਿਤ ਨਾਹਿ॥ ਪੰ:868 ਆਮ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਬਾਰਿਕ ਬਪੁਰੇ ਕੀ ਸਰਪ ਅਗਨਿ ਕਰ ਮੇਲੈ॥ ਪੰ:1266 ਵਾਂਗ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਡੇ ਹੋਏ (ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬੱਚੇ) ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਵੇ? ਉਹ ਤਾਂ -ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸ ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਬਿਖੈ ਠਗਾਉਰੀ ਖਾਵਤ ਹੇ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਓ ਪਾਵਕ ਤਲੈ ਜਰਾਵਤ ਹੇ॥ ਪੰ:821 ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥

ਜੀਵ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਉਸਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੇਰਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਸਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਭੋਗ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਪਰਾਈ ਵਸਤ ਤੇਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਹੈ, ਉਸਤੇ ਹੱਕ ਨਾ ਜਮਾ, ਉਸਨੂੰ ਭੋਗਣ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾ ਕਰ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ-ਜੋ ਪਰਾਇਓ ਸੋਈ ਅਪਨਾ॥ ਜੋ ਤਜਿ ਛੋਡਨ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰਚਨਾ॥ ਕਹਹੁ ਗੁਸਾਈ ਮਿਲਿਐ ਕੇਹ॥ ਜੋ ਬਿਬਰਜਤ ਤਿਸ ਸਿਉ ਨੇਹ॥ ਪੰ:185 ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗ੍ਰੇਸ ਪਏ ਹਾਂ ਅਤੇ-ਨੰਨੈ ਨਾਹ ਭੋਗ ਨਿਤ ਭੋਗੈ ਨਾ ਡੀਠਾ ਨਾ ਸੰਮਲਿਆ॥ ਗਲੀ ਹਉ ਸੋਹਾਗਣਿ ਭੈਣੇ ਕੰਤੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਮੈ ਮਿਲਿਆ॥ ਪੰ:433 ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ ਹਾਂ॥ ਹਉ-ਮੈ ਹੀ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ, ਅਤੇ ਕਾਮ ਹੀ ਸਭ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ॥ ਕਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੋਹ ਆ ਗਿਆ, ਇਸਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਲੋਭ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਰੀਂ ਆਕੇ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਮਨ ਵਿਚ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰ ਲੋਕੀਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ, ਬਿਨਾਸਕਾਰੀ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵਿਥਿਆ ਨੂੰ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਬੀਤਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਿਥਿਹਾਸ ਸੀ, ਹੁਣ ਜੋ ਹੈ ਉਸਨੇ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੋ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿਥ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਭੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹੀ ਹੈ ਅੱਜ ਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਹਿਦਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਬੀਤੇ ਤੋਂ ਸਮਝ ਕੇ, ਸਬਕ ਲੈਕੇ ਅੱਜ ਸੁਆਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੱਲ ਭੀ ਸੰਵਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕਾ ਜਨਮ ਸੰਵਾਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਅੱਗਾ ਭੀ ਸੰਵਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਜਿੰਨਾਂ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਕਰਨਾਂ ਉਨਾਂ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਹੈ ਸਾਡੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਾਈ ਵਸਤ ਜਾਂ ਬੇਬਰਜਤ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ-ਦੇਇ ਕਿਵਾੜ ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ ਪਰ ਦਾਰਾ ਸੰਗਿ ਫਾਕੈ॥ ਚਿਤ੍ਰ

ਗੁਪਤ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗਹਿ ਤਬ ਕਉਣ ਪੜਦਾ ਤੇਰਾ ਢਾਕੈ॥ਪੰ:616 ਜਾਂ-ਤਰੁਣ ਤੇਜੁ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਮੁਖੁ ਜੋਹਹਿ ਸਰੁ ਅਪਸਰੁ ਨ ਪਛਾਣਿਆ॥ਉਨਮਤ ਕਾਮਿ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਭੂਲੈ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨ ਪਛਾਣਿਆ॥ਪੰ:93 ਅਤੇ-ਉਛਲਿਆ ਕਾਮੁ ਕਾਲ ਮਤਿ ਲਾਗੀ ਤਉ ਆਨ ਸਕਤਿ ਗਲਿ ਬਾਂਧਿਆ॥ਪੰ:93 ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਲਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ-ਇਹ ਰਸ ਛਾਡੇ ਉਹੁ ਰਸੁ ਆਵਾ॥ਉਹ ਰਸ ਪੀਆ ਇਹੁ ਰਸੁ ਨਹੀਂ ਭਾਵਾ॥ਪੰ:342 ਜਾਂ ਅਲਪ ਸੁਖ ਛਾਡਿ ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਵਾ॥ਤਬ ਇਹ ਤੀਅ ਓਹੁ ਕੰਤੁ ਕਹਾਵਾ॥ਪੰ:342 ਨੂੰ ਜਾਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ-ਜਿਸ ਕੀ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਨੁ॥ਪੰ:896 ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗਾ ਕਿ-ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ ਸੇ ਮੈ ਪਿਛੈ ਭੀ ਰਵਿਆਸੁ॥ਪੰ:1097 ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ-ਅਸਥਿਰ ਰਹਹੁ ਡੋਲਹੁ ਮਤਿ ਕਬਹੂ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਧਾਰਿ॥ਜੈਜੈਕਾਰ ਸਗਲ ਭੂਮੰਡਲ ਮੁਖ ਊਜਲ ਦਾਰਬਾਰ॥ਪੰ:678 ਜਾਂ-ਜੇ ਲਖ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੋਗ ਕਰਹਿ ਨਵ ਖੰਡ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ॥ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਵਈ ਫਿਰ ਫਿਰ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥ਪੰ:26 ਇਸ ਹਾਲਤ ਦੀ ਸਿਖਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ, ਸੰਜੋਗ ਦੀ, ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੋਗ ਦੀ ਤਤਪ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ-ਹਿਕ ਦੂਂ ਹਿਕਿ ਚਾੜੇ ਅਨਿਕ ਪਿਆਰੇ ਨਿਤ ਕਰਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ॥ਤਿਨਾ ਦੇਖਿ ਮਨਿ ਚਾਉ ਉਠੰਦਾ ਹਉ ਕਦ ਪਾਈ ਗੁਣਤਾਸਾ॥ਪੰ:703 ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਂਗੇ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਰਚਿਤ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗੋਂ ਹੌਸਲਾ ਫੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਮੈਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰੀ ਜਾਂ ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ ਸਭ ਛਲੇ ਗਏ ਸਨ/ਹਨ। ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਛਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਚੰਡੀ (ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਡ ਦੈਤ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਕੇ ਰਾਧਿਕਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਅਨੁਰੂਧ, ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ, ਰਸਾਲੂ-ਕੋਕਿਲਾਂ, ਸੋਹਣੀ-ਮੋਹੀਵਾਲ, ਦਸਰਥ-ਕੈਕਈ, ਸੱਸੀ-ਪੁੰਨੂੰ, ਮਿਰਜ਼ਾ-ਸਾਹਿਬਾਂ, ਦ੍ਰੋਪਦੀ-ਅਰਜਨ, ਨਲ-ਦਮਯੰਤੀ, ਸੰਮਸ-ਢੋਲਾ, ਯੂਸਫ-ਜ਼ੁਲੈਖਾਂ, ਉਰਵਸ਼ੀ, ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ, ਗੋਤਮ-ਅਹੱਲਿਆ, ਸ਼ਚੀ, ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ, ਚੋਰਨੀ, ਠੱਗ, ਕਰਜ਼ਦਾਰ, ਊਸ਼ਾ, ਪਾਰਵਤੀ, ਲੱਛਮੀ, ਅਕਬਰ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ, ਰੁਕਮਣੀ, ਕਾਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਇਕ ਭੌਂਦੂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਛਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ-ਜੇ ਕੋਊ ਪਰ ਨਾਰੀ ਸੋ ਪਾਗੈ॥ਪਨਹੀ(ਜੁੱਤੀਆਂ) ਇਹਾਂ ਨਰਕ ਤਿਹ ਆਗੈ॥ਚਰਿਤ੍ਰ 185 ਪਰ-ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ॥ਵਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਕੋ ਲਖੈ ਜਾਕੇ ਸਯਾਮ ਸਹਾਇ॥ਚ. 193 ਕਿ ਚੰਚਲ ਮਨਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਸੋ ਜਦ ਅਲਪ ਸੁੱਖ ਤੇ ਪਰਮ ਸੁੱਖ ਦਾ ਫਰਕ ਦਿਸ ਪਿਆ, ਇਹ ਰਸ ਤੇ ਉਹੋ ਰਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ-ਕੰਜਲਕ ਨੈਨ ਕੰਬੂ ਗ੍ਰੀਵਹਿ ਕਟਿ ਕੇਹਰ ਕੁੰਜਰ ਗਵਨ॥ਕਦਲੀ ਕੁਰੰਕ ਕਰਪੂਰ ਗਤ ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਦੂਜੇ ਕਵਨ॥(ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ) ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤ੍ਰ ਹਨ, ਸੰਖ ਵਰਗੀ ਗਰਦਨ ਹੈ, ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੀ ਪਤਲੀ ਕਮਰ, ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਮਸਤ ਚਾਲ, ਕੇਲੇ ਦੇ ਤਨੇ ਵਰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ, ਹਰਨੀ ਵਰਗੀ ਚੁਸਤੀ, ਕਪੂਰ ਵਾਂਗ ਸੁਗੰਧਤ ਦੇਹ ਹੈ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਅੱਤ ਉਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਕੇ-ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰਧਾਰਿ॥ਮਿਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵਿ ਚਲੈ ਸੇਜੈ ਰਵਹਿ ਭਤਾਰ॥ਪੰ:31 ਵਰਗਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਮਨ ਤੂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥ਪੰ:441 ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਕੀ ਪਾਉਣਾ, ਇਧਰੋਂ ਪੁੱਟਣਾ ਤੇ ਉਧਰ ਲਾਉਣਾ। ‘ਉਧਰ ਲਾਉਣ’ ਲਈ ‘ਇਧਰੋਂ ਪੁੱਟਣਾ’ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਾਂ-ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਭਰਿਆ ਗਲ ਤਾਈ ਪਾਪ ਕਮਾਇ॥ਪੰ:245 ਜਾਂ-ਮਨ ਕਹ ਅਹੰਕਾਰਿ ਅਫਾਰਾ॥ਦੁਰਗੰਧ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਅਪਾਵਨ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਛਾਰਾ॥ਪੰ:530 ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾਂ ਹੈ-ਸੇਜ ਏਕ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮਹਲ ਨ ਪਾਵੈ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਈਆ॥ਪੰ:837 ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੂਪ ਤੇ ਕਰੂਪ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੇਖੋ ਬਗੈਰ ਨਾ ਟੁੱਟ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਫਿਰਦਾ ਕਾਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈਂ?, ਪਛਾਣ ਇਸਨੂੰ ਤੇ ਸਮਝ ਇਸਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ। ਅੰਤਰ ਝਾਤ ਮਾਰਨ ਤੇ ਵੀ ਇਸਦੇ ਦੋ ਸਰੂਪ, ਇਕ ਅੱਤ ਘਿਨਾਉਣਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਸੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਕ ਅੱਤ ਨਿਰਮਲ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੱਭਦੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਮਿਲਾਵਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਾਵਾ

ਹੋਤ ਹੈ ਦੇਹ ਮਿਲਾਵਾ ਨਾਹੀ), ਅਸਲੀਲਤਾ ਭਾਸਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਨੰਗਾ ਹੈ, ਚਿੱਟਾ ਹੈ, ਬੇ-ਪੜਦ ਹੈ। ਪੜਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਪੜਦ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਕੇ ਅਸਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫਿਰ ਪਿੱਟ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅਸਲੀਲ ਹੈ, ਪੜਿਆ ਸੁਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚਰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਜਣਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂ ਅਣਭੋਲ ਸ਼ਰਧਾ (ਸ਼ਰਾਰਤਨ?) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਨੋਰਥ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ, ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਭੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਕਿਥੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਉਲਥਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਆਪ ਰਚੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਰਚਨ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ?, ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਹਵਾਲੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਰਦਾ, ਉਚੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਤਾਬ ਝੱਲਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸੱਚ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਤ' ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ।

ਚਿਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੁੜਾਉਣਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਰੰਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾਉਣਾ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ, ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਕੇ-ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਅਧੀਨ ਸਦਾ ਜੁਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ ਫਿਰਾਏ ਹੀ ਫਿਰਤ ਹੈ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ) ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ 'ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ' ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਮੁਤਾਬਿਕ-ਹੋ ਪਰ ਧਨ ਪਾਹਨ ਤੁਲ ਤ੍ਰਿਆ ਪਰ ਮਾਤ ਹਮਾਰੈ॥ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੰ: 21 ਵਾਲੀ ਆਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵਿਆ ਜਾਣਾ ਅੱਤ-ਆਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‘ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ’ ਸਤੰਬਰ 25 1999

॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥
ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਮ ਤਤਕਰਾ ਵਿਦਵਾਨ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ, ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪੰਡਤਾਂ, ਮੌਲਾਣਿਆਂ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ, ਪ੍ਰੋਹਤਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਲੋਕ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਉਨਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਰਚਨਾ-ਸਾਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ, ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਲੋਕ-ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਸੂਖਮਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ।

ਕਿਸੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਤੱਤਸਾਰ ਜਾਨਣ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਪਛਾਨਣ ਲਈ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਗੋਚਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਿਧੀ ਯਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬਲ ਝੁਕਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਿਆਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਕੋਈ ਭਗਤ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਵਰਤ ਲਵੇ ਠੀਕ ਹੈ, ਸ਼ਰਤ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿ ਅਮਕਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸ਼ਨੂੰ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਰਹੁਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸਖਤ ਮਨਾਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਪੂਜਾ, ਰਾਮ-ਪੂਜਾ, ਦੇਵੀ-ਪੂਜਾ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਈਸਾਈ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਦੀ, ਕੰਵਾਰੀ ਮਰੀਅਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਲੀ ਦੀ ਪੂਜਾ। ਸਿੱਖ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੂਜਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵੇਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇੱਛਾ ਸਤਿਕਾਰਦੇ, ਵਡਿਆਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਵਡਿਆਈ ਉਪਰੋਕਤ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਮਿਲਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

ਦੇਵ-ਪੂਜਾ, ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ, ਅਵਤਾਰ-ਪੂਜਾ, ਵਰਣਮਰਿਯਾਦਾ, ਜਾਤ ਪਾਤ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸੁਰਗ-ਨਰਕ, ਸੁੱਚ-ਭਿੱਟ, ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ, ਰੋਜ਼ੇ, ਵਰਤ, ਸ਼ਗਨ-ਅਪਸ਼ਗਨ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ, ਟੁਣੇ, ਤਵੀਤ ਆਦਿ ਭਰਮ-ਕਰਮ ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਦਵੈਤਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ। ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਰਸਤੇ ਠੀਕ ਹਨ, ਕਿਹੜੇ ਗਲਤ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸਾਰਥਕ ਸਨ ਜਾਂ ਨਿਰਾਰਥਕ?, ਗੁਣਾ ਔਗੁਣਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀ ਹੈ?, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਚਰਚਾ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਕਾਵਿ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪੁਰਾਤਨ ਗਾਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਇਕ ਸੁਭਾਵਕ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਉਤੇ ਛੇਤੀ ਕੀਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ-‘ਨੇਕੀ ਦੀ ਫਤਹਿ’ ਤੇ ‘ਬੁਰਿਆਈ ਦੀ ਹਾਰ’ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਤੇ ਆਸ਼ਾ ਬੱਝਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੌਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਅਜਾਮਲ, ਗਨਿਕਾ ਤੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:-ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ॥ਜਾਕਉ ਸਿਮਰਿ ਅਜਾਮਲ ਉਧਰਿਓ ਗਨਿਕਾ ਹੂੰ ਗਤਿ ਪਾਈ॥ ਪੰਚਾਲੀ ਕਉ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ॥ਤਾਕਉ ਦੁਖ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾਮੈ ਆਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ॥ਮਾਰੂ ਮ:੯ ਪੰ:੧੦੦੮ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਇੰਦ੍ਰ, ਪਰਸਰਾਮ, ਅਜੈ, ਰਾਮ, ਸੀਤਾ, ਲਛਮਣ, ਰਾਵਣ, ਪਾਂਡੋ, ਜਨਮੇਜਾ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:- ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੁਆਇਆ॥ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ ਮ:੧ ਪੰ:੯੫੩ ਉਪਰ ਦਰਜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਥਾਂ ਗਰਬ (ਹੰਕਾਰ) ਦੀ ਹਾਨੀ ਦੱਸਦਿਆਂ ਪੁਰਾਣਿਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਬਲਿ ਰਾਜਾ, ਹਰੀ ਚੰਦ, ਹਰਣਾਖਸ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ, ਸਹਸਬਾਹੂ, ਮਧਕੀਟ, ਮਹਿਖਾਸਾ, ਜਰਾਸੰਧਿ, ਰਕਤਬੀਜ ਦੁਰਯੋਧਨ, ਕੰਸ, ਚਾਂਡੂਰ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:- ਬ੍ਰਹਮੈ

ਗਰਬ ਕੀਆ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਆ॥ ਗਉੜੀ ਮ:੧ ਪੰ:੨੨੪ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਧਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਆਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਏਕਵਾਦੀ ਸਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ:- ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ॥ ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ:੫ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੜਾ ਕਿ ਜਾਸ ਉਪਾਇਆ॥ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਤੇ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥ ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ, ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੰ:੧੩੮੭

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਲੋਕ ਮਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਲਈ। ਸੋ ਇਹ ਦੇਵ ਗਾਥਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ, ਕੇਵਲ ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਂ, ਥਾਂ, ਮੱਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸੰਕੇਤ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਬਿੰਬਾਵਲੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪਦ ਵੀ ਧਿਆਨਯੋਗ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਵਸਤਾਂ, ਦੇਵ ਕਥਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ, ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਣੂ ਦੇ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੱਛ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਚਿੰਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ:- ਸ੍ਰੀ ਰੰਗ ਬੈਕੁੰਠ ਕੇ ਵਾਸੀ॥ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕੂਰਮ ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ॥ ਕੇਸਵ ਚਲਤ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਲੇ ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਹੋਇਗਾ॥ ਮਾਰੂ ਮ:੫ ਪੰ:੧੦੮੨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਜੇਹੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਮਾੜ੍ਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ:-ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਸਿਧ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਾ ਕੈ ਦਰਿ ਸਰਨਿ ਪਰਉ॥ ਕਲਿਆਨ ਮ:੫ ਪੰ:੧੩੨੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ, ਵੱਖਰੇ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ :-ਆਪੇ ਭਵਰੁ ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਤਰਵਰ॥ਆਪੇ ਜਲੁ ਬਲੁ ਸਾਗਰੁ ਸਰਵਰ॥ਆਪੇ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕਰਣੀ ਕਰੁ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ਹੇ॥ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ:੧ਪੰ:੧੦੨੦ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਣੀ ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਜਨਮੇਜੇ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਦੇ ਮਤੀ ਬਰਜਿ ਬਿਆਸਿ ਪੜਾਇਆ॥ ਤਿਨਿ ਕਰਿ ਜਗ ਅਠਾਰਹ ਘਾਇ ਕਿਰਤੁ ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਇਆ॥ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ:੧ ਪੰ:੧੩੪੪

ਜੋ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਹਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਾਹਿਤ ਵੇਰਵਾ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਤਤਕਰਾ ਵਿਦਵਾਨ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਲੇਬਸ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕਦੇ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਪਸੀ ਇਕਮਿਕਤਾ ਜਾਂ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਥ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਦੁਬਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੱਚ ਘਰੜ ਅਕਲ ਦੇ ਦੁਰਗ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਬੱਸ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਉਂਗਲ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਂ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੰਜ ਦਸ ਜਾਂ ਵੀਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਪਣੀ ਹੂੜਮੱਤ ਠੋਸਣ ਜਾਂ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਦਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਥ ਦੇਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਢੁੱਚਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਢੁੱਚਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਬੜੀ ਘਟੀਆ ਤੇ ਹਾਸੇ ਹੀਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ, ਪ੍ਰੋਹਤਵਾਦ ਜਾਂ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਵਰਗੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ?, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਮ, ਰਾਵਣ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੋਏ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਧਰੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ ਕਈ ਵੇਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਮੁੰਨਿਆਂ ਚੇਲਾ ਗਿਆਨੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬੜੀਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਕੁਪੰਥ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸਾਜਿਆ ਜਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰੇ (ਵਿਦਵਾਨ) ਭੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਕਈ ਅਣਭੋਲ, ਜਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੀਹੜੇ ਦੇ ਪਾਵੇ ਘੁੰਟਣੇ, ਗਰਮੀ ਜਾਂ ਸਰਦੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀਟਰ ਜਾਂ ਪੱਖੇ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਂਹ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣੇ ਜਾਂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਉਣੇ, ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਗੁਟਕਿਆਂ ਤੋਂ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸੰਪਟ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਕਰਾਉਣੇ, ਅਤੇ ਕਈ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵੰਗ ਨਾਲ 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਦੇ ਉਲਟ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਰਤੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ ਡੇਰੇਦਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਭਾ ਸ਼ਾਮ ਆਰਤੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ? ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ। ਲੋੜ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ/ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੋਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ 'ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ' ਜਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ -ਗੰਤਮ ਤਪਾ ਅਹਲਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਸ ਦੇਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਭਾਇਆ॥ ਸਹਸ ਸਰੀਰ ਚਿਹਨ ਭਗ ਹੂਏ ਤਾ ਮਨਿ ਪਛੋਤਾਇਆ॥ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ:੧ਪੰ:੧੩੪੩। ਕੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦੀਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਸਬੰਧੀ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :-ਸੰਡਾਮਰਕਾ ਸਭਿ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ॥ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਆਪਿ ਵਿਗੜਿਆ ਸਭਿ ਚਾਟੜੇ ਵਿਗੜੇ॥ਭੈ:ਮ:੩ ਪੰ:੧੨੩੩ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਣਾ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਅਗਰ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਅਤੇ 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈਕੇ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਸ ਵਿਚ ਲੁਟੇਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਸਕੇ। ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ-ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਕੇ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀ, ਤੁਹਾਡੀ, ਪੰਥ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

‘ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ’ ਮਈ 2000,

ਹਵਾਲਾ:-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
 ਦਸਮ- ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
 ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
 ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ-ਸ਼੍ਰੋ ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕ.ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨ -ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ
 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਕੇਤ ਕੋਸ਼-ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਕਾਰ-ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ, ਅਕਾਲ-ਪੂਜਾ ਹੈ, ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਕਾ ਮਾਈ (ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ) ਪੁਰਸ਼-ਸੰਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ;

ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪ੍ਰਵਾਣੁ ॥

ਇਹ ਤਿੰਨ ਸੇਵਕ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੰਸਾਰੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭੰਡਾਰੀ, ਮਹੇਸ਼ ਲੈਕਾਰੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਸ਼ਵ ਉਤਪਤੀ, ਉਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਉਸਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਮੇਂ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਵਾਸੀ ਮਹਾਂਦੇਵੀ ਅੱਗੇ ਉਪਸਥਿਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਮਾਤਾ ਮਹਾਂਦੇਵੀ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪਰੀਚੈ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਂਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੀ ਹਾਂ, ਹਨੇਰਾ ਭੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਿਦਿਆ ਭੀ ਹਾਂ, ਅਵਿਦਿਆ ਭੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਏਕਾ ਭੀ ਹਾਂ, ਨੈਕਾ ਭੀ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਮਾਈ ਮਾਈ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਨ 'ਏਕਾ' ਜਿਓਂ ਦਾ ਤਿਓਂ 'ੴ ਅੰਕਾਰ' ਲਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ' ਤੇ 'ਏਕਾ ਮਾਈ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਸਮਾਨਅਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਸਨ। ਏਕਾ ਮਾਈ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਵਾਹਿਦ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸੱਤਾ।

ਦਰਾਵੜ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਏਕਾ ਮਾਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਰਾਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰੀਆ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਅਨੁਭਵੀ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਰਸ਼-ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਲਿੰਗ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲਦੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪਿਤਾਪਨ ਦੀ ਭੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਤਰਤਵ ਦੀ ਭੀ; ਤੂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ॥ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਆਰਾਧੀ॥ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਂਕਾਲ (ਕਿਹੜਾ ਮਹਾਂਕਾਲ? ਜਿਹੜਾ ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ ਹੈ) ਦਾ ਆਰਾਧੀ (ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹਾਂ। ਈਸ਼ਵਰ ਨਾ ਨਰ ਹੈ ਨਾ ਨਾਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਸੁਮੇਲ ਦਾ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਕ ਹੈ। ਸਰਬਕਾਲ ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਵਿ ਕਾਲਕਾ ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਭਗਉਤੀ (ਭਗ-ਉਤੀ, ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਣੀ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਅਰਥਾਤ ਆਦਿ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਧਿਆਇਆ। ਫਿਰ ਭਗਉਤੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। 'ਚੰਡੀ ਚ੍ਰਿਤਰ' ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ 'ਸ਼ਿਵ' ਅਰਥਾਤ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਭਗਉਤੀ ਤੋਂ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਭ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਰਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ ਸਨ। ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਬੁੱਤ-ਸ਼ਿਕਨ' (ਮੂਰਤੀ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ) ਆਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਉਲੇਖ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ;

ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਤਾਤਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਭਯੋ ਤੇਜ ਬਿਖਯਾਤਾ॥

ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਈ॥ ਜਿਨਿ ਸਗਰੀ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਪਾਈ॥ (ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ)

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਲਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 'ਨੂਰ' (ਤੇਜ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂਰ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲ ਵਿਸ਼ਵਪਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਭਵਾਨੀ ਜਗਤਮਾਤਾ ਹੈ। ਦਬਿਸਤਾਨ-ਇ-ਮਜਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੁਤ ਅਤੇ ਬੁੱਤਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।

ਕੈਥਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਯੋਗ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਸੋਧ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਵੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੰਮਤੀ ਬਾਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੌਲ ਵਾਲੇ, ਪੰਡਤ ਹਰਿ ਜਸ ਕਮਾਊਂ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਗਿਰਿ ਤੇ ਪੰਡਤ ਸ਼ਿਵ ਸਹਾਇ ਮਿਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁੱਖ ਹਨ। ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਤਰਾਜ਼, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਦੇ ਸਮੇਂ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਥਨ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਨਾ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਮੰਦ ਮੱਤ ਝੋਟੇ ਅੜਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਸੂਰ ਘੁਰਕਦੇ ਸਨ, ਖੋਤੇ ਹੀਂਗਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਭੌਂਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਮੰਡਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ-ਬੋਧ ਸੀ।

ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ 'ਗੁਰਬਗੰਜਨੀ' ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਆਨੰਦਘਨ ਦੀ ਘੋਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਜੇ ਅਨੇਕ ਸਥਾਨ ਬਿਖੈ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਮੈਂ ਉਸਤਤਿ ਚੰਡਿਕਾ ਕੀ ਕਰੀ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋ ਸੁਨ ਕੇ ਪੀਛੇ ਤੇ ਲੋਕ ਆਨੰਦਘਨ ਜੈਸੇ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਤਹਾਂ ਬੀ ਨਿਰਣੇ ਕਰ ਗਏ ਹੈਂ';

ਪ੍ਰਮਾਣ:-ਅਰ ਸਿਖ ਹੋ ਅਪੁਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਣ ਤਉ ਉਚਰੇ॥ 'ਮਨ' ਨਾਮ ਗੁਰ ਕੋ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਰਵ ਕੋ ਏਕ ਆਸ਼ੇ ਹੈ, ਏਕ ਹੀ ਇਨ ਕੋ ਗੁਰ ਹੈ, ਏਕ ਹੀ ਇਨ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਮੁਕਤਿ ਹਿਤ ਏਕ ਹੀ ਇਨ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਵਰਦਾਨ ਤੇ ਚੰਡਿਕਾ ਵਰਦਾਨ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹਾਈ? ਕਨਿਘਮ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀ-ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਨਿਚਿਆਉਣਾ ਵਰਜਿਤ ਹੈ:- No material resemblance must degrade, The omnipotent.

'ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਸੰਨ 1843 ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਤੋਂ 102 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੰਨ 1741 ਵਿਚ, ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ 'ਵਾਰਤਕ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਦੇਵੀ-ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਬੀਜ-ਤਾਣੀ ਤਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਸੰਨ 1751 ਵਿਚ 'ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦', ਅਤੇ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਨ 1797 ਵਿਚ 'ਸਰਬ-ਲੋਹ' ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ ਦੀ ਬੀਜ-ਤਾਣੀ ਦੇ ਤੂਲ-ਅਰਜ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ। ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੈੜ ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਤਿਹਾਸ-ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰੌਚਿਕ ਤੇ ਰਸਪੂਰਤ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪੌਰਾਣਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ। ਸ੍ਰ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਘਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ, "ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ, ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ, ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ, ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਭਗਉਤੀ ਪੂਜ ਤਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਦੇਵੀ ਪੂਜ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਠਾਕੁਰ ਛੋਡਿ ਦਾਸੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਮਨ ਮੁਖ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨ॥ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਆਉਣ

ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਠਕ ਪੀੜੀਆਂ ਕੰਚਨ-ਮਾਟੀ ਦੇ ਢੇਰ ਚੋਂ ਸਾਰ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਕਾਲ ਗਤੀ ਨੇ ਧੁੰਦ ਤੈਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਹਿਰਦਿਆਂ ਚੋਂ ਉਠੀ ਅਕਾਲ-ਚਰਚਾ ਤਰੰਗਵਾਲੀ ਦੇਵ-ਅਰਚਾ ਭਰਮਾਵਲੀ ਵਿਚ ਗੂੰਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ”।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਈਸ਼ਵਰ ਦੁਆਰਾ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੋਰਖ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀਂ ਖੜੋਤੇ ਹਨ: ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੋਂ ਦੇਵੀ ਚੋਂ ਗੋਰਖ ਹਜ਼ਾਰ। ਕਿ ਪੇਸ਼-ਇ ਕਦਮਹਾ-ਇ-ਓ-ਜਾਂਨਿਸਾਰ। ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪਕੜਾ ਦਿਤੀ; ਏਹ ਭੀ ਕੌਤਕ ਕੀਨ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਪਰਉਪਕਾਰ। ਆਪ ਨਿਯਾਰੇ ਹੋਇ ਕੈ ਧਰ ਦੇਵੀ ਸਿਰ ਭਾਰ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ; ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਕੌਣ ਬਰ ਬਾਹੀ। ਪਦ ਪੰਕਜ ਗੁਰ ਕੇ ਸਮ ਨਾਹੀ। ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਜੀ ਭੱਲਾ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ; ਮਾਨੁਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸਭ ਰਾਖਤ ਗੁਰ ਕੀ ਆਨ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ; ਅਬ ਆਨ ਕੀ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਭਈ ਕਲਗੀਧਰ ਵਾਸ ਕਿਯੋ ਮਨ ਮਾਹੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ‘ਚੰਡੀ ਚ੍ਰਿਤਰ’ ਇਕ ਕੌਤਕਮਈ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਾਕਾਰਤਾ ਸੀ; ਕਓਤਕ ਹੋਤ ਕਰੀ ਕਵਿ ਨੇ ਸਤ ਸਈ ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ॥ ਦੇਵੀ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਜਾਂ ਦੇਵ ਤੇ ਦੈਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ;

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੇ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ॥ ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ॥

ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ॥ ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਸਭ ਧਰਹੀ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰਚਿਤ ਚੰਡੀ ਵਾਰਤਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਵੀ ਨੇ ਦਿਲੀਪਤ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੇ ਕਹਿਲੂਰ ਪਤੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਮੰਦ-ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਖੋਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ; ਖਾਲਸੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਏ ਵੈਰ ਆਦਿ ਅੰਤੋਂ ਸੁਣੀਦੇ। ਉਹ ਢੱਬੁਏ ਦੇਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਤਖਤ ਪੁਚਾਵਣ ਤਣੀਦੇ। ਚੰਡੀ ਚ੍ਰਿਤਰ ਇਕ ਕੌਤਕ ਮਈ ਨਾਟਕ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਤੇ ਦੇਵੀ-ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭੀ ਇਕ ਕੌਤਕਮਈ ਨਾਟਕ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਸਨ-ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ, ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ, ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗਿ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਵੀ-ਪੂਜਾ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ।

ਅਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਣਾ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ, ਅਰੂਪ ਨੂੰ ਪਰਸਣਾ ਇਕ ਅੱਤ ਕਠਨ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਪਰਮਦੇਵ ਦੀ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੂ-ਬਹੂ ਚਿਤ੍ਰਨਾ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਚਾਹਤ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਅਕਾਲ-ਚਰਚਾ ਉਦਾਲੇ ਦੇਵ-ਅਰਚਾ ਦੇ ਰੰਗ ਬੁਰਸ਼ ਉਭਰਦੇ ਹਨ ਉਦੋਂ ਭਗੋਤੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੁਰਗਾ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿਚ ਢਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀ ਪੌੜੀ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਰਦੀ ਉਤਰਦੀ ਜਦ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬਗਲਗੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵੈਰਾਗ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰ ਰਹੇ ਸਿੱਧ-ਪੱਧਰੇ ਜੀਵ, ਸ਼ਕਤੀ-ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ-ਪੱਧਰ ਨਾਲ ਮੇਲਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਦ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ‘ਗਰਬਗੰਜਨੀ’ ਤੋਂ ‘ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ’ ਤੱਕ ਪੁੱਜੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ‘ਜਾਪੁ’ ਤੋਂ ‘ਚ੍ਰਿਤਰਾਂ’, ‘ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ’ ਤੇ ‘ਹਕਾਇਤਾਂ’ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਕਾਲ-ਚਰਚਾ, ਦੇਵ-ਅਰਚਾ ਜਾਂ ਭਗੋਤੀ-ਪੂਜਾ, ਦੇਵੀ-ਪੂਜਾ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭੂ ਮੰਡਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰੂ-ਮੰਡਲ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗਲਤ ਕਿਆਸ-ਅਰਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨੀ ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਚਾ ਉਪਰ ਉਠੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ; ਏਵਡ ਉਚਾ ਹੋਵੈ ਕੋਇ॥ ਤਿਸ ਉਚੇ ਕਉ ਜਾਣਹਿ ਸੋਇ॥

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਟਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਨਾਟਕ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਇਕ ਹੈ ਚੰਡੀ ਚ੍ਰਿਤਰ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ। ਨਾਟਕ ਸਦਾ ਹੀ ਰਮਜ਼ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਟਕ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ, ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੇ ਬੇਅੰਤ ਯੁੱਗਾਂ ਦੇ, ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਨਾਟਕ ਦੇਖੇ। ਆਪਜੀ ਨੇ ਆਤਮ ਕਥਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਜੀਵਿਆ। ‘ਚਿੱਟਾ ਬਾਜ਼’ ਤੇ ‘ਨੀਲਾ ਘੋੜਾ’ ਇਸੇ ਰਮਜ਼ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਲਗੀ ਵਿਚ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਟਕ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੇਡਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ, ਰਾਜ-ਜੋਗ, ਭਗਤੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਲਸਾ ਆਪਣਾ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸੰਸਾਰਕ ਰੰਗ ਮੰਚ ਉਤੇ ਅਨੇਕ ਥਾਈਂ ਦਿਖਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤੇ ਹੁਣ ਤੀਕ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਖਾਲਸਾ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਸਾਜਣਗੇ। ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਖਾਲਸਾ ਹਰਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੈ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਰੇ ‘ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ’ ਦੇ ‘ਚੰਡੀ ਚ੍ਰਿਤਰਾਂ’ ਦੀ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੈ ਕਥਾ ‘ਅਵਤਾਰਾਂ’ ਦੀ। ਇਹੋ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਟਕ ਇਥੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਕਾਸ਼-ਪਤਾਲ ਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਚੱਕਰ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ਹੈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ!

‘ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ’ ਫਰਵਰੀ 1997

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਖੜਗ ਤਮਾਸ਼ਾ

ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਏ ਹਵਾਲੇ, ਉਪਮਾਨ, ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ, ਸਿਧਾਂਤ, ਮਨੋਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੋਂ ਲੈਕੇ, ਤੇਰੇ ਜੋਰ, ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ, ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ, ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਸੰਗ ਕਹਤਾ ਹੋਂ, ਮੈ ਗੁੰਗਾ ਕਹਤਾ ਹੋਂ ਆਦਿ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਸੰਖੇਪ ਵਾਰਤਾ, ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ, ਰਾਮ ਸਿਆਮ ਗੋਬਿੰਦ ਹਰਿ ਇੱਕੋ ਰੂਪ, ਲਹੂ ਭਿੱਜੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਹੋਲੀ ਖੇਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ, ਘਾਇਲ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਣ, ਲੋਥਾਂ ਜਿਵੇਂ ਭੰਗ ਪੀਕੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਣ, ਹਵਾ ਨੇ ਕੋਲਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ, ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਵੇ, ਸੱਪ ਨੇ ਕੁੰਜ ਉਤਾਰਨੀ, ਸਿਰ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਢਣਾ ਜਿਵੇਂ ਘੁਮਿਆਰ ਨੇ ਚੱਕ ਤੋਂ ਘੜਾ ਲਾਹਿਆ ਹੋਵੇ, ਜੰਗ ਹਾਰੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਦੀ ਤਿੜ੍ਹ ਫੜ੍ਹਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਣਗਿਣਤ ਝਾਕੀਆਂ ਗੁਰੂ ਲੜ ਲੱਗ ਕੇ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ:-

ਕਹੂੰ ਸੁ ਭਟ ਗਹਿ ਦਾਂਤਨ ਤ੍ਰਿਨਾ॥ਚ.405, 221-2

ਸੋ ਕੋਊ ਜੀਤ ਬਚਯੋ ਤਿਹਾਂ ਤੇ ਜਿਨ ਦਾਂਤਨ ਘਾਸ ਗਹਯੋ ਬਲ ਹਾਰਯੋ॥ਕ੍ਰਿ.1941-2

ਤ੍ਰਿਨੈ ਦੰਤ ਥਾਭੈ ਬਕੈ ਦੀਨ ਬੈਣੈ॥ਕਲਕੀ.483-2

ਇਕ ਠਾਢੇ ਭਏ ਘਿਘਿਯਾਤ ਬਲੀ ਤ੍ਰਿਨ ਕੋ ਦੁਹੂੰ ਦਾਂਤਨ ਮੈ ਗਹਿ ਕੈ॥ਕ੍ਰਿ.2295-4

ਘਾਸ ਦਾਂਤ ਗਹਿ ਰਾਮ ਉਚਾਰੇ॥ਚ.26, 10-2

ਗਹਯੋ ਦਾਂਤ ਤ੍ਰਿਨ ਉਬਰਯੋ ਸੋਊ॥ਚ.102, 33-3

ਭੈ ਦੱਗ ਅਦੱਗ ਭਗੋ ਹਨੀ ਗਹਿ ਗਹਿ ਕਰਿ ਦਾਂਤਨ ਤ੍ਰਿਨਾ॥ਰਾਮਾਵ.374-4

ਤਾਤਿ ਗਹਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਤ੍ਰਿਨ ਦਾਂਤਨ ਤੇਨ ਕਹਾਂ ਰਣ ਆਜ ਗਹੈਗੇ॥ਰਾਮਾਵ.148-2

ਦੰਤ ਲੈ ਤ੍ਰਿਨ ਭਾਜ ਹੈਂ ਭਟ ਕੋ ਨ ਗਹਿ ਹੈ ਅਤ੍ਰ॥ਪਾਰਸਾਵ.216-4

ਹਟੈ ਜੁੱਧ ਤੇ ਭੂਪ ਹਮੇ ਮੁਖ ਤ੍ਰਿਨ ਗਹਿਓ॥ਕ੍ਰਿ.1715-2

ਬੀਰ ਕਰੋਰਿ ਸਰਾਸਨ ਛੋਰਿ ਦ੍ਰਿਣਾਨਿ ਕੋ ਤੋਰਿ ਸੁ ਆਨਨ ਡਾਰੇ॥ਚ ਪੰ:377

ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ-ਕ੍ਰਿਤ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਉਪਜਣਾ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਲ-ਵਲੇਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸਵੈਯਾ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਦਾ ਇਕ ਸਵੈਯਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਹੀ ਲਾਈਨਾਂ ਚਾਰ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਹਨ 606॥, ਤੇ ਇਕ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਕਬਿੱਤ ਜਿਸ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਹੈ 467-470॥ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ, ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਿਲਾਵਟ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਚੌਦਾਂ ਕਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ 'ਕੋਕ ਕਲਾ' ਵੀ ਗਿਣੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਵੈਸੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ 'ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ' ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹੀ ਆਸ਼ਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖੀ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਰੰਗ ਭੂਮੀ, 'ਜੁੱਧ ਕੀ ਠੌਰ ਕਿ ਨ੍ਰਿਤ ਅਖਾਰਾ॥' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੰ:580, ਕਰਮ--ਕਾਂਡੀ ਹੋਕੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ 'ਧਰਮ ਯੁਧ ਕੋ ਚਾਉ' ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ :- ਦਾਗੇ ਹੋਹਿ ਸੁ ਰਨ ਮਹਿ ਜੂਝਹਿ ਬਿਨੁ ਦਾਗੇ ਭਗਿ ਜਾਈ॥ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਆਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੱਕ ਅਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੇਧ ਲੈਕੇ, ਅਤੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦੁਨਿਆਵੀ (ਰਾਜਨੀਤਕ) ਸੇਧ ਲੈਕੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਤਦ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ?, ਸਤ, ਚਿਤ, ਆਨੰਦ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲਖਣਾ, ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਆਉਣੀ ਅਤੇ ਸਾਮ, ਦਾਮ, ਦੰਡ, ਭੇਦ ਦੇ ਚਲਿੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਣਾ ਹੈ?, ਇਹ ਸਭ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਸੰਭਵ ਵੀ ਹੈ। ਅਗਨ ਭਾਵ (ਕਾਮ ਵੇਗ ਦੀ ਅਗਨੀ) {ਤਪਸ਼}ਵਾਲਾ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਭਾਵ-ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰੇਮ; ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਾਵ (ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸਿੱਕ) {ਸ਼ੀਤਲਤਾ}ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਰਮਲ, ਭਾਵ ਨਿਰੰਕਾਰ-ਪ੍ਰੇਮ; ਇਕ ਥਾਂ ਵਰਨਣ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਏਕ ਵਿਚ ਅਨੇਕਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਬਿਨ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਦੀ ਸਮਝ ਕਰਾ ਦੇਣੀ, ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣ ਆਏ ਖੜਗ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਕਰਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਿਉਣੀ ਹੈ, ਵਰਗੇ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਜੂਨ, 27, 2000

॥ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

ਕਲਗੀਧਰ ਸਮੇਧ

(ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਫਿਲਾਸਫੀ)

ਹੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀਓ! ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੋ ?

ਜੇ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਉਚਰਿ ਹੈ। ਤੇ ਸਭ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰਿ ਹੈ। ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪੰ:73-32

ਫਿਰ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਕੀ ਨਾਤਾ ਹੈ ?

ਮੈਂ ਹੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ। ਦੇਖਨਿ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ। ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:73-33

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਆਪਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ?

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੇਂ ਆਏ। ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ। ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਬਾਰੋ। ਦੁਸਟ ਦੋਖਯਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ। ... ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ। ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਮੇਂ ਮੂਲ ਉਪਾਰਿਨ। ਬਿ.ਨਾ ਪੰ: 74-43

ਕੀ ਸਭ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਬਦੁ ਕਰਿ ਜਾਨਾ। ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ। ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ। ਬਿਨੁ ਸਮਝੇ ਸਿਧਿ ਹਾਸ ਨ ਆਈ। ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:70-10

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ ਜੀ ?

ਤਿਲਕ-ਜੰਝੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ। ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ। ... ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨ ਕੀਆ। ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰ ਨ ਦੀਆ। ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:70-13

ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ਜੀ ?

ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ। ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਉ ਹਮਾਰਾ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੰ:1387-385

ਤੁਸੀਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਜੀ ਤੋਂ ਕਿਹੜੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਦੇਹਿ ਸਿਵਾ ਬਰੁ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ। ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ। ਅਰੁ ਸਿਖਹੋਂ ਅਪੁਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ। ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ। ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੰ:127

ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਪੂਤ ਹੋਂ ਬਾਮਨ ਕੋ ਨਹਿ ਕੈ ਤਪੁ ਆਵਤ ਹੈ ਜੁ ਕਰੋਂ। ਅਰੁ ਔਰ ਜੰਜਾਰ ਜਿਤੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਤੁਹਿ ਤਿਆਗ ਕਹਾ ਚਿਤ ਤਾ ਮੈ ਧਰੋਂ। ਅਬ ਰੀਝ ਕੈ ਦੇਹੁ ਵਹੈ ਹਮ ਕੋ ਜੋਊ ਹਉਂ ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਰੋਂ। ਜਬ ਆਉ ਕੀ ਅਉਧਿ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝਿ ਮਰੋਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਪੰ:798-2496

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਜੁਧ ਕਿਉਂ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੀ ?

ਦੋਹਰਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੁਧ ਜੋ ਹਉਂ ਕਹਿਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸੰਗਿ ਸਨੇਹ। ਜਿਹ ਲਾਲਚ ਇਹ ਮੈ ਰਚਯੋ ਮੋਹਿ ਵਹੈ ਬਰੁ ਦੇਹਿ। ਸਵੈਯਾ। ਹੇ ਰਵਿ ਹੇ ਸਸਿ ਹੇ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਿ ਮੇਰੀ ਅਬੈ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ। ਔਰ ਨ ਮਾਂਗਤ ਹਉਂ ਤੁਮ ਤੇ ਕਛੁ ਚਾਹਤ ਹਉ ਚਿਤ ਮੈ ਸੋਈ ਕੀਜੈ। ਸਸਤ੍ਰਨ ਸੋਂ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਭੀਤਰ ਜੂਝਿ ਮਰੋਂ ਕਹਿ ਸਾਚ ਪਤੀਜੈ। ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਸਯਾਮ ਇਹੈ ਵਰੁ ਦੀਜੈ। ਕ੍ਰਿ.ਅ ਪੰ:678-1900

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਗਨੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆ ਕੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਮੈਂ ਨ ਗਨੇਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਉਂ। ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨ ਧਿਆਉਂ। ਕਾਨਿ ਸੁਨੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨ ਤਿਨ ਸੋਂ। ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮੋਰੀ ਪਗ ਇਨ ਸੋਂ। ਕ੍ਰਿ.ਅ ਪੰ:382-434

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੀ ?

ਪ੍ਰਥਿਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ। ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਪੰ:154-1

ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਥਿਮ ਮਨਾਇਕੈ ਜਿਨ ਸਭ ਸੈਸਾਰ ਉਪਾਇਆ। ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਪੰ:154-2

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਮੂਕ ਉਚਰੈ ਸਾਸਤ੍ਰ ਖਟਿ ਪਿੰਗ ਗਿਰਨ ਚੜ੍ਹਿ ਜਾਇ। ਅੰਧ ਲਖੈ ਬਧਰੋ ਸੁਨੈ ਜੋ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਇ। ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:62-2

ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਦੇ ਵਿਚ ਦਾਸ-ਭਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ?

ਬਿਨਤਿ ਕਰੋਂ ਦੇਉ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਸੁਨੋ ਜਗਤ ਕੇ ਰਾਇ। ਮੇਂ ਮਸਤਕ ਤ੍ਵ ਪਰ ਸਦਾ ਰਹੈ ਦਾਸ ਕੇ ਭਾਇ। ਚੌ.ਅ ਪੰ:447-756

ਤੁਹਾਡਾ ਰਖਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ ?

ਮਹਾਂਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੋ। ਮਹਾਂਲੋਹ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਬਾਰੋ। ਅਪੁਨਾ ਜਾਨਿ ਕਰੋ ਰਖਵਾਰ। ਬਾਂਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰ।

... ਦੇਗ ਤੇਗ ਜਗ ਮੈ ਦੇਉ ਚਲੈਂ। ਰਾਖੁ ਆਪਿ ਮੁਹਿ ਅਉਰ ਨ ਦਲੈਂ। ਕ੍ਰਿ.ਅ ਪੰ:383-436

ਕੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੋਤ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਹੈ ?

ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ। ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ਮਤਿ ਏਕ ਨ ਮਾਨਯੋ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈਂ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈਂ ਨ ਕਹਯੋ ਸਬ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਯੋ। ਰਾਮਾ ਅਵਤਾਰ ਪੰ:304-863

ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੋ ?

ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕੋ ਛਾਡਿਕੈ ਗਹਿਓ ਤੁਹਾਰੇ ਦੁਆਰ।ਬਾਂਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ।ਰਾ.ਅ ਪੰ:304-864
ਕੀ ਕਾਲ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈ ?

ਅਉਰ ਸਕਾਲ ਸਭੈ ਬਸਿ ਕਾਲ ਕੇ ਏਕ ਹੀ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਸਦਾ ਹੈ।ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:59-84

ਕੀ ਬਗੈਰ ਭਗਤੀ ਦੇ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਜਿਹ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪਾਰ।ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸਨ ਬਿਚਾਰ।ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਸੂਲ।ਬਿਨ ਭਗਤਿ ਕੋ ਨ ਕਬੂਲ।ਅ.ਉ

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਸਨ।ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਰ- ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਜਿਨ ਮਨੁ ਹਰ ਚਰਨਨ ਠਹਿਰਾਯੋ।ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ।...ਜਿਨ ਕੀ ਲਿਵ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਲਾਗੀ।ਤੇ ਬੇਦਨ ਤੇ
ਭਏ ਤਿਆਗੀ।ਜਿਨ ਮਤਿ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਤਿਆਗੀ।ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭੇ ਅਨੁਰਾਗੀ।ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:72-19

ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਖਲਦਲ ਖੰਡ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡ ਬਰਬੰਡ।ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡ ਭਾਨੁ ਪ੍ਰਭੰ।ਸੁਖ ਸੰਤਾਂ
ਕਰਣੰ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣੰ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਣੰ ਅਸਿ ਸਰਣੰ।ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ।
ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:53-2

ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਜਾਂ ਦੇਵ ਤੇ ਦੈਤ ਦੀ ਕੀ ਪਛਾਣ ਹੈ ਜੀ ?

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੇ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੇ।ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੇ।ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ।ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਸਭ
ਧਰਹੀ।ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:63-15

ਮਨੁੱਖਤਾ ਬਾਰੇ ਤੁਹਡਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕੀ ਹੈ ?

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਿਜ਼ੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫੀ ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ।ਅ.ਉ ਪੰ:28-85

ਕੀ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਭੇਖ ਜਾਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ?

ਅਲੇਖ ਅਭੇਖ ਅਵੈਖ ਅਰੇਖ ਅਸੇਖ ਕੋ ਪਛਾਨੀਐ।ਨ ਭੂਲ ਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਭਰਮ ਭੇਖ ਠਾਨੀਐ।ਗਿ.ਪ੍ਰ ਪੰ:1179-1/104
ਮੋਨ ਭਜੇ ਨਹੀਂ ਮਾਨ ਤਜੇ ਨਹੀਂ ਭੇਖ ਸਜੇ ਨਹੀਂ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਏ।ਕੰਠਿ ਨ ਕੰਠੀ ਕਠੋਰ ਧਰੈ ਨਹੀ ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟ
ਸਹਾਏ।ਸਾਥੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨਿ ਲੈ ਚਿਤੁਦੈ ਬਿਨੁ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਕੀ ਸਾਮ ਸਿਧਾਏ।ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਯਤ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨ ਭੀਜਤ
ਲਾਂਡ ਕਟਾਏ।ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:61-100

ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਜੋ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ?

ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋਪਾ ਤਬ ਰਾਜਾ।ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮਸੋ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ।ਬਿ.ਨਾ ਪੰ:77-3

ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ?

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਵਿੱਤਨ ਮੈ ਬਰਨਿਓ ਸਭ ਹੀ ਰਸਰੂਦ੍ਰ ਮਈ ਹੈ।ਏਕ ਤ ਏਕ ਰਸਾਲ ਭਇਓ ਨਖ ਤੇ ਸਿਖ ਲਉ ਉਪਮਾ ਸੁ
ਨਈ ਹੈ।ਕਉਤਕ ਹੇਤੁ ਕਰੀ ਕਵਿ ਨੇ ਸਤਿਸਯ ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ।ਜਾਂਹਿ ਨਮਿੱਤ ਪੜ੍ਹੈ ਸੁਨਿ ਹੈ ਨਰ ਸੋ
ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਦਈ ਹੈ।ਚੰ.ਚ ਪੰ:127-231

ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜੀ ?

ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਮੋ ਤੁਮੋ ਰਚਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਿ।...ਖੜਗਪਾਣਿ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪੋਥੀ ਰਚੀ ਬਿਚਾਰ।ਭੂਲਿ ਹੋਇ ਜਹ ਤਹ
ਸੁਕਬਿ ਪਤਿਅਹੁ ਸਭੈ ਸੁਧਾਰਿ।ਕ੍ਰਿ.ਅ ਪੰ:496-964

ਭਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਕੰਧ ਦੀ ਕਥਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲਾਲਸਾ ਸੀ ?

ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਗੋਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ।ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਂਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ।ਕ੍ਰਿ.ਅ ਪੰ:798-2491

ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜੀ ?

ਕਲਿਜੁਗ ਚੜ੍ਹਯੋ ਅਸੰਭ, ਜਗਤ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਬਾਚ ਹੈ।ਰੰਗਹੁ ਏਕਹਿ ਰੰਗਿ, ਤਬ ਛੁਟਿ ਹੋ ਕਲਿ ਕਾਲ ਤੇ।ਨਿਹਕਲੰਕ
ਅਵਤਾਰ ਪੰ: 812-118

ਭਵਜਲ ਵਿਚੋਂ ਉਧਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੀ ?

ਜੋ ਚਹੈ ਦੇਹ ਉਧਾਰੁ।ਸੋ ਜਾਨੈ ਏਕੰਕਾਰ।ਉਪ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੰ:865-17

ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਕੀ ਜਾਵੇਗਾ ਜੀ ?

ਰਾਜ ਕੇ ਸਾਜ ਕੋ ਕਉਨ ਗੁਮਾਨ ਨਿਦਾਨ ਜੁ ਆਪਨ ਸੰਗ ਨ ਜੈ ਹੈ।ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਘਰ ਬਾਰ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ
ਬਿਗਾਨ ਕਹੈ ਹੈ।ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸਖਾ ਕੋਈ ਅੰਤਿ ਸਮੈ ਤੁਹਿ ਸਾਥ ਨ ਦੈ ਹੈ।ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂਪਸੁ ਸੰਗ
ਬੀਯੋ ਸੋ ਭੀ ਸੰਗ ਨ ਜੈਹੈ।ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਪੰ:988-161

ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜੀ ?

ਧੰਨਿ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੁੱਧ ਬਿਚਾਰੈ।ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ ਜਸੁ ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ ਭਵਸਾਗਰ
ਤਾਰੈ।ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ।ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨਹੂ ਹਾਥ ਲੈ
ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ।ਕ੍ਰਿ.ਅ ਪੰ:798-2492

ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਪੜ੍ਹੇ ਯਾਹਿ ਬਿਦਯਾਰਥੀ ਬਿਦਯਾਹੇਤੰ। ਲਹੈ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਨ ਕੋ ਮਦ ਚੇਤੰ। ਚੰ.ਚ (ਦੁਜਾ) ਪੰ:153-261

ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੌਣ ਵਰਜਦਾ ਹੈ ਜੀ ?

ਬਿਨੁ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨੇਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਉਰ ਦੂਸਰ ਕੋ ਹਟਕ ਹੈ। ਰੁ.ਅ ਪੰ:990-173

ਗਿਆਨ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਵਰਜਦਾ ਰਹੇਗਾ ਜੀ ?

ਮੇਰ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡੇ ਸਰਬ ਸਾਇਰ ਜਲ ਸੁਕੈ। ਕੋਲ ਦਾਤੁ ਕੜਮੁੜੈ ਸਿਮਟਿ ਫਨੀਯਰ ਫਣ ਫਟੈ। ਉਲਟਿ ਜਾਨੂਵੀ ਬਹੈ ਸੱਤ ਹਰੀਚੰਦੇ ਹੱਟੈ। ਸੰਸਾਰ ਉਲੱਟ ਪੁਲੱਟ ਹੈ ਧਸਕਿ ਧਉਲ ਧਰਣੀ ਫਟੈ। ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਅਬਿਬੇਕ ਸੁ ਬਿਬੇਕ ਭਟਿ ਤੱਦਪਿ ਨ ਲਟਿ ਸੰਜਮ ਹਟੈ। ਰੁ.ਅ ਪੰ:1016-324

ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲਣ ਮਗਰੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ ?

ਸੁਧਿ ਜਬ ਤ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ।...ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿੱਤ ਬਢੈਯਹੁ। ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੁ।...ਗੁਰ ਜਬ ਤੇ ਮੁਹਿ ਕਹਯੋ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਲਯੋ ਸੁ ਧਾਰੈ। ਹੋ ਪਰ ਧਨ ਪਾਹਨ ਤੁੱਲਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਰ ਮਾਤ ਹਮਾਰੈ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੰ:21 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਛੇਵੀਂ ਪੰ:109 (ਪੰ.ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਮੁਜੰਗਾਂ ਵਾਲੇ)

ਸਰਬਗੁਣ ਸੰਪੰਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀਓ 'ਚਰਿਤ੍ਰ-ਪਾਖਯਾਨ' ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ 'ਤ੍ਰਿਯਾ-ਚਰਿਤ੍ਰ' ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਾਉ ਜੀ।

ਚੌਪਈ ਛੰਦ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਭੇਦ ਭਰੀਆਂ ਰਮਜਾਂ, ਗੁਪਤ-ਚਾਲਾਂ ਤੇ ਚਲਾਕੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਛਲ-ਕਪਟ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਤੇ ਆਪਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਲ-ਕਪਟ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਡਰਦਾ, ਸੰਗਦਾ, ਝਿਜਕਦਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਗੁੰਗਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਇਸ 'ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਪਾਖਯਾਨ' ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ / ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਹੋ ਰਹੀ ਆਚਰਣਹੀਣਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ (ਮੁੜ / ਮੂਰਖ) ਵੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ / ਪੜ੍ਹ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਚਰਣਹੀਣਤਾ ਵੱਲ ਲੈਜਾਣ ਵਾਲੇ ਛਲ ਕਪਟਾਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚੌਪਈ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਸਚੈ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਲ-ਕਪਟਾਂ, ਚਲਾਕੀਆਂ, ਰਮਜਾਂ ਅਤੇ ਆਚਰਣਹੀਣਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁੱਖ, ਦਰਦ, ਭਉ ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਸੁਨੈ ਗੁੰਗ ਜੇ ਯਾਹਿ ਸੁ ਰਸਨਾ ਪਾਵਈ। ਸੁਨੈ ਮੂੜੁ ਚਿਤ ਲਾਇ ਚਤੁਰਤਾ ਆਵਈ। ਦੂਖ ਦਰਦ ਭਉ ਨਿਕਟ ਨ ਤਿਨ ਨਰ ਕੇ ਰਹੈ। ਹੋ ਜੋ ਯਾਕੀ ਇਕ ਬਾਰ ਚੌਪਈ ਕੇ ਕਹੈ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੰ:1388-404

ਨੋਟ:-ਸ਼ਬਦ 'ਚੌਪਈ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਚੌਪਈ ਛੰਦ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ 'ਸਮੁੱਚੇ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਪਾਖਯਾਨ' ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ 'ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ' ਚੌਪਈ' ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੁਹਡੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜੀ ?

ਜਾਗਤਿ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਏਕੁ ਬਿਨਾ ਮਨਿ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ। ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਠ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ। ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਯਾ ਤਪ ਸੰਜਮ ਏਕੁ ਬਿਨਾਂ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ। ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈਂ ਤਬ ਖਾਲਿਸ ਤਾਹਿ ਨ ਖਾਲਿਸ ਜਾਨੈ। ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ ਪੰ:1235-57

(ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰ. ਯੂ. ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੋਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ)

ਬਿ.ਨਾ=ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਉ.ਅ=ਉਪ ਅਵਤਾਰ, ਗਿ.ਪ੍ਰ=ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਅ.ਉ=ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਰੁ.ਅ=ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ, ਚੰ.ਚ=ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਨਿ.ਅ=ਨਿਹਕਲੰਕ ਅਵਤਾਰ, ਰਾ.ਅ=ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਕ੍ਰਿ.ਅ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, ਚ.ਪਾ= ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ

ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਅਕਤੂਬਰ, 2002

Amarjit Singh Khosa

11716-84 A Ave

Delta, B.C. Canada

Ph. (604) 596-7446

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਫਿਲਾਸਫੀ

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼-ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਉਤੇ ਹਮਲਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਚ੍ਰਿਤਰੇ ਪਖਿਯਾਨ ਦੇ ੪੦੫ ਨੰਬਰ ਚ੍ਰਿਤਰ ਵਿਚ ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ 300 ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਮਨ ਮੱਤੀਏ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਝਣਾ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨਾਲ ਧਰੋ ਕਰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਜੋ ਇਕ ਅਕਾਲ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੁਰਗਾ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :- ਤੈਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਕੇ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਇਆ॥ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਰਾਮ ਲੈ ਨਾਲ ਬਾਣਾ ਰਾਵਣੁ ਘਾਇਆ॥ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੰਸ ਕੇਸੀਂ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ॥ ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਤੇ ਕਈ ਜੁਗ ਤਿਨੀ ਤਨ ਤਾਇਆ॥ ਕਿਨੈ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ॥ (ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ) ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੁਰਗਾ, ਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਗੰਮ ਅਤੇ ਅਬਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚੋਂ ਅੰਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :- ਮੈਂ ਨ ਗਣੇਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਉਂ॥ ਕਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਧਿਆਉਂ॥ ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨ ਤਿਨ ਸੋ॥... (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ) ਇਸਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਹ ਦੇਵੀ ਪੂਜ ਸਨ, ਜਾਂ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂ ਕਰਤੂਤ ਹੈ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਜਾਣ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਕਥਾ ਫਰਜ਼ੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ? “ਬੰਮ ਪਾੜ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ” ? ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਹੁਦਾ ਦਲੀਲਾਂ ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਚੀਰ ਫਾੜ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਭਾਵ ਨਿਰਾਕਾਰ ਤੋਂ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ, ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋਣਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ‘ਸਿਵ ਸ਼ਕਤੀ’ ਦਾ ਖੇਲ ਮੇਲ ਪਰਕਿਰਤ ਪੁਜਾਰਾ’ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ‘ਪੰਚ ਤੱਤ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰ ਛਟਮਾ ਕਰਤਾ ਆਪ ਸਮਾਇਆ’, ਮਾਣਸ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦੇਹ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਪਾ:੧੦ :- ਕਾਲਿ ਪੁਰਖ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੇਂ ਕੋਟਿਕ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ॥ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਤੇ ਰਵਿ ਸਸਿ ਕੋਟਿ ਜਲੇਸ॥ (ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨ) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ, ਮਹੇਸ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਗੁਰ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਅਨੇਕ ਵੇਸ ਹਨ?, ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ? :- ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕੀਆ ਪਾਸਾਰਾ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਾਜੇ ਸਭਿ ਲਿਖਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇਦਾ॥ ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ:੧ ਪੰ:੧੦੩੭ ਤਬਾ :- ਜੁਗਹ ਜੁਗਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੀਏ ਗਾਵਹਿ ਕਰਿ ਅਵਤਾਰੀ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤਾ ਕਾ ਕੀਆ ਕਰਿ ਆਖਿ ਵੀਚਾਰੀ॥ ਆਸਾ ਮ:੩ ਪੰ:੪੨੨ ਤਬਾ :- ਅਵਤਾਰ ਨ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤੁ॥ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮ:੫ ਪੰ:੮੯੪ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣ ਦੇ ਥਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਲਾਰੂ ਮਨਮੱਤੀ ਸੋਚ ਵਰਤ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:- ਭਿਨ ਭਿਨ ਸਬਹੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ॥ ਬਿਨੁ ਸਮਝੇ ਸਿਧਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਈ॥ (ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ) ‘ਸਾਧਨ ਲਖਾ ਮੂੜ ਨਹੀਂ ਪਾਇਯੋ’॥ ਮੂੜ ਭਾਵ ਮੂਰਖ ਮਨਮੱਤੀ ਪਦਾਰਥ ਵਾਦੀ, ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੰਦੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਕੇ ਹੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੌਂਸਲ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨੀਮ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨੀਮ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਤੇ ਧੜੇਬਾਜ਼ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੋਲ ਪੰਥਕ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕੌਂਸਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਛਪੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ ਐਂਟੀ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਥ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕੋਡ ਆਫ ਕੰਡਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੇਧ ਦੇਵੇ।

ਜਿਹੜਾ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਖੂਹ ਦੇ ਡੱਡੂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਨਾਟਕ ਕਿਉਂ ਰਚਿਆ?, ਨਾ ਉਸਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਪੁੱਠੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਾਸ ਗੁਰਮੱਤ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਸਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦਾ ਦਿਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਜੀਵ ਦੀ ਰਜ, ਤਮ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਸਤੋ ਗੁਣ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਨਮਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਹੱਡ ਚੰਮ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾ ਵਾਲੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਤੋਂ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਾਸਤਕਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਆਚ ਗਿਆ।

ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੇਦਾਂ, ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਕ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਿਮਣ-ਵਾਦ ਦੇ ਮੂਲ ਧੁਰੇ ਸੰਨਿਆਸ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਕੁੱਝ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਜੋਗ ਮੱਤ ਦੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗਨੀ-ਪੂਜਾ, ਚੰਦ ਸੂਰਜ-ਪੂਜਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੋਂ ਕਲਿਆਣ ਸਮਝਣੀ, ਪੱਥਰ-ਪੂਜਾ, ਰਾਮਾਨੰਦ ਬੈਰਾਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਪਖੰਡੀ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਨੂੰ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਭੇਖ ਧਾਰਨਾ, ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਬਣਨਾ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਰਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਖੰਡ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੇੜਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਤ ਮਾਰਗ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਸਾਂਝੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਸੱਟ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਿਰੋਲ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚੋਂ ਉਘੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਿਮਣਵਾਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਦਾ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ ਬਾਰੇ ਅਧੂਰਾ ਗਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇਲਮ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਦੇਵ ਲੋਕ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ-ਭਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਰਮੱਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਉਲਾਰੂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਫੋਕੀਆਂ, ਵਿਤੰਡਾਵਾਦੀ ਹਨ। ਉਹ ਘੁੰਤਰਾਂ ਕੱਢਕੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚਲਾਈ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਸਦਾ ਧੁੰਦਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਪੰਥ ਅਜੇ ਤੱਕ ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫੁਰਮਾਣ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਦੀ ਟੂਕ ਦੇਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੁਠਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਚਾਈ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਡਾਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਝੀ ਕਰਤੂਤ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਉਸ ਬੂਠੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੁਭਾ ਦੇ ਮੁਤਅਸਬ ਵਿਦਵਾਨ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਤੇ ਖੋਜ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਉਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸੱਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਕੇ ਵਰਤਮਾਨ, ਮਤਅਸਬ, ਜਨੂੰਨੀ, ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਮੁਖਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਮੁਹਈਆ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਪੰਥਕ ਕਪੂਤ। ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇਖੀ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਦੀ ਨੋਕ ਨਾਲ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਮੱਤ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਸਵਾ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤੋੜ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਪੰਥਕ ਕਪੂਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਤਨੇ ਸੂਝਵਾਨ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੋਤਿਆਂ, ਘੋੜਿਆਂ, ਮੱਛੀਆਂ, ਬਾਂਦਰਾਂ ਤੇ ਕੱਖਾਂ ਕਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜੰਮੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਬਗੈਰ ਪਿਓ ਦੇ ਜੰਮੇ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਦੱਬੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਕਿਆਮਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਠਣ ਵਰਗੇ ਝੂਠ ਮੂਠ ਦੇ ਯੱਕੜਾਂ ਨੂੰ, ਨਵੇਂ ਫਰਜ਼ੀ ਢੰਗਾਂ ਤੇ ਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ, ਜਿਹਨੀ ਗੁਲਾਮੀ, ਹੀਣ ਭਾਵ, ਪਦਾਰਥ-ਵਾਦੀ ਵਿਦਿਆ, ਨਾਸਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਹਿੰਦੂ ਰਾਜ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੱਤ ਦੇ ਰਹੱਸ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ, ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ, ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਦੇ ਲਿਖਾਇਕ, ਜੀਵਨ ਤੱਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸਹਾਇਕ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ-ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਦੇ ਧੁਰੇ, ਅਮਰ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿਮਾਕਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਸ਼ ਕਰੋ ! ਜੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਤਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :- ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬਿਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ॥ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਲਖਾ ਮੂੜ ਨਹੀਂ ਪਾਇਓ॥ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਕਿਤਾਬੀ ਕੀੜਿਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਥ ਰਚਨਾ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਣ ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰਕੇ ਗੁਰਤਾ ਸੌਂਪੀ। ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਕਰਤਾਰੀ ਹੁਕਮ, ਪੰਥ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਮੰਤਵ, ਪੰਥ ਦਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੇ ਅਗੰਮੀ ਸਰੂਪ, ਪੰਥਕ ਆਚਰਣ, ਪੰਥ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦਾ ਭੇਦ, ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਪੰਥ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ, ਪੰਥ ਦੇ ਤ੍ਰੈ-ਕਾਲ ਸੱਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਝ, ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਜੋਤ, ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਿਮ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਰਹੱਸ, ਵਿਵਹਾਰਕ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ, ਅਲਪੰਗ ਤੇ ਸਰਬੰਗ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈ-ਭਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਸਰੂਪਕ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਅਨੇਕਤਾ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਆਦਿ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣਾ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਵਰਨਣ ਤ੍ਰੈ-ਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ, ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਤੋਂ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਤੇ ਕਾਲ ਅਥਵਾ ਸ਼ਕਤੀ ਅਥਵਾ ਸਿੰਘਾਰ ਸਰੂਪ ਦੇ ਅਟਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਨਿਰਭਉ ਅਕਾਲੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਜੋ ਅਦੁਤੀ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਵਰਨਣ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਨਮਤੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਕਿਸੇ ਧਰਮਾਚਾਰੀਆ ਜਾਂ ਧਰਮ ਅਵਲੰਭੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਤੇਜੱਸਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਅਥਵਾ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਜਿਸਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਨੇ ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਚਿੰਨਾਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਖੜਗ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਮੂਰਖਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇਖੀਆਂ, ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੇਖੀਆਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਕੇ, ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਬਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਚਮਤਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੰਗਲ ਅਥਵਾ ਉਸਤਤੀ ਹੈ। ਬੀਰ ਰਸੀ, ਭਾਵ ਪੂਰਤ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਣ ਦਾ ਸਾਰੰਸ਼, ਨਿਚੋੜ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਤੋਤਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ, ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਮਿਆਨੋ ਕੱਢਣ ਸਮੇਂ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੇ ਅਸਤਰਾਂ ਦੇ ਅਵਾਹਣ ਸਮੇਂ ਗੱਜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਫੁਰਨਾ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਅਨੋਖਾ ਤੇਜੱਸਵੀ ਜਲਾਲ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮੁਗਧ ਹੋਕੇ ਖਾਲਸਾ, ਸਤੋਤਰ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਗੋਤੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਾਲ ਅਥਵਾ ਮੌਤ ਵੀ ਉਸਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਕਾ ਕਾਲ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਤੋਤਰ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਦੋਹਰਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ - ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤ॥ ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡ ਬਰਬੰਡ॥ ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡ ਭਾਨ ਪ੍ਰਭੰ॥ ਸੁਖ ਸੰਤਾਂ ਕਰਣ ਦੁਰਮਤ ਦਰਣ ਕਿਲ ਬਿਖ ਹਰਣ ਅਸਿ ਸਰਣ॥ ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਬਾਰਣ ਮਮ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ॥ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਢਾਡੀ ਬੀਰ ਰਸ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਜੰਗ ਯੁੱਧ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਿੜ ਬੰਨਣ ਲਈ ਮੰਗਲ ਵਜੋਂ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਰੋਤੇ ਸਧਾਰਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਜੋਸ਼, ਹੌਸਲਾ, ਉਤਸ਼ਾਹ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਡੌਲੇ ਫਰਕਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝਟਕੇ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਇਹ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਸਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਤੋਤਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਸੰਘਾਰਪੁਣਾ ਪ੍ਰਜੱਲਤ ਕਰਕੇ, ਗੀਦੀ ਪੁਣਾ ਤੇ ਕਾਇਰਤਾ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਅਕਬਨੀਆਂ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ। ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਹਿਲ ਤੇ ਆਸਾਨ ਢੰਗ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਿਧਾਂਤ ਅਕਾਲ ਦੀ ਕਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਕਾਗਜ਼ ਕਾਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੰਡੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਸਾਡੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਰਾਹੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਘੁੱਟ ਪੀ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮਸਤੀਆਂ ਛਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਚਿਣਗ ਚੁਵਾਂਤੀ, ਭਾਂਬੜ ਬਣਕੇ ਜੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਵਾੜੇ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਸ਼ਨੂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਸਭ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਫੋਬੀਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਸੋਇਮ ਭਗਵਾਨ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਮੂਲ ਧੁਰੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਵਿਧੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੱਦੀਦਾਰ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਕੈਡਮਿਕ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਜਾ

ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਬਿਓ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੋਪਈ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਕੇ, ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋਕੇ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੰਥ ਮਾਰੂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੰਥ ਮਾਰੂ ਨੀਤੀ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਕੈਢਮਿਕ ਖੋਜ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਹੇਠ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੇ ਮਰਿਯਾਦਾ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾੜਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਖੋਜ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਕਲ ਦੇ ਸੱਪ ਨਾ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ?

ਆਪਾ ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ, ਮਤ, ਮਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਗੁਰ ਮਤ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ' ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਉਮੈ ਮੈਲ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਨਿਰਮਲ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਹੋ ਹੀ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਹੈ। ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਹਉਮੈ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਵਗੁਣਾ ਨੂੰ ਛੱਡ, ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਤੇ ਅਰਥ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੇਸ, ਦਸਤਾਰ, ਕਿਰਪਾਨ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਤ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਤੋਂ ਰਜ ਤਮ ਸਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ 'ਕਾਲ ਕਿਰਿਆ' ਹੈ। ਕਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਲ ਕੇਂਦਰ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਚੱਲਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ ਭਾਵ ਮੌਤ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤੁੱਛ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਹੈ। ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ। ਕਾਲ ਕੇਂਦਰ ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਕੇਂਦਰ ਨਹੀਂ, ਖਾਲਸਾ ਇਕ ਵਹਾਉ ਹੈ, ਇਕ ਮੌਜ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਕਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੱਲਦਾ ਵਹੀਰ ਹੈ। ਇਹ ਬਗੈਰ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤੁਲਨ ਜੀਵਨ ਲਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਉਮੈ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਹ, ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਅਰਥ ਪੰਜ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਕਾਲ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਨਮੁਖ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੰਮਣਾ, ਮਰਨਾ, ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ, ਪਰਿਵਰਤਨ, ਘੜਨਾ, ਭੱਜਣਾ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਵਿਚ, ਇਸ ਕਾਲ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਹਸਤੀ, ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸੰਮੂਹ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੇ ਅਨੰਤ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੇ ਅਨੰਤ ਚੱਕਰ, ਅਨੰਤ ਟੋਰ, ਅਨੇਕ ਬਲੈਕ ਹੋਲ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਗਿਰਦ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੇਂਦਰ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਬਗੈਰ ਸਿਰਿਆਂ ਤੋਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਰਹਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਮ ਅਵਸਥਾ ਜਾਂ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਹੋ ਹੀ ਅਕਾਲ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਾਕਦਾ ਹੈ। ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਤ ਗਰਭ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਅਣੂਆਂ, ਪਰਮਾਣੂਆਂ, ਕੀਟਾਣੂਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਾ, ਲੋਭ ਤੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਤੇ ਮਾਤ ਗਰਭ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਸਭ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਲੈਕਟਰੋਨ ਤੇ ਪਰੋਟੋਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਭ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਇਕ ਚੱਕਰ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :- ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਖਿਉਨ ਕਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਕਰੋੜ ਸਮਾਈ॥ ਇਹ ਕੋਈ ਕਲਪਿਤ ਜਾਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਚਾਈ ਹੈ। ਕਦੇ ਲਿਬਾਰਟਰੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਦੇ ਤੁਪਕੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖੋ, ਉਥੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਜੀਵ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਇਹ ਮੱਤ ਸੋਚੋ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਤੁਸੀਂ ਖੁਰਦਬੀਨ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਏ, ਉਹ ਅੰਤਿਮ ਹਨ, ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵਨ ਅੰਸ਼ਕ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗੋਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਕੀਟਾਣੂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਹੱਡ, ਮਾਸ, ਚਰਬੀ, ਮਿਹਦਾ, ਜਿਗਰ ਆਦਿ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੌਣ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼, ਅਗਨ ਪੰਜ ਤੱਤ ਤੇ ਪੰਝੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕਈ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੱਤ ਹਨ, ਪਰ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਪੌਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਲੈਅ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲ ਨੀਯਤ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਅੰਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਅੰਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਵਧਣ ਦੀ ਕਰਤਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਬ੍ਰਹਿਮ) ਉਸਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ (ਬਿਸ਼ਨ) ਅਤੇ ਭਸਮ ਜਾਂ ਲੈਅ ਕਰਨ (ਸ਼ਿਵ) ਸਭ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲ ਕਰਮ ਹੁਕਮ ਹੱਥ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਫੋਬੀਆ ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੂੰ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਾ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਦੀ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਦਿਸੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਨਿਰਭਉ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦਿਸੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬੀਰ ਰਸ ਭਰਨ ਦਾ ਅਮੁਕ ਵਹਿਣ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਜਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਨਿਰਭਉ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ:- ਭੈ ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥ ਦੀ ਸਮ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਗੁਣ, ਕਿਰਆ ਤੇ ਰਹਿਤ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਜਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਬੀਰ ਰਸ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰਚੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਇਕ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਦਿਸਿਆ।

ਸਾਹਿਤਕ ਖੋਜੀ ਗਿਣਤੀਆਂ, ਮਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਖੋਜੀ ਰਸ ਚੂਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਫਲਦਾਰ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਸਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਤੇ ਸੁੰਦਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ, ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਬੀਜਣ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਕਤ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਫਲ ਖਾਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੰਬਲ ਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਬੂਟੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ, ਪੱਤੇ ਗਿਣਨ ਵਿਚ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਨਾ ਮੰਨਣ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਮੀਰੀ ਗੁਣ, ਬੀਰ ਰਸ, ਨਿਰਭੈ ਪਦ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਹਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਯਾਚਨਾ:- ਮਰਣ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰੀਐ॥ ਅਤੇ:- ਅਤਿ ਹੀ ਰਣ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰਉ॥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖਾਲਸਈ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮੰਗਤੇ, ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਬੁਜ਼ਦਿਲ, ਕਾਇਰ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਰਹਿਤ ਬਨਾਉਣਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਨ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਸੈਮਿਟਿਕ ਮਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਫਲਸਫਿਆਂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਸਾਰਥਿਕ ਤੱਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ, ਖੇਡਾ, ਹੌਸਲਾ ਤੇ ਸਾਹਸ ਭਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੋਤਾਂ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤ ਕੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਫਤਹਿ ਦਾ ਜ਼ਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਧਾਰਨ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਕੀ ਹੈ? ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਗੋਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ॥ ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ ਜੁਧ ਕੋ ਚਾਇ॥ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ :- ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਖ ਤਰੈ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ॥ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਯੋ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ :-ਮੈ ਨਾ ਗਣੇਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਊ॥ ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਧਿਆਊ॥ ਪੁਰਾਤਨ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਜਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਰੱਬ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਇਕ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਅਕਾਲ ਹੀ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਉਸ ਤੋਂ ਅੰਸ ਮਾਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਲੈਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਸਰਬ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਕਲਾਮਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ :-ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਚਰਿ ਹੈ॥ ਤੇ ਸਭ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮੇ ਪਰ ਹੈ॥ ਮੈ ਹੋਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ॥ ਦੇਖਣ ਆਇਓ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ॥ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :- ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨਾ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ॥ ਆਦਿ ਅਜੋਨ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤਿਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਜਾਨੋ॥ ਅਥਵਾ :-ਏਕ ਸਿਵ ਭਏ ਇਕ ਗਏ ਇਕ ਫਿਰ ਭਏ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਅਲੌਕਿਕ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਿਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ?, ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਿਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਵੱਡੇ ਫਲਸਫੇ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਸੈਮਿਟਿਕ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਗੋਂ ਅਨੇਕ ਸ਼ਾਖਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਰਦਾਸ ਉਤੋਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਟਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪੰਥ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ

ਜਾਂ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ' ਪਾ:੧੦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਲੋਹ ਤੇ ਸਰਬ ਕਾਲ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਵੱਚ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਉਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾਲੇ ਦੇਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਦਲੀਲ, ਨਿਆਏ ਤੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਧਾਰਨ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰਹਿਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅਨਜਾਣ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੋਈ ਦਿਬ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਬਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਕਾਰ, ਕਿਸੇ ਦਾਇਰੇ, ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦੇਵ ਸ਼ਕਤੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਅਨੇਕ ਵੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਉਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਨਖੇਧ-ਵਾਚਕ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਕੇ ਇਕ ਵੱਢਿਓਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੁੰਝਾ ਫੇਰ ਦੇਣਾ ਕਿਧਰ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਹੈ? ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਤੇ ਵਸ਼ੋਸ਼ਣ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚੋਂ ਲੈਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨਵੀਨ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੇਵਲ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਤੌਰ ਕਵੀ, ਬਤੌਰ ਉਲਥਾਕਾਰ, ਬਤੌਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ (ਹਕਾਇਤਾਂ ਤੇ ਚਰਿਤਰ) ਆਦਿ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ, ਦਿਨ, ਵਾਰ, ਸਥਾਨ, ਤੇ ਮਨੋਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪਖਿਯਾਨ ਚਰਿਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਛੋਹ ਭੰਬੋਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ। ਚਰਿਤਰ ਨੰ:੪੦੫ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਦਰਜ ਹੈ :-ਸੰਬਤ ਸਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਭਣਿਜੈ॥ਅਰਧ ਸਹਸ ਫੁਨ ਤੀਨ ਕਹਿਜੈ॥ਭਾਦ੍ਰਵ ਸੁਦੀ ਅਸਟਮੀ ਰਵਿ ਵਾਰਾ॥ਤੀਰ ਸਤ੍ਰਦ੍ਵ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ॥ਕੀ ਸ਼ੰਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ; ਇੰਨਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਹਿਤ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਬਤੌਰ ਲਿਖਾਰੀ ਅਥਵਾ ਕਵੀ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਸਿੱਧਾ ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਕਹਿ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ। ੪੦੫ ਚਰਿਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਪਾ:੧੦ ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ॥ ਦਰਜ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੰਮਤ 1755 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਭਾਗ ਵੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਜਦੇ ਰਹੇ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡਣ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਰਬਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਬਿਸ਼ਨਾਮ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀਓਂ ਬੁਲਾ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਵਾਨ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼ੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਕੁਝ ਭਾਗ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੂਜੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ਵਰਤਮਾਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਹੋਰ ਬੀੜਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਬੀੜ ਭਾ: ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾ: ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦੀਨੇ ਕਾਂਗੜ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਤੇ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਵਾਲੀ ਸੱਦ ਆਦਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ।

ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਜਾਮੇ, ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਜੋਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਫਲਸਫੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਕੱਚ ਘਰੜ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾਲਾ ਲਿਖ ਤਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਭੁੱਲ ਮੰਨ ਲਈ, ਪਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਜੋ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਉਹ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਨਮੱਤ ਖਿਲਾਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਕੋਝਾ ਯਤਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪੇ ਹੀ ਲਿਖ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਅਜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਕੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪੰਥਕ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਣਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਹੈ? ਬਲਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ

ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੇਠ ਅਪਣਾਈ ਹੋਈ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੀਮਤ ਤੇ ਅਲਪਗ ਬੁੱਧੀ ਉਤੇ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦਰਜ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ। ਏਕਾ ਬਾਣੀ ਏਕ ਗੁਰ ਏਕਾ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰ॥ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਇਕ ਸਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਹਰ ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਦਵਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਚਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ 300 ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਬਾਣੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਰਸ, ਇਕ ਰੂਪ, ਇਕ ਜੋਤ, ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਕ ਮਰਿਆਦਾ, ਇਕ ਵਿਧਾਨ, ਇਕੋ ਅਕਾਲੀ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ, ਸਾਕਤ ਨਰ, ਮੁਗਧ, ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦੋਖੀ ਕੋਈ ਮਹਾਂ ਹਤਿਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਐਸਾ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨ-ਘੜਤ ਬੇਹੂਦਾ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਕੇ ਖਲਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਹੋਰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ।

ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਅਥੋਰਟੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਰਹਿਤ (ਸਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਥਕ) ਲਈ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ, ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇ-ਸਮਝ ਵਿਦਵਾਨ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗੰਧਲਾਪਨ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਦਿ ਤੇ ਦਸਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਮਨ ਘੜਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਾਪ, ਸਵਈਏ ਤੇ ਚੌਪਈ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੋਭਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ, ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਭਾ: ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਹੀ ਅਧਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ, ਦੇਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦਸਾਂ ਜਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤ ਤੇ ਇਕ ਸਰੂਪ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਅਧਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਦਾ ਦੀਵਾਲੀਆਪਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਲਿਖਣ ਵੰਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਣ ਦਾ ਕੋਝਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ੧ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਤੱਕ ਸਧਾਰਨ ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਨਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ, ਨਾ ਆਮ ਸਾਹਿਤ ਹੈ, ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਕਿਵੇਂ ਦਰੁਸਤ ਹੈ?, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਵਿਲੱਖਣ, ਨਵੀਨ, ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਮ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਕੌਮਨਸਟ ਜਾਂ ਨੀਮ ਸਰਕਾਰੀ ਟੱਕੜਬੋਚ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਲਿਖੇ, ਪਰ ਪੰਥਕ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਖੁੱਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਤਾਰ ਵਾਦ ਟਰੈਕਟ ਲਿਖਕੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿੰਦਨੀਯ ਅਤੇ ਪੰਥ ਮਾਰੂ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਟਰੈਕਟ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਉਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਸਲ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹੈ। ਅਨਜਾਣ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਇਹ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਦੋਨੋ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਪਰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਿਬ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ?, ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਬੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਣਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਤੇ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਜੁਗਤੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਰਮਕਾਂਡੀ

ਹਿੰਦੂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਵਿਵਰਜਤ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮਾ, ਬਿਸਨ, ਮਹੇਸ, ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਣਾ ਤੇ ਲੈ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ :-ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤ ਘੜੀਐ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ॥ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?, ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਏਕ ਸਿਵ ਭਏ ਏਕ ਗਏ ਏਕ ਫੇਰ ਭਏ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈ॥ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?, ਬਿਬੇਕ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਅੰਨ ਦੇਵਤਾ, ਪਾਣੀ ਦੇਵਤਾ, ਬੈਸੰਤਰ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ?, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ?, ਪੌਣ ਦੇਵਤਾ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?, ਇਹ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਮਝਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਪਾਣੀ ਦੇਵਤਾ ਪਿਤਾ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਦਿਬ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕੀ ਹੈ?, ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਦਿਬ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਖਿਜਰ ਖੁਆਜਾ ਤੇ ਪੌਣ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨੁਮਾਨ, ਅਗਨ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਲਾਟਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਬਣਾਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਝੋਟੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਹੁਦਗੀ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਕਾਰ ਮੰਨਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਗਾਧ ਅਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਰਜ-ਤਮ-ਸਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਵੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਉਸਦਾ ਅਕਾਲ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਕੋ ਗੁਰ ਅਥਵਾ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕੇਤੇ ਵੇਸ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਅਸਲੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਪੱਖ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਖੰਡਨ-ਮੰਡਨ ਜਾਂ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਕਰਨੀ, ਹਵਾ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਕਰਮ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰਿਤਮ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਆਦਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ, ਵੇਦ, ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਜਾਨਾ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਦੇ ਸਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਬੀਰ ਰਸੀ, ਨਿਰਭਉ ਪਦ, ਰਣ ਜੂਝ ਮਰਨ ਦੀ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਨ ਦੀ ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੜਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਦੀ ਦਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਵੇਸਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਵਾਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-ਨਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਮਾਨ ਹੋ॥ ਅਕਾਲ ਏਕ ਜਾਨ ਹੋ॥ ਫਿਰ ਸੰਕਾ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦਾ?, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ?, ਤੇ 'ਹਿੰਦੂ ਮੂਲੋਂ ਭੁਲੇ' ਵਾਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਕਿਉਂ ਦਿਸਦੇ ਹਨ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਸਤਰਪਾਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ, ਭਵਾਨੀ, ਦੁਰਗਾ, ਮਹਾਂਮਾਈ, ਲੋਕਮਾਤਾ, ਭਗਾਉਤੀ, ਚੰਡਕਾ, ਕਾਲੀ, ਮਹਾਕਾਲ, ਭਗਵਤ, ਜਗਮਾਤਾ, ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਅਸਪਾਣ, ਖੜਗਕੇਤ, ਅਸਧਾਰੀ, ਆਜਾਨ- ਬਾਹੁ, ਅਸੁਰ ਸੰਘਰਣ, ਮੁਰਾਰੀ, ਖਗ ਖੰਡ, ਜੋਤ ਅਮੰਡੇ, ਸ਼ਿਵਾ ਅਘੜਦਾੜ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਨਾਮ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਕਾਰ, ਜੋਤ, ਵਿਅਕਤੀ, ਬੁੱਤ ਜਾਂ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਲੀ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਮ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ। ਏਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ 'ਹੋਰ ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ' ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੱਚ ਘਰੜ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਏ ਹਵਾਲਿਆ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੇ ?

ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੇ' ਦੇ ਥਾਂ 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਕਾਲ ਸਿਮਰ ਕੇ' ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 'ਭਗੋਤੀ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਕਾ ਰੰਗ' ਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਵ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਹਮਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ ਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵਿਰੁਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੱਛਮੀ ਅਸਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਗੁਰੂ ਡੰਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿਮਰ ਕੇ', 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਕਾਲ ਸਿਮਰ ਕੇ', 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ', 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰ ਕੇ' ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਈ, ਕੇਵਲ ਪੰਥ ਅਕਾਲੀ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ 'ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ ਸਿਮਰ ਕੇ' ਰਹਿ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਾਧਸੰਤ ਸਟੰਟਬਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਸਮੇਤ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਇਕ ਸੁਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਕ ਨਿਰਣਾ ਜੋ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ, ਦੁਬਾਰਾ ਉਘਾੜਨ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਜੋ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, 'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ' ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਪੰਥ, ਅਰਦਾਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਨਿਤਨੇਮ, ਅਕਾਲੀ ਪੰਥ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹਨ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। 'ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਏਕ ਜੋਤ' ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ। ਉਹ ਨੌਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ 'ਧਰਮ ਹੇਤ' ਸਾਕੇ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ

ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਤ- ਸਿਪਾਹੀ, ਦੇਗ- ਤੇਗ, ਰਾਜ- ਜੋਗ, ਭਗਤੀ- ਸ਼ਕਤੀ, ਮੀਰੀ- ਪੀਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਕਾਰ- ਪੂਜਕ, ਬੁਜ਼ਦਿਲ, ਕਾਇਰ, ਮੰਗਤੇ, ਗੀਦੀ, ਦਬਤੂ- ਘੁਸਤੂ, ਹੀਣੇ, ਕਰਮ- ਕਾਂਡੀ, ਅਣਖਹੀਣ, ਮੁਰਦਾ-ਦਿਲ, ਉਤਸ਼ਾਹ-ਰਹਿਤ, ਦਲਿਦਰੀ-ਅਵਤਾਰ ਬਣਾਕੇ ਆਪ ਨਰਕ ਘੋਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈਆਂ ਕਮੀਨੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਚ ਬਾਲਣ ਦੇ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਹੈ।

‘ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ’ ਵਿਚੋਂ

ਦਸਮ-ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ / ਗੁਰ ਪੰਥ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ

ਪਾਥਰ ਤਰਨਵਾਰੋ, ਸੂਖੋ ਹਰਾ ਕਰਨਵਾਰੋ, **ਦਸਮ-ਲਿਖਾਰੀ-ਜੋਤ**, ਗੂੰਗੇ ਕੋ ਬੁਲਾਯੋ ਹੈਂ।

ਸਾਧਨ ਸਹਾਇ ਸਦਾ, ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਾਇ ਸਦਾ, ਮੂੜ੍ਹ ਕੋ ਸਮੋਧ ਕਰ, ਆਪ ਲਿਖਵਾਯੋ ਹੈਂ।

‘ਕੁਮੱਤਿ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੈ॥ ਗੁਨਨ ਕੋ ਪਹਾਰ ਹੈ’॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਮਨ ਸਦਾ ਤੁਝੇ ਹੀ ਧਿਆਯੋ ਹੈਂ।

ਵੇਦ ਰੀਤ ਨੇਤ ਨੇਤ, ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਆਖ ਦੇਤ, ਟੇਢ ਜੋ ਚਲਨਵਾਰੋ, ਭਵਜਲ ਡੁਬਾਯੋ ਹੈਂ।

(ਜੋ) ਗ੍ਰੰਥ ਨ-ਮਨੈਯਾ ਕਹੋ, ਘੁੰਤਰਾਂ ਕਵੈਯਾ ਕਹੋ, ਗਰਬ ਗਲੈਯਾ ਕਹੋ, ਕੈਸੇ ਬੇ-ਈਮਾਨ ਹੈਂ ?

ਰੀਤ ਕੇ ਮਟੈਯਾ ਕਹੋ, ਝੋਲੀ ਚੁਕੈਯਾ ਔ ਕੁਪੰਥ ਕੇ ਚਲੈਯਾ ਕਹੋ, ਐਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈਂ ?

ਪਾਥਰ ਪੁਜੈਯਾ ਕਹੋ, ਗੁਰੂ ਬੇ-ਮੁਖੈਯਾ ਕਹੋ, ਗੰਦਗੀ ਸਮੈਯਾ ਔ ਮਲੇਸ਼ ਸੰਤਾਨ ਹੈਂ।

ਫੂਟ ਕੇ ਪਵੈਯਾ ਕਹੋ, ਰਹਿਤ ਨਾ ਸਮੈਯਾ ਜੋ ਵੀ, ਦੂਰ ਕਰੋ ਪੰਥ ਸੋਂ ਜੋ ਅਸਲ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੈਂ।

ਭਰਮ ਭੁਲੈਯਾ ਕਹੋ, ਚਰਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੈਯਾ ਕਹੋ, ਅਕਾਲ ਨਾ ਦਿਖੈਯਾ ਔ ਅਕਾਰ ਹੀ ਮਨਾਇ ਹੈਂ।

ਤੇਗ ਨਾ ਚਲੈਯਾ ਕਹੋ, ਦੇਗ ਕੇ ਖਵੈਯਾ ਕਹੋ, ਪੀਰ ਕੇ ਮਨੈਯਾ ਕਹੋ, ਮੀਰ ਸੋਂ ਭਗਾਇ ਹੈਂ।

ਭਗਤੀ ਕਰੈਯਾ ਨਾਂਹੀਂ ਸ਼ਕਤਿ ਪ੍ਰਗਟੈਯਾ ਕਹੋ, ਜੋਗ ਕੋ ਹੀ ਮਾਨਤ ਨਾ ਰਾਜ ਸੁਖ ਪਾਇ ਹੈਂ।

ਚਮੜੀ ਬਚੈਯਾ ਕਹੋ, ਦਮੜੀ ਕਮੈਯਾ ਕਹੋ, ਹੰਸਨ ਕੋ ਛੋਡ, ਕਾਰੇ ਕਊਏ ਸੰਗ ਜਾਇ ਹੈਂ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਅਪਰੈਲ 26, 2000

ਕਿੱਸਾ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦਾ

(ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਸਿਖਿਜ਼ਮ)

‘ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੇ ਫਰਵਰੀ, 1959 ਅੰਕ ਵਿਚ, ਸ੍ਰ: ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ., ਐਲ-ਐਲ.ਬੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਇਕ ਲੇਖ ‘ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ’ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਹੇਠ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ‘ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ’ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਨੱਖੀ ਤੇ ਮਾਲਦਾਰ ਮੁਟਿਆਰ ਆਪ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਕੇ ਆਪਣੀ ਜੁਆਨੀ, ਆਪਣੇ ਹੁਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਦਾ ਜਾਦੂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਆਸ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਖਤਰਨਾਕ ਤੀਰ ਛੱਡਦੀ ਹੈ। ਆਪਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਆਖਦੀ ਹੈ:- “ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੁਸਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਕ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਸਨ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਸੇ ਹੀ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲੂਣਾ ਨੇ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਲੂਣਾ ਦੀ ਰੂਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ।... ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਰੱਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਾਂਗੀ ਤੇ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਇਸ... ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।... ਜੇ ਭਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਤੇ ਹੱਥ ਨਾ ਕਰੋ।... ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾਉ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਪਦੀ ਨੂੰ ਠਾਰੋ”।... ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਘਬਰਾਏ ਨਹੀਂ... ਬੋਲੇ ਸਾਧੋ... ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਸੰਗਤਿ ਦੁਰਜਨ ਕੀ ਤਾਂ ਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਾਗਹੁ।... ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਉਸ ਦੇ ਜਾਲ ਚੋਂ ਅਡੋਲ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਏ। (ਸਫਾ 26-27)

ਲੇਖਕ ਡਬਲ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ, ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦਾ ਸਨਾਤਕ ਹੈ, ਤੇ ਇਉਂ ਉਕਤੀ ਯੁਕਤੀ, ਪ੍ਰਤੱਖ, ਪ੍ਰਮਾਣ, ਉਪਮਾ, ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਦ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਖਸ਼ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਜੋ ਸੰਬੰਧਤ ਸਾਹਿਤ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਸਤੋਂ ਵੀ ਲੇਖਕ ਅਗਿਆਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ, ਇਹ ਲੇਖ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਿਜ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਸਿੱਖ ਤੇ ਅਨਮਤ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਨਦ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲੋਕ ਵਾਰਤਾ (Folklore) ਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ (Folk literature) ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ, ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ?

ਬਸ਼ੇਖਤ ਅਕਲ ਜ਼ ਹੈਰਤ ਕਿਹ ਈਨ ਚਿਹ ਬੁਲਾਅਜਬੀਸਤ !

ਇਹ ਰੂਪ ਕੌਰ ‘ਸੁਨੱਖੀ ਤੇ ਮਾਲਦਾਰ ਮੁਟਿਆਰ’ ਦੀ ਲੋਕ ਵਾਰਤਾ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਉਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਅਥ ਪਖਯਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖਯਤੇ’ ਤੋਂ ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ‘ਉਪਾਖਯਾਨ’ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ‘ਵਾਰਤਾ ਵਤ੍ਰ’ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਮਾਇਨੇ ਹਨ- ਲੌਕਿਕ ਕਹਾਣੀ (Secular Story), ਇਤਿਹਾਸ, ਵਾਸਤਵਿਕ, ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਵਾਪਰੀ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਸਾਹਿਤ, ਹਿਤਕਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਥੀ ਹੋਈ ਵਾਰਤਾ, (Fiction)। ਆਦਿ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕਥਨੀ ਨੂੰ ਦੋਹ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂਸੰਹਿਤਾ ਤੇ ਸੁਹਿਦ੍ਰ ਸੰਹਿਤਾ। ਵੇਦ ਪ੍ਰਭੂਸੰਹਿਤਾ ਹਨ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਪੂਰਵਵਤ੍ਰ, ਬੀਤ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸੁਹਿਦ੍ਰ ਸੰਹਿਤਾ ਹਨ। ਵੇਦ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਯ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਗਿਆ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਹਿਦ੍ਰ ਸੰਹਿਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਤਯ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮਿੱਤਰ, ਦੋਸਤ ਦੇ ਨੇਕ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਡੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਚਤ੍ਰਸ੍ਰਹ ਵਿਦਿਆ (Four branches of Knowledge) ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ:

1. ਆਨਵਿਕਸ਼ੀ (Logic, MetaPhysics)
2. ਤ੍ਰੈਯ (Three Vedas)
3. ਵਾਰਤਾ (Secular arts and fiction) ਅਤੇ
4. ਦੰਡਨੀਤੀ (Politics, Statecraft etc.) ਤੇ ਉਪਾਖਯਾਨ, ਵਾਰਤਾ ਹੈ।

ਇਉਂ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ ‘ਰੂਪਕੋਅਰ’ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਦਰਜ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ‘ਪਖਯਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰਲਿਖਯਤੇ’ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਕਥਾ ਇਕ ਮਨੋਕਲਪਤ ਕਹਾਣੀ ਕਿੱਸਾ ਹੈ,

ਸੁਹਿਦ੍ਰਸੰਹਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਨੋ ਵਿਲਾਸ ਲਈ ਤੇ ਹਿਤੋਪਦੇਸ਼, ਨਸੀਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਉਂ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਤ੍ਰਿਯਾਚਰਿਤ੍ਰ' ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਸਮਾਪਤ ਭਾਗ (Epilogue ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਕਿਹਾ ਹੈ;

ਸੁਨੈ ਗੁੰਗ ਜੋ ਯਾਹਿ ਸੁ ਰਸਨਾ ਪਾਵਈ॥ ਸੁਨੈ ਮੂੜ ਚਿਤ ਲਾਇ ਚਤੁਰਤਾ ਆਵਈ॥ 404 (ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ 405)

'ਪਖਯਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਅਥਵਾ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਾਮੀ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਯਾ ਵਾਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ (MetaPhysical reality) ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ:

ਤੁਹੀ ਖੜਗਧਾਰ ਤੁਹੀ ਬਾਢਵਾਰੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥ ...

ਤੁਹੀ ਬਿਸਨ ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਜੈ॥ ਤੁਹੀ ਬਿਸੂ ਮਾਤਾ॥

ਤੁਹੀ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਮੈ ਬਨਾਏ॥ ਤੁਹੀ ਪੰਥ ਹੈ ਅਵਤਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਾਹਿ॥ (1-3)

ਸਭਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਸਰਬਾਧਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ,

ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਬਾਨੀ॥ (-2)

ਸਰਵਵਿਸ਼ਵ ਤੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਚੇਤਨਸੱਤਾ ਰੂਪ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸੱਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕਵੀ, ਲਿਖਾਰੀ ਤੇ ਬੁੱਧਵਿਨ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਰਚਦੇ ਹਨ।

ਤਾਰਨ ਲੋਕ ਉਧਾਰਨ ਭੂਮਹਿ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਚੰਡ ਤੁਹੀ ਹੈ॥

ਕਾਰਨ ਈਸ ਕਲਾ ਕਮਲਾ ਹਰਿ ਅਦ੍ਰ ਸੁਤਾ ਜਹ ਦੇਖੋ ਉਹੀ ਹੈ॥

ਤਾਮਸਤਾ ਮਮਤਾ ਨਮਤਾ ਕਵਿਤਾ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਗੁਹੀ ਹੈ॥ (ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਪੰ:74)

ਇਹੋ ਅਨਾਦੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਯ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦਿੱਬ ਤੇ ਸਨਾਤਨ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਪਾਖਯਾਨ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ 'ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਚੰਡ' ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਪ੍ਰੇਮ ਇਸਥਿਤ ਉਹ ਈਸ਼ਵਰੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਬਦੀ ਤੇ ਅਧਰਮ ਉਤੇ ਫਤਹਿ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ;

ਮਨ ਤੂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥ (ਪੰ:441)

ਗੁਰਵਾਕ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ।

ਇਉਂ ਆਰੰਭ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਉਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਲੱਗ-ਭੱਗ ਅਰਧਭਾਗ ਹੈ ਤੇ ਕਥਾ ਇਉਂ ਤੁਰਦੀ ਹੈ:-

ਪ੍ਰਥਮ ਧਯਾਇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਬਰਨੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ ਮੇ ਘਟ ਮੈ ਤੁਮ ਹੈ ਨਦੀ ਉਪਜਹੁ ਬਾਕ ਤ੍ਰੰਗ॥ 46॥

ਇਥੇ ਭੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਲਿਖਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਸਤਵਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਉਪਜੇ ਹੋਏ ਬਾਕ-ਤਰੰਗ ਹਨ। ਹੁਣ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਚਿਤ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰੀ ਬਿਥੈ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ॥ ... ਤਾ ਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਤਿ ਜੋ ਬਿਧਿ ਧਰਯੋ ਸੁਧਾਰਿ॥ ...

ਏਕ ਅਪਸਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਜਾਤ ਸਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇ॥ ... ਨਿਰਖ ਰਾਇ ਅਟਕਤਿ ਭਈ॥ ...

ਬਰੀ ਰਾਇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਨ ਦੁੰਦਭਿ ਢੋਲ ਬਜਾਇ॥ 5॥ ... ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਸੰਗ ਅਪਸਰਾ ਭੂਪਤਿ ਮਾਨੇ ਭੋਗ॥

ਬਹੁਰਿ ਅਪਸਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਜਾਤ ਭਈ ਉਡਿ ਲੋਗ॥ 7॥

ਚਿਤ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਇਕ ਅਪਸਰਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਉਸਦੀ ਵਹੁਟੀ ਬਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਰਹੀ। ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭੀ ਜਨਮਿਆਂ ਇਸ ਸੰਜੋਗ ਵਿਚੋਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਅਪਸਰਾ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਚਲੀ ਗਈ।

ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ 'ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਤ' ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਤੇ ਰਿਗ ਵੇਦ (10.95) ਵਿਚ ਉਰਵਸ਼ੀ ਤੇ ਪੁਰੂਰਵਾ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਵਾਕਯੋਵਾਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਪੁਰੂਰਵਾ, ਉਰਵਸ਼ੀ ਦੀ ਜੁਦਾਈ ਵਿਚ ਅਤੀ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਤਮਘਾਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਰਵਸ਼ੀ ਸੁਰਲੋਕ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤੂਲੋਕ ਵਿਚ ਉਤਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਪੁਰੂਰਵਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ;

ਪੁਰੂਰਵਾ, ਮਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਤਿਆਗ ਦਿਉ, ਆਤਮਘਾਤ ਨ ਕਰੋ, ਨਿਰਦਈ ਬਨ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਮਤ ਕਰੋ। ਤ੍ਰਿਯਾ ਦੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਅਸਥਿਰ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਬਿੰਜੂ, ਮੁਰਦਾਖੋਰ ਦਾ ਹੈ। (--ਰਿਚ, 15.)

ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ਾ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਕੂਤ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਥਾਨ, ਨੀਵਾਂ ਤੇ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਪਿਛਲੇਰੀਆਂ ਸਹੱਸ੍ਰਾਬਦੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਸਥਿਤੀ (Doctrine and practice) ਦਾ ਮੂਲ ਗਰਭ ਇਹੋ ਵਾਕਯੋਵਾਕ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ,

ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥ (ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ:1)

ਤਾਂ ਸੰਕੇਤ ਇਸ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚੋਂ ਉਗਮੀ ਤੇ ਪਿਛਲੇਰੀਆਂ ਕਈ ਸਹੰਸ਼ਾਬਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਹੀ ਸੀ, ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਨਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ, ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਮੀ ਸਮਾਜਾਂ, ਈਸਾਈ, ਮੂਸਾਈ ਤੇ ਮੁਸਲਮ ਸਮਾਜਾਂ ਦੀ ਭੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪਰਿਣਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਤੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਈ ਹੈ।

ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਪੁਰੂਰਵਾ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਪੁਣੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਪਸਰਾ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਉਤੇ;

ਤਿਹ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤਿ ਦੁਖਿਤ ਹੈ ਮੰਤ੍ਰੀ ਲਏ ਬੁਲਾਇ॥ਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਤਾ ਕੋ ਤੁਰਿਤ ਦੇਸਨ ਦਯੋ ਪਠਾਇ॥8॥

ਉਸ ਅਪਸਰਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਮਣਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਜਸੂਸ ਬਾਹਰ-ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤ੍ਰਿਮਤ ਲੱਭੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਸੂਸਾਂ ਨੇ,

ਖੋਜਤ ਓਡਛ ਨਾਥ ਕੇ ਲਹੀ ਕੰਨਿਆਂ ਏਕ॥ਰੂਪ ਸਕਲ ਸਮ ਅਪਸਰਾ ਤਾਂ ਤੇ ਗੁਨਨ ਬਿਸੇਖ॥9॥

ਉੜੀਸਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਜਾ ਲੱਭੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਤਾਂ ਅਪਸਰਾ ਵਰਗੀ ਹੀ, ਪਰ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਅਪਸਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆ, ਕਲਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਪਸਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਤੀਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਤਾਂ ਇਸ 'ਓਡਛਨਾਥ' ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਇਸ ਅਪਸਰਾ ਅਥਵਾ ਉਰਵਸੀ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਪੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਥੋਰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਉੜੀਸੇ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸ ਯੁਧ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਯੁਵਰਾਜ, ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘ, ਸੰਗ੍ਰਾਮਸ਼ਾਹ ਯਾ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਕਮਾਣ ਅਫਸਰ ਸੀ; ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲੜਿਆ ;

ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘ ਆਗੇ ਕਿਯੋ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਦੇ ਸਾਥ॥ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪਾਛੈ ਰਹਯੋ ਗਹੈ ਬਰਛਿਯਾ ਹਾਥ॥14॥

ਫੇਰ,

ਮਾਰਿ ਓਡਛਾ ਰਾਇ ਕੋ ਲਈ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਜੀਤ॥ਬਰੀ ਰਾਇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਨ ਮਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤਿ॥17॥

ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਪਰਾਈ ਧੀ ਖੋਹ ਕੇ ਵਿਆਹ ਲੈਣੀ, 'ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਨ' ਇਹ 'ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤ' ਹੈ। ਮਨੁ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਅਸ਼ਟ ਵਿਵਾਹ ਵਿਧਾਨ ਹਨ;

1. **ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਵਾਹ:** ਵਰ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇਣੀ

2. **ਦੇਵ ਵਿਵਾਹ:** ਯੱਗ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇਣੀ

3. **ਆਰਸ਼:** ਵਰ ਤੋਂ ਬੈਲ ਆਦਿ ਕੀਮਤ ਲੈਕੇ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇਣੀ

ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਕਿ ਸਾਡੇ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ, 'ਧੀ ਭੈਣ ਕਾ ਪੈਸਾ ਲੇਈ, ਪਾਤਤ ਸਿੱਖ ਹੋਤ ਹੈ ਸੇਈ'।

4. **ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਯ:** ਕੁੜੀ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ, ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਯੋਗ (Love marriage) ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤੁ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੈ।

5. **ਗਾਂਧਰਵ ਵਿਵਾਹ:** ਜਿੱਥੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਨ ਕੀਤਾ ਸੰਯੋਗ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਰੂਪਾਂਤੁ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗਤ ਵਿਵਾਹ (Companionate marriage) ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿ ਬਰਟ੍ਰੰਡ ਰਸਲ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

6. **ਆਸੂਰ:** ਧੀ ਲੈਣੀ ਤੇ ਦੇਣੀ (ਵੱਟਾ), ਜਿਸਦਾ ਰਿਵਾਜ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਈ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ।

7. **ਰਾਕਸ਼ਸ ਵਿਵਾਹ:** ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕੰਨਿਆਂ ਵਰ ਲੈਣੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਪਾਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਤੁਰਕ ਜਰਵਾਣੇ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਉਂ ਕਹਿ ਕੇ ਵਰਜਿਆ ਸੀ, ਕਿ 'ਤੁਰਕਾਂ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂ ਜੁ ਸਿੰਘ-ਆਦਰਸ਼ ਉਚੇਰੇ ਹਨ';

ਹਮ ਲੇ ਜਾਨੋ ਪੰਥ ਉਚੇਰੇ। ਨਹੀਂ ਅਧੋਗਤਿ ਬਿਖੈ ਪੁਚਾਵੈਂ (ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ 6 ਅੰਸੂ 20)

8. **ਪੈਸ਼ਾਚ ਵਿਵਾਹ:** ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਂਦੀ ਕੰਨਿਆਂ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਜਿਵੇਂ 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੰਨਿਆਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਅੱਠੇ ਤਰੀਕੇ ਕੰਨਿਆਂ ਵਰਨ ਦੇ 'ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤ' ਹੈ, ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੜੀਸਾ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ, ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਨਾਮ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੋਕੇ, 'ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਨ' ਵਿਆਹ ਲਿਆ। ਪਰ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ, ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਬਣ ਗਈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਤੀਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਵਿਚ ਭੀ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਗਈ;

ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘਿ ਸੋ ਰਹੈ ਚਿਤਵਤ ਆਨੋ ਜਾਮ॥18॥

ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਆਪਣੇ ਮੜ੍ਹੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਨਵਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖੇ। ਗੱਲ ਕੀ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ।

ਚੋਰ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲਯੋ ਕਹੋ ਕਸ ਕੀਜੀਐ॥(---23)

{ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦਿਲ ਕੋ ਜੋ ਚੁਰਾਏ ਕੋਈ।ਐਸੀ ਚੋਰੀ ਕਾ ਪਤਾ ਖਾਕ ਲਗਾਏ ਕੋਈ }

ਅਤਿ ਸਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਸਰਸ ਮਨੋ ਮੈਨ ਕੇ ਐਨ॥ਮੋ ਮਨ ਕੋ ਮੋਹਤ ਸਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਤਿਹਾਰੇ ਨੈਨ॥24॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ, ਸੁੰਦਰ, ਰਸੀਲੇ, ਮਾਨੋ ਮੈਨਿਕਾ ਆਪਸਰਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਮੋਮਨਾਂ ਨੂੰ (ਯਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਮੋਹਦੇ ਹਨ।ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਵਿ ਮਈ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਬਚਨ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਮੜ੍ਹੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲ ਕੀਤੇ, ਪਰ

ਵਾਂ ਕੀ ਕਹੀ ਨ ਨ੍ਰਿਪਸੁਤ ਮਾਨੀ॥ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਤਬ ਭਈ ਖਿਸਾਨੀ॥---28॥

ਬੱਸ, ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਨੇ ਜਾਤਾ, ਕਿ ਮੇਰੀ ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਹੁਸਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ;

ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ॥ਬਡੇ ਦੁਸਟ ਇਹ ਪੁਤ੍ਰ ਤੁਹਾਰੇ॥28॥

ਫਾਰਿ ਚੀਰ ਕਰ ਆਪਨੇ ਮੁਖ ਨਖ ਘਾਇ ਲਗਾਇ॥ਰਾਜਾ ਕੋ ਰੋਖਿਤ ਕਿਯੋ ਤਨ ਕੇ ਚਿਹਨ ਦਿਖਾਇ॥29॥

ਆਪਣੇ ਬਸਤਰ ਆਪ ਹੀ ਫਾੜ ਲਏ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਘਾਉ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾ ਆਖਿਉਸ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦੜਾ ਦੁਸਟ ਹੈ।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ॥ਮਾਰਨ ਹੇਤ ਸੁਤਹਿ ਲੈ ਗਯੋ॥

ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਆਨਿ ਰਾਵ ਸਮੁਝਾਯੋ॥ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ॥30॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਕਿ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਝੱਟਪੱਟ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਣੀਦਾ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੁਤਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ-ਸਤੁਸੁਭਮਸਤੁ।

ਇਹ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਨਾਮੀ ਭਾਗ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਧਿਆਇ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜੋ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ 'ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ', ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਥੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਥਨਯੋਗ ਹਨ: ਮਾਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਭਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਲੋਕਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ।ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੀ ਉਯਦੀਪਸ (Oedipus) ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਸਾਰੰਸ਼ (Motif) ਇਹ ਵਿਭਚਾਰ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਹਾਂਵਿਗਿਆਨੀ 'ਫਰਾਇਡ'(Freud) ਨੇ ਉਦੀਪਸ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗ (Oedipus Complex)ਦੀ ਉਲੇਖਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਾਰੰਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਊ (Sophisticated)ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੇ ਲੋਕਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨੋਬੁੱਝੀ ਸਾਰੰਸ਼ ਮੜ੍ਹੇਈ ਮਾਂ ਦੀ ਯੁਵਕ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲ ਵਿਭਚਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ, ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ-ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ। ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਤ੍ਰਿਯਾ-ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਹਾਣੀ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜੋ ਕਿ 400 ਕੁ ਹਨ, ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਾ ਮਨੋਬੁੱਝੀ ਸਾਰੰਸ਼ ਇਹ ਉਦੀਪਸ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨਾਲੋਚਨਾ (Psychoanalysis) ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉਲੇਖਣ ਤੇ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।ਇਉਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਤੇ ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਬਾਕੀ 400 ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਗੋਹਯ ਰਹੱਸਯ ਬੜਾ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।ਉਂਜ, ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਅਵਿਲੰਭ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਟੁੰਗਣ ਦੀ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਗੁਣਾਭਯ ਦੀ ਰਚਿਤ 'ਬ੍ਰਹਤਕਥਾ' ਜੋ ਕਿ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਕਿ ਡਾ: ਕੀਥ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮਹਾਨਤਾ ਰਾਮਾਇਣ ਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ, (See A History of Sanskrit Literature, by Dr.Keith. p.266) ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਕਿ ਸੱਤ ਲੱਖ ਲੋਕ ਸ਼ਲੋਕ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਭੋਰ ਚੋਰ ਕਸ਼ੇਮੇਂਦ੍ਰ ਦੀ 'ਬ੍ਰਹਮਕਥਾਮੰਜਰੀ' (1063-66 A.D) ਤੇ ਸੋਮ ਦੇਵ ਦੀ 'ਕਥਾ ਸਰਿਤ-ਸਾਗਰ' (1081 A.D)ਹਨ, ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਬਣਤਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਹਾਣੀ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ, ਬਾਕੀ ਅਨੇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਈ ਗਏ। 'ਕਥਾ ਸਰਿਤ-ਸਾਗਰ' ਦੀ 'ਵੈਤਾਲਪੰਚਵਿਸਤੀ' ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਰਮਾ ਦੇ 'ਪੰਚਤੰਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਇਹੋ ਪ੍ਰਪਾਟੀ, ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਵਿਲੋਕਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਟੁੰਗ ਦੇਣ ਦੀ, ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਥੋਂ ਹੀ ਅਰਬੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਾਂਗਵੀਂ ਲੈਕੇ 'ਅਲਫਲੈਲਾ' ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਫੈਲੀ।ਪਰ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਾਲਾ ਉਪਰੋਕਤ ਮਨੋਬੁੱਝੀ ਗੋਹਯਰਹੱਸ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਮਾਤਾ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਿਭਚਾਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ, ਸਮਾਂ ਸਥਾਨ ਬਦਲ ਕੇ, ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਉੜੀਆ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲ ਵਿਚ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਸੇ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਨਕਸ਼ ਹੈ,

ਅਲਫ ਆਖ ਸਾਖੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਲਵਾਨ ਦੇ ਜਾਇਆ ਏ। (ਸ਼ੀਹਰਫੀ ਕਾਦਰਯਾਰ)

ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਤੀਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ, ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ-ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸਮਝਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ, ਅਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੂਦਾਰ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਭੁਲੇਖਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਬਿਆਨੀ ਹੋਈ 'ਰੂਪਕੋਇਰ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੀ, ਸ਼੍ਰੇਣੀਵਨੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਤੀਜਾ ਕਾਰਨ, ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ, ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਚੀਰ ਫਾੜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਦੱਸਾਂਗੇ।

ਕਹਾਣੀ ਇਉਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁਣਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ; ਰੀਝ ਰਾਇ ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ ਬਚਨ ਮੰਤ੍ਰਿਯਨ ਸੰਗ॥ ਪੁਰਖ ਤ੍ਰਿਯਨ ਚਤੁਰਨ ਚਰਿਤ ਮੋ ਸੋ ਕਹਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ 2॥

ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਚਰਿਤ੍ਰ ਖੇਡਿਆ ਹੋਵੇ।

ਤਦ ਮੰਤ੍ਰੀ 21ਵੀਂ ਤੇ 22ਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ 23ਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਪੁਰਖ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 23ਵੀਂ ਕਹਾਣੀ, 'ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੁਪ ਸੰਬਾਦੇ...'।

ਇਹ 21ਵੀਂ, 22ਵੀਂ ਤੇ 23ਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਹੀ 'ਰੂਪ ਕੋਅਰ' ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਤ ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਿੱਖ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਦੀ, ਸ਼੍ਰੇਣੀਵਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਕਰਤਾ ਜੋ ਮੁੜ ਮੁੜ 'ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ' 'ਭੂਪ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੰਬਾਦੇ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਾਤ੍ਰ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਉਘੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਉਤੇਜਨ-ਜਨਕ (Inspiring) ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫੇਰ, ਕਿਉਂ ਕਈ ਸਿੱਖ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭੀ ਇਸੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ?

ਇਸਦੇ ਦੋਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਬਤ ਉਤੇ ਕਹਿ ਆਏ ਹਾਂ, (1) ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲੌਕਿਕ ਸਾਹਿਤ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰਵਾਕ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਲੌਕਿਕ ਗ੍ਰੰਥ (Secular fiction) ਇਕ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪਛੋਕੜ ਦੀ ਹਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਿਜਕ੍ਰਿਤ (Self-Composed) ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਕ੍ਰਿਤ (Original writing) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ, ਲੋਕ ਵਾਰਤਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚੋਂ ਮਾਂਗਵਾਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (2) ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ੈਲੀ (Literary form) ਭੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਮਾਂਗਵੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦੀ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਲੀ ਭਾਂਤੀ ਵਾਕਫੀ ਪਰਿਚੈ ਨਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਹੈ, ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ' ਰਚਨਾ, ਅਵਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਯਾ ਗੁਰਵਾਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੌਕਿਕ ਸਾਹਿਤ (Secular fiction) ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਜੇ ਕਾਰਨ ਨੇ, ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਸਬੰਧ ਭੀ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਭੇਦਾਂ (Literary technique) ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗ ਭਰਨ ਦਾ ਗੁਣ। ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਮਲ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਹੋ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੋਮਲ ਰਚਨਾ (Artistic creation) ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਵਿਦਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਰਵਤ੍ਰ ਸਤਯ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਵੇ। ਮਨੋਕਲਪਤ ਵਾਸਤਵ-ਨਿਰਾਧਾਰ ਰਚਨਾ ਇਉਂ ਦਿਸ ਆਵੇ ਕਿ ਇਹ ਸ੍ਵਤਾਹ ਸਤਯ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਕਥਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਮਾਯਾਧਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰੂਪ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਰਚਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਸਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਮਯਾਬ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਰਵਸਿਧਿ ਦੇ ਧਾਰਣੀ, ਮੁਕੰਦ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਪੱਖ ਦਰਸ਼ਕ ਜਯੋਤੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਸਨ, ਉਥੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਧੁਰੰਧਰ ਵਿਦਵਾਨ ਭੀ ਸਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਰੂਪ ਨਿਰਮਿਤ ਕਰਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਤਯ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਭੁਲੇਖਾ ਪਵੇ, ਇਹੋ ਉਚੀ ਕਲਾ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਹੈ। ਤਾਹੀਉਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਤੁਹੀ ਬਾਕ ਬਾਨੀ'। ਇਸ ਆਸ਼ਾ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਲਾਕਾਰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸਥਾਨਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੰਗ ਭਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਮ ਆਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਵੇ। ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੀ ਸ਼ੀਹਰਫੀ ਦੀ ਤੁਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, 'ਅਲਫ ਆਖ ਸਾਖੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਲਵਾਨ ਦੇ ਜਾਇਆ ਏ'। ਇਸ ਵਿਚ 'ਸਿਆਲਕੋਟ' 'ਪੂਰਨ' ਤੇ 'ਸਲਵਾਹਨ'

ਸਥਾਨਿਕ, ਵਾਸਤਵਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੰਗ ਕਵੀ ਨੇ ਭਰੇ ਹਨ। ‘ਸਿਆਲਕੋਟ’ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ ਤੇ ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੀ ‘ਸੀਹਰਫੀ’ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਿਭਚਾਰ ਦੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰੂਪਾਂਤ ਨੂੰ ਸਥਾਨਿਕ ਪਛੋਕੜ ਕਵੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ‘ਪੂਰਨ’ ਨਾਮ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਤੇ ‘ਸ਼ਾਲਵਾਹਨ’ ਰਾਜਾ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ‘ਸਿਆਲਕੋਟ’ ਉਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਉਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ। ਐਵੇਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪਸ਼ੋਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਾਦਰਯਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੇਵਲ ਇਸ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੰਗ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਦੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਾਯਾ ਜਾਲ ਅਸਲੀ ਹੋ ਭਾਸੇ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਕਲਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨਣ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ਾਲਵਾਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ 1880 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੋਂ ਸ਼ਾਕਾ ਸੰਮਤ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ (ਦੱਖਣ) ਸੀ, ਉਹ ਸਿਆਲਕੋਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਲੂਣਾ ਚਮਿਆਰੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਇਕ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਸਬੂਤ ਭੀ।

‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੀ 21ਵੀਂ, 22ਵੀਂ ਤੇ 23ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿਚ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕਰਤਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਥਾਨਿਕ ਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੰਗ, ਹੁਨਰ ਪੂਰਤੀ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਅਣਜਾਣ ਆਦਮੀ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਕੇ ਇਉਂ ਅਨੁਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਕਰਤਾ, ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੇ ਇਸ ਬੱਜਰ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ-ਯੁਕਤ ਸਿੱਖ ਇਉਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਹ ਵਾਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਸਤਯ ਹਨ।

ਇਹ ਹੈ ਤੀਜਾ ਕਾਰਨ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਣ ਦਾ, ਕਿ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਇਸਦੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ, ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਵਾਰਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਭੇਦ (Literary technique) ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਵਰਨਣ ਸਮਝਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ, 21, 22 ਤੇ 23 ਵਿਚ, ਐਸੀ ਚਤੁਰਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਜਾਣਾ ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ। ਤਾਂਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਸ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ, ‘ਸੁਣੈ ਮੂੜ ਚਿੱਤ ਲਾਇ ਚਤੁਰਤਾ ਆਵਈ’। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ, ‘ਚਿੱਤ ਲਾਇ’, ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ ਭੇਦ ਖੁੱਲਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਤੀਕਸ਼ਣਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤੀਰ ਸਤੁੰਦ੍ਰਵ ਕੇ ਹੁਤੇ ਪੁਰ ਆਨੰਦ ਇਕ ਗਾਂਉ॥ ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗ ਕੇ ਵਿਗ ਬਸਤ ਕਾਹਲੂਰ ਕੇ ਠਾਉ॥ 3॥

ਇਹ, ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਕੋਲ, ਕਾਹਲੂਰ ਰਾਜ ਵਿਚ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਉਹੋ ਹੈ, ਜੋ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਉਪ੍ਰਾਂਤ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਣ ਵਸਾਇਆ ਸੀ।

ਕਾਹਲੂਰ ਮੈ ਬਾਂਧਯੋ ਆਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗਾਂਵ॥ (ਪੰ:62)

ਹੁਣ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ, ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦਾ ਕਰਤਾ, ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਸ੍ਰੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ, ਹਿਤ ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਨਾ ਸੁਣੇਗਾ ? ਬੱਸ ਇਹੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ, ਕਰਤਾ ਦਾ, ਪਾਠਕਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਨੰਦਪੁਰ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਾਲ, ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਜਾ ਅਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਧਨਵੰਤ ਕੀ ਤੋਨ ਨਗਰ ਮੈ ਆਨਿ॥ ਹੋਰਿ ਰਾਇ ਪੀੜਤ ਭਈ ਬਧੀ ਬਿਰਹਾ ਕੇ ਬਾਨ॥ 5॥

ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਵਹੁਟੀ, ਜਿਸਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿ ਦਫਤਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਆਈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ‘ਰਾਇ’ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਮੋਹਿਤ ਤੇ ਬ੍ਰਿਹਾ ਵਿਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਲੈ ਆਉ, ‘ਨਗਰ ਰਾਇ ਤੁਮਰੇ ਬਸਤ ਤਾਹਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਮੋਹਿ’॥ ਉਸ ਤੀਵੀਂ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਕਿ ਰੂਪ ਕੌਰ ਸੀ, ਜਾ ਜੋ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀਆਂ ਵਰਗੀ ਰੂਪਵਤੀ ਸੀ, ਦੇ ਨੌਕਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸਦੀ ਕਿ ਤੂੰ ਢੂੰਡ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਹੀਏ, ਉਥੇ ਚੱਲ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ

ਤੰਤੁ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ਰਿਦੈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ॥ (ਪੰ:766)

ਉਹ ਗੁਰੂ ਇਹ “ਰਾਇ” ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?, ਸਿਦਕਵਾਨ ਸਿੱਖ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰਨ !

ਖੈਰ, ‘ਰਾਇ’ ਸਾਹਿਬ ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਖ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ, ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਮਨ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਾਣ, ਵਸਤ੍ਰ ਭੂਖਣ ਸਜਾ ਲਏ ਅਤੇ ‘ਰਾਇ’ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ:

ਫੂਲ ਪਾਨ ਅਰੁ ਕੈਫ ਮੰਗਾਯੋ॥...ਆਗੇ ਟਰਿ ਤਾ ਕੋ ਤਿਨ ਲੀਨਾ॥(---11)

ਪਾਨ ਬਾਬਤ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਕਿ, “ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਕਰ ਪਾਨ ਖਾਇ ਸੋ ਭੀ ਤਨਖਾਹੀਆ”, ਪਰ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਨੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਕੇ ‘ਆਗੇ ਟਰਿ’ ਪਾਨ ਤੇ ਅਫੀਮ ਮਿਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਛੱਕ ਲਈ।

ਕੈਫ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੰਚ ਪੁਸ਼ਪ ਸ਼ਸੋਭਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ’ ਇਉਂ ਨ ਕਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਦੀ ?

ਤਬ ਤਾ ਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਯੋ ਕਹੀ ਭੋਗ ਕਰਹੁ ਮੋਹਿ ਸਾਬ॥(---13॥)

‘ਰਾਇ’ ਸਾਹਿਬ ਐਵੇਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਪਏ ਹਨ ਕਿ,

ਮੰਤ੍ਰ ਲੈਨ ਆਯੋ ਹੁਤੋ ਭਈ ਔਰ ਕੀ ਔਰ॥14॥

ਹੁਣ ਅੱਗੇ ‘ਰਾਇ’ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਰੂਪ ਕੌਰ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋਗੀ ਤੇ ਸਹਿਤੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਜੁਆਬ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:-

ਸੁਆਲ: ਕਹਯੋ ਤੁਹਾਰੇ ਮਾਨਿ ਭੋਗ ਤੋ ਸੋ ਨਹਿ ਕਰਿਹੋ॥...ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਠੌਰ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਪਾਉਂ ?॥17॥

ਜੁਆਬ: ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੈ ਜੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਆਵਤ ਨਰ ਕੇ ਪਾਸ॥ਮਹਾ ਨਰਕ ਸੋ ਡਾਰਿਯੈ ਦੈ ਜੋ ਜਾਨ ਨਿਰਾਸ॥18॥

ਸੁਆਲ: ਪਾਇ ਪਰਤ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਪੂਜ ਕਹਿਤ ਹੈ ਮੋਹਿ॥ਤਾ ਸੋ ਰੀਝ ਰਮਯੋ ਚਹਤ ਲਾਜ ਨ ਆਵਤ ਤੋਹਿ ?॥19॥

ਜੁਆਬ: ਕ੍ਰਿਸਨ ਪੂਜ ਜਗ ਕੇ ਭਏ ਕੀਨੀ ਰਾਸਿ ਬਨਾਇ॥ਭੋਗ ਰਾਧਕਾ ਸੋ ਕਰੇ ਪਰੇ ਨਰਕ ਨਹਿ ਜਾਇ॥20॥

ਗੱਲ ਕੀ, ‘ਤ੍ਰਿਯਾ’ ਰੂਪੀ ਸਹਿਤੀ ਨੇ ‘ਰਾਇ’ ਰੂਪੀ ਜੋਗੀ ਰਾਝੇ ਨੂੰ ਨਿਰੁਤ੍ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਉਂ ਕਹਿ ਕੇ:

ਪੰਚ ਤੱਤ ਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰ ਕੀਨੀ ਨਰ ਕੀ ਦੇਹ॥ਕੀਯਾ ਆਪ ਹੀ ਤਿਨ ਬਿਖੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਸਨੇਹ॥21॥

ਕਾਤਹੁਲਬੁਰਹਾਨ, ਸੰਕਾਸਮਾਧਾਨਕ **ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਉਕਤੀ ਯੁਕਤੀ ਸੰਬਾਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਲੋਕ, ਦੇਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਸੂਰਜਵਤ ਤੇਜਮਈ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵੱਲ ਕੋਈ ਝਾਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ**, ‘ਦੁਰਨਰਿੱਛ ਦਰਸ਼ਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ’, ਇਹ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਫੋਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਰੂਪ ਕੌਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ?, ਬੁੱਧੀਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ।

‘ਰਾਇ’ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜੱਕੋ ਤੱਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਕੇ ‘ਰੂਪ ਕੌਰ’ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਰ ਛੱਡਿਆ:

ਆਜੁ ਹਮਾਰੇ ਸਾਬ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰੁਚਿ ਸੋ ਰਤਿ ਕਰਿਯੈ॥ਹੋ ਨਾਤਰ ਛਾਡੋ ਟਾਂਗ ਤਰੇ ਅਬਿ ਹੋਇ ਨਿਕਰਯੈ॥28॥

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ, ਯਾ ਮੰਨ ਲਉ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮਰਦ ਹੋ ਤੇ ਮੇਰੀ ਟੰਗ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਉ। ਇਹ ਚੈਲੰਜ ਸੁਣ ਕੇ:

ਰਾਇ ਚਿੱਤ ਇਹ ਭਾਤਿ ਬਿਚਾਰੇ॥ਇਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਨ ਹਮਾਰੇ॥...41॥...ਕਵਨ ਸਿਖਯ ਮੋਹਿ ਆਨਿ ਉਬਾਰੈ॥42॥

ਇਥੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ‘ਸਿੱਖਯ’ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੇ, ਕੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਨ ?, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਜਾਹਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਬਾਰਤਾ ਹੋਇ, ਸਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਕਰਹਿ ਬਖਾਨ॥ਤਹ ਪ੍ਰਥਮ ਗਿਨਤੀ ਮਹਿ ਸਗਰੇ, ਕਲਗੀਧਰ ਕੋ ਗਿਨਹ ਮਹਾਨ॥

ਸ਼ਰਲ ਸੁਭਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ। ‘ਸਿੱਖਯ’ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਧੋਖਾ ਖਾਕੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਸਿੱਖ’ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ‘ਸਿੱਖਯ’ ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ, ‘ਨੌਕਰ’, ‘ਮੁਲਾਜ਼ਮ’ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ‘ਸਿੱਖਯ’ ਸ਼ਬਦ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਰੂਪ ਕੌਰ ਨੇ ‘ਚੋਰ ਚੋਰ’ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਜਗਾ ਦਿੱਤੇ,

ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਕੈ ਉਠੀ ਸਿੱਖਯਨ ਦਿਯੋ ਜਗਾਇ॥(---59॥

ਕਬਿਉਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਜੋ ਕਿ ‘ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦਾ ਹੀ ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਗ ਹੈ, ਵਿਚ ਭੀ ‘ਸਿੱਖ’ ਸ਼ਬਦ, ਨੌਕਰਾਂ ਚਾਕਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੀ, ਇਸੇ ਲੇਖਕ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਵਰਤਿਆ ਹੈ:-‘ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾ॥ ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ’॥

ਇਥੇ ‘ਸਿੱਖ’ ਦੇ ਅਰਥ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ, ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ, ਹਨ। ਐਸੇ ਅਰਥ ਭੇਦਾਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ:

ਸੁਨੈ ਮੂਤ ਚਿਤ ਲਾਇ ਚਤੁਰਤਾ ਆਵਈ ॥

ਜੇ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਵਰਗੇ ਗ੍ਰੰਥ-ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਨਾ ਵੀਚਾਰੀਏ ਤਾਂ, ਚਤੁਰਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗਿਲਾਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਥੇ ‘ਸਿੱਖਯ’ ਪਦ, ਬਹੁ ਭਾਵਾਰਥ ਵਾਚਕ, ਭੀ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੁ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਆਰੰਭਣ ਵੇਲੇ, ‘ਆਨੰਦਪੁਰ’ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਯਾਜਾਲ ਤਣਿਆਂ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲੇ। ਕਥਾ ਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆਕੇ ਇਸ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਡਾਢੀ ਵਧ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੁ ਸ਼ਰਲ ਤੋਂ ਸ਼ਰਲ ਸੁਭਾ ਪਾਠਕ, ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਭੀ ਇਥੇ ਆਕੇ ਚੈਤਨ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਲਈ ਭੇਸ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ, ਹੁੱਕੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ, ਅਵਾਰਾ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ‘ਰਾਇ’ ਅਨੰਦਪੁਰਾਧੀਸ਼, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਕਲਾ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਹ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ, ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਦੇ ਮਾਯਾਜਾਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ

ਜਾਗਰਤ ਨਾ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਜੁ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲੇ, ਤਾਂ ਕਲਾ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਕਲਕਾਰ, ਜੋ ਭਾਵ ਚੈਤਨਤਾ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਪਾਠਕਾਂ ਅੰਦਰ ਉਪਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਅਰਸਤੂ (Aristotle) ਮਲਨਵਿਤੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਉੱਚੀ ਕਲਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਰੂਪ ਕੌਰ’ ਨੇ ਡਰਾਇਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ:

ਅਬ ਹੀ ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਉਠਹੋ॥ ਤੁਹਿ ਕੋ ਪਕਰ ਮਾਰ ਹੀ ਸੁਟਿਹੋ॥ 55॥

ਫੇਰ ‘ਚੋਰ ਚੋਰ’ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ‘ਸਿੱਖਯਨ’ ਜਗਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ‘ਰਾਇ’ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਜੁੱਤੀ ਧੋਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ। ਇਉਂ ‘ਇਕੀਸਮੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਾਈਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬੱਸ ਇਤਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ:

ਚੋਰ ਬਚਨ ਸਭ ਹੀ ਸੁਨਿ ਧਾਇ॥ ਕਾਢੇ ਖੜਗ ਰਾਇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਇ॥ ... ਆਗੇ ਪਾਛੇ ਦਾਹਿਨੇ ਘੇਰਿ ਦਸੇ ਦਿਸ ਲੀਨ॥ ...

ਲਾਤ ਮੁਸਟ ਬਾਜਨ ਲਗੀ ਸਿੱਖਯ ਪਹੁੰਚੇ ਆਇ॥ ਭ੍ਰਾਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਿ ਰਹੀ ਕੋਊ ਨ ਸਕਯੋ ਛੁਰਾਇ॥ 7॥

‘ਰਾਇ’ ਆਪ ਤਾਂ ਰੋਲੇ ਗੋਲੇ ਵਿਚ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਰੂਪ ਕੌਰ ਦਾ ਭਾਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੋਰ ਜਾਣ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਕੁਟਿਆ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਏ ਬਾਈਸਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ’ ਹੈ।

ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਧਾਰਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਹ ਇਕੀਵਾਂ ਬਾਈਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਵਨੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ‘ਆਨੰਦਪੁਰ’ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ‘ਸਿੱਖਯ’ ‘ਗੁਰੂ’ ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਕਿ ਨੌਕਰਾਂ ਚਾਕਰਾਂ ਅਤੇ ‘ਰਾਇ’ ਸੰਬੋਧਕ ਹਨ। ਇਕ ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਇਸ ਬਾਈਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਯਾ (Literary illusion) ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਪਕੇਰਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਬਾਈਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ, ‘ਰੂਪ ਕੌਰ’ ਅਤੇ ‘ਰਾਇ’ ਦੇ ਵਾਕਯੋਵਾਕ ਯਾ ਸਵਾਲਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਉਹ ਗੁਰਵਾਕ ਦਰਜ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਤੇ ਹਿਤਕਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਪਾਉਂਝੀਆਂ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਮਹਿਰਾਬ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵਾਕ ਹਨ :-

ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ॥ ਪੂਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਥਾਰੇ॥

ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿਤ ਬਢੈਯਹੁ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜਯਹੁ॥ 51॥ ...

ਬਾਲ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵਹਿ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਬਰ ਮਾਂਗਿ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ॥

ਸਿੱਖਯ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤਾ ਜਾਨਿ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਧਰਿਯੈ॥ ਹੋ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਤੁਹਿ ਸਾਥ ਗਵਨ ਕੈਸੇ ਕਰ ਕਰਿਯੈ॥ 54॥

ਇਹ ਛੰਦ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਨਾਮੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ, ਨਿਰਸੰਸੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਹਿਤੋਪਦੇਸ਼ ਨਮਿਤ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ, ਬਾਈਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਗੁੰਦ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਕੱਢਣਾ ਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਛੰਦ ਵਾਸਤਵਿਕ ਘਟਨਾ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਈਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਕਥਾ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਸਾਹਿਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰਨਣ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਕਿ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੇ ਕਰਤਾ, ਆਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ, ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਅੱਠਵੀਂ ਸਦੀ ਬਗਦਾਦ ਵਿਚ ਰਚੀ ਗਈ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ‘ਅਲਫ ਲੈਲਾ’, ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਕਥਾਸਰਿਤ ਸਾਗਰ’, ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਪੁਸਤਕ ‘ਬੁਸਤਾਨ’, ਵਿਚ ਇਹ ਰਚਨਾ ਭੇਦ (Literary technique) ਆਮ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕੋਈ ਨੁਕਤਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ, ਹੋਰਨਾ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਥਾਇ ਕਰੇ ਹੋਏ ਕਾਵਿ ਟੋਟੇ, ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਾ, ਸਗੋਂ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਦਾ ਗੁਣ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ‘ਹੀਰ ਵਾਰਸਸਾਹ’ ਵਿਚ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਤੇ ਟੋਟੇ ਇਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਮ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਨੁਮਾਨਿਆ ਕਿ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਯਾ ਅੱਲਾ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਵਨੀ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਲਸੁਭਾ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸਿੱਖ ਯਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਰਸਸਾਹ ਦਾ ਇਹ ਦਾਹਵਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਜ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਿਅਰ ਮੀਆਂ ਵਾਰਸਸਾਹ ਦੇ ਨੇ।

ਇਉਂ ਹੀ ਇਸ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰਵਾਕ ਛੰਦ ਦੇ ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੀ ਬਾਈਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁੰਦੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਤੇ ਸਮਝਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਅਸਾਂ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ :

1. ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਭਾਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਹਨ।

2. ‘ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ’ ਲੋਕਿਕ ਸਾਹਿਤ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰਵਾਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

3. ਇਕੀਵੀਂ, ਬਾਈਵੀਂ ਤੇ ਤੇਈਵੀਂ ਸਾਖੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਜੋ ਕਿ 'ਰੂਪ ਕੋਅਰ' ਨਾ ਨੂਪ ਕੋਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀਵਨੀ ਯਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ, ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪਿੰਜਰ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਅਰਬੀ ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਅਲਫਲੈਲਾ' ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

4. 'ਅਨੰਦਪੁਰ', 'ਸਿਖਯ', 'ਗੁਰੂ' ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਨਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਨਕ ਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੰਗ ਭਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਐਨ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਚੀ ਕਲਾ ਦੇ ਉਚ ਆਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5. 'ਸੁਧ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ' ਛੰਦ ਇਤਿਹਾਸ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੀ 'ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਗੋਂਦ ਦਾ ਕਦਾਚਿਤ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤ੍ਰ, ਕਰਤਾ ਆਪ ਹੈ।

ਇਹ ਪੰਜ ਨੁਕਤੇ ਅਸਾਂ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਭੁਲੇਖੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ, ਨਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

(ਸ਼੍ਰੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਕਤੂਬਰ, 1993 ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਥਮ ਧਯਾਇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਰਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
 ਤੁਹੀ ਖੜਗਧਾਰਾ ਤੁਹੀ ਬਾਢਵਾਰੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥ ਹਲੱਬੀ ਜੁਨੱਬੀ ਮਗਰਬੀ ਤੁਹੀ ਹੈ॥ ਨਿਹਾਰੋ ਜਹਾਂ
 ਆਪੁ ਠਾਢੀ ਵਹੀ ਹੈ॥...ਤੁਹੀ ਦੇਵ ਤੂੰ ਦੈਤ ਤੈ ਜੱਛ ਉਪਾਏ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਮੈ ਬਨਾਏ॥ ਤੁਹੀ ਪੰਥ ਹੈ
 ਅਵਤਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮਾਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਬਕ੍ਰਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦੇ ਬਕਾਰੀ॥...ਤੁਹੀ ਰਾਮ ਹੈਕੈ ਹਠੀ ਦੇਤ ਘਾਯੋ॥ ਤੁਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ
 ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਖਪਾਯੋ॥...ਤੁਹੀ ਕਾਲ ਕੀ ਰਾਤ੍ਰਿ ਹੈਕੈ ਬਿਹਾਰੈ॥ ਤੁਹੀ ਆਦਿ ਉਪਾਵੈ ਤੁਹੀ ਅੰਤ ਮਾਰੈ॥...ਤੁਹੀ ਆਪ ਕੋ
 ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਬਨੈ ਹੈ॥ ਸਭੈ ਹੀ ਮਲੇਛਾਨ ਕੋ ਨਾਸ ਕੈ ਹੈ॥...ਮੱਯਾ ਜਾਨ ਚੇਰੇ ਮਯਾ ਮੋਹਿ ਕੀਜੈ॥ ਚਹੋ ਚਿਤ ਮੈ ਜੋ ਵਹੈ ਮੋਹਿ
 ਦੀਜੈ॥...ਅਨਤਰਿਯਾ ਜਯੋ ਸਿੰਧੁ ਕੋ ਚਹਤ ਤਰਨ ਕਰਿ ਜਾਉ॥ ਬਿਨੁ ਨੋਕਾ ਕੈਸੇ ਤਰੈ ਲਏ ਤਿਹਾਰੇ ਨਾਉ॥ ਮੂਕ ਉਚਰੈ
 ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟ ਪਿੰਗ ਗਿਰਨ ਚੜਿ ਜਾਇ॥ ਅੰਧ ਲਖੈ ਬਧਰੇ ਸੁਨੈ ਜੋ ਤੁਮ ਕਰੋ ਸਹਾਇ॥...ਪ੍ਰਥਮ ਧਯਾਇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ
 ਬਰਨੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ ਮੋ ਘਟ ਮੈ ਤੁਮ ਹੈ ਨਦੀ ਉਪਜਹੁ ਬਾਕ ਤਰੰਗ॥ ਮੇਰ ਕਿਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ
 ਦੂਸਰ ਤੋਸੋ॥ ਭੂਲ ਛਿਮੋ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਪੁਨ ਭੂਲਨਹਾਰ ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਮੋਸੋ॥ ਸੇਵ ਕਰੇ ਤੁਮਰੀ ਤਿਨ ਕੇ ਛਿਨ ਮੈ ਧਨ ਲਾਗਤ
 ਧਾਮ ਭਰੋਸੋ॥ ਯਾ ਕਲਿ ਮੈ ਸਭਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੀ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੋ ਭਾਰੀ ਭਰੋਸੋ॥ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਹਿਲਾ ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਛੇਵੀਂ
 ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ 1-16 (ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪੰ: ਨੰ: ਭੀ ਸਟੀਕ ਪੋਥੀਆਂ ਦੇ ਹਨ)

ਪੁਰਖ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾਇਕ ਪਿਤਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਤ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਜਿਯੈ ਭੋਗਨ ਕੀ ਨਾ ਜਾਤ॥ ਚ:16 ਪੰ:74
 ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਨਤ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀ ਪੈਸਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ॥ ਬਿੱਛੁ ਬਿਸੀਅਰ ਬੇਸਯਾ ਕਹੋ ਕਵਨ ਕੇ ਮੀਤ॥ ਚ:16 ਪੰ:80
 ਕੋਟ ਕਸ਼ਟ ਸਿਯਾਨੋ ਸਹਹਿ ਕੈਸੇ ਦਹੈ ਅਨੰਗ॥ ਨੈਕ ਨੇਹੋ ਨਹਿ ਕੀਜਿਯੈ ਤਊ ਤਰਨਿ ਕੇ ਸੰਗਿ॥ ਚ:17 ਪੰ:88
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੈਸਿਯੈ ਤਨ ਬਵੈ ਕਸਟ ਕੈਸਹੂ ਹੋਇ॥ ਤਊ ਤਰਨਿ ਸੋ ਦੋਸਤੀ ਭੂਲਿ ਨ ਕਰਿਯਹੋ ਕੋਇ॥ ਪੰ:91
 ਜੇ ਸਯਾਨੇ ਹੈ ਜਗਤ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਕਰਤ ਪਯਾਰ॥ ਤਾਂਹਿ ਮਹਾਂ ਜਤ ਸਮੁਝਿਯੈ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਨਿਰਧਾਰ॥ ਚ:20 ਪੰ:97
 ਧਰਮ ਕਰੇ ਸੁਭ ਜਨਮ ਧਰਮ ਤੇ ਰੁਪਹਿ ਪੈਯੈ॥ ਧਰਮ ਕਰੇ ਧਨ ਧਾਮ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਸੁਹੈਯੈ॥
 ਕਹਯੋ ਤੁਹਾਰੇ ਮਾਨਿ ਧਰਮ ਕੈਸੇ ਕੈ ਛੋਰੋ॥ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਦੇਹ ਅਪਨੀ ਕਯੋ ਬੋਰੋ॥ ਚ:21 ਪੰ:100
 ਛੋਰਿ ਬਯਾਹਿਤਾ ਨਾਰਿ ਕੇਲ ਤੋਸੋ ਨ ਕਮਾਉ॥ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਠੋਰ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਪਾਉ॥ ਪੰ:100
 ਚਲੈ ਨਿੰਦ ਕੀ ਕਥਾ ਬਕਤ੍ਰ ਕਸ ਤਿਸੈ ਦਿਖੈਹੋ॥ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਜਾਬ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਦੈਹੋ॥ ਪੰ:102
 ਛਾਡਿ ਯਰਾਨਾ ਬਾਲ ਖਯਾਲ ਹਮਰੇ ਨਹਿ ਪਰਿਯੈ॥ ਕਹੀ ਸੁ ਹਮਸੋਂ ਕਹੀ ਬਹੁਰਿ ਯਹ ਕਹਯੋ ਨ ਕਰਿਯੈ॥ ਚ:21 ਪੰ:102
 ਪ੍ਰਥਮ ਛਤ੍ਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਦਿਯੋ ਬਿਧਿ ਜਨਮ ਹਮਾਰੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਜਗਤ ਕੇ ਬੀਚ ਕਿਯੋ ਕੁਲ ਅਧਿਕ ਉਜਿਯਾਰੋ॥
 ਬਹੁਰਿ ਸਭਨ ਮੈਂ ਬੈਠਿ ਆਪੁ ਕੋ ਪੂਜ ਕਹਾਉ॥ ਹੋ ਰਮੋਂ ਤੁਹਾਰੇ ਸਾਥ ਨੀਚ ਕੁਲ ਜਨਮਹਿ ਪਾਉ॥ ਚ:21 ਪੰ:104
 ਪੂਜ ਜਾਨਿ ਕਰ ਜੋ ਤਰਨਿ ਮੁਰਿ ਕੈ ਕਰਤ ਪਿਯਾਨ॥ ਤਵਨਿ ਤਰਨਿ ਗੁਰ ਤਵਨ ਕੀ ਲਾਗਤ ਸੁਤਾ ਸਮਾਨ॥ ਚ:21 ਪੰ:106
 ਬਿਸਿਖ ਬਰਾਬਰਿ ਨੈਨ ਤਵ ਬਿਧਨਾ ਧਰੇ ਬਨਾਇ॥ ਲਾਜ ਕੋਚ ਮੋਕੋ ਦਯੋ ਚੁਭਤ ਨ ਤਾਂਤੇ ਆਇ॥ ਚ:21 ਪੰ:108
 ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ॥ ਪੂਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਬਾਰੇ॥
 ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿੱਤ ਬਵੈਯਹੁ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜਯਹੁ॥
 ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਸਹਸ ਬਾਸਵ ਭਗ ਪਾਇ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਚੰਦ੍ਰ ਕਾਲੰਕ ਲਗਾਏ॥
 ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਸ, ਸੀਸ ਗਵਾਯੋ॥ ਹੋ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਕਟਕ ਕਵਰਨ ਕੋ ਘਾਯੋ॥ ਚ:21 ਪੰ:109
 ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਸਹਸ ਬਾਸਵ ਭਗ ਪਾਏ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਚੰਦ੍ਰ ਕਾਲੰਕ ਲਗਾਏ॥
 ਪਰ ਨਾਰੀ ਸੋ ਨੇਹੁ ਛੁਰੀ ਪੈਨੀ ਕਰਿ ਜਾਨਹੁ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਕਾਲ ਬਯਾਪਯੋ ਤਨ ਮਾਨਹੁ॥
 ਅਧਿਕ ਹਰੀਫੀ ਜਾਨਿ ਭੋਗ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋ ਕਰਹੀ॥ ਹੋ ਅੰਤ ਸ੍ਵਾਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਹਾਥ ਲੋਡੀ ਕੇ ਮਰਹੀ॥ ਪੰ:110
 ਬਾਲ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵਹਿ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਬਰ ਮਾਂਗਿ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਸੀਸ ਬੁਕਾਵਹਿ॥
 ਸਿੱਖਯ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤਾ ਜਾਨਿ ਅਪਨੇ ਚਿੱਤ ਧਰਿਯੈ॥ ਹੋ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਗਵਨ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਕਰਿਯੈ॥ ਪੰ:110
 ਲੋਕ ਲਾਜ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕਛੂ ਕਾਰਜ ਨਹਿ ਕਰਿਯਹੁ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਪਾਂਵ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਧਰਿਯਹੁ॥
 ਗੁਰ ਜਬ ਤੇ ਮੁਹਿ ਕਹਯੋ ਇਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਲਯੋ ਸੁ ਧਾਰੈ॥ ਹੋ ਪਰ ਧਨ ਪਾਹਨ ਤੁੱਲਿ ਤ੍ਰਿਯ ਪਰ ਮਾਤ ਹਮਾਰੈ॥ ਪੰ:111
 ਤੁਮ ਕੁਪਿ ਹਮ ਪਰਿ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ॥ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮ ਕਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ॥ ਚ:22 ਪੰ:116
 ਸਭ ਕਛੂ ਟੂਟੇ ਜੁਰਤ ਹੈਂ ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮਿੱਤ॥ ਏ ਦ੍ਰੈ ਟੂਟੇ ਨਾ ਜੁਰਹਿ ਏਕੁ ਸੀਸ ਅਰੁ ਚਿੱਤ॥ ਚ:33 ਪੰ:156
 ਭੋਰ ਹੁਤੇ ਗਰਜੈ ਲਰਜੈ ਬਰਜੈ ਸਭ ਲੋਗ ਰਹੈ ਨਹਿ ਠਾਨੀ॥

ਸਾਸ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਆਵਤ ਸ੍ਵਾਸ ਦੁਆਰਨ ਤੇ ਫਿਰਿ ਜਾਤ ਜਿਠਾਨੀ॥

ਪਾਸਿ ਪਰੋਸਿਨ ਬਾਸ ਗਹਯੋ ਬਨ ਲੋਗ ਸਭ ਹੀ ਨਕ ਵਾਨੀ॥

ਪਾਨੀ ਕੇ ਮਾਂਗਤ ਪਾਥਰ ਮਾਰਤ ਨਾਰਿ ਕਿਯੋ ਘਰ ਨਾਹਰ ਆਨੀ॥ ਪੰ:176

ਜਬ ਰਾਇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹੀ ਤਜਿ ਲਾਜ ਹਠੀ ਯੋ ਰਨ ਬਿਚਲੇ॥

ਮਨੋ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੇ ਮੁਖ ਤੇ ਅਘ ਓਘਨ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਟਲੇ॥ ਚ:52 ਪੰ:207

ਏਕ ਟਰੇ ਇਕ ਆਨ ਅਰੇ ਇਕ ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਬ੍ਰਿਣ ਖਾਇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ॥

ਛਾਰ ਚੜਾਇਕੈ ਅੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ ਮਨੋ ਸੋਇ ਪਿਯੋ ਬਿਜਯਾ ਕੇ॥ ਪੰ:219

ਜੋ ਜਨੁ ਜਾ ਸੋ ਰੁਚਿ ਕਰੇ ਤਾ ਹੀ ਕੋ ਲੈ ਨਾਮੁ॥ ਦਰਬੁ ਕਵਾਵੈ ਤ੍ਰਿਯਨ ਤੇ ਆਪੁ ਚਲਾਵੈ ਕਾਮੁ॥ ਚ:55ਪੰ:235
 ਲੈ ਪਾਰਕ ਕਰਿ ਪਾਲਿਯੋ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਯੋ ਭੇਦ॥ ਰਮਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੋ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਉਚਰਿ ਨ ਸਾਕਹਿ ਬੇਦ॥ ਪੰ:240
 ਜਹਾਂ ਸਾਧ ਕਹ ਚੋਰ ਕਰਿ ਮਾਰਤ ਲੋਗ ਰਿਸਾਇ॥ ਤੁਰਤੁ ਧਰਨਿ ਤਿਹ ਠੋਰ ਕੀ ਧਸਕਿ ਰਸਾਤਲ ਜਾਇ॥ ਚ:66ਪੰ:259
 ਏਕ ਨਾਥ ਸਭ ਜਗਤ ਮੈਂ ਬਯਾਪਿ ਰਹਯੋ ਸਭ ਦੇਸ॥ ਸਭ ਜੋਨਿਨ ਮੈਂ ਰਵਿ ਰਹਯੋ ਉਚ ਨੀਚ ਕੇ ਭੇਸ॥ ਚ:81ਪੰ:298
 ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਜਾਨਹੁ॥ ਸਬ ਹੀ ਕੋ ਪੋਖਕ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ॥

ਸਰਬ ਦਯਾਲ ਮੇਘ ਜਿਨਿ ਢਰਈ॥ ਸਭ ਕਾਹੂ ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਈ॥ ਪੰ:299
 ਸਭ ਕਾਹੂ ਕੋ ਪੋਖਈ ਸਬ ਕਾਹੂ ਕੋ ਦੇਇ॥ ਜੋ ਤਾਂ ਤੇ ਮੁਖ ਫੇਰਈ ਮਾਂਗਿ ਮੀਚ ਕੱਹ ਲੇਇ॥ ਪੰ:299
 ਏਕਨ ਸੋਖੈ ਏਕਨ ਭਰੈ॥ ਏਕਨ ਮਾਰੈ ਇਕਨਿ ਉਬਰੈ॥ ਏਕਨ ਘਟਵੈ ਏਕ ਬਢਾਵੈ॥ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਯੋ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਵੈ॥
 ਰੂਪ ਰੇਖ ਜਾਕੇ ਕਛੁ ਨਾਹੀਂ॥ ਭੇਖ ਅਭੇਖ ਸਭ ਕੇ ਘਟ ਮਾਹੀਂ॥ ਜਾ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਚੱਛੁ ਕਰਿ ਹੋਰੈ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੌਨ ਛਾਹ ਕੋ
 ਛੋਰੈ॥ ਜੱਛੁ ਭੁਜੰਗ ਅਕਾਸ਼ ਬਨਾਯੋ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਥਪਿ ਬਾਦ ਰਚਾਯੋ॥ ਭੂਮਿ ਬਾਇ ਪੰਚ ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ॥ ਆਪਹਿ ਦੇਖਤ ਬੈਠ
 ਤਮਾਸਾ॥ ਜੀਵ ਜੰਤ ਸਭ ਥਾਪਿ ਕੈ ਪੰਥ ਬਨਾਏ ਦੇਇ॥ ਝਗਰਿ ਪਚਾਏ ਆਪਿ ਮਹਿ ਮੋਹਿ ਨ ਚੀਨੈ ਕੋਇ॥ ਪੰ:300
 ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਸਾਧੁ ਕੋਈ ਜਾਨੈ॥ ਸੱਤਿਨਾਮ ਕੋ ਤੱਤ ਪਛਾਨੈ॥ ਜੋ ਸਾਧਕ ਯਾ ਕੋ ਲਖਿ ਪਾਵੈ॥ ਜਨਨੀ ਜਠਰ ਬਹੁਰਿ ਨਹਿ
 ਆਵੈ॥ ਜੋਗੀ ਡਿਭ ਕਿ ਜੋਗੀ ਜਿਯਰੋ॥ ਜੋਗੀ ਦੇਹ ਕਿ ਜੋਗੀ ਹਿਯਰੋ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਜੋ ਜੋਗ ਪਛਾਨੈ॥ ਸੱਤਿਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਨ
 ਜਾਨੈ॥ ਡਿਭ ਦਿਖਾਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਜੋਗੁ ਨ ਉਪਰਯੋ ਜੀਯ॥ ਯਾ ਜਗ ਕੇ ਸੁਖ ਤੇ ਗਯੋ ਜਨਮ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗੇ ਕੀਯ॥ ਪੰ:300
 ਸੱਤਿਨਾਮ ਜੋ ਜਿਯ ਲਖਿ ਪਾਵੈ॥ ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੇ ਜੋ ਰਹਿ ਹੈ॥ ਬਨ ਗਿਰ ਪੁਰ ਮੰਦਰ
 ਸਭ ਢਹਿ ਹੈ॥ ਚਕਿਯਾ ਕੈਸੇ ਪਟ ਬਨੇ ਗਗਨ ਭੂਮਿ ਪੁਨਿ ਦੇਇ॥ ਦੁਹੁ ਪੁਰਨ ਮੈ ਆਇਕੈ ਸਾਬਤ ਗਯਾ ਨ ਕੋਇ॥ ਪੰ:302
 ਸੱਤਿਨਾਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਪਛਾਨੈ॥ ਸੱਤਿਨਾਮ ਲੈ ਬਚਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥

ਸੱਤਿਨਾਮ ਮਾਰਗ ਲੈ ਚਲਹੀ॥ ਤਾ ਕੋ ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਦਲਹੀ॥ ਚ:81ਪੰ:302
 ਸੁਤ ਹਿਤ ਕੈ ਮਾਤਾ ਦੁਲਰਾਵੈ॥ ਕਾਲ ਮੂੰਡ ਪਰ ਦਾਂਤ ਬਜਾਵੈ॥

ਵੁਹ ਨਿਤ ਲਖੇ ਪੂਤ ਬਢਿ ਜਾਵਤ॥ ਲਹੈ ਨ ਮੂੜ ਕਾਲ ਨਿਜਕਾਵਤ॥ ਚ:81 ਪੰ:305
 ਕੋ ਮਾਤਾ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤਾ ਪਾਂਚ ਤੱਤ ਕੀ ਦੇਹ॥ ਦਿਵਸ ਚਾਰ ਕੋ ਪੋਖਨੋ ਅੰਤ ਖੇਹ ਕੀ ਖੇਹ॥ ਪ੍ਰਾਨੀ ਪ੍ਰਥਮ ਜਨਮ ਜਬ
 ਆਵੈ॥ ਬਾਲਾਪਨ ਮੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਵੈ॥ ਤਰੁਨਾਪਨ ਬਿਧਿਯਨ ਕੈ ਕੀਨੋ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਤੱਤ ਕੋ ਚੀਨੋ॥ ਪੰ:306
 ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਮੈ ਆਇ ਕੈ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਥ ਕੋਊ ਹੋਇ॥ ਉਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਯਤ ਨ ਰਹਸੀ ਕੋਇ॥ ਚ:81 ਪੰ:306
 ਜਨਨਿ ਜਠਰ ਮਹਿ ਆਇ ਪੁਰਖ ਬਹੁਤੋ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ॥ ਮੂੜ ਧਾਮ ਕੋ ਪਾਇ ਕਹਤ ਹਮ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥
 ਥੂਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਚਾਟ ਕਹਤ ਅਧਰਾਮ੍ਰਿਤ ਪਾਯੋ॥ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਗਤ ਮੈ ਜਨਮ ਬਿਨਾਂ ਜਗਦੀਸ਼ ਗਵਾਯੋ॥ ਚ:81 ਪੰ:307
 ਜਿਯਬੋ ਜਗ ਕੋ ਸਹਿਲ ਹੈ ਯਹਿ ਕਠਿਨ ਦੈ ਕਾਮ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਭਰਿਬੋ ਰਾਜ ਕੋ ਰਾਤਿ ਸੰਭਰਿਬੋ ਰਾਮ॥ ਚ:81 ਪੰ:319
 ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਨਨ ਹਰੀਫ ਕੋ ਕਬਹੂ ਨ ਆਵੈ ਦਾਵ॥ ਜੜ ਕੋ ਕਹਾਂ ਸੰਘਾਰਿਬੈ ਜਾਕੋ ਰਿਜਲ ਸੁਭਾਵ॥ ਪੰ:321
 ਫਲਤ ਆਪਨੀ ਭਾਵਨਾ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕੋਇ॥ ਭਲੇ ਭਲੇ ਕੋ ਹੋਤ ਹੈ ਬੁਰੇ ਬੁਰੇ ਕੋ ਹੋਇ॥ ਪੰ:340
 ਆਜੁ ਸਖੀ ਮੈਂ ਯੋਂ ਸੁਨਯੋ ਪਹੁ ਫਾਟਤ ਪਿਯ ਗੋਨ॥ ਪਹੁ ਹਿਯਰੇ ਝਗਰਾ ਪਰਯੋ ਪਹਿਲੇ ਫਟਿ ਹੈ ਕੋਨ॥ ਪੰ:349
 ਏਕ ਲਰੇ ਇਕ ਹਾਰਿ ਟਰੇ ਇਕ ਦੇਖਿ ਡਰੇ ਮਰਗੇ ਬਿਨ ਮਾਰੇ॥

ਬੀਰ ਕਰੋਰਿ ਸਰਾਸਨ ਛੋਰਿ ਦ੍ਰਿਣਾਨਿ ਕੋ ਤੋਰਿ ਸੁ ਆਨਨ ਡਾਰੇ॥ ਚ:98 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰ:377
 ਜੈਸੇ ਲਕਰੀ ਆਗ ਮੈਂ ਪਰਤ ਕਹੂੰ ਤੇ ਆਇ॥ ਪਲਕ ਦੈਕ ਤਾਮੈ ਰਹੈ ਬਹੁਰਿ ਆਗ ਹੈ ਜਾਇ॥ ਚ:98ਪੰ:399
 ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜੇ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਯੋ ਪੁਰ ਆਜੁ ਕੁਲਾਹਲ ਭਾਰੀ॥

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਦਿਵਾਵਤ ਆਵਤ ਨਾਗਰਿ ਗਾਰੀ॥
 ਭੇਰ ਹਜ਼ਾਰ ਬਜੀ ਇਕ ਬਾਰ ਮਹਾਂ ਛਬਿਯਾਰ ਹਸੈਂ ਮਿਲਿ ਨਾਰੀ॥
 ਦੇਹਿ ਅਸੀਸ ਕਹੋਂ ਜਗਦੀਸ ਇਹ ਜੋਰੀ ਜੀਏ ਜੁਗ ਚਾਰ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਚ:108 ਪੰ:25 ਪੋਥੀ ਸੱਤਵੀਂ
 ਚੰਦਨ ਕੀ ਚੌਂਕੀ ਭਲੀ ਕਾਸਟ ਦੂਮ ਕਿਹ ਕਾਜ॥ ਚਤੁਰਾ ਕੋ ਨੀਕੋ ਚਿਤਯੋ ਕਹਾ ਮੂੜ ਕੋ ਰਾਜ॥ ਚ:111ਪੰ:59
 ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਖਾਂਸੀ ਅਰੁ ਖੁਰਕ ਬਖਾਨਿਯੈ॥ ਖੂਨ ਖੋਰ ਮਦਪਾਨ ਸੁ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ॥
 ਕਸ ਕੋਊ ਕਰਈ ਸਾਤ ਛਪਾਏ ਛਪਤ ਨਹਿ॥ ਹੋ ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਗਟ ਨਿਦਾਨ ਸੁ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਹਿ॥ ਪੰ:250
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਯਾ ਕੀ ਜੋ ਲਰੀ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਤੇ ਨਾਰਿ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਯੋ ਜਸੁ ਜਗਤ ਮੈ ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਸੀ ਸੁਧਾਰਿ॥ ਚ:122ਪੰ:111
 ਬਜਯੋ ਜੁਝਊਆ ਦੁਹੁ ਦਿਸਿ ਸੂਰਾ ਭਯੋ ਸੁਰੰਗ॥ ਪਖਰਾਰੇ ਨਾਚਤ ਭਏ ਕਾਤਰ ਭਏ ਕੁਰੰਗ॥ ਚ:128 ਪੰ:132
 ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਿਕੈ ਲੀਨੋ ਪਤਹਿ ਬਚਾਇ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਹੀਏ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ਚ:149ਪੰ:234
 ਨੈਨ ਹਰਨ ਕੇ ਹਰੇ ਬੈਨ ਪਿਕ ਕੇ ਹਰ ਲੀਨੇ॥ ਹਰਿ ਦਾਮਨਿ ਕੀ ਦਿਪਤਿ ਦਸਨ ਦਾਰਿਮ ਬਸ ਕੀਨੇ॥
 ਕੀਰ ਨਾਸਿਕਾ ਹਰੀ ਕਦਲਿ ਜੰਘਨ ਤੇ ਹਾਰੇ॥ ਹੋ ਛਪੇ ਜਲਜ ਜਲਮਾਹਿੰ ਆਂਖਿ ਲਖਿ ਲਜਤ ਤਿਹਾਰੇ॥ ਚ:157ਪੰ:260
 ਦਮਵੰਤੀ ਇਹ ਚਰਿਤ ਸੋਂ ਪੁਨਿ ਬਰਯੋ ਬਨਾਇ॥ ਸਭ ਤੇ ਜਗ ਜੂਆ ਬੁਰੇ ਕੋਊ ਨ ਖੇਲਹੁ ਰਾਇ॥ ਚ:157 ਪੰ:267
 ਛਲਿ ਛੇਲੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਗਈ ਐਸੇ ਚਰਿਤ ਸਵਾਰ॥ ਸਿਮਰਿ ਗੁਰਨ ਕੇ ਬਚਨ ਦੈ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕੀਨੀ ਰਾਰਿ॥ ਚ:158ਪੰ:270
 ਜੋ ਉਪਜਯੋ ਸੋ ਬਿਨਸਿਯੋ ਜਿਯਤ ਨ ਰਹਸੀ ਕੋਇ॥

ਉਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਕੋਊ ਹੋਇ॥ ਪੋਥੀ ਸੱਤਵੀਂ ਪੰ:298

ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹਿੰ ਪਾਯੋ॥ ਸਾਚੀ ਕੋ ਝੂਠੀ ਠਹਰਾਯੋ॥

ਝੂਠੀ ਕੋ ਸਾਚੀ ਕਹਿ ਮਾਨਯੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨਯੋ॥ ਚ:181ਪੰ:344
 ਏਕ ਮਦੀ ਦੂਜੈ ਤਰੁਨਿ ਤੀਜੈ ਅਤਿ ਧਨ ਧਾਮ॥ ਪਾਪ ਕਰੇ ਬਿਨ ਕਯੋਂ ਬਚੈ ਬਚੈ ਬਚਾਵੈ ਰਾਮ॥ ਚ:183 ਪੰ:350
 ਜੇ ਕੋਊ ਪਰ ਨਾਰੀ ਸੋ ਪਾਗੈ॥ ਪਨਹੀਂ ਇਹਾਂ ਨਰਕ ਤਿਹ ਆਗੈ॥ ਚ:185 ਪੰ:355
 ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਹੋਈ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਬਚਤ ਨ ਕੋਈ॥ ਚ:186ਪੰ:358
 ਨੀਚ ਸੰਗ ਕੀਜੈ ਨਹੀਂ ਸੁਨਹੋ ਮੀਤ ਕੁਮਾਰ॥ ਭੇਡਿ ਪੂਛਿ ਭਾਦੋਂ ਨਦੀ ਕੋ ਗਹਿ ਉਤਰਯੋ ਪਾਰ॥ ਚ:192ਪੰ:370
 ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ॥ ਵਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਕੋ ਲਖੈ ਜਾਕੇ ਸਯਾਮ ਸਹਇ॥ ਚ:193ਪੰ:372
 ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਇਹੀ ਗਤਿ ਤੇ ਭਏ॥ ਦਸ ਰਾਵਨ ਕੇ ਸੀਸ ਇਹੀ ਬਾਤਨ ਗਏ॥

ਸਹਸ ਭਗਨ ਬਾਸਵ ਯਾਹੀ ਤੇ ਪਾਇਯੋ॥ ਹੋ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਮਦਨ ਅਨੰਗ ਕਹਾਇਯੋ॥ ਚ:201ਪੰ:402
 ਪ੍ਰਿਯ ਮੁਹਿਕੋ ਮੈ ਜੁ ਫਲੁ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਦੈ ਡਾਰਿਯੋ॥ ਪ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਦਿਯੋ ਚੰਡਾਰ ਜੁ ਧਰਮ ਨ ਬਿਚਾਰਿਯੋ॥

ਪ੍ਰਿਯ ਤਾਕੋ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਨੀ ਸੀ ਪਾਇਕੈ॥ ਹੋ ਦਯੋ ਬੇਸ੍ਵਰਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤ ਉਪਜਾਇਕੈ॥ ਚ:209ਪੰ:447
 ਸੱਤਿ ਝੂਠ ਮੂਢਿ ਹੰਕਾਰਾ॥ ਕਬਹੂ ਮਰਤ ਨ ਬੋਲਨਹਾਰਾ॥ ਚ:209ਪੰ:449
 ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਖਾਂਸੀ ਖੁਰਕ ਛਿਪਤ ਛਪਾਏ ਨਾਹਿ॥ ਅੰਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੂ ਜਗ ਰਹਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਕਲ ਕੇ ਮਾਹਿ॥ ਚ:244ਪੰ:575
 ਜੋ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯਪਰ ਸੇਜ ਭਜਤ ਹੈ ਜਾਇ ਕਰਿ॥ ਹੋ ਪਾਪ ਕੁੰਡ ਕੇ ਮਾਹਿ ਪਰਤ ਸੋ ਧਾਇ ਕਰਿ॥ ਚ:244ਪੰ:577
 ਫਲਤ ਭਾਗ ਹੀ ਸਰਬਦਾ ਕਰੇ ਕੈਸਿਯੈ ਕੋਇ॥ ਜੋ ਬਿਧਨਾ ਮਸਤਕ ਲਿਖਾ ਅੰਤ ਤੈਸਿਯੈ ਹੋਇ॥ ਚ:245ਪੰ:591
 ਜੋ ਉਪਾਇ ਕੋਟਿਕ ਕਰਹੁ ਲਛਿਕ ਕਰੇ ਇਲਾਜ॥ ਧਰਮ ਆਪਨੋ ਛਾਡਿ ਤੁਹਿ ਤਊ ਨ ਭਜਹੋਂ ਆਜ॥ ਚ:249ਪੰ:607
 ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਪਰ ਭੂਲਿ ਨ ਦੀਜਹੁ ਪਾਇ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਨਹਿ ਕੀਜਿਯਹੁ ਤਾਸੇ ਰੁਚਿ ਉਪਜਾਇ॥ ਚ:258ਪੰ:646
 ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਤ ਹੈ ਨ ਮਹਾਂ ਜਤ੍ਰੁ ਜਾਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹੁ ਪੁਰ ਮਾਹੀ॥

ਪੂਜਤ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਤਿਸਕੋ ਜਿਨਕੇ ਪਰਸੇ ਪਰਲੋਕ ਪਰਾਹੀ॥
 ਪਾਪ ਕਰੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਕੈ ਜਿਹ ਪਾਪਨ ਤੇ ਅਤਿ ਪਾਪ ਡਰਾਹੀ॥
 ਪਾਇ ਪਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੇ ਪਸੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰ ਨਾਹੀ॥ ਚ:266ਸ਼ੁਰੂ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰ: 38
 ਜੀਵਨ ਮੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਸਭ ਰੂਪਨ ਮੈ ਸਭ ਭੂਪਨ ਮਾਹੀ॥
 ਸੂਰਜ ਮੈ ਸਸਿ ਮੈ ਨਭ ਮੈ ਜਹ ਹੋਰੋ ਤਹਾ ਚਿਤਲਾਇ ਤਹਾਹੀ॥
 ਪਾਵਕ ਮੈ ਅਰੁ ਪੋਨ ਹੂੰ ਮੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀਤਲ ਮੈ ਸੁ ਕਹਾ ਨਹਿ ਜਾਂਹੀ॥
 ਬਯਾਪਕ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਕੇ ਬਿਖੇ ਕਛੂ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਹੀ॥ ਪੰ:39

ਕਾਗਜ਼ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿਕੈ ਅਰੁ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕੀ ਮਸੁ ਕੈਯੈ॥
 ਕਾਟਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਿਗਰੀ ਲਿਖਬੇ ਹੁੰਕੋ ਲੇਖਨ ਕਾਜ ਬਨੈਯੈ॥
 ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਿਕੈ ਸਭ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੁਗ ਸਾਠਿ ਲਿਖੈਯੈ॥
 ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਪਾਯਤ ਹੈ ਨਹਿ ਕੈਸੇਹੂ ਸੋ ਜਤ੍ਰੁ ਪਾਹਨ ਮੋਂ ਠਹਰੈਯੈ॥ ਪੰ:39
 ਜਗ ਮੈ ਆਪੁ ਕਹਾਵਈ ਪੰਡਿਤ ਸੁਘਰ ਸੁਚੇਤ॥ ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇ ਯਾਤੇ ਲਗਤ ਅਚੇਤ॥ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰ:40
 ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਆਸਾ ਧਨ ਧਾਰੈ॥ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਾਰੈ॥

ਅਧਿਕ ਡਿਭ ਕਰਿ ਜਗਹਿ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਦੂਰ ਦੂਰ ਮਾਂਗਤ ਨ ਲਜਾਵੈ॥ ਪੰ:40
 ਔਰਨੁਪਦੇਸ਼ ਕਰੈ ਆਪੁ ਧਯਾਨ ਕੋ ਨ ਧਰੈ ਲੋਗਨ ਕੋ ਸਦਾ ਤਯਾਗ ਧਨ ਕੋ ਦ੍ਰਿੜਾਤ ਹੈ॥
 ਤੇਹੀ ਧਨ ਲੋਭ ਉਚ ਨੀਚਨ ਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਾਜ ਕੋ ਤਿਯਾਗ ਜੇਹੀ ਤੇਹੀ ਪੈ ਘਿਘਾਤ ਹੈ॥
 ਕਹਤ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਮ ਰਹਤ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਰੇ ਚਾਕਰੀ ਮਲੇਛਨ ਕੀ ਕੈਕੈ ਟੂਕ ਖਾਤ ਹੈ॥
 ਬਡੇ ਅਸੰਤੋਖੀ ਹੈਂ ਕਹਾਵਤ ਸੰਤੋਖੀ ਮਹਾਂ ਏਕ ਦੂਰ ਛਾਡ ਮਾਂਗਿ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾਤ ਹੈ॥ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਚ.266 ਪੰ:41
 ਮਾਟੀ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਬਨਾਏ ਪੂਜਿਕੈ ਬਹਾਇ ਆਏ ਆਇਕੈ ਬਨਾਏ ਫੇਰਿ ਮਾਟੀ ਕੇ ਸੁਧਾਰਕੈ॥
 ਤਾਕੇ ਪਾਇ ਪਰਯੋ ਮਾਥੋ ਘਰੀ ਦੈ ਰਗਰਯੋ ਐ ਰੇ ਤਾਂ ਮੈ ਕਹਾ ਹੈ ਰੇ ਦੈਹੈ ਤੋਹਿ ਕੋ ਬਿਚਾਰਕੈ॥
 ਲਿੰਗ ਕੀ ਤੂ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਸੰਭੁ ਜਾਨਿ ਪਾਇ ਪਰੈ ਸੋਈ ਅੰਤ ਦੈਹੈ ਤੇਰੇ ਕਰ ਮੈ ਨਿਕਾਰ ਕੈ॥
 ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਦੈਹੈ ਕੀ ਤੂ ਆਪਨ ਚਬੈਹੈ ਤਾਕੋ ਯੋਹੀ ਤੋਹਿ ਮਾਰਿ ਹੈ ਰੇ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਖੂਰ ਕੈ॥ ਚ.266 ਪੰ:41
 ਪਾਹਨ ਕੋ ਸ਼ਿਵ ਤੂੰ ਜੋ ਕਹੈ ਪਸੁ ਯਾਤੇ ਕਛੂ ਤੁਹਿ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ॥

ਤ੍ਰੈਯਕ ਜੋਨਿ ਜੁ ਆਪੁ ਪਰਾ ਹਸਿ ਕੈ ਤੁਹਿ ਕੋ ਕਹੁ ਕਾ ਬਰੁ ਦੈਹੈ॥
 ਆਪਨ ਸੋ ਕਰਿ ਹੈ ਕਬਹੂੰ ਤੁਹਿ ਪਾਹਨ ਕੀ ਪਦਵੀ ਤਬ ਪੈਹੈ॥
 ਜਾਨੁ ਰੇ ਜਾਨੁ ਅਜਾਨ ਮਹਾਂ ਫਿਰਿ ਜਾਨ ਗਈ ਕਛੂ ਜਾਨਿ ਨ ਜੈਹੈ॥ ਪੰ:42
 ਬੈਸ ਗਈ ਲਰਿਕਾਪਨ ਮੋ ਤਰੁਨਾਪਨ ਮੈ ਨਹਿ ਨਾਮ ਲਯੋ ਰੇ॥
 ਔਰਨ ਦਾਨ ਕਰਾਤ ਰਹਾ ਕਰ ਆਪ ਉਠਾਇ ਨ ਦਾਨ ਦਯੋ ਰੇ॥
 ਪਾਹਨ ਕੋ ਸਿਰ ਨਯਾਤਨ ਤੋਂ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋ ਸਿਰ ਨਯਾਤ ਭਯੋ ਰੇ॥
 ਕਾਮਹਿ ਕਾਮ ਫਸਾ ਘਰਕੇ ਜਤ੍ਰੁ ਕਾਲਹਿ ਕਾਲ ਕੈ ਕਾਲ ਗਯੋ ਰੇ॥ ਪੰ:42

ਦ੍ਰੋਕਪੁਰਾਨਨ ਕੋ ਪਤ੍ਰਿਕੈ ਤੁਮ ਫੂਲਿ ਗਏ ਦਿਜਜੂ ਜੀ ਮਾਹੀ॥
 ਸੋ ਨ ਪੁਰਾਨ ਪਤ੍ਰਾ ਜਿਹ ਕੇ ਇਹ ਠੋਰ ਪੜ੍ਹੇ ਸਭ ਪਾਪ ਪਰਾਹੀ॥
 ਡਿਭ ਦਿਖਾਇ ਕਰੋ ਤਪਸਾ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਬਸੈ ਜਿਯਰਾ ਧਨ ਮਾਹੀ॥
 ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰੈ ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੋ ਹਮ ਮਾਨਤ ਨਾਹੀ॥ਪੰ:42
 ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਤੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ਜੋ ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਹੋਇ॥ਹਜਰਤਿ ਹੂ ਆਪਹਿ ਰਹਿ ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਨ ਕੋਇ॥ਪੰ:45
 ਬੇਦ ਬਯਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਇਮ ਉਚਰੈ॥ਜਿਨਿ ਕਿਸਹੂ ਤੇ ਏਕ ਟਕਾ ਮੋਕੋ ਝਰੈ॥
 ਜੇ ਤਿਨ ਕੋ ਕਛੁ ਦੇਤ ਉਸਤਤਿ ਤਾਕੀ ਕਰੈ॥ਹੋ ਜੋ ਧਨ ਦੇਤ ਨ ਤਿਨੈ ਨਿੰਦ ਤਾਕੀ ਰਚੈ॥ਪੰ:46
 ਨਿੰਦਿਆ ਅਰੁ ਉਸਤਤਿ ਦੋਊ ਜੀਵਤ ਹੀ ਜਗ ਮਾਹਿ॥
 ਜਬ ਮਾਟੀ ਮਾਟੀ ਮਿਲੀ ਨਿੰਦੁਸਤਤਿ ਕਛੁ ਨਾਹਿ॥ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੰ:266 ਪੰ:46
 ਦੋਹੁੰਅਨ ਸਮ ਜੋਊ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥ਨਿੰਦਿਆ ਉਸਤਤਿ ਸਮ ਕਰ ਮਾਨੈ॥
 ਹਮ ਤਾਹੀ ਕਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨੈ॥ਵਾਹੀ ਕਹਿ ਦਿਜ ਕੈ ਅਨੁਮਾਨਹਿ॥ ਚ:ਨੰ:266 ਪੰ:47
 ਏ ਦਿਜ ਜਾਤੇ ਜਤਨ ਪਾਇ ਧਨ ਲੇਵਹੀ॥ਤਾਂ ਨਰ ਕਹ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਬਡਾਈ ਦੇਵਹੀ॥
 ਮਿਥਿਯਾ ਉਪਮਾ ਬਕਿ ਕਰਿ ਤਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੈ॥ਹੋ ਘੋਰ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਅੰਤ ਦੋਊ ਪਰੈ॥ਪੰ:47
 ਧਨ ਕੇ ਕਾਜ ਕਰਤ ਸਭ ਕਾਜਾ॥ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਨਾ ਅਰੁ ਰਾਜਾ॥
 ਖਯਾਲ ਕਾਲ ਕੋ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਯੋ॥ਜਿਨ ਇਹ ਚੌਦਹ ਲੋਕ ਬਨਾਯੋ॥ਪੰ:47
 ਏਹੀ ਧਨ ਲੋਭ ਤੇ ਪੜਤ ਬਯਾਕਰਨ ਸਭੈ ਏਹੀ ਧਨ ਲੋਭ ਤੇ ਪੁਰਾਨ ਹਾਥ ਧਰੇ ਹੈ॥
 ਧਨ ਹੀ ਕੇ ਲੋਭ ਦੇਸ ਛਾਡਿ ਪਰਦੇਸ ਬਸੇ ਤਾਤ ਅਰੁ ਮਾਤ ਕੇ ਦਰਸਹੂ ਨ ਕਰੇ ਹੈ॥
 ਉਚੇ ਦ੍ਰੁਮ ਸਾਲ ਤਹਾਂ ਲਾਂਬੇ ਬਟ ਤਾਲ ਜਹਾਂ ਤਿਨ ਮੈ ਸਿਧਾਤ ਹੈ ਨ ਜੀ ਮੈ ਨੈਕ ਡਰੇ ਹੈ॥
 ਧਨ ਕੇ ਨੁਰਾਗੀ ਹੈਂ ਕਹਾਵਤ ਤਿਆਗੀ ਆਪੁ ਕਾਸੀ ਬੀਚ ਜਏ ਤੇ ਕਮਾਊ ਜਾਇ ਮਰੇ ਹੈ॥ਪੰ:48
 ਲਾਲਚ ਏਕ ਲਗੇ ਧਨ ਕੇ ਸਿਰ ਮੱਧਿ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟ ਸਵਾਰੈ॥
 ਕਾਨ ਕੀ ਕੰਠਿਨ ਕੋ ਧਰਿਕੈ ਇਕ ਕਾਨਨ ਮੈਂ ਬਿਨ ਕਾਨਿ ਪਧਾਰੈ॥
 ਮੋਚਨ ਕੋ ਗਹਿਕੈ ਇਕ ਹਾਥਨ ਸੀਸ ਹੂ ਕੇ ਸਭ ਕੇਸ ਉਪਾਰੈ॥
 ਡਿਭੁ ਕਰੈ ਜਗ ਡੰਡਨ ਕੋ ਇਹ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਬਿਗਾਰੈ॥ਪੰ:48
 ਮਾਟੀ ਕੇ ਲਿੰਗ ਬਨਾਇਕੈ ਪੂਜਤ ਤਾ ਮੈ ਕਹੋ ਇਨ ਕਾ ਸਿਧਿ ਪਾਈ॥
ਜੋ ਨਿਰਜੋਤ ਭਯੋ ਜਗ ਜਾਨਤ ਤਾਹਿ ਕੇ ਆਗੇ ਲੈ ਜੋਤਿ ਜਗਾਈ॥
 ਪਾਇ ਪਰੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਜਾਨਿ ਅਜਾਨ ਬਡੈ ਕਰਿਕੈ ਹਠਤਾਈ॥
 ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਸੁਚੇਤਨ ਕੋ ਚਿਤ ਕੀ ਤਜਿਕੈ ਚਟਿਦੈ ਦੁਚਿਤਾਈ॥ਪੰ:49 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ
 ਕਾਸੀ ਕੇ ਬੀਚ ਪੜ੍ਹੈ ਬਹੁ ਕਾਲ ਬੁਟੰਤ ਮੈ ਅੰਤ ਮਰੈ ਪੁਨਿ ਜਾਈ॥
 ਤਾਤ ਰਹਾ ਅਰੁ ਮਾਤ ਕਹੂੰ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲੰਤ੍ਰਨ ਭਾਈ॥
 ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਫਿਰੈਂ ਤਜਿਕੈ ਘਰ ਬੋਰੀ ਸੀ ਸੀਖਿਕੈ ਚਾਤੁਰਤਾਈ॥
 ਲੋਭ ਕੀ ਲੀਕ ਨ ਲਾਂਘੀ ਕਿਸੂ ਨਰ ਲੋਭ ਰਹਾ ਸਭ ਲੋਗ ਲੁਭਾਈ॥ਪੰ:49
 ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਕੀਏ ਜਿਨ ਚੇਤਨ ਤਾਂਹਿ ਅਚੇਤਨ ਕੋ ਠਹਿਰਾਵੈ॥
 ਤਾਹਿ ਕਹੈ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਕਹੇ ਘਟਿ ਮੋਲ ਬਿਕਾਵੈ॥
 ਜਾਨਤ ਹੈਂ ਨ ਅਜਾਨ ਬਡੈ ਸੁ ਇਤੇ ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਆਪੁ ਕਹਾਵੈ॥
 ਲਾਜ ਕੇ ਮਾਰੇ ਮਰੈਂ ਨ ਮਹਾਂ ਲਟ ਐਠਹਿ ਐਠਿ ਅਮੈਠਿ ਗਵਾਵੈ॥ਪੰ:50
 ਗਤਮਾਨ ਕਹਾਵਤ ਗਾਤ ਸਭੈ ਕਛੁ ਜਾਨੈ ਨ ਬਾਤ ਗਤਾਗਤ ਹੈ॥
 ਦੁਤਿਮਾਨ ਘਨੇ ਬਲਵਾਨ ਬਡੇ ਹਮ ਜਾਨਤ ਜੋਗ ਮਧੇ ਜਤ ਹੈ॥
 ਪਾਹਨ ਕੇ ਕਹੈਂ ਬੀਚ ਸਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜਾਨੈ ਨ ਮੂੜੁ ਮਹਾਂਮਤ ਹੈ॥
 ਤੁਮਹੂੰ ਨ ਬਿਚਾਰ ਸੁ ਜਾਨ ਕਹੋ ਇਨ ਮੈ ਕਹਾਂ ਪਾਰਬਤੀ ਪਤਿ ਹੈ॥ਪੰ:50
 ਮਾਟੀ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਯਾਵਤ ਹੈ ਜੜ੍ਹ ਯਾਤੇ ਕਹੇ ਤੁਹਿ ਕਾ ਸਿਧਿ ਐਹੈ॥
ਜੋਨ ਰਿਝਾਇ ਲਯੋ ਜਗ ਕੋ ਤਵ ਚਾਵਰ ਭਾਰਤ ਰੀਝਿ ਨ ਜੈਹੈ॥
ਪੂਪੁ ਜਗਾਇਕੈ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਸੁ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖੈ ਹੈ॥
ਅੰਤੁ ਉਪਾਇ ਕੈ ਹਾਰਿ ਹੈਂ ਰੇ ਪਸੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨ ਪੈਹੈ॥ਪੰ:50
 ਏਕਨ ਜੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਵਤ ਹੈਂ ਦਿਜ ਏਕਨ ਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਤਾਵੈ॥
 ਜੋ ਨ ਭਿਜੈ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਤਿਹ ਗੀਤ ਕਬਿੱਤ ਸਲੋਕ ਸੁਨਾਵੈਂ॥ਪੰ:51
 ਧਨੀ ਲੋਗ ਹੈ ਪੁਹਪ ਸਮ ਗੁਨਿਜਨ ਭੋਰ ਬਿਚਾਰ॥
 ਗੁੰਜ ਰਹਤ ਤਿਹ ਪਰ ਸਦਾ ਸਭ ਧਨ ਧਾਮ ਬਿਸਾਰ॥ਚ:ਨੰ:266 ਪੰ:51

ਸਭ ਕੋਊ ਅੰਤ ਕਾਲ ਬਸਿ ਭਯਾ॥ਧਨ ਕੀ ਆਸ ਨਿਕਰਿ ਤਜਿ ਗਯਾ॥ਆਸਾ ਕਰਤ ਗਯਾ ਸੰਸਾਰਾ॥ਇਹ ਆਸਾ ਕੇ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰਾ॥ ਏਕ ਨਿਰਾਸ ਵਹੈ ਕਰਤਾਰਾ॥ਜਿਨ ਕੀਨਾ ਇਹ ਸਕਲ ਪਸਾਰਾ॥ਆਸਾ ਰਹਿਤ ਔਰ ਕੋਊ ਨਾਹੀ॥ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਦਿਜਬਰ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ਪੰ:52 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ

ਆਸਾ ਕੀ ਆਸਾ ਲਗੇ ਸਭ ਹੀ ਗਯਾ ਜਹਾਨ॥ਆਸਾ ਜਗ ਜੀਵਨ ਬਸੀ ਲੀਜੈ ਸਮਝਿ ਸੁਜਾਨ॥ਚ: ਨੰ:266 ਪੰ:52
ਜਿਹ ਨਰ ਕੇ ਧਨਵਾਨ ਤਕਾਵੈ॥ਜੋਨਿ ਸਿਲਾ ਮਹਿ ਤਾਂਹਿ ਫਸਾਵੈ॥

ਬਹੁਰਿ ਡੰਡ ਤਿਹ ਮੂੰਡਿ ਚੁਕਾਹੀ॥ਕਾਢਿ ਦੇਤਿ ਤਾਕੇ ਪੁਨਿ ਮਾਂਹੀ॥ਪੰ:53
ਇਨ ਲੋਗਨ ਧਨ ਹੀ ਕੀ ਆਸਾ॥ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੀ ਕੀ ਨਾਹਿ ਪਿਆਸਾ॥

ਡਿੰਡਿ ਜਗਤ ਕਹ ਕਰਿ ਪਰਚਾਵੈ॥ਲਛਮੀ ਹਰ ਜਿਯੋਂ ਤਯੋਂ ਲੈ ਆਵੈ॥ਪੰ:53
ਸੁਨ ਮੂਰਖ ਦਿਜ ਤੈ ਨਹਿ ਜਾਨੀ॥ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨੀ॥

ਇਨ ਮੈ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਤੈ ਜਾਨਾ॥ਤਜਿ ਸਯਾਨਪ ਹੈ ਗਯੋ ਅਯਾਨਾ॥ਪੰ:54
ਲੈਨੋ ਹੋਇ ਸੁ ਲੈ ਦਿਜ ਮੁਹਿ ਨ ਬੁਠਾਇਯੈ॥ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਇਯੈ॥

ਇਨ ਲੋਗਨ ਪਾਹਨ ਮਹਿ ਸ਼ਿਵ ਠਹਿਰਾਇਕੈ॥ਹੋ ਮੂੜਨ ਲੀਜਹੁ ਲੂਟ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥ਪੰ:54
ਧਨੀ ਪੁਰਖ ਕਹ ਲਖਿ ਦਿਜ ਦੋਖ ਲਗਾਵਹੀ॥ਹੋਮ ਜਗਯ ਤਾਂਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕਰਾਵਹੀ॥

ਪਨਿਯਹਿ ਕਰਿ ਨਿਰਧਨੀ ਜਾਤ ਧਨ ਖਾਇਕੈ॥ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਨ ਤਾਕੋ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵਤ ਆਇਕੈ॥ਪੰ:55
ਜਯੋਂ ਦੂ ਸੁਨ ਏਕ ਹਡਿਆ ਪਰ॥ਭੂਸਤ ਮਨੋ ਬਾਦਿ ਬਿਦਿਆਧਰ॥

ਬਾਹਰ ਕਰਤ ਬੇਦ ਕੀ ਚਰਚਾ॥ਤਨ ਅਰੁ ਮਨ ਧਨ ਹੀ ਕੀ ਅਰਚਾ॥ਚ:ਨੰ:266 ਪੰ:55
ਧਨ ਕੀ ਆਸਾ ਮਨ ਰਹੇ ਬਾਹਰ ਪੂਜਤ ਦੇਵ॥ਨਾਂ ਹਰਿ ਮਿਲਾ ਨ ਧਨ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਭਈ ਸਭ ਸੇਵ॥ਪੰ:56

ਮਹਾਂਘੋਰ ਈ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਜੈਹੋ॥ਕਿ ਚੰਡਾਲ ਕੀ ਜੋਨਿ ਮੈ ਔਤਰੈਹੋ॥

ਕਿ ਟਾਂਗੇ ਮਰੋਗੇ ਬਧੇ ਮ੍ਰਿਤੁਸ਼ਾਲਾ॥ਸਨੈ ਬੰਧੁ ਪੁੱਤ੍ਰਾ ਕਲੰਤ੍ਰਾਨ ਬਾਲਾ॥ਪੰ:57
ਕਹੋ ਮਿਸ੍ਰ ਆਗੇ ਕਹਾਂ ਜ੍ਵਾਬ ਦੈਹੋ॥ਜਬੈ ਕਾਲ ਕੇ ਜਾਲ ਮੈ ਫਸ ਜੈ ਹੋ॥ਕਹੋ ਕੌਨ ਸੋ ਪਾਠ ਕੈਹੋ ਤਹਾਂ ਹੀ॥ਤਉ ਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਕਰੋਗੇ ਉਹਾਂਹੀ॥ਤਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਐਹੋਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਐਹੋਂ॥ਜਹਾਂ ਬਾਧਿ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਤੋਕੋ ਚਲੈਹੋਂ॥ਕਿਧੋ ਆਨਿ ਕੈ ਰਾਮ ਹੈ ਸਹਾਈ॥ਜਹਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਨ ਤਾਤਾ ਨ ਭਾਈ॥ਮਹਾਂਕਾਲ ਜੂ ਕੋ ਸਦਾ ਸੀਸ ਨਯੈਯੈ॥ਪੁਰੀ ਚੋਦਹੂੰ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਂਕੋ ਤ੍ਰਸੈਯੈ॥ਸਦਾ ਆਨਿ ਜਾਕੀ ਸਭੈ ਜੀਵ ਮਾਨੈ॥ਸਭੈ ਲੋਕ ਖਯਾਤਾ ਬਿਧਾਤਾ ਪਛਾਨੈ॥ਨਹੀਂ ਜਾਨਿ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖਾ॥ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਕੇ ਫਿਰੇ ਕੌਨ ਭੇਖਾ॥ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਤਾਕੇ ਕਹਾਂ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥ਕਹਾ ਕੈ ਬਖਾਨੈ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ਨ ਤਾਕੇ ਕੋਈ ਤਾਤ ਮਾਤਾ ਨ ਭਾਈ॥ਨ ਪੁੱਤ੍ਰਾ ਨ ਪੋਤ੍ਰਾ ਨ ਦਾਯਾ ਨ ਦਾਈ॥ਕਛੂ ਸੰਗ ਸੈਨਾ ਨ ਤਾਕੇ ਸੁਹਾਵੈ॥ਕਹੈ ਸੱਤਿ ਸੋਈ ਕਰੈ ਸੋ ਬਨਾਵੈ॥ਕਈਉ ਸਵਾਰੈ ਕਈਉ ਖਪਾਵੈ॥ਉਸਾਰੇ ਗੜੇ ਫੇਰਿ ਮੇਟੇ ਬਨਾਵੈ॥ਘਨੀ ਬਾਰ ਲੋ ਪੰਥ ਚਾਰੇ ਭ੍ਰਮਾਨਾ॥ਮਹਾਂਕਾਲ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਛਾਨਾ॥ਮੁਰੀਦ ਹੈ ਉਸੀ ਕਾ ਵਹੈ ਪੀਰ ਮੇਰੇ॥ਉਸੀ ਕਾ ਕਿਯਾ ਆਪਨਾ ਜੀਵ ਚੇਰੇ॥ਤਿਸੀ ਕਾ ਕੀਆ ਬਾਲਕਾ ਮੈ ਕਹਾਵੈ॥ਉਹੀ ਮੋਹਿ ਰਾਖਾ ਉਸੀ ਕੋ ਧਿਆਵੈ॥ਪੰ:58 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੰ:266

ਬੂਠਾ ਕਹ ਬੂਠਾ ਹਮ ਕੈਹੈ॥ਜੋ ਸਭ ਲੋਗ ਮਨੈਂ ਕੁਰੈਹੈ॥

ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਨ ਨ ਰਾਖੈ॥ਸੱਤਿ ਬਚਨ ਮੁਖ ਉਪਰ ਭਾਖੈ॥

ਸੁਨ ਦਿਜ ਤੁਮ ਧਨ ਕੇ ਲਬ ਲਾਗੇ॥ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਸਭਨ ਕੇ ਆਗੇ॥

ਅਪਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਨ ਲਜਾਵਹੁ॥ਇਕ ਟਕ ਹੈ ਹਰਿ ਧਯਾਨ ਨ ਲਾਵਹੁ॥ਪੰ:59

ਏਕੈ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਹਮ ਮਾਨੈ॥ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਕਹ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੈ॥ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਕਰਹੀ॥ਤਿਨ ਤੇ ਹਮ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਡਰਹੀ॥ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਜਿਨ ਪੁਰਖ ਉਚਾਰਯੋ॥ਤਾਕੋ ਮ੍ਰਿਤ ਜਾਨਿਯੈ ਮਾਰਯੋ॥ਜਿਨ ਨਰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਯਾਯੋ॥ਤਾਕੇ ਨਿਕਟ ਕਾਲ ਨਹਿ ਆਯੋ॥ਜੇ ਨਰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਯਾਵੈ॥ਤੇ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਂਸ ਨਹਿ ਜਾਵੈ॥...ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਦਾ ਜਿਨ ਕਹਾ॥ਤਾਕੇ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਹੈ ਰਹਾ॥...ਯਾ ਜਗ ਮੈ ਤੇ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ॥ਭੋਗ ਕਰੈ ਬੈਰਨ ਕਹ ਘਾਵੈ॥...ਜੇ ਤੁਮ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਠਹਿਰਾਏ॥ਤੇ ਸਭ ਡੰਡ ਕਾਲ ਕੇ ਘਾਏ॥ਕਾਲ ਡੰਡ ਬਿਨ ਬਚਾ ਨ ਕੋਈ॥ਸ਼ਿਵ ਬਿਰੰਚ ਬਿਸ਼ਨਿੰਦ੍ਰ ਨ ਸੋਈ॥ਜੈਸਿ ਜੂਨਿ ਇਕ ਦੈਤ ਬਖਨਿਯਤ॥ਤਯੋਂ ਇਕ ਜੂਨਿ ਦੇਵਤਾ ਜਨਿਯਤ॥ਜੈਸੇ ਹਿੰਦੂਅਨ ਨੋ ਤੁਰਕਾਨਾ॥ਸਭਹਿੰਨ ਸੀਸ ਕਾਲ ਜਰਵਾਨਾ॥ਕਬਹੂੰ ਦੈਤ ਦੇਵਤਨ ਮਾਰੈਂ॥ਕਬਹੂੰ ਦੈਤਨ ਦੇਵ ਸੰਘਾਰੈਂ॥ਦੇਵ ਦੈਤ ਜਿਨ ਦੋਊ ਸੰਘਾਰਾ॥ਵਹੈ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਹਮਾਰਾ॥ਪੰ:61

ਔਰਨ ਕੋ ਕਹਤ ਲੁਟਾਵੇ ਤੁਮ ਖਾਹੁ ਧਨ ਆਪੁ ਪਹਿਤੀ ਮੈ ਡਾਰਿ ਖਾਤਨ ਬਿਸਾਰਿ ਹੈਂ॥ਬਡੇ ਹੀ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਪਰਪੰਚਨ ਕੋ ਲੀਏ ਫਿਰੈ ਦਿਨ ਹੀ ਮੈ ਲੋਗਨ ਕੋ ਲੁਟਤ ਬਜ਼ਾਰ ਹੈਂ॥ਹਾਥ ਤੇ ਨ ਕੋਡੀ ਦੇਤ ਕੋਡੀ ਕੋਡੀ ਮਾਂਗ ਲੇਤ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਹਤ ਤਾਸੋ ਕਰੈ ਬਿਭਚਾਰ ਹੈਂ॥ਲੋਭਤਾ ਕੇ ਜਏ ਹੈਂ ਕਿ ਮਮਤਾ ਕੇ ਭਏ ਹੈਂ ਏ ਸੂਮਤਾ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕੈਧੋ ਦਰਿਦ੍ਰਾਵਤਾਰ ਹੈਂ॥ਪੰ:63

ਜੋ ਇਨ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ਹੋਈ॥ਦਰ ਦਰ ਭੀਖ ਨ ਮਾਂਗੈ ਕੋਈ॥...ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਏ ਜਿਨੈ ਬਖਾਨੈ॥ਸ਼ਿਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਏ ਜਾਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਸੰਘਾਰੇ॥ਕਾਲ ਪਾਇਕੈ ਬਹੁਰਿ ਸਵਾਰੇ॥ਕੇਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦ ਅਰੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ॥ਕੇਤੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਸ਼ਿਵ ਬਿਸ਼ਨਾ॥ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਏ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰੇ॥ਪਾਨੀ ਭਰਤ ਕਾਲ ਕੇ ਦੁਾਰੇ॥ਪੰ:64

ਹੋਤ ਤਰੁਨ ਕੇ ਤਰੁਨਿ ਬਸ ਬਿਰਧ ਤਰੁਨਿ ਬਸ ਹੋਇ॥ਇਹੈ ਰਹਿਤ ਸਭ ਜਗਤ ਕੀ ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਭ ਕੋਇ॥ਦ.ਗ੍ਰੰ.816

ਸਿੰਘ ਸਾਪੁਰਸ ਅਰੁ ਪਦਮਿਨੀ ਇਨਕਾ ਇਹੀ ਸੁਭਾਉ॥

ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਦੁਖ ਗਾਝੋ ਪਰੈ ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ ਆਗੈ ਪਾਉ॥ਚ:297 ਪੰ:167 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ
ਨੈਨ ਫਬਤ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਕਜਰਾਰੇ॥ਕੇਸ ਜਾਲ ਜਨੁ ਫਾਂਸ ਸਵਾਰੇ॥

ਜਾਕੇ ਪਰੇ ਗਰੇ ਸੋਈ ਜਾਨੈ॥ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਕਹਾਂ ਪਛਾਨੈ॥ਚ:335ਪੰ:295
ਮੁਖ ਮਾਂਗੇ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੁਛ ਹੋਇ॥

ਤੋ ਦੁਖਿਯਾ ਇਹ ਜਗਤ ਮੈ ਜਿਯਤ ਨ ਉਬਰੈ ਕੋਇ॥ਚ.363 ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰ:374
ਜੋ ਪਰ ਨਰ ਕਹ ਪਿਯ ਬਿਨੁ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਈ॥ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਮਹਿ ਤਾਹਿ ਬਿਧਾਤਾ ਛਾਰਈ॥ਨਿਜਪਤਿ ਸੁੰਦਰ ਛਾਡਿ ਨ
ਤੁਮਹਿ ਨਿਹਾਰਿਹੋ॥ਹੋ ਨਿਜੁ ਕੁਲ ਕੀ ਤਜਿ ਕਾਨਿ ਨ ਧਰ ਮਹਿ ਟਾਰਿਹੋ॥ਚ,283 ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰ:433
ਜਿਮਿ ਕੋਈ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਪਰ ਮਾਰੈ॥ਹੋਤ ਲੀਨ ਤਿਹ ਮਾਂਝ ਸੁਧਾਰੈ॥

ਪੁਨਿ ਕੋਈ ਤਾਹਿ ਨ ਸਕਤ ਪਛਾਨੀ॥ ਆਗਿਲ ਆਹਿ ਕਿ ਮੋਰਾ ਪਾਨੀ॥ਚ:404ਪੰ:536
ਮਹਾਂਕਾਲ ਕੀ ਸ਼ਰਨਿ ਜੇ ਪਰੇ ਸੁ ਲਏ ਬਚਾਇ॥

ਔਰ ਨ ਉਪਜਾ ਦੂਸਰ ਜਗ ਭੱਛਣੋ ਸਭੈ ਬਨਾਇ॥ਚ.404 ਪੰ:573 ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ

ਕਬਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ॥ ਚੌਪਈ

ਹਮਰੀ ਕਰੇ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ॥ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿੱਤ ਕੀ ਇੱਛਾ॥

ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ॥ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ॥

ਹਮਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ॥ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ॥

ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾ॥ਸੇਵਕ ਸਿੱਖਯ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ॥

ਮੋ ਰੱਛਾ ਨਿਜੁ ਕਰ ਦੈ ਕਰਿਯੈ॥ਸਭ ਬੈਰਨ ਕੋ ਆਜ ਸੰਘਰਿਯੈ॥

ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ ਆਸਾ॥ਤੋਰਿ ਭਜਨ ਕੀ ਰਹੈ ਪਿਆਸਾ॥

ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਯਾਉ॥ਜੋ ਬਰ ਚਾਹੈ ਸੁ ਤੁਮਤੇ ਪਾਉ॥

ਸੇਵਕ ਸਿੱਖਯ ਹਮਾਰੇ ਤਾਰਿਯਹਿ॥ਚੁਨ ਚੁਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰਿਯਹਿ॥

ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ॥ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ॥

ਹੂਜੇ ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਪੱਛਾ॥ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕਰਿਯਹੁ ਰੱਛਾ॥

ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੁਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੇ॥ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਪਿਯਾਰੇ॥

ਦੀਨਬੰਧੁ ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ॥ਤੁਮਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤੁਰਦਸ ਕੰਤਾ॥

ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ਕਾਲ ਪਾਇ ਸ਼ਿਵਜੂ ਅਵਤਰਾ॥

ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਰਿ ਬਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ॥ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਯਾ ਤਮਾਸਾ॥

ਜਵਨ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਕੀਯੋ॥ਬੇਦ ਰਾਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਥੀਯੋ॥

ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ॥ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ॥

ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ॥ਦੇਵ ਦੈਂਤ ਜੱਛਨ ਉਪਜਾਯੋ॥

ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥

ਨਮਸਕਾਰ ਤਿਸਹੀ ਕੋ ਹਮਾਰੀ॥ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਨ ਆਪ ਸਵਾਰੀ॥

ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਸਵਗੁਨ ਸੁਖ ਦੀਯੋ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨ ਕੋ ਪਲ ਮੋ ਬਧ ਕੀਯੋ॥

ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ॥ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ॥

ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੂਲਾ॥ਸਭ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰਿ ਫੂਲਾ॥

ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ॥ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸੁਖੀ॥

ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈ॥ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈ॥

ਜਬ ਉਦਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ॥ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ॥

ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ॥ਤੁਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ॥

ਜੇਤੇ ਬਦਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਭ ਧਾਰੈ॥ਆਪੁ ਆਪੁਨੀ ਬੁਝਿ ਉਚਾਰੈ॥

ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ॥ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰੁ ਆਲਮ॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਕਾਰ ਨ੍ਰਿਲੰਭ॥ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ॥

ਤਾਕਾ ਮੂੜੁ ਉਚਾਰਤ ਭੇਦਾ॥ਜਾਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਬੇਦਾ॥

ਤਾਕੋ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ॥ਮਹਾਂਮੂੜੁ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ॥

ਮਹਾਂਦੇਵ ਕੋ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ॥ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿ ਭਿਵ॥

ਆਪੁ ਆਪੁਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ॥ ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ॥
 ਤੁਮਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ॥ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰਾ॥
 ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ॥ ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀਂ ਭੂਪਾ॥
 ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ॥ ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰਿ ਰਚਿ ਦੀਨੀ॥
 ਕਹੂੰ ਫੂਲਿ ਰਾਜਾ ਹੈ ਬੈਠਾ॥ ਕਹੂੰ ਸਿਮਟਿ ਭਯੋ ਸੰਕਰ ਇਕੈਠਾ॥
 ਸਗਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦਿਖਾਇ ਅਚੰਭਵ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰੂਪ ਸੁਯੰਭਵ॥
 ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ॥ ਸਿੱਖਯ ਉਬਾਰਿ ਅਸਿੱਖਯ ਸੰਘਰੋ॥
 ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ॥ ਸਕਲ ਮਲੇਸ਼ ਕਰੋ ਰਣਘਾਤਾ॥
 ਜੇ ਅਸਿਧੁਜ ਤਵ ਸਰਨੀ ਪਰੇ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਿਤ ਹੂੰ ਮਰੇ॥
 ਪੁਰਖ ਜਵਨ ਪਗੁ ਪਰੇ ਤਿਹਾਰੇ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਮ ਸੰਕਟ ਸਭ ਟਾਰੇ॥
 ਜੋ ਕਲਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐਹੈ॥ ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਐਹੈ॥
 ਰੱਛਾ ਹੋਇ ਤਾਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਟਰੇ ਤਤਕਾਲਾ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਨ ਜਾਹਿ ਨਿਹਰਿਹੋ॥ ਤਾ ਕੇ ਤਾਪ ਤਨਕ ਮਹਿ ਹਰਿਹੋ॥
 ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਘਰ ਮੇ ਸਭ ਹੋਈ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਛਾਹ ਛੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ॥
 ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਨ ਤੁਮੈਂ ਸੰਭਾਰਾ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਉਬਾਰਾ॥
 ਜਿਨ ਨਰ ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹਾ॥ ਦਾਰਿਦ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਾ॥
 ਖੜਗਕੇਤ ਮੈ ਸ਼ਰਨਿ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥
 ਸਰਬ ਠੋਰ ਮੇ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ॥ ਚਰਿਤ੍ਰ 404 ਪੰ:580 ਸਟੀਕ ਪੋਥੀ ਅੱਠਵੀਂ

ਔਰ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜਉ ਜਗਦੀਸ਼ ਬਿਨਾ ਸੁ ਗਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਮਨਾਯੋ॥ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸਦਾ ਤਿਹ ਅਪਨੋ ਜਨਮ
 ਗਵਾਯੋ॥ ਪੰ:757 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪੋਥੀ ਦੂਜੀ ਪੰ:੯੫:ਪਟਿਆਲਾ
 ਜਾਹਿ ਸ਼ਿਵਾਦਿ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਮਿਯੋ ਸੁ ਸਦਾ ਅਪਨੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
 ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਕਉ ਤਬ ਹੀ ਕਬ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਰੂਪ ਦਿਖਾਰਯੋ॥ ਪ:775
 ਰੰਗ ਨ ਰੂਪ ਅਉ ਰਾਗ ਨ ਰੇਖ ਇਹੈ ਚਹੂੰ ਬੇਦਨ ਭੇਦ ਉਚਾਰਯੋ॥
 ਤਾ ਧਰਿ ਮੂਰਤਿ ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਇਹ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਰਨ ਬੀਚ ਸੰਘਾਰਯੋ॥ ਪੰ:775
 ਖੋਜ ਰਹੇ ਸ਼ਿਵ ਸੇ ਜਿਹ ਅੰਤ ਅਨੰਤ ਕਹਿਓ ਥਕਿ ਅੰਤ ਨ ਪਾਯੋ॥
 ਤਾਹੀ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਤੁਮਰੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਕਦੇਵ ਇਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਪੰ:780
 ਰੁਦ੍ਰ ਭਜਯੋ ਤਬ ਆਇ ਹੈ ਸਯਾਮ ਜੂ ਆਇ ਕੈ ਸੋ ਛਲ ਸੋ ਜਰਵਾਯੋ॥
 ਭੂਪ ਕਹੋ ਬਡੋ ਸੋ ਤੁਮ ਹੀ ਕਿ ਬਡੋ ਹਰ ਹੈ ਜਿਹ ਤਾਹਿ ਬਚਾਯੋ॥ ਪੰ:791
 ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੈ ਰੁਦ੍ਰ ਗਰੇ ਰੁੰਡ ਮਾਲ ਕਉ ਡਾਰਿ ਕੈ ਬੈਠੋ ਹੈ ਡਿੰਡ ਜਨਾਈ॥ ਪੰ:793 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ
 ਜਿਉਂ ਜਗ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨ ਮਾਨਤ ਤੈਸੇ ਈ ਲੈ ਇਕ ਰੁਦ੍ਰ ਬਨਾਯੋ॥ ਪੰ:793
 ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ ਅਭੇਖ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਜੁ ਬਤੰਇਯੈ॥
 ਚੋਦਹੂੰ ਲੋਕਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਦਿਨਿ ਰੈਨਿ ਸਦਾ ਜਸੁ ਕੇਵਲ ਗੱਇਯੈ॥
ਗਿਆਨ ਬਿਖੈ ਅਰਿ ਧਿਆਨ ਬਿਖੈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਿਖੈ ਰਸ ਮੈ ਚਿਤ ਕੱਇਯੈ॥
 ਬੇਦ ਜਪੈ ਜਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਜਾਪ ਸਦਾ ਕਰੀਯੈ ਨ੍ਰਿਪ ਯੋ ਸੁਨਿ ਲੱਇਯੈ॥ ਪੰ:789
 ਸੋ ਤਬ ਲਉ ਗਜ ਗਾਜਤ ਹੈ ਜਬ ਲਉ ਬਨ ਮੈ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਨ ਆਏ॥ ਕ੍ਰਿ.1172
 ਚਿਰੀਯਾ ਬਨ ਮੈ ਚਹੁਕੈ ਤਬ ਲਉ ਅਤਿ ਕੋਪ ਨ ਆਵਤ ਬਾਜ ਜਬੈ॥ ਕ੍ਰਿ.1178
 ਟੱਟੁਅਹਿ ਚੜ੍ਹਿ ਜੀਤੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ ਕੋ ਖਰਚੈ ਤਾਜੀ ਪੈ ਦਾਮਾ॥
 ਕਾ ਕਹੀਏ ਤਿਹ ਪੰਡਿਤ ਕੋ ਜਿਹ ਤੇ ਧਨ ਕੀ ਤੂੰ ਬਿਦਿਯਾ ਪੜ੍ਹਿ ਆਯੋ॥ 1188
 ਕਾਇਰ ਭਾਜਤ ਐਸੇ ਕਹੈ ਅਬ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੇ ਮਨੋ ਲਾਖਨ ਪਾਏ॥
 ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਮੁਰਾਰ ਤਬੈ ਅਰਿ ਸੈਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਜਾਇ ਅਰਿਯੋ ਹੈ॥
 ਬਾਜ ਪੈ ਬਾਜ ਰਬੀ ਰਬ ਪੈ ਗਜ ਪੈ ਗਜ ਸ੍ਵਾਰ ਪੈ ਸ੍ਵਾਰ ਪਰਿਯੋ ਹੈ॥ ਕ੍ਰਿ.1767
 ਕੰਜਲਕ ਨੈਨ ਕੰਬੂ ਗ੍ਰੀਵਹਿ ਕਟਿ ਕੇਹਰਿ ਕੁੰਜਰ ਗਵਨ॥ ਕਦਲੀ ਕੁਰੰਕ ਕਰਪੂਰ ਗਤ ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਦੁੱਜੋ ਕਵਨ॥ 131
 (ਇਹ ਕੁੱਝ ਕੁ ਵੰਨਗੀਆਂ ਹੰਸ ਚੋਗ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗੁਣ-ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੱਜਣਾ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ)

ਹਵਾਲੇ:-

- 1.ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਦੋ ਸੈਂਚੀਆਂ), ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 2.ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਦੋ ਸੈਂਚੀਆਂ) ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, 1979, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੋਈਆਂ।
- 3.ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, 1991, ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 4.ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਤੇ ਕੋਸ਼, ਓਅੰਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 5.ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ,(ਸਟੀਕ)(10ਭਾਗ) ਪ੍ਰੋ.ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, 1970, ਰਾਜ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ
- 6.ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ(ਤਿੰਨ ਭਾਗ), ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 7.ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ, 1963, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ
- 8.ਤੁਕ ਤਤਕਰਾ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਰੀ ਜੀ, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 9.ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਾਣੀ ਬਿਓਰਾ, ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਰੀ ਜੀ, 1991, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 10.ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ,ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕ.ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 11.ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਕੇਤ ਕੋਸ਼, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ, 1977, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 12.ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸ਼ਨ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ, 1982, ਕਲਮ ਮੰਦਿਰ, ਲੋਇਰ ਮਾਲ, ਪਟਿਆਲਾ
- 13.ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਨ, ਗਿ.ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1980, ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ
- 14.ਨਿਰਨੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ, ਗਿ.ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ, 1987, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 15.ਸਿੱਖ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਡਾ.ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, 1991, ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ,ਜਲੰਧਰ
- 16.ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਰਹਿਸ ਤੇ ਰਮਜ਼, ਡਾ.ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ,1991,ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ,ਜਲੰਧਰ
- 17.ਧਰਮ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ.ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, 1989, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 18.ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ, ਪ੍ਰੋ.ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ, ਐਮ.ਏ.,ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ., ਲੰਡਨ, ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 19.ਆਤਮ ਦਰਸ਼ਨ, ਭਾਈ ਸਹਿਬ ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ
- 20.ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ, ਡਾ.ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ
- 21.ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤਮਾਲਾ, ਸੰ:ਡਾ.ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, 1986, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 22.ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, 1990, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ
- 23.ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ (ਦੋ ਭਾਗ),1992,ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕ,ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 24.ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ, ਭਾ.ਸਾ.ਭਾ.ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕ.ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 25.ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਸੰ:ਪ੍ਰੀਤਮਸਿੰਘ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ, 1984, ਗੁ.ਨਾ.ਦੇ.ਯੂ.ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 26.ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪੰਦੋਹਲ, 1973, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ
- 27.ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਹੈ?, ਸੰ:ਡਾ.ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 28.ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਰਤਨ, ਪ੍ਰੋ.ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ, 1976, ਕਲਮ ਮੰਦਿਰ, ਲੋਇਰ ਮਾਲ, ਪਟਿਆਲਾ
- 29.ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, 1969, ਪੰ.ਯੂ. ਪਟਿਆਲਾ
- 30.ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ, ਪ੍ਰਿੰ.ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, 1986, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ
- 31.ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਪ੍ਰਿੰ.ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, 1995, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 32.ਲੈਕਚਰ ਮਹਾਂ ਚਾਨਣ, ਪ੍ਰਿੰ.ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, 1996, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 33.ਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿ,ਗਜ਼ਲਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਸਟੀਕ,ਪ੍ਰਿੰ.ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ,ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ,ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 34.ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ,ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ,ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 35.ਹਜ਼ੂਰੀ ਲੈਕਚਰ,ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਝੋਰ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 36.ਗੁਰਮਤ ਸਾਹਿਤ, ਸੰ:ਡਾ.ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, 1970, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ,ਪੰਜਾਬ
- 37.ਪੁੰਦ੍ਰੀਕ, ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, 2001, ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- 38.ਖੋਜ ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, 1998, ਸੰ:ਡਾ.ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਪੰ.ਯੂ.ਪਟਿਆਲਾ
- 39.ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ, 1995, ਗੁਰਬਖਸ਼ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਅਫਗਾਨਾ, ਡੈਲਟਾ, ਕੈਨੇਡਾ
- 40.SIKHISM An oecumenical Religion,Sirdar Kapur Singh,1993,Institute of Sikh Studies,Chadigarh
- 41.Fatehnama and Zafarnama,Devinder Singh Duggal,1980,Institute of Sikh Studies,Jalandhar
- 42.Saihb Kamal Guru Gobind Singh,Translated by Pro.Suriderjit Singh,1988,Gurmat Sahit Trust,Amritsar
- 43.Ramayana by Guru Gobind Singh Ji,Baljit Kaur Tulsi,1967,Language Department,Punjab
- 44.(In Hindi),Vichittar Natak,Dr.Lajwanti Ramkrishna,1961,New Literature,New Delhi